

VULE YELIC glava1.

Bježeći iz bosanskog ratnog kazana, tumarajući od nemila do nedraga, izbio sam u jedinu zelenu pustinju, koju nazivaju Kalifornija.

U nju je, ali sa suprotne strane, banuo još jedan moj sugrađanin, Mostarac, i moj dugogodišnji poznanik, Zoran. Na osami tuđine proveli smo mnoge noći i napričali o svakomu i svačemu. Govoreći o ljudima našega porijekla, kojih je u Kaliforniji desetine hiljada, izrekao sam mišljenje:

"Čudno je kako su naši ljudi, ovdje, izgubili toplinu druženja i gostoprimstva. Upoznao sam ih mnogo, ali me ne pozivaju u svoj dom."

"Moja iskustva su drugačija", usprotivi se Zoran i nastavi: "Bio sam kod više njih toplo primljen, u njihovim domovima."

"Kako susrećeš takve?" zapitao sam.

"Na razne načine. Ispričaću ti jedan od tih slučajeva", kaza i nastavi: "Tu, na bulevaru Colorado, prije nekoliko sedmice, zaustavi se automobil, suvozač spusti staklo, pa poče da mi govori nešto. Sa naporom sam odgonetao o čemu je govorio. Pitao me je za trgovinsku kuću Target. Izvinjavajući se zbog oskudnog engleskog jezika, počeo sam da objašnjavam gdje se nalazi robna kuća koju je tražio. Zahvali se i poče da podiže staklo. Zastade da dopita za moje porijeklo.

Odgovorio sam da sam izbjeglica iz Bosne i Hercegovine. Nadoveza na našem jeziku, zanimajući se za status i stanje moje porodice. Razgovor na maternjem jeziku me obeselio, a prijateljstvo koje je pokazao prema meni, i dirnulo me je. Izdiktirao je adresu: "Vule Yelich, 3161 Poplar Blvd., Alhambra, CA 91803, i najsrdahnije pozvao da ga posjetim.

Posjetio sam njegovu porodicu već nekoliko puta", nastavio je: "Divni su ljudi. Povesću te, da ih upoznaš, prvom prilikom."

Pamtiću jedan februarski dan 1996. godine, kada me je Zoran povezao kod Yelicha iz Pasadene u Alhambri. Pljuštala je, za kalifornijske prilike, neobično jaka kiša. Asfalt je, u tmurnoj noći, gutao svjetlost automobilskih žarulja, pa je vožnja bila neprijatna, činilo mi se, i nesigurna. Još svjež u Americi, pod utiskom baš te kiše, mislio sam da je ovaj kraj pun padavina. Sljedećih mjeseci čudio sam se suši, jer baš iza te noći, osam mjeseci nije bilo kiše. Ova ogromna ljudska naseobina je vonjala kao stado po izlasku iz nenatkrivenog obora u vrijeme poslije dugih jesenjih kiša.

Zaustavili smo se pred kapijom, iza koje su vodile stepenice do ulaza u kuću. Prva pomisao bijahu srednjovjekovni dvorci, koji su uvijek gore, na brijegu, na visini, van domašaja pogleda prostih ljudi i prostog života. Kiša i mrak su sprečavali da vid izvedem do visine kuće, pa sam ga sklizao na terase, koje su okrenute prema jugu i zapadu. Dovoljno je sjediti na njima, pomislio sam, pa da u čovjeku, u samom nastajanju, zamru i klice apatije i dosade. Ispod obje terase, koje su duge koliko i zidovi kuće, nakošeni su parkovi, kao da i oni izviruju da se pokažu, neveliki, ali otprve ukazuju na tvorca koji je od ideje i dobrog ukusa. Iz druge ulice, iza ugla zapadnog parka, uočavam ulaz za donju etažu kuće, koji Yelichi izdaju u najam. Malo dalje je i sporedni ulaz-izlaz njihovoga doma.

Dnevna soba, u koju sam domalo uveden, doima se jedinstvenom toplotom. Stolovi, fotelje i sofe su prvo na šta slijeću pogledi. Nestandardne su i, nedvosmisleno, upućuju na dobro finansijsko stanje domaće čeljadi, ali i više od toga, na njihov istančan ukus i stil življenja. Bogata kućna biblioteka ukazuje na stanare koji se svakodnevno služe knjigama, na obrazovane ljude, na ljude čija znanja treba respektovati. Pogled zastaje na maskoti, ženi srednjih godina, uspravnoj lutki visine petogodišnjaka, obučenju u odjeću živih boja, skladno vezenoj kao arabeske, u kojoj prepoznajem tipičnu starokrajsku ženu – Šumadinku. Ona dominira prostorom, domaćinima znači više od onoga što u ovome času mogu da pretpostavim. Iznad je uljana slika istoga lika, u dinamičnoj pozi – Šumadinka

sa preslicom. Ovo bi mogle biti Vulove uspomene na majku, pretpostavio sam. Na tim mislima sam prekinut i predstavljen glavi doma.

Uobičajeno predstavljanje trajalo je kratko, jer čemu sve to kad ćemo domalo, i tako i tako, postati prijatelji.

Domaćin Vule Yelich, te Kacha i Mile, supruga i brat, dočekali su me kao da sam neka važna ličnost i njima od značaja, a dobro su znali da sam inokosan i nejak, kao kosovac na mećavi i zaleđenom kopnu. Sve troje, svaki na svoj način, utrkivali su se da mi ukažu pažnju, novom prijatelju i zemljaku, kako me počеше nazivati.

Gostio sam se kao ikad iko, i tu veče ponio za sjećanje, kao važan događaj u četvorogodišnjem izgnanstvu.

Bračni par Yelicha su osamdesetogodišnjaci. Kachu već napušta pamćenje, a Vula drži u izuzetno visprenom stanju.

Prije nekoliko godine, do tada, kao suva drenovina snažan čovjek, na Vula je nasrnula neumoljiva Parkisonova bolest i tvrdo ga uvezala za invalidska kolica. Nedugo poslije toga, Kachu su, istovremeno, razdirale nekoliko bolesti, te od izuzetno viđene žene satvorile onemoćalu staricu. Kacha i Vule su stari i veoma bolesni ljudi.

Srijateljili smo se već prve večeri, i osamnaest mjeseci biću najredovniji gost doma Yelicha. Pored prijateljstva, mom tako čestom dolasku, razlog je i igranje šaha. Vule, nekad izvrstan šahist, iako teško bolestan, i sada igra onoliko dobro koliko i ja znam od te drevne igre.

U ovom periodu, u kući Yelicha, dogodiće se značajne životne promjene, kojima ću svjedočiti.

Prvo se Vule, na dirljiv način, oprostio od Kache, sa kojom je živio u sretnom braku pedeset i četiri godine. Fizički je onesposobljen da živi sam, pa je uslijedila teška životna drama.

Preseljava se u dom za stare osobe.

Tamo ne uspijeva da nađe sebe. Više sedmica živi u svijetu košmara i psihičkih poraza. Slijede specifične situacije, iz kojih se sretno iskobeljava.

Upoznaje pedesettrogodišnju LJubicu Maksić. Vraća se u svoju kuću u Alhambru, sa LJubicom zasniva brak, i započinje posve nov život.

Požega se nalazi u Srbiji, tridesetak kilometara daleko od Čačka i dvadesetak od Užica. Sedamnaest kilometara od Požege je selo Ježevica, ono je povremeno bivalo i opštinsko mjesto. Ježevica je rodno mjesto Vula Yelicha. Vrijeme njegovog rađanja poklapa se sa Prvim svjetskim ratom, jednim od najtežih perioda u istoriji srpskog naroda, kojemu pripada i on. To je vrijeme Prvog svjetskog rata.

Najmoćnija svjetska carevina, Austro-Ugarska monarhija, u skladu sa politikom širenja prema istoku, objavila je rat maloj zemlji Srbiji, koja ni na koji način nije mogla izbjeći taj rat, niti ga uspješno voditi sama. Uz pomoć još nejače Crne Gore, Srbija je odlučno ustala u odbranu. Nosila se hrabro, ali uspješno samo onoliko koliko je i mogla, pa je okupator otimao pedalj po pedalj, da bi ubrzo zavladao čitavom Srbijom. Tako se i Ježevica našla pod nogama bezdušnih austrijskih i mađarskih vojnika.

Okupator se iscrpljivao ratom, pa je nametao strogu vlast, odvodio mladiće u vojsku, od seljaka otimao stoku i žitarice, a kako je vrijeme odmicalo, bivao je sve grabežljiviji i strožiji, pa je domaće stanovništvo dopadalo neimaštine i gladi, da bi ga na kraju dokopale bolesti: difterija, tuberkuloza i španska bolest. U Srbiji je, tokom rata, poginuo svaki drugi muškarac. Zemlja je bukvalno osiromašena, a preživjelo stanovništvo je u biološkom grču za opstanak. Takvo stanje je, naravno, bilo i u selu Ježevici, koje je brojalo do tri stotine domaćinstava, među njima i ugledno bratstvo Jelića.

Tri brata Jelića su u devetim decenijama života. Domaćin je najstariji Stanoje. Rat ih je zatekao u brojnoj zajednici seoskog domaćinstva, koje je, i ugledom i imanjem, bilo među prvima. Opšta neimaština je snažno zapljusnula i njihov dom. Po onim narodnim: U dobru je lako dobro biti i Glad očiju nema, radna i poslušna čeljad su, raspojasavanjem neimaštine, postajala nezadovoljnija i neposlušnija, pa kuća poče kliziti kao po nizbrdici. Dioba je bila prirodan nastavak strmoglavljivanom domu, a kad su se počeli ženiti i unuci, do nje je moralo doći brzo.

"Ne ide!?" jedne večeri, iza siromašne večere, i tek utihle žestoke svađe ženske čeljadi, domaćinu Stanoju se oglasila misao i skotrljala niz bradu.

"Ne ide, više!?" i drugi starac kaza kao za sebe, ali se u tihom glasu osjećala i sva zabrinutost, koju hoće da podijeli sa braćom. Tu uz ognjište, i odmah.

"Ne ide, više. Nikako!?" i treći brat je poluglasom izgovorio zaključak izveden iz njegovih prethodnih razmišljanja.

"Dioba!" Nepotrebno potičući tek rasplamsalu cjepanicu, Stanoje prevali preko jezika riječ, koja u Ježevici i oko nje ima samo ružno poimanje, i predstavlja prinudan izlaz, jedini prolazni tjesnac, za isposvađanu čeljad u seoskoj zadruzi.

"Dioba!? Nažalost! Moramo", drugi starac, srednji brat, kaza odmah, ne dade ni da Stanojeve riječi opru o zidove doma.

"Dioba!? I to je za ljude", kaza treći brat, i tim riječima zaključči večerašnje vijećanje, koje je brojna čeljad očekivala dugo, i sada pratila bez daha, šušnja i zveketa.

Na zakazani dan diobe, izdvojeni od ostale čeljadi, pred kućom, povijenih vjeđa i pogleda, dogovarala su se tri brata o dijelovima, koje je, po narodnom običaju, najstariji brat pravio a najmlađi birao prvi.

Nakon što su, sa malo riječi i puno obzira, svaka trećina dodjeljena i usvojena, pozvani su njihovi sinovi, koji su pristupali svaki svom ocu, a ovi ih izmicali, svaki na svoju stranu, na rastojanja grupa od oko pedesetak koraka.

Jedna od tih grupa je Stanojeva, a činili su je, pored njega, još četiri snagom opasana muškarca, četiri sina. Dragomir i Dobrivoje su od prve Stanojeve supruge, koja je bila od Markovića iz Duškovaca, stali su sa očeve desne strane. Braća od druge Stanojeve žene, Kajsije, koja je od bratstva Ilića, Stamenko i Borivoje, stali su na lijevu očevu stranu. Sada je Stanojevo da svoju trećinu podijeli na četiri dijela, da sačini dvanaestine. Kćerima, Kajsiji i Ljubici neće odjeljivati, jer ovdje nije običaj da ženska djeca nasleđuju što, one su se udale i tim činom odrekle prava na očevinu. Nakon što se i ova četiri brata podijeliše, u miru i tišini, i oni pozvaše svoju čeljad i odvedoše na svoje dvanaestine.

Najstariji Stanojev sin Dragomir, zvani LJubo, rođen je 1896. godine. Oženjen je Smiljkom, zvanom Smilja, koja je od njega starija tri godine i sada su joj dvadeset i pet. Sinčića su dobili lane, 1917. godine, krstili su ga po imenu Vukadin, ali i njega seljani već prepoznaju samo po nadimku, Vuco.

Nakon diobe, LJubo je prišao svojoj čeljadi, dijete uzeo u naručje, a supruzi dao mig da pođe za njim.

LJuba je na dijelu dopala oronula vodenica, jedna njivica i krava. Premalo za preživljavanje porodice, ali druge nije moglo biti, jer dvanaestina je samo dvanesti dio imanja, govorilo se za, najednom siromašne, Jeliće. Krava ga je zapala na dijelu samo zbog toga što su se starci smilovali na malog neishranjenog Vuca. Bio je tu i pas, LJubu ga niko nije ni dodijelio, ali se životinja sama opredjelila za vodenicu, uz koju je odrasla, i koju ljutitim lavežom čuva već desetak godina.

Niko ne zna koliko je stara vodenica, kroz sve generacije vjerovalo se i govorilo da joj je stotinu godina, tako vjeruju i govore i sadašnji naraštaji.

Dašćurinama pojačan je jedan njen ćošak, za vodeničara, da se ima gdje opružiti između dva dosipanja mliva.

Taj će, miševima i zubom vremena izgrickani kutak, narednih godina tek začetoj LJubovoj porodici, biti jedini dom.

VULE YELICH – glava 3.

LJubo Jelić je, kao i svi mladi ljudi kad se odjeljuju od roditelja, sa svojih dvadeset i dvije godine, bio pun zadovoljstva i vjere u življenje, koje zamišlja kao onu dugačku ježevačku ulicu, u početku usku, pa se neprimjetno širi, da bi, napuštajući selo, prerasla u širok međugradski drum, koji vodi u svijet beskrajno širokih i prometnih puteva i bogatih svjetova. Mlad, jak i vičan seoskim radovima, žena voljena, lijepa, zdrava, vješta u domaćinstvu i od svakog reda, te jednogodišnji sin, pa sve to na svom imanju, niko ti ni de ni bre, sebi a posebi. Imanje je, zaista, malo. Ali, zaključivali su mladi supružnici, rijeka Gradnja i vodenica su same po sebi dovoljne na pragu života.

U slučaju da naiđu na teškoće, Smilja ima bogate roditelje, priskočiće otac, voli on nju, mada, eto, sada neće da govori s njom, razmišlja Smilja.

A i kako bi, on joj je bio našao mladoženju, lijepog, mladog i bogatog momka, komu je dao tvrdu riječ da će mu dati kćerku, a ona, bestidnica, zaljubila se u deliju ljepotana, "sa zakrpanim gaćama na guzici", pa hoće za nj ili nizakog. Za nj!? E, nećeš, vala, ni za nj, bio je odlučan otac. I onda, ona i taj goljo, skovali plan protiv njega, oca, najuglednijeg domaćina u opštini. Sa sandukom prnja, jedne kišne noći, kad ni psi ne laju na prolaznike, njegova se Smilja iskrala iz kuće tom drzniku na ulicu, a ti oče, eto te tamo, tebe i momka komu si dao tu tvrdu riječ, tvrdu domaćinsku riječ! A šta će reći svijet, ukradena djevojka, kćerka pobjegla... kako izići pred ljude? Da, tako je to, ali otac popušta pomalo, sa LJubom već hoće da popriča, reklo bi se da to sve više i želi, a sa njom još nije proslovio, a prosloviće, i sada bi on kad bi ona pokazala malo upornosti. Priskočiće otac, bude li došlo do toga, u to Smilja nema sumnje, ali o tomu sa LJubom nije govorila, da mu ne povrijedi sujetu, on ne voli da ga pomaže neko, ne, neće on to, pogotovo to ne bi prihvatio od tasta, prema komu ima snažnu potrebu da pokaže kako može sam, te da Smilja nije izabrala pogrešnog muža.

LJubo je i ranije radio u vodenici, pomagao djedu i ocu, zna taj zanat. Biće bolji vodeničar od njih, jer oni su, u to je duboko uvjeren, manje radili nego što će on. Predlagao je, prije diobe, da se obnovi ustava, da se dorade zidovi zgrade koji su pred obrušavanjem, da se presloži krov kroz koji prodiru vjetrovi i kiše, da osvježe žrvnjeve, da iskrče kamenja ispred vrata vodenice da bi se moglo čestito tovariti, te da, ono što nazivaju sobica, razvale i naprave pristojnu prostoriju da vodeničar, zaista, ima uslove za odmor. Ništa od toga nije ni moglo biti ostvareno, jer ko je LJubo, pored toliko starijih muškaraca u kući, nisu ga ni slušali dok je to predlagao. E sada je sve u njegovim rukama, pokazaće on njima ko je LJubo.

Da bi vodenica radila dobro pretpostavka je da ima dovoljno vode, a sada je nedostaje, razmišljao je LJubo kritički posmatrajući ustavu, koja je kamenom ozidana suhozidina u vodi, a obrušila se na više mjesta. Od toga posla će da počne, u nakani da vodenicu dovede u dobro stanje. Biće to velik posao. Da nije tako, ta, starci bi to davno obavili. Velik jest, ali je i on zdrav i snažan, moći će ga uraditi do kraja ljeta. Ako malo uđe i u jesen, nije valjda takve sreće da će ovododišnje kiše početi rano. Zbog te mogućnosti počeeće sa dublje strane rijeke, od vodenice, tako da će mu stalno bivati pliće i pliće.

Prvom poslu, koga je odredio LJubo-domaćin, prišao je sa svom ozbiljnošću. Pronalazio je svaki srušeni kamen, i one što su pali pa ih voda odgurala i prije desetak godina, a gladna mjesta na zidu je zidao kamenjima koja je lomio u brdu iznad vodenice, pa skotrljavao i prenosio do mjesta uzidivanja.

Iako u hladnoj vodi sa pola tijela, strpljiv je oko svakog kamena, okreće ga i kajla, dovodi u pravac kao da gradi dom. A kad na kraju dana prestane da radi, utrnulih nogu i modrih usana, sjedao bi na početak zida-ustave i sklizavao pogled niz zidinu, do posljednjeg kamena, još

mokrog, onog što ga je postavio malo prije. Divio se sam sebi, dobro je ovo, majstorski si ovo ozidao LJubo, govorio je njegov poluglas koji, pred naletom vodene huke, odnjih čak i ispod njegovog uha. Tada bi pristizala Smilja, stala i podbočila iznad njega, i ona gledala ustavu njegovim vidom, pa podržavala slatkorječivošću. Ona je starija i iskusnija od LJuba, i zna koliko je važna podrška mužu i domaćinu, i koliko mu znači u času kad je od umora jedva i izišao iz vode. Izdizala je njegov učinak na nivo majstorstva, pri tom je i mislila to što je govorila, jer stvarno, ona i nije vidjela ljepše zidanih suhozidina.

– Imaš, zbilja, zlatne ruke – tim rječima je Smilja, svake večeri, završavala svoj hvalospjev.

– Preuveličavaš. Zid kao i svaki zid – zaključivao bi LJubo, iako je izrazom lica govorio obrnuto, nije mogao povući dragost zbog njene hvale.

– Kad popraviš ustavu, već naredne sezone, od ujma će biti dovoljno brašna za domaćinstvo – jedne večeri, podbočena iznad njega, i nakon što su popričali o njegovom dnevnom učinku na zidu, Smilja je otpočela već danima pripreman razgovor.

– Hoćemo! – LJubo se odmah nadovezao, očito i on spreman i raspoložen za dogovor, koji je, eto, nasreću, zapodjenula ona. Nastavio je: – Koliko je mliva bilo do sada, bilo bi malo. Vodenica zimi ne radi, a kada ima posla, baš tada je Gradnja plitka, pa je ovaj rad na ustavi presudan, utrostručice ujam. Biće to za nas sasvim dovoljno.

– Nadam se, i za kravu – obazrivo i upitno će Smilja, u namjeri da LJubovu voljnost za razgovor održi do kraja.

– Nadam se – neuvjerljivo uzvratila LJubo, zamisli se pa odlučno nastavi: – Kad budemo sigurni sa brašnom, ujimaćemo samo mekinje, a to je tri puta više.

Biće dovoljno i za kravu – samouvjereno zaključila.

– Uz kravu, biće i mrsa dovoljno, kajmaka i sira – nadovezala je Smilja, pokazujući da tako zamišlja buduće vođenje svježeg postavljenog domaćinstva.

– Morali bi imati i koju kokoš – predložila LJubo.

– Baš sam danas mislila o tome – tiho kaza Smilja, da i glasom da na znanje, da joj i ne pada na pamet da sama o tome odlučuje, iako je to, po nepisanim pravilima ovoga kraja, posao o kome brinu žene.

– Treba to – odlučno će LJubo, shvativši njenu potrebu za saglasnošću glave domaćinstva.

– Mislila sam... – zausti da kaže ono što je planirala ranije, ali se predomisli, ne usudi se da prevali preko jezika.

– Šta si mislila? Kaži! – zaskoči je znatiželjan, ali i naređivački glas domaćina.

– Pa, eto, mislila sam... Da majka, za mene, naleže, jednu kokoš – drhtav glas je odavao svu ozbiljnost prijedloga, koji LJuba može i da razljuti.

– Hm! – iz LJuba izroni neodređen glas, koji ni on a kamo li Smilja, nije mogao da smjesti ni u odobravanje niti u ljutnju. Začutao je, i bilo je vidljivo, duboko se lomio: – Dobro, neka naleže – konačno je odlučio, ali ne i bez suprotnih misli. A bilo je i sa njom tako, ni ona to ne radi rado, ali drugoga rješenja nema.

– NJivica, za povrća?! – opet bojažljivim glasom predložila je Smilja.

– Ove godine će biti tako – odmah se saglasi domaćin, zamisli se, pa doda: – Tako nam je.

– Biće dobro. Akobogda! Samo da nas posluži zdravlje – Smilja kaza pribranim glasom, kojim je željela da unese vedrine u razgovor, koji se zaključivao.

– Biće i ribe! – i LJubov glas je nudio vedrinu.

– Pa da, i ribe! – veselo prihvati Smilja.

– A, bogami, od toga će biti mala korist, ali dobro – opuštenim glasom, praćen osmjesima, kaza LJubo i zaključila najvažniji dogovor u njihovom dotadašnjem braku.

Opravljajući ustavu, LJubo je krpio i vodenicu, tek onoliko koliko je bilo prijeko potrebno. A i radio je u njoj svakodnevno, mlio sve što su seljaci donosili. Smilja je vodila bitku na drugoj strani, prikupljala je kravlju hranu za zimu. Sa svog imanja, njivice, nije se mogla

značajno pomoći. Sa konopom i sjekiricom, dnevno dva puta, pentrala se uz brdo, visoko gdje je šuma slaba, jer je morala izići iznad ograda koje su pod vlasništvom. Gore je sjekla i kresala grm, pa teškim bremenima, uprčena, kozjim stazicama, snosila do njivice i na njoj košare. Tu ga je razgrtala, a ono što je donijela prošlih dana, već suvo, unosila je i slagala u košari.

Poslije nesnosnih ljetnih vrućina i suše, potrefila se mokra jesen. Najavila se višednevnim jakim kišama, koje su LJuba omele u poslu. Naglo pridošla Gradnja je napravila i prve štete, dio novosazidane ustave je obrušila. Smilja je prekinuta u pola posla. Neiskusna sa grmom, mislila je da će zamišljeni posao obaviti brže, pa je toj obavezi prišla kasnije nego je trebala. Kišovitost je njoj bila od velike štete, od donešenog grma pola je gnjilo. Ni na koji način Smilja ne može da pripravi zimnicu za kravu, to im je konačno jasno, mada joj je i LJubo priticao u pomoć. Jedina nada je kratka zima, zaključili su i predali se božijem davanju, kako bi ponekad znao da kaže LJubo.

Ljubov otac je iz pozadine pratio šta i kako rade sin i nevjesta. Nije se uplitao u njihove planove, niti ih pomagao. Ali je, nakon što je vidio sa koliko kravlje hrane ulaze u zimu, kazao da je to premalo, i da se pogrešno nadaju kratkoj zimi, jer, objasnio je, nakon onakvog čelopečnog ljeta zima će imati zube. A kad se zima primakla, jednog dana, LJubov otac banuo je pred vodenicu i najavio mećavu, koju je prepoznao po bolu u krstima, kako je objasnio. Došao je da preuzme kravu i izimi je on. Nedovoljno hranjena krava, inače steona, već je povukla mlijeko, do neki dan se izmuzivalo tek za Vuca, sada nema ni toliko, pa su ovu ponudu oca i svekra prihvatili bez dvoumljenja i shvatili je kao jedini izlaz za kravu. I, zaista, da nije bilo tako, krava bi lipsala od gladi još u prvoj polovini zime.

LJubo i Smilja su u radu zapinjali punom snagom, premarali se, pa su se radovali smračivanju, da se spuste na postelju, odmore i ispavaju. Prezaposlenim ljudima je stalno malo vremena, nepoznat im je pojam dosade, tako je bilo i sa njima. Ali kad su ih jesenje kiše satjerale u tjeskobu, prašinu, hladnoću i vlagu vodenice, najednom ne znaju kako da potroše dan, kako da prevaziđu dosadu. Obadvoje su odrasli u domaćinstvima sa po nekolike desetine članova, tamo se stalno događalo nešto, pa makar i svađa, ali nije bilo dosade. Sada ne znaju šta će od sebe, vani ne mogu od kiše a unutra...

"Ucrvaću se od dosade", desetine puta na dan LJubo bi ponavljao ovu rečenicu, i iza nje ustajao, koračao po vodenici, pa poraženo sjedao.

"Sve je bilo i prošlo, pa će proći i ovo", ne imajući povoda za utjehu, Smilja bi svaki put odgovorila na ovaj način.

A nije prolazilo. Naprotiv, na kišu se nadovezao snijeg, koji se neće otapati do duboko u proljeće.

Noć prvog snijega, koja se desila dan po odvođenju krave, tačno po najavi LJubovog oca, bila je kao noć igre neobuzdanih demona. Teški bijeli oblaci pojavili su se sa rađanjem dana, i čitav dan prijetili kao da će spojiti nebo i zemlju. Sa sumrakom su doplovljavali vjetrovi, huka i zavijanja. Supružnici su ležali na gunjcu na podu, čije je čoškove talasao vjetrić, koji se sve uvjerljivije probijao kroz napukle daske-zidove i procjepe između njih. Pribili su se jedno uz drugo, da bi im bilo toplije i običnije. Vjetar je fijukao i iz časa u čas prijetio više, čas kroz pod mokar od rijeke Gradnje, čas kroz tavan, koji se bunio škripom i ljuljanjem, a kad vjetar mijenja smjer duvanja, onda u vodenicu ulazi kroz šupljine zidova, kojih ovdje nije malo. Kako je noć hvatala maha i strah se naseljavao u Smilju, ali i u LJuba, iako nije plašljiv, on se plašio realnosti, pitao se hoće li vodenica moći da se održi uspravno. Kad je dijete, moglo je to biti iza pola noći, počelo da plače u snu nekim njemu nesvojtvenim glasom, glasom strave, a po svirci zavijanja oluje,

roditelji su se krajnje zabrinuli.

Smilja je ustala, od nekoliko pokušaja uspjela je da upali luč, prinijela ga iznad kolijevke u zavjetrinu, u želji da svjetlost donese djetetu mirniji san. A zbiljo se obrnuto, plamen luča je poslušno slijedio zov nepogode, čas zasija punim plamenom, čas se umanji u žižak i potpun mrak. Ta bjesomučna prijetnja, svjetlo-mrak, gotovo da je izazivala ludilo. Kad se zanjihla plamen luča tako brzo da ga zjenice oka ne mogu vjerno prenijeti svom naručiocu, mozgu, u glavi tvori se zbrka i kaos koji otvorenim putem kidiše na psihu. Psiha djeteta je najtananija, ona se prva pobrkala i upustila u obračun sa svim i svačim.

Djetetova glava se tresla i samrtnički zapomagala. Krov škripi i poigrava kao da je na oprugama. Oluji su se otvorili svi vodenički procjepi, duva unutra kao i vani. Smilja, već sa naporom, dolazi do kolijevke, dograbluje dijete i steže uz grudi, gurana vjetrom i strahom, pada po LJubu, kojega snagom kliješta priteže djetetu i sebi. Raspojasana oluja smjenjuje zube, iskihuje zalihu hladnoće, koju jedan guber ne može da zaustavi na putu do kože već promrzle čeljadi.

Najprije Smilja, a onda i LJubo, glasno mole Gospoda da pomogne, da ih spozna u noći čudesa. Krov sve opasnije podrhtava, prikazuje se čudna bjelina nimalo vidne noći.

I onda, neočekivano, sve utihnu. Čak je prestala da se čuje i vječito bučna Gradnja. Ni daška.

Potraja kratko, a onda se izvali olujetina, kao da se tamo negdje zaustavila samo da se prestroji, okupi na jednom mjestu i onda da odlučno nasrne na vodenicu. I grunula je.

Zidovi su se oduprli još jednom, uz škripu raspucavanja i njihanja iz nemoći. Istovremeno su u vodenicu doprle i prve snježne pahuljice, suve i ledene.

Snijeg lapti. Priroda stišava glas. Rijeka Gradnja se opet oglašava umirujućim dahom. I dijete je prestalo da plače. Smilja i LJubo mole se Bogu, u nadi da će preživjeti i zdravi dočekati jutro. Oni i vodenica. Kad su to najmanje očekivali, pospali su.

Kaže se da iza mećave nailazi lijepo vrijeme, u ovom slučaju je bilo baš tako. Po buđenju, najprije je blještava svjetlost, pa onda blažen mir prirode, na čeljad djelovala ospokojavajuće. Razbuđivali su se brže i laganije nego ikad prije, i bili odmah orni za razgovor. Straha kao da nije ni bilo u onoj mjeri, rađaju se nove brige, dnevne zapitanosti, bez primjesa čuda, a pojavile su se odmah po otvaranju jutarnjih očiju i viđenih slika bjelina, naročito one prve, na guberu, snijeg visine podlaktice. Pod vodenice je potpuno prestrt snijegom, a u jednom od čoškova, kao da je to noćas neko vješto izveo, snijeg se oblikovao u piramidu, sa bazom pravouglog trougla, visine do pojasa. Nakon što su ustali, i uvjerali se da je vani savršen mir, i savršeno bijel vidikovac, brda i dola, i vani snijeg debljine pola čovjeka, misli su krenule u potragu izbavljenja. LJubo je sa naporom otvorio vrata, a ona se upravo zbog snijega i otvaraju unutra, sa poda je nogom odgurnuo nužnu količinu snijega, da bi ga iza vrata dočekaao smet, koji je do vrha zazidaao vrata.

Domaćin je sve do uveče prosjecao izlaz. Sljedećih dana je lopatom prebacivao snijeg u Gradnju, i tako pravio usjeke širine koraka, da bi oslobodio zidove vodenice. Iza toga je proširivao prostor ispred ulaza i oslobađao put do drvarice da bi i Smilja do nje mogla pristupiti.

U toj i takvoj slobodi kretanja LJubovi su proveli zimu, jer snijeg nije kopnio do proljeća. A oskudici nije bilo kraja, ni u odjeći ni u obući, ni

u hrani ni u ogrijevu, a što im je posebno teško palo, slabo su stajali sa pokrivicom.

– Spomenulo se ne povratilo se. Akobogda! – govorila je Smilja pri kraju zime, kada se iz sela moglo pristupit, onim prvim koji su dolazili, da ih vide, da se uvjere da su živi, jer je bio pukao glas po selu da LJubovi nisu preživjeli noć mećave. – Nisam se nadala životima, pogotovo me bilo strah za maloga Vuca. Nazeb nije silazio s nas, temperatura gotovo vazda, hladnoća i vlaga su nam sisale krv, a nje nije moglo biti sa onakvom prehranom. Spomenulo se ne povratilo se. Akobogda. – Kako bi priču počinjala, sa istim rječima ju je i završavala, pa sagovorniku upućivala neuvjerljive osmijehe.

Zaleti, kojim su Jelići obnavljali snagu, bili su dugački i neuvjerljivi. LJubo se još i oporavljao, ali Smilja, čitavo proljeće je poboljevala, bila na granici leći-ustati.

Mali Vuco je prošao najgore. Jednopolgodišnjak zazimio je zdrav i jak, na nogama čvrst i brz kao vižljasto kozle, a iz zime iskobeljao bez snage, damara i mesa, kost i koža, govorila je majka Smilja, i dalje plašeći se za njegov život.

Negdje sredinom zime, nakon groznice iz koje nije ustajao četiri sedmice, prestao je da hoda, vratio se puzenju. I pored upornosti roditelja da prohoda, dijete je nastavilo da puzi i u ljeto. Bio je to preozbiljan znak za uzbunu, o tome su roditelji pričali često, ali nisu znali kako da dođu do lijeka. Majka je kod djeteta uočila još jednu promjenu, kojoj u početku i nije pridavala veće značenje, ali će se kasnije jako brinuti oko toga.

U djeteta je rastao stomak, na nj nije moglo dram mesa da se nanese, a stomačić je vidno rastao. Nije to bilo kao kod debeljuškaste djece, u Vuca je trbuščić rastao ne ovisno o tijelu, iz boka je ličio na oblik stomaka bremenite žene pred porod.

Djetetovo stanje je sve manje obećavalo oporavak, jednako je mršav, i ne pokušava da hoda, stomačić raste za svoj groš, i uz sve to, dijete se navadilo na rijeku, otvorilo novu roditeljsku nevolju.

U njemu se pojavila neka potreba da upuže u Gradnju. Možda je ona došla od toga što je nizastranu, jednom je rekla Smilja u brižnom razgovoru sa LJubom. Čim uhvati tren roditeljske nepažnje, kao gmizavac, svom hitrinom upuzava u vodu, u plićak, tamo igra nejasne igre, bez obzira koliko je voda hladna. Sve što imaju na vodi je ili uz vodu, pa je čuvanje djeteta od vode gotovo neostvarljivo. Već se dvaput dogodilo da ga je zahvatila matica, a roditelji spašavali u zadnji čas po život. Hoće li i treći put, ili će, nedajbože... o tome nasmiju ni doreći misao. Moraju još više paziti na dijete, a moraju više i raditi, jer zima će opet doći i pitati, šta ste radili proljetos i ljetos.

Bezumljaš, LJubo je odlučio da unajmi na godinu dana jednu oranicu, te da na njoj zasije i zasadi, i tako se opskrbi za narednu zimu. Za potrebe oranja najprije je morao naći nekoga, ko je takođe sa jednom kravom, da upari u plug. Uvijek je to bilo teško riješiti prvi put, jer kad se upari, ne rasparuje se godinama, dok jedna strana ne ostane bez krave ili nabavi drugu. LJubo je imao težak posao dok to nije riješio sa starcem, koji je imao staru kravu, pa se bojavao da pod teretom ne lipsa, a s druge strane, on nije više mogao da obrađuje zemlju, već godinu dana nije orao niti uprezao kravu. Učinio je to teška srca, samo da pomogne slabunjavu LJubovo dijete, kazao je.

LJubo se svojski latio poljskih poslova, zadovoljan kvalitetom i veličinom unajmljene oranice, bio je uvjeren da će napraviti solidnu ljetinu, i ući u drugu zimu opskrbljen. Brašna od ujma će imati, a ko ima brašna nije gladan, govorila je Smilja i predlagala domaćinu da više radi za kravu nego za čeljad.

Tako je i bilo, posijao je ječam, kukuruz i zob, najprije, a onda sa manje napora krompir, pasulj i kupus. Imao je dovoljno gnojiva, uradio je sve kako rade dobri ratari, pa se sa razlogom uzdao u dobru ljetinu.

Novcem valja platiti najamninu i sjeme, veresije uzete na tri mjeseca. Taj novac je na Smilji da ga zaradi, kupljenjem kajmaka i sirenjem. A kako će bez posuda? Sirotinjo, i Bogu si teška!. Snalazila se na čudesne načine.

Prikupila je dvadesetak kilograma, što sira što kajmaka, uprtila se i otisnula sedamnaest kilometara do požarevačke pijace. Osiromašeni ljudi su mučni kupci, već ovim odlaženjem, shvatila je Smilja, kada se i vratila sa pola neprodane robe.

Kasno uveče, poslije trideset i četiri kilometra pješaćenja, kao poražen vojskovođa, svalila se na prag i požalila na umor, ali i slutnju da se roba ne može prodavati, eto, ovo što joj je ostalo, niko nije htio ni žabe. Ne zna čemu toliki trud i muka, i da li će to više i da radi. Tako je govorila samo sinoć, jer kad se odmorila i malo bolje razmislila, druge joj nije moglo biti, pa je već sljedećeg dana zasukala rukave i sirila.

Sa onim što je vratila, za desetak dana, opet je sakupila za pijace, i opet se otisnula ka Požegi. Prošla je malo bolje nego prvi put, ali ipak bolje, sa više nade u sljedeće odlaženje.

Ovo je Smilji prvo bavljenje sa pijacom, a ono ima, kao i svaki zanat, svoja pravila koja se mogu naučiti samo ponavljanjem, kako se to obično kaže iskustvom. U ovom slučaju je u pitanju povjerenje kupca. A za to trebaju čistoća prodavca i robe, i naravno kvalitet. Kad se stekne povjerenje, i kad se zna kojim danima se donosi na pijacu, steknu se stalne mušterije, pa se, ona teška početnička prodaja, pretvori u donošenje naružbi. Smilja je zamjetljivo čista žena, (a koja to zgodna žena nije i čista), oko mlijeka je znala i pravila je zaista kvalitetan kajmak i sir, jedino su joj bili nerješivi sudovi. Već nakon nekolicke prodaje i to je počela da rješava, stvar po stvar.

Otplatili su za oranicu i za sjeme, prije roka, pa shvatajući značaj krave u njihovom domaćinstvu, za koju ipak neće biti zimnice kako su planirali, odlučuju da u najam uzmu i jednu livadu. Smilja će namaknuti novac, tvrdila je LJubu, koji se plašio nove veresije. Namakla je i za novu veresiju, ali je to ostvarila zadnjim snagama, jer nikako nije mogla da se oporavi od zimskih slabunjavosti. Premnogo je radila, premnogo pješaćila, a hranila se slabo, ali ono što ju je potpuno onemogućilo da ide na pijacu, bila je bremenitost sa drugim djetetom.

U lanjskim dugim i mornim zimskim noćima, Smilja i LJuba su razgovarali dugo o svakom i svačem, pa i o djetetu koje se već najavljivalo. Željeli su da bude žensko. Muško i žensko i dosta je. Oni imaju nevolju da su na malom imanju, znaju šta je to, pa će učiniti sve da, do Vucove dvadesete godine, kupe toliko koliko je dovoljno za jedno domaćinstvo, a ako bude sestra, a nadaju se da hoće, ona odlazi iz kuće, Vuco na imanju ostaje sam. Bude li muško, neće valjati, oni za dvojicu teško da mogu nakupovati zemlje i napraviti kuće. A nije ni ljudski rađati djecu bez reda i načina, od svoga praviti sirotinju. LJudi imaju pravo na djecu, po volji im, ali samo dotle dok za njih imaju način. U njihovom slučaju je to samo muško i žensko.

Kad su se obavili glavni poslovi, otplaćeni dugovi i prikupljanje ljetine privodilo kraju, jednoga jutra, držeći ozdo stomak sa obadvije ruke, Smilja tihim glasom kaza LJubu da će roditi danas, pa da on zbog toga, jutros, ponese i dijete sa sobom na njivu, te da radi kako su se dogovorili sinoć. On joj ne treba, voli da bude sama – dok rađa.

Nakon što ih je ispratila, užurbano se dala na pripreme. Prostrla je jedan izderani gunjac, kojim pokriva kravu kad nazebe, a za ovu priliku oprala ga je ranije i naumila, poslije poroda, da ga odbaci u Gradnju. Uzela je nožice i stavila ih uz rub gunjca, jer njih ne smije da zaboravi. Provrela je vodu i kazan privukla na dohvata ruke. Uz nožice je prislonila iglu, konac i pelene, te legla u zadnji čas.

LJubo je čitav dan Smilju nosio u mislima, odlučivao da strči do vodenice i da je vidi, a možda i pomogne, možda i spasi život, ali pri pomisli koliko bi ona bila nesrećna zbog toga, izdržavao je i dočeka predvečerje. Prilazeći vodenici, koju još ne vidi, a ukazaće se iza sljedećeg zavoja, spopala ga je drhtavica, morila ga prva slika na koju će naići. Je li živa? To se pitanje uvuklo u misli i nikako da ga smetne. Voli je i ne zna kako bi bez nje. Nije mu dala da ostane kod kuće, ne želi da on gleda njenu muku, da se bar ne muči on, zna to LJubo, dobro on poznaje svoju Smilju.

I u najvećoj porođajnoj muci, Smilja je mislila na LJuba, znala je i koliko je on, gore na brdu, zabrinut za nju, pa nije prestajala da moli Boga, da joj pomogne, da se porod završi sretno, zbog nje, sina, novorođenčeta, ali, ipak, najviše to želi zbog svoga LJuba. Najviše, ne zna sebi da objasni zašto je to tako, ali zna da je LJubo jači dio nje, za njega bi sve pa i život položila. Nošena takvim mislima, po prvom nagovještaju sumraka, vjerujući da zna tačno gdje je LJubo u svakom trenu, pridigla se i zaustavila na pragu, da bi on, čim se pojavi iza zavoja, ugledao nju i njen osmijeh i u trenu oslobodio naboja koji su ga zajahivali čitav dan.

On se pojavio po njenom, i ozario kako se i nadala, pa je doviknula ono što je smislila dok je još ležala:

"Vuco! Dođi da vidiš malog brata."

Nakon prve radosti i sreće, LJubu je zapljusnulo neraspoloženje, čak i ljutnja, jer sina nije planirao ni želio, pred njim se najednom prostrla nevesela budućnost i dioba braće, koja nemaju šta da dijele. A Smilja, naprotiv, eto, sada voli što se našlo muško, još pod dojmom bolova zaključuje, a ne da je žensko, pa da se pati, kao što je danas patila ona. Sina je dočekala rado, pa će mu i predložiti takvo ime, Rade. LJubo se nije protivio, kad ti je rado, veli, neka ti i ostane rado – Rade.

Neiskusni u planiranju godišnjih porodičnih potreba u hrani i ogrijevu, iako su mislili da će im preteći svega, oni će i u sledećoj zimi oskudijevati u svemu, a naročito u drvima i mrsu. A svaka zima duga je u siromašnoj kući. Jedino su dovoljno imali brašna i pasulja, možda bi bilo bolje da im je nestalo i pasulja, jer ih je on uništavao jednoličnošću ishrane. Lanjske zime ispaćeni, uz lošu ishranu i težak proljetni i ljetni rad, u prvom naletu zime, porazboljevali su se svi. Svakog dana, čitavu zimu, neko od njih četvoro bio je pod visokom temperaturom. Bilo je perioda kada su svi ležali kao opijeni, nije imao ko kome ni vode da doda. Djeca su bila boležljivija od roditelja. Vuco, zbog toga što se vruć iskrađao iz gunjina, a Rade zbog nedovoljno još i vodenog majčinog mlijeka, što je obavezni pratilac bolesnih i neishranjenih majki. Kad malo prizdravi, kad počne bolje jesti, i mali će živnuti, govorila je Smilja. Nažalost, ove zime su to bili samo rijetki i kratki periodi. Ubijala ih je vlaga, kao da žive u rosnoj magli, stalno su Smilja i LJubo govorili o tome, gledajući kako ta vlaga ispija dječijije živote.

Jednoličnost ishrane, samo brašno i pasulj, je uzročnik sve goreg njihovog zdravlja. Ove zime je u Vuca još izražajnije rastao stomačić i neprirodno

stršio na mršavom i rebrima išaranom tijelu. U takvim okolnostima, jednog dana, LJubo se pokrenuo od vodenice, i uputio u selo, ne bi li došao do kakve-takve hrane, kojom bi obradovao čeljad. Vjerovao je da će u ogradi jednoga rodaka, koja je na prisojnoj strani, pronaći malo kopna i na njemu zelja, tek toliko da ga izmiješa sa brašnom, da promjeni bar jedan ručak. Našao je zelje kako se i nadao, pa je usput svratio kod oca i braće, da vidi kako su i da popriča s njima. Ta posjeta će zadugo ostaviti trag na njegovoj čeljadi.

Ušavši u roditeljski zaseok LJubo je odmah primijetio da nešto nevalja, jer ga je dočekala tišina, koja nikad prije nije bila tako izražena. Zatekao je sve živo u postelji, i u dosta gorem stanju nego su njegova čeljad. Prelazna bolest sa visokom temperaturom. Sušica, mislili su seljani. A nije, kasnije će saznati da se zove španska bolest, a godinama kasnije će znati da je to bio grip, i da je u Evropi od te bolesti pomrlo dvadesetak miliona ljudi. Pored zelja, LJubo je svojoj čeljadi donio i klice te opake bolesti. A klice vole takve, kakvi su njegova čeljad, već bolesne i neishranjene organizme, pa su ih napali i savladali u prvom obračunu.

Zavatrili su svo četvoro u razmaku jednoga dana, i ležali u bunilu, bez ponuda i bistro svijesti, jaukali, plakali i tražili vode, ali ni nju nije imao ko da prinese.

LJubo se prvi pridigao, domalo i Smilja, iako nesigurna u hod, ustala je i radila oko djece. Vuco se otimao i oteo.

Mali Rade nije mogao sve to prenijeti preko nejakih pleća, preminuo je u osvit proljeća.

Pregolema je tuga u sirotinjskoj žalosti. Danima roditelji nisu ožitali, i njima život došao u malo. Nije lako gledati kako umire dijete koje si rodio, a još teže očekivati da će umrijeti i ono drugo. A umrijeće, ne može ni Vuco ovakav dugo, slutnje su nasrtale i na Smilju i na LJuba, pa im nije ni do čega, ni do njihovih života.

Oni, roditelji, krivi su za pomor djece, oni su im dali vlagu i glad, koje su, u to nisu sumnjali, uzročnici svega što ih je snašlo i još snalazi.

Teže je gledati patnju živog nego vidjeti smrt, govorila je Smilja, gledajući nemoć sinčića da se, sa svoje tri godine, bar malo zadrži na nogama. Stomačić je narastao toliko da ga preteže naprijed i vuče u padove. Teže i puzi, koči ga stomačić. A u Vucu je ostala neprestana želja da puzi u vodu, u razjarenu proljetnu Gradnju.

Jednog dana, zaista u zadnji čas, LJubo je ugledao Vuca u sred matice, ugledao mu bjelinu stomaka. Nakon što ga je sretno izvukao, ne govoreći Smilji bilo što, otrčao je uz brdo. Nije uz puteljak, već pravo uz brdo. Goni ga nešto i pije mu mozak, šaputala je zabrinuta Smilja, gledajući za njim, i pribojavajući se da sebi ne učini kakvo zlo. U njoj je zasvrdao novi oblik straha, šta će život njoj i djetetu ako poremeti LJubov um.

LJubo se vratio, opet niz brdo, ranije nego je ona mogla i pomisliti da će doći. Ni traga na njemu nije bilo od onoga od čega se pribojavala ona. Bio je preozbiljan, da li i ljut, na nju ili bilo koga, to nije mogla da ocijeni odmah, to joj se sa njim događa prvi put, pa ne umije da ga uvuče u razgovor. Čutala je i čekala da što kaže on. I nije čekala dugo.

"Ovo nije dom!" kazao je odrešito: "Ovo je vodenica, i ona to treba da ostane", dodao je već smirenijim glasom.

"Tako je, moj LJubo", jedva čujno, i ne htijući, prekinula ga je. Kao da je nije ni čuo, nastavio je:

"Vlaga nas ubija. Jedno je već ubilo, hoćemo li čekati da nas pobije sve. Nećemo! A i kad bi ostali, ovaj mali, završio bi u matici Gradnje."

"Pa šta ćemo, moj LJubo?" opet je Smilja, više nesvjesno nego u namjeri, prošaptala te riječi.

"Nisam ti ni govorio o tome. Jesenas mi je jedan rođak predlagao da izvršimo zamjenu, on meni livadu a ja njemu vodenicu. Nije mi bilo ni blizu pameti da to prihvatim, ali danas, kad sam vidio i, hvala Gospodu, spasio maloga iz matice, prvo što mi je došlo umu, bilo je, pokretati se odavde. Seliti! Prisjetio sam se ponude, i kao što si vidjela, odmah, da se kasnije ne bih predomislio, otišao sam čovjeku i rekao da prihvatam ponudu. I sada mi je, nešto, duši olakšalo."

"Za kada ste utanačili dan seobe i gdje?" Smilja je sada na svojoj pameti, zna sve, domaćin je odlučio tako, tu pogovora ne može biti, a i ona misli da je to dobro, nekako joj ova vodenica dođe kao da je po njih ukleta, i neka se što prije izbave iz nje, najednom je i njoj zbog toga toplo oko srca. Zato je to upitala u punoj svijesti, da bi razmišljanja prenijela na praktična pitanja, oko preseljavanja.

"Mi selimo u štalu, u našu košaru. Selimo odmah, danas. Večeras ćemo tamo na konak", izbrza LJubo, podiže se i ode da iznosi stvari iz kuće-vodenice.

Stvari?!

Koje?

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 4.

Ljubova staja sa sijenom, košara, sagrađena je od drveta. Davno. I za ježevačke pojmove na primitivan način. Široka je tri a dugačka ispod pet muških koraka. U njoj prebiva krava Šarulja, jer drugo što od živa i nemaju. Napustivši vodenicu LJubo je doveo ženu i dijete u staju, novi dom, tijesan, prljav, sa dasčanim zidovima kroz koje se vidi, bez prozora i namještaja, ali svoje je, a i proljeće je, a i nema se kud, pa što se mora i može se. LJubo to podnosi, ne pravi pitanje, trogodišnji Vuco i ne zna za bolje, a Smilja bi sve nekako podnijela, ali kad god pogleda u pod, a ne može da ga ne vidi, utroba joj pokulja gore, povraća joj se.

Taloženjem svježeg životinjskog izmeta, u tankim slojevima i u dužim decenijiskim periodima, ako je to još i u suvoj prostoriji i stalno se nagazuje, nastaje jedinstvena masa oblika gromadne ploče, ozgo ravne i glatke, a ozdo oblika podloge. Tako nastao materijal, čvrstoćom i žilavošću, i izgledom u prelomu, sasvim nalikuje na materiju drveta. Takve ploče se susreću u podovima pećina, u kojima je živio pračovjek sa domaćim životinjama. Na ploču sličnu ovim, naišli su Smilja i LJubo, u košari, novom domu.

Kako se đubre rasipalo po pragu i iza njega, i to je stopljeno sa masom poda, kojoj se površina vidi samo dvaput godišnje, kada se isprazni i puni stočna hrana. U obadva slučaja se košara posve čisti, izgrne svježe đubre i pomete pod. Učinili su tako i ovom prilikom. Pod je ravniji nego kad je bio od zemlje, kad je košara tek napravljena. Zemlja se ne može poravnati za duži period, različito se sliježe i nužno nastaju ulegnuća. Kad se đubre poravna i ugazi vječno ostaje ravna ploča. LJubo je izgrtao a Smilja mela. Pod je ravan i bez prašine, međutim, on je ipak samo đubre, pa kako će ona na to da

stavi posuđe, posude za mlijeko, hranu i posteljinu. Povraća joj se. Načupala je trave i njom pokrila dio poda i na to privremeno odložila predmete, ne diraju baš đubre, ali za njen nos je to nepodnošljivo.

"Gdje ćemo sa kravom?" Smilja prva započinje neminovan dogovor.

"Krava uz jedan zid, uži, a ognjište uz nasuprotni", kaza LJubo, ono što je znala i ona, jer druge mogućnosti i nema.

"Mi između!?" rekla je, tek da i to bude riječ domaćina.

"Ja, između", i on odgovori na isti način.

"Bojim se požara, zbog krave", Smilja iskazuje istinsku zabrinutost, jer im je krava osnova za preživljavanje, a budućim ognjištem je dovode u opasnost.

"Misliš?!" LJubo nije ranije dolazio na tu pomisao, pa se zabrinu i on.

"Bogami, opasno je", zabrinuto će Smilja, pa nastavi: "Takve nesreće nisu rjetkost."

"Bićemo obazrivi", zaključio domaćin i nastavi da radi, što je bio znak da nije voljan da nastavi razgovor.

Ognjište zadaje više briga, koje se moraju razriješiti odmah, jer valja što skuvati za već izgladnjelu čeljad. Ne smije biti blizu zida-daske, ne smije blizu krave, a i čeljad moraju imati mjesto za konačenje.

Uradili su po dogovoru i potpalili vatru. To je svečan čin, jer jednom potpaljena vatra u domu, ne gasi se dok traje čeljadi i doma.

Nakon što je gorila dva dana, vatra se morala ugasiti, jer smrad ispod ognjišta nepodnošljivo guši. Po gašenju i uklanjanju pepela, ispostavilo se, tinja – čitav pod. Ne gori plamenom, pa u prvi mah nisu ni shvatili šta ih je snašlo. Dim se puši uvjerljivom snagom i širinom. Gašenje vodom je ispalo naivno, jer se iza toga počeo pojavljivati i plamen. Dimi iz pola poda košare. Rješenje je da razbiju i izlome pod, zaključili su, te se LJubo latio krampa.

Satima je probijao i odlamao od podne mase, ali je učinak premal i bez izgleda da se na taj način može postići cilj. Smilja je predložila sjekiru, neka proba, kazala je tiho, plašeći se da ne razbjesni domaćina, koji je i tako na granici ljutnje. Sa sjekirom je krenulo vidno bolje, pod se cijepao u cjepanice kao da je od drveta. Tek tada su i mogli da vide debljinu poda, taman je koliko i dužina LJubovog stopala. Usjekao je okruglu rupu veličine polurasteglja, koju će kasnije popuniti zemljom, ugaziti je i ponovo založiti vatru.

Ležeći na slami, korak od krave, Smilja je razmišljala, prve noći u novoj spavaonici, o nepredvidivosti puteva života. Kod oca je imala... da se udala... a to nikako, tamo nema LJuba... Krava joj presjeca misli. Nemirna je Šarulja, misli joj pobjegoše na tu stranu. Životinja je uznemirena, ne shvata šta se zbiva oko nje. Mislila, valjda, da su tu da obave neke poslove pa će otići, a ona će, kao i uvijek prije, leći i bezbrižno preživati, preživati do sna, Smilja goneta moguće kravlje pomisli. Uvjerena je da i životinje imaju pamet i znaju da razmišljaju. Večeras smo uduljili, kravlje je shvatanje, a njoj vrijeme da legne, okreće se, kani da legne, pa neka mi radimo koliko hoćemo i šta hoćemo, omjera oko sebe, skučeno joj, pribojava se, kad bude lijegala nagrđiće koga, mene, najbližu. Skučeno joj je, odustaje, nagrđiće, zaključuje i odustaje. Potraja, već se oglasilo dječije gugutanje, uvođenje u san, i LJubovo hrkanje se zahuktava, jedino Smilja neće zaspati, nervozno se vrpolti i udaljava od smiraja.

Šarulja više neće da čeka, omjera širinu, uska joj je, udariće i ozlijediti Smilju, rogom, nogom ili repom, brine je ta pomisao, okreće se da od dužine napravi širinu, ali ne valja ni tako, zapravo i tješnje je, zakreće se u prvobitno stanje ali joj se pričinu da je ono bilo bolje i opet mijenja, vrpolti,

batrga i nervira Smilju.

"Mirna budi! Šaruljo!" opomenu je, kao što je opominje svaki dan po dva puta, uvijek pred muž, koju krava nikad nije svikla ni prihvatila drukčije već kao ljudsko nasilje. Popuštala bi i spustila mlijeko tek kad se naruži, kad joj se zaprijeti povišenim glasom. Ali nikad od prve prijetnje.

"Mirna budi! Kad ti kažem!" Smilja je uozbiljila glas. Životinja zna da taj glas podrazumjeva batinu. Smilja uvijek zna šta Šarulja hoće i traži, večeras joj treba objašnjenje, ne shvata prisustvo ljudi, a vrijeme joj je da liježe. Leći će, krava nađe da je to jedi izlaz njene situacije, kleče na jednu prednju nogu, pa na drugu, podvi jednu pa drugu zadnju nogu i leže. Pri tom je dohvatila nekoga repom, koji joj se u trenu lijeganja oteo pažnji, Smilja je najbliža, dodatno se zaplaši krava. Da, repom, kao da je bičem, iznenađena poskoči Smilja, ali se odmah i pribra, tek sada je potpuno shvatila kravlju uznemirenost, bi joj je žao, pa joj, a Smilja zna da to Šarulja jako voli, poče da tepa:

"E, moja Šaro, i tebe pritjesnili. Ali, ti si moja dobrica, ne moj da se ljutiš, morali smo ovako..." Tepala je životinji, a, ustvari, objašnjavala je sebi mnogo toga što joj nikad neće ni biti jasno. Smrad krave joj noćas smeta kao nikad prije, kao da joj neko zapušuje nos, ne može da udahne vazduh, a ono što ga i ima u plućima, i to joj oduzima neka sila. Guši se. Kako vrijeme odmiče gušenje je snažnije, pa se i Smilja okreće, vrpolti, sve u uvjerenju da će joj u nekom drugom položaju biti lakše. A kad do toga ne dođe, grudi, samo od sebe, počeše da podrhtavaju, srce poče tući u rebra, tuče pa se umiri, a želudac bi da izbacila sve iz sebe. Spopada je hladan znoj u hladnoj noći, a iza njega se gušenje uvećava.

Još je imala snage da poskoči i istrči na prag, prije nego je lavina krenula iz stomaka. Nakon bljuvanja, ponovo se hladno znojila, ali joj je bilo lakše, a kad ju je svjež i leden noćni vazduh osvježio, vratila se na slamu i legla. Nije potrajalo dugo, opet je istrčala i povraćala. Ponavljalo se to nekoliko puta, te prve noći u novom domu Jelića. Ne zna kad i kako je zaspala, žalila se LJubu, koji se te noći nije ni prevrnuo, spavao je kao zaklan, kako je rekao, jer je bio premoren.

Smilja će se mučiti i sljedećih noćiju, ali sve manje, pa će do koju sedmicu toliko naviknuti na kravu pored svoje postelje, da će joj goditi njen miris, dah i toplota tijela, koju Smilja jasno osjeća i doživljava kao prijatno grijanje. Slijedili su dani zbrinjavanja, uređenja okolišja, popravljavanja dotrajalog zida-drвета, krova i vrata. To je obavljao LJubo, a nije imao čime. Sav materijal mu je bila šuma visoko u brdu, jer nije imao svoju, sjekao je, tesao, rascjepljivao, glačao, pa donosio na sebi. Nije imao eksera ni žice, radio je zardalom žicom, koju je vadio iz ograde, bog zna i kad i ko ju je pravio u brdu, pa kao nepraktično udaljenu napustio. Trajalo je to danima.

Smilja se latila kuće, kako sada zovu staju. I ona je išla na brdo i sjekla dugačke prutove, kojih baš na brdu nema, te od njih, pravila neke rešetke po zidovima i ispod krova, da joj posluže za okačivanje sudova, odjeće, proje, mlijeka, sira i kajmaka. I to je trajalo danima. Ni ona nije imala čime da to pričvršćuje, ukrštala je i vezala predom, koja je svaki drugi put pucala, pa je udvostručavala i učetverostručavala, muku mučila, ali i istrajavala. Napravila je ono što je naumila.

Proljeće je izmamljivalo travu, a Smilja je znala koju valja a koju ne valja jesti, nešto na svom a nešto po ulicama, svaki dan pomalo, čupala je i

popravljala jelovnik, činila je to sa uvjerenjem da je baš to, zelje od različitih trava, jedini lijek za zabrinjavajući Vucov stomak. To i slatko mlijeko, kojega, bar za njega, sada ima dovoljno. Da se izvuče do ljeta, govorila je sa zebnjom, a onda ćemo mu nadodati voća, svakog, imaće ga on ako ga bude iko imao u deset opština, objašnjavala je LJubu. Čim proda prvu grudu sira kupiće Vucu kašiku, gvozdenu, da jede čovječno, a ne onom drvenom kašičetinom, koja je prevelika i za njena usta, ne baš tako mala, još bi se i našalila. Kupiće mu, vala, nekom prilikom, i zdjelu, zemljanu ili sahan, a ne da jede sa odraslima, da mora da žuri, da se najede dok ima, pa siroto dijete i ne žvaće, samo guta.

Ove planove Smilja je govorila posle svake večere, prije nego počne da posprema siniju. Dok večeravaju Smiljin pogled ne silazi sa Vucove kašičetine koju optužuje i za isturen trbušić, koji mu smeta da sjedi, pa se podbočuje i tako jede, gleda majka i muči se u mucu djeteta, muči se i domišlja kako da pomogne.

A Vuco, dobrica, malo govori, malo traži, osmjehuje se svemu i svaćemu. I večernjoj muvi, koja mu je baš ovoga časa sjurila na površinu mlijeka u kašici, u trenu kad ju je prinio ustima, i nije imao vremena da se zaustavi, sa mlijekom je usrknuo i muvu. Ne mari, ta nije mu prva, osmjehuje se punom naivnošću. Sjeti se da su i roditelji tu, da su vidjeli, onda se nasmije i njima, onda se oni nasmiju njemu, onda se Smilja okrene LJubu i nasmije, onda se LJubo okrene Smilji i nasmije, i onda se smiju sve troje. I onda iz LJube potekoše priče nekih zgoda, koje su se zbile njemu, ocu, djedu ili pradjedu, a sve o muvama. Vuco guta priče, smije se i plaši kravu iznad glave, tako je, jedno od večeri, počelo veselo i potrajaće do duboko u noć.

Vuco je volio da sluša priče, koje su po običaju ovoga kraja, redovno pričane iza večere, uz toplotu i svjetlost ognjišta. Naročito u jesenje i zimske dane, kad je noć toliko duga da se i ne može prespavati. Po dvadeset i više ukućana, ovdje su domaćinstva do Svjetskog rata bila tako brojna, sjede u nekolike polukružnice oko ognjišta, kružnice su po starini ljudi, stariji bliži ognjištu, i bez daha slušaju priču koju govori, gotovo uvijek, jedan od staraca, a tek ponekad, kad ih se natjera, drugi starac ili baka.

Starci koji priče pričaju su daroviti pripovjedači, smjenjujući visinu i boju glasa, te otežući i ubrzavajući, nevjerovatnim sadržajima priča udahnjuju uvjerljivost, ali i nepredvidivost. Slušaoci se pretvaraju u uvo, saživljavaju sa junacima priča i događaj doživljavaju uvjerljivo, kao da su mu bili svjedoci. Sadržaj priča su događaji koji su bili ili su mogli biti, davno i daleko, pa se prenose sa koljena na koljeno, pri tom se oduzima i dodaje, prilagođava slušaocima, uljepšava u skladu sa darovitošću pripovjedača.

LJubo je takvih priča čuo mnogo od svoga djeda, pripovjedača, a i sam umije lijepo da ih govori. Smilja je samo malo zaostajala. Oni su na smjenu pričali priče koje su znali, pri tom je ono drugo slušalo sa pažnjom djeteta, a i one priče koje su znali obadvoje, prepričavali su obadvoje, jer svaka priča ispričana od drugog čovjeka nova je priča, po onoj isto to samo malo drukčije.

Troipogodišnji Vuco je usisavao priče, povremeno tražio da mu se ponovi neka od njih, za neke je to tražio gotovo svako veče, sve dok nije naučio da ih i on priča. Kasnije je naišla faza kad je on volio da priča a da ga roditelji slušaju. U toj fazi Vuco je bio za roditelje veoma zanimljiv. Ono što bi ispričao on od poznate priče, zaista, viđena očima dječaka i ispričana njegovim rječnikom, bila je nova priča. Ponekad toliko nova i neobična maštovitošću, da je istinski iznenađivala roditelje, koji su mu se divili i poticali da izmišlja nove.

Zahvaljujući baš tim pričama, roditelji, a naročito majka, o Vucovoj pameti su stekli visoko mišljenje. Smilja je to često isticala i govorila: "Da je živ i zdrav, ovaj naš mali, postaće viđen čovjek. Ponosićemo se s njim. Samo da ozdravi..."

Živili su daleko od ostalih seljana. Vuco nije imao vršnjaka sa kojima bi se igrao, a volio je da se igra, pa se igrao sam. Igrao se i priča. Sa četiri godine je postao čobanin. Čuvao je kravu. A nigdje blizu nikog. Pričao je sa kravom, ona pored njega glasno pase, a on joj priča. Kasnije je pričao sa psom i mačkom, i njima je pričao priče, a oni mu povlađivali.

Sa Šaruljom je Vuco istinski drugovao, razumjevali su se kao da su ista vrsta, išlo je to do te mjere, da Vuco nije mogao da jede obrok od nje, kidisala bi da mu ga otme. Dok su još zajedno stanovali, za vrijeme svake večere, kad Vuco prinese prvu kašiku ustima, Šarulja u taj čas rikne. Muk krave je prodorno glasan i molećiv, a izbliza i zaplašiv. I ne bi prestajala da riče, dok joj Vuco ne bi dao zalogaj ispred sebe. Roditelji su ga grdili i napominjali mu da ni oni nemaju dovoljno za večeru. A Šarulja se nije zadovoljavala baš malim zalogajem, ponekad je on bio sva proja koja je Vucu bila namijenjena za obrok.

Šarulja je rikala i još u jednoj situaciji. Opet uveče, i opet je vezano za večeru i Vuca. Subotom, na početku večere, obavezno se ustajalo u molitvu.

Kad Smilja iznese na siniju sve što je mislila da iznosi, pogledom to LJubu da na znanje, a on se odmah diže i ustajući kaže: "Hoćemo li, s pomoleć Boga." Okrene se ka istoku i ostane stojeći dok ne stane iza njega Smilja, i iza nje Vuco, onda se prekrsti on, pa oni, onda on molitvu izgovora naglas, a oni ga slijede poluglasom. Završe sa "Bože pomози." Molitva je Očenaš, uoči nekog sveca je I Bogorodica, a za najveće svece i Vjerovanje. LJubo bi povremeno, kad ustanu i prekrste se, rekao: "Smiljo, večeras ćeš ti", i ona je naglas govorila molitvu, a njih dvojica poluglasom. Da povremeno govore molitvu, ovdje se kaže – čita, i druga čeljad, to je običaj odavnina i LJubo ga je unio i među svoju čeljad. Vuca su rano naučili te tri molitve, pa je i on često dobivao čast da ih čita.

Vuco će iz ovih dana ponijeti najdublja osjećanja pravoslavne vjere i u njoj ostati nepokolebljiv.

Šarulja je znatiželjno blenula u takvu domaću čeljad, a kada je Vuca red da čita molitvu, i kad izgovori njen naslov, krava rikne tako jako da Vuco zagluhnu uši. Vjerovatno ona pomišlja da njoj hoće da priča priču, pa mu ona odgovara da je spremna da ga čuje, kao što to redovno čini i u toku paše. Često se događalo, prije nego izgovori naslov molitve, Vuco se zagleda u kravu, kao i ona u njega, i znajući da će ona riknuti, njega spopadne smijeh, koji ga onemogućava da otpočne. Tad ga ruže i otac i majka, naređuju da se uozbilji i da se moli Bogu, što on domalo i učini, ali se dogodi da ga smijeh ponese i da ne može da ga kontroliše, pa kako ga oni više ruže, on se smije više, a onda zarazi i njih, pa se najednom smiju sve troje. A kad se obuzda otac i uozbilji se, i kaže da je dosta, prekrsti se i preuze čitanje molitve.

Nakon što Smilja pospremi siniju, iza večere, LJubo razvuče slamu za spavanje, preko nje prebaci gunjinu, pa pređe do ognjišta, gdje Vuco već sjedi, tu LJubo potiče vatru i čuti dok ne dođe i sjedne Smilja. Tada započinje večernji razgovor. Kasnije, kad LJubo kaže: "Na pišanje", izlazi prvo on pa Vuco i tu, tik iza praga, u mraku, pomokre se njih dvojica, onda Vuco ulazi prvi, LJubo iza njega, tek onda izlazi Smilja, a kad se i ona vrati, opet LJubo

kaže: "Mali, na spavanje", tada liježe Vuco, a njih dvoje tada ili malo kasnije, a rijetko i dosta kasnije, kad se zapričaju. Tako je bilo i jedne večeri, četrdesetak dana po doseljavanju iz vođenice, ostali su i sjedili pored ognjišta i neuobičajeno dugo ćutali.

Ćutanje, uvijek u seoskom domaćinstvu, prethodi nečemu što je važno za čeljad. I ćutanje je govor, u ovom slučaju je značio, da su obadvoje na istim mislima, da moraju popričati o daljnjim glavnim nakanama, jer o tome nisu pričali kako su preselili. A neke planove moraju dogovoriti, jer ovo što su radili do sada, istina je, morali su, ali ako tako nastave, neće stići daleko. Kad ćutanje dozrije, onda je red da domaćin otpočne razgovor, kao što je red i da ga nakraju zaključi. Smilja je žena koja hoće da se drži do njenog domaćina, do toga joj je veoma stalo, a držaće se samo ako ona drži do njega, a ona to radi svim svojim bićem, zbog toga i večeras očekuje da LJubo otpočne kao domaćin i odredi budućnost. Ako bude blizu njenim poimanjima podržaće ga odmah, a ako bude daleko, tiho i strpljivo će raditi na tome da ih LJubo izmijeni, ali tako da to bude opet njegovo sa njenom podrškom. Zna LJubo da ona tako misli, zna i da će ga podržavati i pratiti pa makar se nikako ne uklapao u njeno mišljenje, zna da ga ona voli i vjerno sledi, pa se u ovom času osjeća odgovornijim nego bi da nije tako. On bi najrađe da ona prva kaže svoje mišljenje. On vjeruje u njenu pamet, a i volio bi da je zadovolji bar u nečem, kad joj je sve crno sa njim. Ali zna i da to ona ne bi dopustila, ona hoće da ima samouvjerenog domaćina. Otpočeo je:

"Razmišljao sam, šta i kuda, sada", rekao je pa zastao, misleći da je to, možda, dovoljno da ona iskaže sve svoje. Očekivao je njen glas, i računao da će ona odmah dati na znanje kakav razgovor očekuje.

"I ja sam", kaza, a LJubo je razumjeda dobro, spremna je za razgovor koji se ne može odlagati, kao i da je spremna da ga slijedi.

"Imamo ovu njivicu i košaru. Eto, sada imamo i livadu, imamo i Šarulju..." u tom času ga prekinu krava, nakon što je čula svoje ime, ko zna šta je pomislila, naglo se ustala i zarikala.

"Šaro! Lezi Šaro!" kaza Smilja i pomilova kravu po butini, nakon čega životinja poslušno leže, Smilja se vrati na svoj tronožac i sjede. LJubo je ćutao i dalje, mašicama je poticao vatru, tek da prebije šutnju i dobije na vremenu, a i ne bi li nastavila ona. Shvativši njegovu namjeru ona uze maše, te i ona, bez potrebe po vatru, dade se da je potiče. LJubo je i njeno poticanje razumio dobro, pa je nastavio:

"Premalo za preživljavanje. Ni pola potrebnog imanja. Ako je samo pola, onda ga može obraditi i nas pola. Da ne okolišam, ja mislim da ti radiš imanje, a ja da idem na nadnice i da tebi pomažem oko imanja, onoliko koliko ti kažeš. U svakom slučaju, ja ću orati i sijati, brinuti se o drvima i drugim teškim poslovima."

"I ja sam mislila tako", požuri da kaže Smilja, da nimalo LJubu ne drži u neizvjesnosti oko njene pameti. To LJubu potače da dokrajči naum koji nije ugodan po Smiljin položaj.

"U našem selu ne vidim da bi mogao naći poslova koliko nama treba, a ljudi i nemaju novaca, rade sami ono što su prije radili težaci. Ako ću da što zaradim i uštedimo, moram ići dalje, a to znači i noćivati tamo", tu LJubo zastade, poboja se te stvarnosti, kao što se pobojao i svaki put kad su mu misli dolazile na to, naročito se plašio šta bi na to kazala Smilja. Evo, kaza on, a šta će da kaže ona!?

"Bolno je to, ali je još bolnije ovako", ne časeći, Smilja kaza i pokaza da se, istinski, pripremila za ovakav razgovor.

"Uzećemo još jednu njivu u najam", kaza LJubo, zamisli se, pa odlučno nastavi: "Možda i jednu livadu, pa ti oko toga i oko krave, pa malo sira i kajmaka, pa neki dinar odatle, a ja odande, pa kupiti još jednu kravu, pa malo više i odavde i odande, otplaćivati najamninu i štediti. Pa, onda, napraviti malo kućice, a ne da spavamo kao stoka sa stokom."

"Kad si naumio da kreneš – od kuće?" Smilja je u svemu saglasna, a ovo pita više radi onoga što njoj ostaje da radi, a to je za početak premnogo. Ono što nisu mogli njih dvoje, da prehrane čeljad, u početku, dok se ne snađe on, moraće ona sama.

"Kad uradimo ovo malo proljetnih radova na zemlji, tako sam mislio", nakon kraće šutnje, izjasni se LJubo.

"Tako sam i ja mislila", opet Smilja požuri da podrži.

"Mislio sam, dok ja tamo što ne zaradim, a da bi vas dvoje mogli preživjeti, da uzmemo na zajam malo novaca."

"Dvoumila sam oko toga, danima sam mislila o tome, i da i ne, pa, eto, ja ipak ne bih", ona ne bi, ali je nagovjestila da bi ga i tu podržala.

"Kako ćeš preživjeti?" LJubo je u svim dosadašnjim razmišljanjima zaključivao da neće moći bez pozajmice, pa ga je Smiljino mišljenje zateklo.

"Preživjećemo", bila je kratka.

"Kako?" htio je da čuje nešto što ona ima na umu a on nije imao.

"Pozajmica je opasna navika, a i ko će da ti pozajmi kad računa da mu nećeš moći vratiti."

Ostali dio razgovora vođen je oko manje važnih pitanja, ali i ona su se morala usaglasiti, da obadvoje, iako odvojeni, rade i misle za isti cilj.

Ostali su uz ognjište duboko u noć, a onda, rasterećenih misli oko toga kako će dalje, što ih je ometalo dosta noći prije, legoše i brzo utonuše u mirne snove.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 5.

Godina iza seobe je protekla u grču. Kako su se i dogovorili, uzeli su u zakup na godinu dana oranicu i livadu, zajednički su obavili najteže radove, uzorali i posijali, a onda je LJubo krenuo od kuće, po tragu nadničara. A trag je vodio u Užice.

Kao i svi gradovi ratom opustošene Srbije, i Užice je preživljavao poratne nevolje, bez proizvodnje i novca, gradsko stanovništvo je bukvalno gladovalo, a okolni seljaci nisu imali kome da prodaju proizvode, pa su sijali i sadili samo za svoje potrebe. Trgovina se odvijala sa ono malo roba što se proizvodilo tu, jer su saobraćajnice i prevozna sredstva iskvareni, pa je prevoz roba iz drugih krajeva bio neisplativ. Sve se okretalo u malom gradskom krugu. A grad je još u ruševinama, LJubo tako loše stanje kuća nije očekivao, tek ona jedna, glavna ulica, je zakrpljena. U njoj ima i novih zgrada koje su ljepše od predratnih najljepših, ali je ostala i poneka ruševina, tek da svjedoči minula razaranja. Čim se skrene iz te ulice, dočekuju ruševine, za opravke ljudi nemaju novaca, niti trgovina ima materijala koji za to treba. Izraz ljudi je još neveseliji.

Sa građanima u svom životu LJubo nije imao mnogo dodira. O njima nosi sliku gospode, site, obučene, pijane i pomalo raskalašene. Od toga ovdje ništa

ne zatiče. Polovina Užičana su prosjaci i luralice, bogalji i lopovi. Naročiti su Solunski borci, a nije ih malo, ne mogu da se snađu u civilstvu, odbačeni su, a oni to još ne shvataju ili ne vjeruju, pa uporno nastoje da se njihova pita u gradu. A u gradu se, kao što je bilo i biće, pitaju ljudi onoliko koliko im je težak novac. A novac je najteži onih što su se za otažbinu borili najmanje, to su ratni dobitnici, koji su u očima Solunaca novi okupatori. Borci neće da se mire sa takvom vlašću, a to znači da su u sukobu sa zakonima, a iza toga slijede hapšenja. Hapšenja srpskih junaka!? Grad je najednom pun i suludih ljudi, kakve poznajemo iza svakoga rata, i oni u znatnoj mjeri remete gradski život, naročito oni koji su se najviše borili za Otažbinu, i koji su od borbe takvi, a koji su do juče bili dragi i rado susretani prijatelji, pa im je sada nejasno šta se to dogodilo njihovim prijateljima, i ne pomišljajući da se dogodilo u njima.

Od ulaska u grad pa do pijace, na koju se uputio, LJubo je većinu tih ljudi sreo. Oni su na ulici od jutra do večeri. Onih drugih što rade svoj posao, na ulici i nije bilo, pa je on pomislio da je čitav grad takav. Jad i čemer, kako je kasnije prepričavao Smilji, a Vuco prisluškiavao i pamtio, da i on prepričava.

Na pijaci, sa alatkama u rukama, stajali su, sjedili ili nervozno hodali ukrug, nadničari, zvjerkali svakog prolaznika, nadajući se da će neko od njih ponuditi kakav posao. LJuba je sneveselila slika tih jadnika, kojima je, eto, i on pošao u društvo. Gdje on da stane ili sjedne, koje je to mjesto odakle je najlakše dobiti posao, odakle dolaze oni kojima trebaju nadničari, pitao se u onih zadnjih dvadesetak koraka, vidjevši da je pred njim gomila neuređenih ljudi. Već nakon nekoliko kratka razgovora sa najisturenijim, LJubo je razumio da u toj gomili postoji, za njih, jasna uređenost. Oni što su dolazili po nadničare, o unutrašnjem uređenju nisu, niti su mogli znati, uvijek su nabasavali baš na one koji su po toj unutrašnjoj organizovanosti prvi na redu za dobivanje posla. A svaki nadničar je znao koji je po redu. Ako ne bude dat posao prvom, što je čest slučaj, kad se zahtijeva snažniji ili vještiji, on opet ostaje prvi na redu za sledeći posao.

Novopridošle nadničare dočekuju kao uljeze, ali ih ne odbacuju, prihvataju ih kao neizbježnost. Tako je dočekan i LJubo, kao da ih je poharao, svi bi da ga vrte odakle je i došao, ali je ipak prišao jedan, koji je čovjek od unutrašnje organizacije, i saopštio mu da je sedamdeset i drugi po redu, da to upamti i da se tako i vlada.

Desetak nadničara je dnevno dobivalo posao, neko sat, neko pet, a neko i čitav dan. Znači, sračunao je, od sedam sjedenja na pijaci imaće posao samo jednom. Bio na redu ili ne bio, tako je zahtijevalo uređenje, svaki nadničar mora da dolazi na pijacu ujutro i da odsjedi do podne. Izostane li koji dan, za toliko mu se pomjera redosljed unazad. Izostane li sedmicu dana, zaredom, gubi pravo da radi u toj sezoni.

Mora da sjedi na pijaci, a zna da posao neće dobiti danas. Bez novca, hrane i konaka, o čemu čovjek može da razmišlja, čemu da se nada. Prvo što je LJubu palo na um, bila je Smilja. Razočaraće je i rastužiti, a njemu je to mnogo žao i teško. Zbog toga se neće vratiti kući, a i šta bi u njoj, samo da jede njihovo. Da krene dalje, pa ovo je najdalje, jer, eto, kažu, u čitavoj Srbiji je ovako, pa i gore. A gdje će da spava? Šta će da jede? Gdje će da vrši nuždu? Pomisli i na to, jer ga baš u tome času potjera ta potreba. Nervozna, valjda, pa ga hvata proljev, misli da je to. Neki i spavaju po pijaci,

raspitao se, ali mu savjetuju da to ne radi on, jer tu se događa svašta, vrlo je opasno.

Satima je sjedio podnmljen i zamišljen, tog prvog dana na užičkoj pijaci, a kad ga je snašla ona potreba, trgao se iz misli i počeo obzirati i tražiti kakav zabačen kutak. Uočava da se nadničari razilaze, da ih je ostalo tek malo. Baš u tome času se pojavio otresit pedesetogodišnji seljak, koji prilazeći grupi, zapita za nove težake.

Javi ih se desetak. Javio se i LJubo. Pridošli ih propita kao da je učitelj, te ime, te odakle je, te kakvog je zdravlja, te godine... Odabra LJuba.

Predložio mu je da radi poslove seoskog domaćinstva, svaki dan rano i poslije pijace, a da i dalje težači ovdje, jer ga on neće plaćati, davaće mu hranu i konak.

Bog se sažalio, povjerova LJubo, dobio je najviše što se danas moglo dobiti, zaključio sa toplinom unutrašnje radosti. I stomak se smirio, nije ga tjerao vani, a bio je počeo proliv, LJubo se toga prisjetio tek uveče, kada se spuštao na počinak.

Dva mjeseca je služio seoskog gazdu, koji je neobično vješt da zaposli druge, tako da LJubo sa naporom završava to što mu se nalaže. A od pijace je mala vajda, radio je samo devet dana, tri puta samo po čitav dan, i sve za male novce, koje štedi, mora, od njega to očekuje Smilja. Morao bi da kupi opanke, a mora da štedi za otplatu najamnine za oranicu i livadu. Morao je kupiti opanke, nije više mogao da hoda u starim, i kupio ih je, i potrošio polovinu uštedevine.

Radi, polomi se radeći, kako će reći, a na sonu malo, naišla je prva faza krize, koja će da se ponavlja sve češće. Uveče legne i razmišlja, pati se bez Smilje i ona bez njega, a rezultati izostaju, čemu onda njegova muka, bar da su zajedno, što i priroda traži, ovako spava u staji kao što bi i tamo, radi i više nego bi tamo, a ne zarađuje. Stvarno, čemu ovo ponižavanje? On će kući, odlučuje svako veče pred spavanje, a kada se probudi, ide tamo gdje mu je naređeno sinoć.

Stalno je opterećen takvim mislima, a ne može da donese odluku, već se prepušta svakodnevici, ostavlja vremenu na volju. I tako će potrajati do duboke jeseni, dok ga gazda ne pozva i kaza, da on misli da bi mogao bez LJuba, pa da opet dođe na proljeće, pa će vidjeti hoće li ga trebati tada.

LJubo je od prve razumio da je u pitanju otkaz, koji je samo iskazan na neuvredljiv način. Možda je tako i bolje, pomisli, odlučio je gazda umjesto njega. Teška srca će pred Smilju, uštedio je tek za najamninu oranice, a ako se ona zadužila, a morala se zadužiti, u to je stalno uvjeren, onda su opet na početku, kao i proljetos. Ali više ne vrijedi razmišljati, stvar je gotova i jasna, on mora nazad u Ježevicu, jer zimi nema nadničanja. Zahvalivši se gazdi pritegao je opanke, stisnuo zube, i krenuo na pješački put dug četrdesetak kilometara.

Tri mjeseca Smilja nije dobila glas od LJuba, i njoj je to bio jasan znak njegovog stanja. Da mu je imalo krenulo, zna ona njega, do sada bi došao da je vidi, ali nema novaca i neće da je razočara. Uglavnom, zaključuje ona, sa te strane neće biti vajde. Ona je poradila svoje poslove, ali ni od toga nema neke velike koristi. Naročito je zabrinuta za dug, tu vrstu straha je ponijela iz kuće, od oca, koji nikada nije zajmio u životu, odzvanjaju joj njegove riječi, pa neće zajmiti ni ona, preživjeće, ali mora da vrati najamninu do Božića, to je produženi i krajnji rok. To joj ne da spokoja.

Postoji samo jedan izlaz koji zavisi samo od nje. Sir i kajmak. Štedjeti mlijeko, kupiti kajmak i siriti.

Krava ne dobiva hranu po njenoj mjeri, uzmakla je mlijeko, jedva ako se pomuže i tri litra na dan, ali će ga Smilja štediti, od svojih usta, i od Vucovih. Najteže joj je od dječakovih a mora i od njegovih. Jedini izlaz je mlijeko – jedini! Stalno razmišlja i zaključuje, ali i malo po malo sakuplja sir i kajmak.

Uz neviđen napor sakupila je za prvu prodaju. Kako da to pretvori u novac? Kome i kako da proda? Slabog je života za predugo pješaćenje do Požege, a i da nije tako, ne bi mogla da ostavi Vuca i kravu. Pomoć joj je nužna. Kome da se obrati? Otac!?

On bi mogao da joj pomogne, ali ona ne bi da se ponizi pred njim, to je suviše jako u njoj. On bi joj, u to je uvjeren, dao i novac na zajam, dao bi ga i da ga ona i ne vraća, on nju jako voli, bi on to, dovoljno bi bilo da ode i da mu kaže da je u neimaštini, i on bi posegao za novčanikom. Ali ona to ne može. Pri samoj pomisli na to, oči joj zasuze. Zašto da uznemirava roditelja, koji je prema njoj uvijek bio dobar i žalostiv. Boji se da bi mu izmamila suzu, a to je grehota. Ne bi ona to. Ne, njega treba poštediti od njenih nevolja.

I danima tako, sira i kajmaka je bivalo više, a način prodaje je bio sve udaljeniji. Došlo je i ono, mora se, mora se sa tim nešto raditi, inače će se sir i kajmak pokvariti, naročito kajmak, a mora i da isprazni sudove za novo sakupljanje. Odlučila je. Poći će do oca, kao da je došla samo da obiđe roditelje. Natuknuće mu, kao uzgred, nesnalženje oko prodaje, pa ako otac ponudi rješenje, ona će ga prihvatiti. Ako sam ne ponudi ona neće tražiti.

I Smiljin otac je često razmišljao o nevoljama kroz koje prolazi njegovo dijete. Dobro je znao njeno stanje i čudio se da ni otkoga nije tražila pomoć. Najprije je mislio da joj pomažu neki njegovi prijatelji, da joj zaimaju novac. Kasnije ih je i pitao, pa kad je utvrdio da nigdje nije zajmila, nije, jer da jest on bi saznao, to mu se dopalo, po ne zna koji put je pomislio kako je sva na njega. Odlučio je da joj pritekne u pomoć. Nije mogao da se odluči za način kako da to učini a da ne povrijedi sujetu nje i LJuba, koji mu se, iako je siromašan čovjek, sve više dopada. Razmišljao je o tome često i dugo. Kad baš ne bude mogla dalje, vjerovao je, obratiće se njemu. NJemu će tada srce biti srećno, jer će se obistiniti ono što je uvijek mislio, da ona u oca ima neograničenu vjeru i saznanje da joj je on najveći prijatelj.

Čim je Smilja natuknula svoju nevolju, a da bi je oslobodio neugodnosti, otac je odmah prihvatio da pomogne, ali je to izveo tako vješto, da se ona kasnije često pitala, da li joj otac poklanja novac. On svakako prodaje svoj sir i kajmak, pa ako uzme da proda i to malo njenoga, njemu je to samo uzgred, i neka to donese već sutra, a on će to prodati za sedmicu dana, pa neka tada i dođe po novac, tako je on to obrazložio. I bilo je tako. Ono što je Smilju naročito izazivalo da razmišlja je cijena, viša nego ju je ona predviđala, pa se opet pitala, da li je otac stvarno po to i prodao, ili joj daje svoje. To, i pored upornog nastojanja, neće saznati nikad.

Do zime, Smilja je, uz takvu očevu pomoć, zaradila toliko da je mogla da plati najamnine za oranicu i livadu, a to joj je, u ovoj godini, bilo najvažnije, pa je u zimu ulazila sa dosta spokoja. Uto se pojavio i LJubo. Omršavio i neveseo. Ona ga je dočekala sa neizmjernom ljubavlju, ta ljubav će ga preporoditi. Od njegove ušteđevine su kupili neophodne sitnice za zimu, a onda se oboje dalo na sječu drva, jer ono što je ona prikupila, nije značilo mnogo za zimu koja će biti, kao i svaka u daščari, i duga i hladna.

Bez oca, a i majku je rijetko viđao, bez ijednog vršnjaka, Vuco je gradio neki samo njemu jasan svijet. Po čitav dan je čuvao kravu i igrao se. Šta

se igrao, nije znao da odgovori kad bi ga pitala majka, a pitala ga je često, ona tek da nešto priča sa njim, da ne podivlja sam, kako će prepričavati Ljubu, a Vuco je ta majčina pitanja shvatao vrlo ozbiljno, i objašnjavao igre koje je smišljao sam. Igrao se sa zemljom, kamenom, drvetom, vodom i šumskim plodovima. Pričao je i o odnosu sa kravom. Pri tom je često znao da zaplače, žaleći se majci na Šarulju, bezobraznicu, koja namjerno ide u štetu i neće da se vrati kad je on povraća. Obično priča poteče i u druge pravce, spontano, ili je neprimjetno tamo povede Smilja, pa Vuco majci prepriča što mu se dogodilo proteklog dana, tako da je ona znala sve što Vuco radi i kad ga ne vidi. O tome su vodili razgovore uveče, poslije večere, kada su njih dvoje, osamljeni kao dva čuka, imali potrebe da pričaju i krate noć. On je znao da se raspriča, a to je majku veselilo, naročito kad bi govorio o zecu koji ga je preplašio, o zečiću kojega je gonjao čitav dan, o pticama, o mravima, o kamenu zvanom zečija so, igračkama koje je pravio od drveta, o padu, o pucanju opanaka i rasporivanju odjeće, o kravi, o kiši i suncu, i o svemu što ga je okruživalo. A kad se žalio bilo je na samoću ili na bezobrazluk Šarulje. Tek ponekad su to bila pitanja, koja su, po Vucovim shvatanjima, bila od životne važnosti. Takvo je bilo I ono kada se prvi put napio vode iz kamenice.

Potjeravši kravu na pašu, svakog jutra, Vuco bi ponio torbu na leđima, sa komadom proje i grudom sira, a u ruci bi ponio tikvu sa vodom. Jednog dana je ostao bez vode, zaboravio je tikvu da objesi o drvo, došla je krava i prevrnula je. U poslijepodnevnim časovima skolila ga je žeđ, a kad je nije više mogao trpiti, odluči da se napije iz lokvice, iz udubljenja jednog kamena. Takvih lokvica ima na više mjesta, iz njih piju ptice i šumske životinje, ponekad i čobani. Oni to rade samo neposredno poslije kiša, dok je voda bistra i još čista.

Kiše nije bilo dugo, lokvica je bilo malo, a po onim što su ostale, plivale su sitne crvene bubice, sitne kao zrno prosa. Vuco je pronašao jednu, do koje, bar je tako mislio, nisu mogle doći životinje, legao je potrbuške i usne primakao površini. Odustao je, gadilo mu se od bubica. Ponovio je to više puta, ali kad je žeđ nadvladala, obziri su popustili, dunuo je u lokvicu, pomjerio crvena stvorenja ustranu i napio se. Domalo mu se pobunio stomak, osjećao je mučninu, ili je to bilo tako ili mu se to samo činilo, ni sam nije znao, ali je poslije toga ostao strah od trovanja. Je li se otrovao? Čak je i kravu dotjerao kući ranije nego je uobičavao, da bi od majke potražio pomoć. Ih, koliko se ona puta napila iz kamenice, kazala je majka, pa evo je živa i zdrava, umirila ga je, ali i posavjetovala da bolje čuva tikvu, i da više ne pije tamo gdje se mokre životinje, kako se izrazila, znajući da će ga najprije gađenjem odbiti od lokava, za koje je vjerovala da su štetne, naročito za djecu koja imaju stomačnih nevolja, kao što ih ima njen sin. Da bi bili sigurni, ipak, neka se napije slatkoga mlijeka, naložila je majka i potpuno rasteretila zabrinuto dijete. I sve ostale Vucove nevolje, Smilja je rješavala na sličan način.

Dolaskom oca Vucov život se znatno poboljšao. Odmjenjivao ga je u čuvanju krave, često su to radili i zajedno i igrali se. Tako je Vuco naučio igre klisa, petiljaka, stonoge, živih i mrtvih, bacanja kamena sa ramena i još nekih. Za njega je to bio najsadržajniji dio dotadašnjeg života. Radovao se rađanju dana, kada je znao da će otac ići s njim. Naročito su mu bile drage večeri, jer je ponovo slušao priče koje voli, a otac je donio iz dalekog Užica i novih rječi i priča o događajima, koji su Vuca jako zaokupljali. Jedna mu je ostala u naročito dragom sjećanju, jer je govorila o snazi oca. U snagu oca je pretjerano

vjerovao, vjerovao je da je otac najjači čovjek na svijetu, kako je često govorio majci. A priča je iz težačkog očevog života.

"Dođe jedan gazda na užičku pijacu i odabra nas deset nadničara", pamtiće Vuco i prepričavati ovu očevu kazaniju: "Odvede nas u kukuruzište. Ogromno je, koliko naših pedeset njiva. Meni kaza da ja idem u prvi red, da kopam brzo i da me niko ne smije stići. Ako me niko ne stigne platiće mi dvije nadnice.

A, ako me stigne ko, neće mi platiti ništa. Ako neću tako, neka se odmah vratim na pijacu i tražim drugi posao. Pita me da li prihvatam. Okrećem se po ljudima, koje je gazda odabrao po životima, okrećem se, mjerim ih, pa odlučih da prihvatim izazov. Bojao sam se samo jednoga, krupan neki delija, ne zna se ili je duži ili širi, rođen je za motike, zaključujem strepeći i mjereći ga. Bio sam mirniji kad sam vidio da ga je gazda rasporedio u zadnji red.

Težaci se ne uvode u kopanje svi od jednom. Naprijed ide kopač prvoga reda, kad odmakne za dužinu držalice uvodi se drugi, za isto toliko treći, tako da je onaj najači bio iza mene, u početku kopanja, za devet držalica. I kopamo jedan sahtak, svi žurno, ali se ne događaju promjene u redosljedju. A onda se dogodila prva. Jaki je sustigao onoga iz devetog reda. Zamijeniše mjesta. Zaboravio sam napomenuti, gazda je rekao, ko na kraju bude zadnji, dobiće samo pola dnevnice. Uspostavilo se žestoko nadmetanje.

Ja, i to sam zaboravio da kažem, rekao je i ko bude prvi, izuzev mene jer sam počeo prvi, dobiće pola dnevnice više.

I da vidiš jada od težaka, kao da je borba za život, prava utakmica, svi hrle naprijed, niko naročito neće da je zadnji, zemlja se prevrće, redovi mjenjaju, sa vrha se trči u dno, voda se pije na brzo, i kopa li se kopa.

Onaj krupni je do ručka već bio treći iza mene. Eto ti štete, mislim u sebi, nije lako za badava kopati čitav dan, a nude ti se i dvije nadnice. Razmišljam i meljem ispred sebe. Povremeno se okrećem i vidim da krupni melje i bolje. Uto će ti i obavezni prekid za ručak.

Tek ću do koji dan saznati, gazda je obećao jakom iz zadnjeg reda, ako mene stigne, preuzme prvi red, njemu će dati dvije ipo nadnice.

Polazeći u hladovinu na ručak, dosjetim se malo lukavštini. Sjednem uz jakog, pa u toku ručka ga privolim da od mene uzme poveću grudu sira, koja je bila vrlo ukusna ali i preslana. Ja smjerno nisam pojeo mnogo, znajući da prejedanje, neko vrijeme, oduzima snagu. A on je pojeo za dvojicu.

Poslije ručka, jaki je ubrzo preuzeo red ispred sebe, i onda je nastala borba između njega i onoga između nas. Trajala je dva sata. Ne popušta ni jedan. Očekujem svakog trena da će jaki motikom udariti u petu čovjeka iza mene. To se ne dogodi, već onaj iza mene iskorači udesno, propusti jakog u svoj red, a ovaj okuražen grće li grće. Primiće mi se, neprimjetno za oči težaka, koji znatizeljno prate šta će se dogoditi, ali nas dvojica znamo da je tako, znamo po zvuku motika, njegov je učestaliji, na deset u njega je jedan više.

Pogledujem u sunce, još ima dva sata kopanja. Hoću li izdržati? Kako so u njemu ne čini žeđ koju sam očekivao, pitam se, a i sam dobro žedan, ali ne idem da pijem vodu, ne smijem, izgubiću vrijeme.

Ako sam ovako žedan ja on mora biti još žedniji, u jednom trenu pomislih I okrenuh se da mu vidim usta. Sa obadvije strane usana se ukazaše pjene, veličine jagodice malog prsta. A tu si! Boriš se sa žeđu znatno teže nego ja. On čeka mene da pijem, čim ja i on će, pretpostavih njegov naum. A kad se jednom napije, moraće domalo ponovo, i opet ponovo, jer je tako sa solju. Bacih motiku, potrčah ka vodi, potegnuh samo malo, jer se dobro žedan čovjek

ne smije napiti dobro, potrčah u red, uto on baci motiku, otrča ka vodi, i čim je počeo da grlića iz tikve, znao sam da sam pobijedio. Kopao je sve slabije, išao po vodu sve češće, na kraju, završio je predzadnji", završio je LJubo, a Vuco zaskakao sa mnogo pitanja.

Snijeg je porodicu Jelića zatekao u siromaštvu, ali oni su na to već navikli, za razliku od prethodnih godina, po njihovom proračunu, ovoga puta su završili sve pripreme i zimu mogu bezbrižnije čekati. Za kravu hrane ima, ima i za čeljad, nema za neki izbor ali je ima. Imaju drva. Jedino su slabi sa odjećom i pokrivkom, ali prezimiće se. Na okupu su, to im je sada najvažnije, naročito za Vuca, koji je imao povremene strahove noću, kad otac ne spava sa njima. A kad je tu najsnažniji čovjek na svijetu, on koji je pobijedio devet težaka, Vucu ne pada naum strah ni od koga ili čega. A pričanja, te zime, zaista, bilo je svako večer, jer je LJubo toliko toga vidio i čuo u Užicu, da je i Smilja pokazivala vidnu znatiželju i imala stalno nova pitanja. A tek Vuco, za njega su sve one bile poslastice, pa je nezasito molio oca da priča i priča, pripitujući za mnogo stvari i situacija koje LJubo nije ni čuo ni vidio, ali je na pitanja odgovarao, kao da ih je sve doživio. Kasnije je LJubo imao i neugodnih večeri, kad bi ga Vuco pitao da pojašni nešto što je ispričao ranije, a LJubo zaboravio da je to izmislio, zaboravio kako je to kazao, a Vuco to sve popamtio, pa ga ispravlja, podsjeća i zahtijeva da priču proširi, a onda LJubo, ne imajući kud nazad, nastavlja da izmišlja i da se zapliće više.

Zima je pokazala da se sledeća ne smije dočekati sa kravom pod istim krovom, niti u košari, kroz koju duvaju vetrovi i prolaze kiša i snijeg. Odlučili su da, uz košaru, prave kućicu sa jednom prostorijom za čeljad. Praviće je od zemlje, tako što će LJubo napraviti kalupe od drveta, to je vidio u Užicu, pa će u njih, sve troje, nabijati tjestastu zemlju, i vaditi je u obliku cigle. Onda će je slagati po dvorištu, da se suši na suncu. To će da rade na ljeto, nakon što obave ratarske poslove, pa će u jesen zidati. Nemaju rješenja za krov, gdje da sjeku japiju, to je ostalo bez rješenja i u planovima. LJubo će opet nadničiti, ali neće ići od kuće. Znaju da neće imati puno ponuda, ali će bar biti zajedno. Na proljeće će uzeti u najam dvije oranice i livadu, ne bi li proizveli što i za pijacu.

Na proljeće su LJubo i Smilja objavili pravi mali rat oranicama, imaju ih tri, ustajali su prije svanuća, išli na njive i ostajali do mraka. Vuco je bio zadužen za napasanje krave, ali su i njega, toga proljeća, u petoj godini života, počeli da uvode u poljske radove. Može i dijete dati ruke, saditi i plijeviti luk, donositi vodu, sakupljati kamen po njivi, i što je najvažnije, učiti se da radi, jer nigdje i nikad nema hljeba obješenog o grani, uvijek će ga trebati zaraditi. Kad je LJubu najviše pritiskao posao, pritiskalo je i druge ljude, baš tada bi se poneko pojavio da ga zove na nadnicu, on je to prihvatao svaki put, a svoje nadoknađivao Smiljom i svojim dodatnim naporima u sljedećim danima.

Radili su premnogo, ali je na kraju ispalo premalo da bi se njihov život naročito poboljšao. Od svega, iz te godine, za LJuba i Smilju, bilo je najvažnije, nisu ostali dužni nikome, a obezbjedili su sjemena za sledeću godinu. Ostavili su tele i moći će da ga ishrane, da bi se sledeće godine zakravelo, jer je Šarulja ostarila pa slaba na mlijeku i moraju je smicati. Sledeće godine imaće kravu za pastrvu, prvi put i oni imati meso za zimu. Napravili su zemljanu ciglu za kućicu, ove godine nisu mogli i da je podignu, učiniće to dogodne.

A onda su se godine ponavljale sa malim pomacima, jer nije lako izići iz sirotinje. LJubo je nadničevići dospio do daljnjeg rođaka Mile Jelića u Užice, i tamo ostao nekoliko godina po ljeto i jesen, služeći ga, kopajući, koseći i naročito radeći sa šljivama. U predasima je nadničio i u drugih gazda. A Gazda Mile ima ogromne šljivike, po tome je poznat i u Srbiji. LJubo je okopavao voćnjak, brao i sušio šljive, kiselio i pekao rakiju. Kao radnik pokazao se nezamjenjivim, naročito u pečenju rakije, po tome će steći i ugledno ime, pa će ga kasnije pozivati na sve strane, a on raditi premnogo. Najgore su mu noći, premorenog ga obrlati san, a ne smije da zaspe, zagoriće kazan. A morao je malo i da spava, bar ono od kad procuri. I lijegao je, tu na hladnoći noći, pored kazana. I zaspao bi i budio se na vrijeme, nije se kvarila rakija. Ali, san kao san, ipak, prevario ga je koji put, nekoliko puta pokvario je rakiju. Naručio ga je gazda i zaprijetio otkazom. Dosjetio se. Legne a pod glavu stavi oštar kamen, koji probada, probada toliko da može izdržati najviše dva sata, koliko i kazan curi, a tada razbuđuje bol. Poslije toga mu godinama nije zagorio ni jedan kazan, Vuco pamti ovo očevo kazivanje.

LJubo je nadničio i štedio, Smilja je radila na iznajmljenim oranicama da proizvede hranu, ali je i sakupljala kajmak i sir, nosila u Požegu i prodavala, pa i ona pribavljala novac. Vuco je rastao u skladu sa godinama, čuvao kravu i sve više preuzimao poljskih radova, a neprirodnost stomaka je nestajala i nestala, a da niko od njih troje i ne zna kako i kada se to zbilo.

Ozidana je kućica uz košaru. Godinu poslije toga kupljena je jedna njivica, onda je napravljen koš za žito, napravljen je i mljekarnik, popravilo se stanje sa obuvkom i odjećom. Smilja je bremenita i po treći put, to je već 1923. godina. Zna se LJubova želja, žensko, ali opet se rodilo muško. Jednostavno njegovu kuću hoće dioba imanja, i to ti je to, kako bi se ponekad požalio prijateljima. Kad nije žensko, onda je sin, pa će ga tako i nazvati, Siniša. Kupili su i jednu livadu. I dalje su uzimali u najam po jednu oranicu i livadu. Sada imaju zemlje, ali nju valja i obrađivati. Ko? LJubovo će i dalje, godinama, biti nadničenje. Smilja je rodila, treba oko bebe, ne može ni ona, ali ona mora i sve više Vuco, kojega štete sve manje, od kako se našlo još jedno muško dijete.

Sa šest godina, poslije rađanja Siniše, Vuco je radio poslove odraslih, nije orao, jer to zaista nije ni mogao, ako se u to ne računa predvođenje krava brazdom, a bila je to njegova obaveza pri svakom oranju. Okopavao je kukuruz, krompir, grah, tikve, luk i kupus, žeo ili čupao ječam, raž, zob i konoplju. Najmanje je volio da radi kad prisprije konoplja, oko nje je toliko posla da mu se ne vidi kraj.

Seljani nisu kupovali ništa od odjeće i obuće po trgovinama, sve što su nosili je iz kućne radinosti. Kako LJubovi nisu imali ovaca i koza, nisu imali ni vunu, pa se sve svodilo na sukno i platno, oboje od lana. Toga je trebalo dosta, jer do platna i sukna nisu mogli doći samo svojim radom, a to što su morali nositi drugom da uradi, plaćali su opet lanom. Oko lana ima posla kroz duži dio godine, na to se potroši snage i vremena koliko i za sve ostale poslove zajedno, pa je razumljivo zašto je Vucu omrznuo lan. Ni Smilja nije volila poslove oko lana, ali nije ih mogla mimoići. Sva odjeća na njoj, LJubu i djeci je lanena. Ako je i bilo što od vune, i ono je posredno od njihovoga lana, jer su i vunu plaćali lanom. Dakle, lan je njihova sudbina. Vuco je u inokosnoj kući, pa iako nejak, sve više preuzima poslove odraslih.

Smilja je uočljivo čista domaćica, rublje je prala češće od drugih žena, i Vuco bi se ljutio na nju, jer je i njegov udio u tome značajan. Sredstvo

sa kojim se pere veš je cijed. Sa ognjišta Vulovo je da izbira prpast lug, bez primjesa tvrdih predmeta, kamena, ugljena i drveta. Lug se kuva, pa cijedi kroz lanenu krpu, i to je – cijed. Vrela cijed se sipa u parjanicu, drveno bure pored kuće, a onda se, brzo, u nj potapa veš za pranje, po njemu se, isto tako brzo, nanese podlanica luga, i ostavi da se pari do sutra. Još vreo, veš se nosi na rijeku Gradnju, i tamo pere na kamenu lupanjem prtljačom, ispira u rijeci i razgrće po plotovima. Pred več, kada se veš osuši, kupi se i bremenom nosi kući.

Tako opran veš nije imao gamadi, ali ga je imao onaj što je ostao na ukućanima, ta morali su predaniti u nečemu, tako da se borba protiv te dosadne i opasne napasti nije mogla privesti kraju. Kad se preobuku, onda se sve svučeno podvrgava trebljenju. To se svodilo na to, da je svaka odjevna stvar izvrnuta, pa šav za šavom rastvaran, i u letu hvatana buva, stavljana između dva nokta, gnječena dok se ne čuje prasak, a on se svaki put čuje jasno. Vaši i gnjide čekaju mirno, pa se pokupe među dva prsta, onda kao i buve, među dva nokta. Bio je još samo jedan način, koji se primjenjivao redovno, ali je on samo popravljao stanje, smanjivao broj tih izdržljivih životinjica, koje su prenosile zarazne bolesti. Obično se to radilo uveče pred spavanje, da se lakše zaspe, ali i da se, koristeći mrak, može skinuti do kože. Tada se skinuti odjevni predmet istresa nad vatrom ognjišta, a otkaćena gamad pucketa i svjedoči svoju propast. Istresanje traje dok pucketanje ne urjedi, što je znak da je gamad, koja se nije dobro zavukla u šavove, već poispadala, a ona dobro uvučena neće ni ispadati. Prestaje se sa trešnjom odjeće, koja se oblači, a ponoviće se obično svaka tri-četiri dana.

Vuco je teškom mukom trpio gamad, ne zna ili mu je gore kad ga ujedaju, ili kad gamižu i prijeteće golicaju, često je plakao zbog toga. U dva navrata je bolovao od šuge, pa ga je majka presvlačila češće. Često ga je biskala. Volio je kad mu to radi, godi mu dodir majčinih prstiju po tjemenu, ali i više voli toplotu majčinog krila, u koje je, u svakoj toj prilici, polagao glavu. Sve je to samo zakrpljanje, Vuco je čitav život u Ježevici proveo pod zulumom tih malih razbojnika koji žive sisajući ljudsku krv i trujući je.

U toku sijanja i nicanja, lan se naziva težina, i tu je Vucov udio rada najmanji, ali kad isklasa i nazove konoplja, Vuco počne da da drhti pred obavezama koje slijede. Kad konoplja sazre, Vucovo je da je čupa iz zemlje po čitav dan, i tako danima, jer majka ne može toliko dugo, zbog obaveza prema kravi, bebi, mlijeku, kuhanju i pranju. Obično su tada suvi ljetni dani, zemlja tvrda, pa su žile toliko čvrsto spojene sa zemljom da je čupanje vrlo naporno, naročito za nekog dječaka. Konoplja je žilava i tanka, pa su Vucove ruke pune posjekotina i plikova koji mnogo bole. Prilikom čupanja klas se njiše i mlakim udarcima šiba po znojnom licu i još znojnijem vratu. Klas ima dlačice, Vuco ih je zvao brkovi, koje malo pomalo, ali uporno češu kožu, koja se, onako znojna, ojede, pa je tako ranjenu uzmu pod svoje so i sunce, satvore plikove i rane. Žene znaju i da zaplaču od bola. Ko bi pamtio koliko je Vuco dana otplakao u takvom stanju, ali je morao da nastavi da čupa.

Stabljike se slažu i uvezuju u rukohvate. Kasnije će Smilja, jer Vuco to nije kadar, na cjepalu, sjekirom, odsijecati dno i vrh rukohvata, žile i klas, žile bacati u plot, a klasove odlagati na rpu, da se osuši i kasnije omlati sjeme.

Rukohvati se vežu u snopove i potapaju u baru na kiseljenje. Daleko je to od kuće, kod Teodorovog bunara. Nosila ih je Smilja po dva, a Vuco po jedan. Kiseljenje traje tri sedmice, ali već poslije druge, majka bi ga slala svaki dan, da provjeri, da li se ukiselilo. On je zavlačio ruku u baru, trljao stabljike

i osjećajem pod rukom zaključivao da li je zakiseljeno, da li su niti lana počele da se odvajaju od središnjeg dijela. Poslije toga je slijedilo iznošenje snopova i prenošenje do livade, onako mokre i teške snopove, pa rasprostiranje po zemlji, vodeći računa da nije ni debelo – strunuće, ni tanko – priplanuće, već od oka – debljine šake. Zavisno od vrućine i sunca, Vuco je, do koji dan, oko podne i predveče, odlazio da provjeri da li se konoplja, koja se sada zove lan, osušila. Zapravo, lan se ne smije osušiti, on mora imati vlažnost, treba dobro otvoriti oči i ustanoviti pri kojoj vlažnosti je suvo. Usput se mora prevrtati, ono što je bilo na zemlji vlažnije je i obratno. To je Vuco sve radio sam, a nije toga bilo malo, mada to nije težak posao, za dječaka je velika obaveza. Slijedi kupljenje lana, u rukohvate i snopove, te odlaganje tamo gdje će se kasnije zasnovati trlica.

Trlica ima dva račvasta koca nabijena u zemlju, a u račve se uglavljaju dvije daske, zašiljene po dužini kao sječivo, koje je okrenuto prema gore, a između njih nasjeda treća daska sa sječivom prema dole. Dvije prve su pričvršćene za račve, na jednom kraju su probušene sve tri i povezane drvenim okruglim klinom, oko koga se može okretati gornja daska. Na suprotnom kraju, ta daska ima rukohvat kojim se daska diže i spušta. Rukohvat lana, se lijevom rukom, sa jednog kraja stavlja se između dasaka, a desnom, daska se spušta i diže, da udara po lanu, koji se stalno pomjera, tako da se lan, ustvari, mlati da se niti lana odvajaju od jezgra. I sve tako dok u ruci ostane samo lan. To je fizički iscrpljujući posao koji je radila Smilja, a Vuco joj vršio pripreme, dodavao i odlagao. Tako dobiven lan je prljav od pljevlje, pa slijedi čišćenje otresanjem, što je Vulov posao. Slijedi grebanje i češljanje, prvo je Smiljino a drugo Vucovo, tako se dobiva povjesma, spremna za pređenje preslicom u pređu. Od nje će se tkati platno, a za sukno još i upredanje više niti vretenom, to je isključivo radila Smilja. Nisu imali natru, tkalački stan, pa su tkanje plaćali, kao i kasnije stupanje sukna. Ovome poslu se teško sagledavao kraj, pa mu je dječak nerado pristupao.

Vuco je radio još jedan posao, koji samo na prvi pogled izgleda prost, a za dječaka je bio nerješiva muka. Svaki dan je donosio vodu za piće, za čeljad, kravu, kokoši, ali i za kuvanje i pranje. Donosio je sa Teodorovog bunara, tamo i amo je tri kilometra. Nije to lak posao ni za odrasle. Žban je težak i kad je prazan. A dva žbana vode treba nataknuti na zareze kotlanice, pa na rame. Ako naspe po pola žbana, kao što je najprije i činio, onda odmah valja ponoviti. Ujutro i naveče. Uz napor, koji je naročito bio velik kad je to tek počeo da radi, kod Vuca pojavljivala se još jedna stvar, koja će ga dovoditi do stresova.

U one večernje priče, koje još uvijek guta kad je u prilici da ih sluša, ulazili su neki čudesni vampiri, vještice, vukodlaci, vile, i pitaj boga još kakvi stvorovi, a Vuco ih je toliko snažno doživljavao, da je mnogo vjerovao u njih, i bivao plašen u noćnim snovima, koji su ga nužno pratili poslije pričanja. Jedno od mjesta prebivanja tih bića, iz tih večernjih priča, bio je i Teodorov bunar. Ne samo Vuco, sva djeca sela i pola žena, istinski je vjerovalo da je Teodorov bunar njihovo stjecište, a zaposjedaju ga sa pojavom sumraka. Vuco je u svoje uši čuo, od desetina žena i djece, čak i od dva-tri čovjeka, kako su oni, u Teodorovom bunaru, vidjeli vukodlaka. Najprije je to shvatio kao sastavni dio prirode oko njega, koja ga se nije ticala baš mnogo, ali kad je on vidio vukodlaka prvi put strahu nije bilo kraja.

Dogodilo se kad je išao po vodu, onu drugu večernju. Prikasnio je, ali se još vidjelo kad je prilazio vreocetu uvučenom ispod krošanja drveća, i nije mu strah ni padala na um. Međutim, dok je žbanove isprao, pa nasuo, pa natakao na kotlanicu, podigao i ovjesio o rame, mrak se podmuklo došunjao. Taman kad je krenuo, začuo je prikrivan bat, osvrnuo se da vidi pridošlicu, misleći da je neko od seljana silazio ka vodi, pa kad nikoga ne vidje, onda mu na um dođe pomisao o vukodlaku, kojega do malo i vidje. Kezio se na Vuca i obilazio panj vrbe. Vuco je vrisnuo i poskočio, pa se dao u bijeg prema domu, stalno tik koji korak ispred vukodlaka, koji je prijetio nadljudskim dahtanjima. Vuco je, uistinu, jedva preživio to veče, ali je i užas preživio u njemu, i nikad se neće iseliti iz njegove psihe. Narednih dana, još pod dojmom ovih bolnih ožiljaka, zarekao se da više nikad neće dati priliku tim đavolima, više nikad tamo neće poviriti poslije zalaženja sunca. Strah od vukodlaka je noćni Vucov pratilac, biće i u godinama kada se muškarci ne plaše vukodlaka, a to je zbog toga, jer je Vuco bio oči u oči sa tim demonom. Imao je on i kasnije neprilika te vrste, svaki put kad se pravila cijed, kada je odjednom trebalo puno vode, a ona se donosila nakon što se dođe kući sa poljskih radova, znači, neizbježno se moralo hvatati i noći. U tim prilikama se obavezno priključivao nekome, iako je koji put bilo teško ostvariti.

Vuco je pošao u školu sa osam godina, u Ježevicu, dva-tri kilometra daleko od kuće. Kao i druga djeca, nosio je pisaljku i tablu. Za četiri godine naučio je da dobro čita i piše. Rad kod kuće bio je važniji od škole, pa se tako ponašao i on i njegovi roditelji, tako je bilo i sa drugom djecom, mada je učiteljica u njemu vidjela talenta za školu, kako je, jednom prilikom, rekla majci Smilji, i dodala da maloga svakako trebaju dati da uči dalje. On je učiteljicu obožavao i strahopoštovao.

Kao i sva školska djeca Srbije i Vuco će dobivati batine u školi, klečati na koljenima i ostajati u pritvoru, to će u tim trenucima doživljavati vrlo nelagodno i postidno. Tek potkraj četvrtog razreda, kada su mu roditelji saopštili da će da nastavi školu u Požegi, njemu će školovanje postati vrlo drago. U tome je vidio priliku da se izvuče iz težačkih poslova, koji su ga, već u njegovoj dvanaestoj godini premorili i ogadili mu život. Život u Ježevici nije obećavao nimalo ljepote. Ljepota je grad, bez motike i kaljavih opanaka, to će postati njegova životna želja.

I još ima jedan povod za razmišljanje o bijegu iz Ježevice, kako Vuca još i više roditelja. Smilja je i po četvrti put rodila sina. Vuco će taj dan nositi u naročitom sjećanju. Imao je jedanaest godina i mnoge stvari je umio da smjesti gdje i pripadaju. Otac je bio veoma ljut, čak je i vikao na majku-porodilju, nju je optuživao zbog rađanja muškog. Uprkos svemu majka je sa ljubavlju dočekala i to dijete, milo joj je, pa će tako i da ga nazove, Milija – Mile.

Još nije vidio grada, nedovoljno mu je zamisliv, iako je u glavi imao neku mutna sliku o njemu, nalikovala je na opet nejasnu sliku raja, o kojemu je mnogo puta slušao. Istinski vjeruje u Gospoda Boga, jer tako vjeruje i majka, a ona sve zna. Vjeruje i otac koji je obišao toliki svijet, i on je sve vidio i saznao, on zna da postoji Bog, i on kao i majka uvijek kažu "Bože pomози", i uvijek govore Vucu da se moli Bogu. "Moli se Bogu pa ćeš u raj." Tako on zna za raj, to je nešto najljepše što postoji, a u njega mogu samo oni što se mole Bogu. Zna da grad nije isto što i raj, ali vjeruje da je na putu prema raju, i da je znatno bliži raju nego je selo. Eto zašto on želi u grad, zašto želi da se školuje.

Iz Ježevice je išao samo jednom godišnje, opet ne u grad, već u selo Dobrinje, do najbliže crkve, pred Uskrs, vodili su ga da se pričesti, a prije toga je postio, sve dane i sedmice koje je odredila majka.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 6.

Konačno, krenulo je i domaćinstvu Jelića, laknulo je i selu. LJudi su takvi, kad komšiji ide nisu baš veseli zbog toga, ali kad mu ne ide vesele se kad dođe do pomaka nabolje. U LJubovoj kući dostignuto je ono stanje kada se vesele sve komšije. A kako i ne bi! Siromah sa dvanaestine nadničanjem od jutra do sutra, bez kuće i kućišta, uspio je da napravi krov nad glavom, kupi zemlju, napravi košaru, hambar i mljekar, podigne dvije junice i primakne cilju, domaćinstva koje može o sebi. I kućna čeljad osjećaju naklonost seljana, to zahtijeva dodatnu odgovornost da se istrajava, da jednom započeto povjerenje ne splasne, jer bi to bilo gore stanje od onog kad nemate ali se i ne očekuje da imate.

Naklonost je počela još lane, kad se u Jelića obliznila krava, dvoje ženske teladi. Gojena su, izimljena i proljetos dobro hranjena, pa su pored krave, njihove majke, i dvije junice ostale steone. Izimili su troje goveda, nije to mal zalogaj ni za jaču kuću od njihove, ali je i on progutan s mjerom, po shvatanju ukućana i seljana. Marljivo, kao što rade mravi, LJubo, Smilja i Vuco, radio je čak i mali Siniša, prikupljali su slamku po slamku, rukohvat po rukohvat, i prikupili i splastili sijena, slame, šaše i grma, koliko je nužno da se prezimi to troje goveda. Prezimiće, pa makar snijeg zapao prije no ikad i ostao duže no ikad, od Mitrovdana do Đurđevdana, govorio je domaćin LJubo. Ipak se taj uspjeh vezao za Smilju, ona je to smislila i iznijela na svojim plećima, njen muž je i dalje nadničio.

Tako je porodica LJuba Jelićeva ušla u velike naume i nade, ljeta gospodnjeg 1928. Dogodine će ostaviti dvije krave, da imaju mrsa za kuću i požarevačku pijacu, ali i da imaju, prvi put, svoju zapregu, a ne da i dalje moraju da traže po selu goveče za uparivanje, kao što su to činili u svih prethodnih deset godina. Ostaviće i jedno tele. Pored dvije krave i teleta, imaće šta i da prodaju, jednu kravu i dva teleta To je dovoljno da se kuća omrsi i obuče, kako je govorila Smilja, sva srećna dok govori naum koji je blizu i da se ostvari, da konačno iz sirotinje zakorači u život dostojan čovjeka. Obući će djecu, naročito Vuca, naglašavala je i objašnjavala, već momčić a sav je u zakrpana. A, ako da Bog, dogodne će i na škole poći, u varoš. Sramota bi ga bilo poslati ovakvog, ovako obučen nije ni za čobanina prispio. A i on, jadnik, sramio bi se pred svojim vršnjacima, pred gradskom djecom posebno. Daće Bog, svaki put bi tako završavala dok je govorila o svojim skorim ostvarenjima. LJubo nije govorio mnogo, ali je u svemu čvrsto stajao uz nju i ponašao se kao uvjerljiv domaćin.

NJegov pristup vođenja domaćinstva jedinstven je i neobičan za kraj u kome živi, gdje je domaćin neprikosoven u odlučivanju, u kući i oko nje. U njegovom domaćinstvu je ovako, on odlučuje o najvažnijim pitanjima kuće i čeljadi, a supruga o radu na imanju, u kući, o dnevnim odnosima sa seljanima i o odgoju djece. Komšijama dugo nije bilo jasno ko je domaćin, i kakav je to uopšte odnos u LJubovoj kući. Zapravo, pitanje je zašto je ženi pustio toliko na volju.

A, ustvari, sve je bilo prosto, ako se čovjek imalo unosio u njihovo stanje, jer ni ono nije uobičajeno za njihov kraj. Svjestan da se od dvanaestine, na koju je dopao sa ženom i djetetom, nikako nije moglo preživjeti, a po svojoj prirodi vispren čovjek, on je još u onom prvom razgovoru kazao Smilji, imamo samo pola potrebnog imanja, znači na njemu ima i posla samo za pola čeljadi. Neka to bude Smiljina obaveza, a on će pola prihoda zarađivati van imanja, nadničanjem. Ako imanje radi ona, onda ona treba i da odlučuje o svemu oko toga, osim ono što nije red da je bez domaćina. Dok je mlad i zdrav, govorio je, ako Bog da, zaradiće toliko da kupe malo zemlje, da naprave imanje od kojeg će moći da žive kao i ostali seljani, a onda će prestati da bude tuđi sluga, oboje će da rade svoje, sebi i za sebe. Uto će porasti i djeca, i oni dati ruke, dokupiće zemlje da se imaju i oni gdje ženiti i odjeljivati. I evo, to vrijeme se najavilo: LJubo je već kupio zemlje, a Smilja je dogurala do troje goveda.

Po vjekovnom običaju, kad se na Ježevicu obruši ljetna žega i sasuši travu, seljani obilježavaju stoku i tjeraju na planinu. Svako domaćinstvo ima u planini čovjeka kod kojega goni stoku, uz davno dogovorenu naknadu. Tako su i Jelići potjerali kravu i dvije junice u Vuletića na planinu. Naprijed je Smilja a pozadi Vuco sa podugačkim prutom u ruci. Ovo je bio dugo iščekivan dan, jer je za sutra, po povratku sa planine, dogovoren početak najvećeg poduhvata LJubove kuće – ograđivanje.

LJubo i Smilja već nekoliko godina govore o ograđivanju imanja, ali je prešnja tjerala prešnu, i do toga nije dolazilo. Ovoga puta to se neće moći izbjeći, jer kad grane sljedeće proljeće, osvanuće šestoro goveda, tri krave i tri teleta, a ograde nemaju. Već su mjesecima u čvrstoj odluci da je prave, ali kao i u slučaju svih prethodnih velikih ili teških poslova, LJubo je lijen da započne, neodlučan, kao da je strašiv, nesamostalan i nepouzdan u sebe. Zaista, on je takav, i uvijek je sa njim tako dok posao ne započne, i zato ga otpočinje teška srca i jedino kad nema izbora, kad baš mora. Ali kad posao uzme u rad nema mu premca, ni u brzini ni u znanju. Poznavajući muža, a imajući na umu da ne smije ostati bez ograde, ovoga puta se nametnula Smilja, mada je to, po onom kako su radili do sada, bilo njegovo područje rada i reda. Vrativši se sa planine, odmah je LJuba privezala uza se, nije dala da se ni na dan odmakne od kuće, išli su u sječu kolaca i kresanje pletiva. Ni jedanaestogodišnjeg Vuca nije štedila, radio je kao da je odrastao čovjek. LJubo je sjekao i uvjerljivom snagom obarao stabla, tesao grane, sasjecao oblice na dužinu kolaca, rascjepljivao u četiri cjepanice-koca, zašiljivao ih, nabijao u zemlju i pravio pleter. Od zvijezde do zvijezde su radili tri mjeseca bez odmora i čestita jela.

Iako se crpio i omršavio do rebara, ovo je Vuco radio sa zadovoljstvom i ponosom, jer je uvjeren u ono što će se stvarno i desiti, imaće najljepšu ogradu u selu. NJegov otac je takav, to već shvata i Vuco, ili ne radi ili radi najbolje. U to su ga, čim je gradnja počela, uvjerali pogledi i riječi seljana, koji su sve češće navraćali i čudili se, i pitali se, zar zbilja ovo može da napravi samo jedan čovjek sa ženom i djetetom. A mogli su, završili su ogradu sedmicu prije nego će goveda sići sa planine.

LJubo je negdje i nekad, na vašaru, tako je pričao, vidio neobično lijep žemper, koga su krasile raznobojne šare. Od kako je dogovorio sa ženom da će plesti ogradu oko imanja, stalno je želio da bude šarena kao onaj tamo negdje viđen žemper. I napravio je takvu. Grane različite boje, s korom i bes kore i različit pleter su elementi išaranosti ograde, koja je, zaista, jedinstvena i lijepa. Vuca oduševljava oграда, ali i više voli prelaz. To je kao

kapija imanja, koja je u ovom kraju zastupljena kod svakog domaćinstva. Ona je za ljude ali ne i za stoku, zapravo da stoka ne može da prođe. Sačinjena je od kolja i stepenica sa obadvije strane.

Ljepota prelaza je u tome, što su svi dotadašnji prelazi rađeni od grubih oblica, a ova, Jelićeva, napravljena je od tesane građe i dasaka. NJih je LJubo, sa darom drvodelje, vješto istesao i izglačao, pa kao najbolji graditelj skladno povezao, tako da je prolaznik pred sobom prije vidio neobično majstorsko djelo, pa kasnije shvatao da je prelaz.

Nakon što je tako shvaćen u selu, prelaz je postao više od toga, ljudi bi se pored njega zaustavljali, odmarali, sjedali i sačekivali na njegovim stepenicama kao da su stolice, a Vuco je u zanosu svoje mladosti i ljepote prelaza, našao posve novi sadržaj zanimanja i zabave. Čim ojutri, ako nema posebnih zadataka, silazio je niz puteljak do prelaza i na njemu ostajao satima, igrao se nikom jasnih, ali za njega zanimljivim i sadržajnim igrarijama. Sačekivanje i ispraćanje namjernih i slučajnih prolaznika može da izgleda glupa igrarija, ali je ona za Vuca sadržajna, tim prije što su prolaznici redovno govorili o prelazu na koji je on ponosan.

– E, vala, Vuco, valja vam to što ste napravili – govorili bi seljani prolaznici, a Vuco rastao i sačekivao sljedećeg, nadajući se da će taj i više iskazati hvale. Voli kad ga hvale, a na prelazu mu se to događa svaki dan, a kako će da ga hvale dogodine, kad bude ovdje sjedio, a iza njega paslo šestoro goveda, zamišlja Vuco i topi se u razljevu dragosti.

Taman je Smilja dvojbila u koji dan da krene u planinu po goveda, kad s te strane stiže glas, da odmah dođe, poručuje joj domaćin kuće Vuletića. Poruka ju je bacila u brigu. To nikako ne može biti dobro. Biće da se izjalovila krava, nedajbože junica, pomišljala je i bila sve više u brizi. Boji se za junice, govori LJubu, premlade su a pune snage, igrale bi se a ne umiju da čuvaju plod, jedna drugoj zabadaju roščiće u trbuhe, pribojava se da su se mogle nagrđiti tako – uništile plodove. Događalo se to seljanima, ne daj Bože da je i njima. Tako brižna, sa Vucom, krenula je put planine. Bilo kako bilo, oni će stjerati goveda, jer je i vrijeme od toga, usput je kazala Vucu. Gore, u planini, dočekaće ih slika i priča, koje će Vuco ponijeti i nositi u sjećanju do kraja života.

Banuli vukovi u obor, tako su nekako priču otpočeli Vuletići, u posleponoćno vrijeme kad je goveče umrtvljeno snažnim snom, i kad je potpuno nespremno za odbranu. Pola isklali. Dobro hranjene junice, pune snage, ne predadoše se, već su se upustile u borbu. Rastrgle su ogradu i dale se u borbu iz bijega.

Vukovi imaju istančanu borbu sa govedima, napadaju ih od pozadi, salijeću sa bokova, a zapravo, sve je to samo varka, da bi lakše došli u poziciju da zakolju s prijeda. A klanje izvode tako spretno i brzo, da goveče i ne shvati odakle opasnost dolazi, ne shvati da baš tad uopšte i dolazi. U toj mučnoj borbi, stvori se okolnost u kojoj goveče pomisli da je pred pobjedom, treba samo zadati zadnji ubod, jer je vuk sustignut u bijegu, on se pogo i predao, ustravljen je i nemoćan, tada se goveče instiktivno ustremkuje, tim posljednjim skokom na žrtvu, koju će probosti i rasporiti, ne dajući joj da se odvoji od zemlje. A kad uslijedi skok, kad je goveče bez oslonca o zemlju, vuk se munjevito izokreće, odrazuje i kanžama ovješuje o vrat govečeta i očnjakom prerezuje grkljan. Sve je to tako precizno i brzo da se promašaji gotovo ne događaju.

Ovoga puta se dogodilo, i da bi neobičnost bila veća, dogodilo se u slučaju obadvije junice. Jedino objašnjenje je, po mišljenju Vuletića, pored snage

presudila je i njihova jedrina i debljina, pa vukovi nisu mogli da dokuče grkljan. Nakon boja, i priskakanja seljana, one su ostale na poprištu sa teškim ranama, umrljane krvlju, klane a nedoklane, zamorene i preplašene.

Rikom su parale usnule planine.

Vuletićima nije prvi put da liječe stoku, za to su stalno pripravnici, imaju spremljene meleme, koje su i u ovoj neprilici koristili. Nažalost, ovoga puta, nešto nije valjalo, biće da je prestario melem, i na ljetnjoj vrućini postao otrov. Bilo kako bilo, rane na junicama su se zatrovale, i iz časa u čas bivaju teže.

Ugledavši Vuca i Smilju junice su zarikale uglas. Vuco je odgovorio suzama. Smilja je obilazila oko jasnica, prigušeno plakala i pričala s njima, i dvoumila šta da radi.

Odlučila je da ih svede u Ježevicu, nadajući se da će im tamo biti lijeka. Jake su, govorila je, pa će možda same od sebe prezdraviti.

Svela ih je i činila velike napore da ih zaliječi, ali nije bilo po nadanju. Zbilo se ono najgore. Nakon teških bolova, u strašnim mukama, bez krika i zova, uginule su.

Zatrovano meso nije moglo da se koristi, ni koža nije valjala, ali su je ipak ostavili, a kasnije i koristili za pravljenje opanka.

U Jelića je kuća tužna, kao i svaka iza smrtnog slučaja. Uginule su dvije junice i sa njima i dvoje teladi. U noći pokolja izjalovila se i krava, ostali su i bez trećeg teleta. Izgubljeno je petoro. Da je i za čitavo selo mnogo je, potekla je tužna priča koja će obilaziti sela.

Provalio se porodični ponor iz koga će izvlačenje trajati dugo.

Ovaj događaj će u Vuca udjenuti snažno sjećanje, koje nikad neće blijedjeti, naročito ne majčin plač koji danima nije stišavao, a u dječaku izazivao neutješnu žalost za roditeljom. Iako je njemu u tome bilo najžalije majke, jako je žalio i junice, jer je bio već toliko odrastao da shvati, da se šteta do koje je došlo, najdirektnije obušila i na nj.

Učeći zanat, sljedeće godine, stalno postidjen zbog dronjaka na sebi, nije mogao a da se ne prisjeća junica, jer da one nisu nastradale on bi po Požegi hodao u novom odijelu. Ne bi se stidio, naprotiv, ponosio bi se.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 7.

"Smiljka!" tako je LJubo dozivao suprugu samo u izuzetnim i po njih važnim prilikama, kao što je i ovaj događaj, koji se odnosi na Vucovu sudbinu.

Poziv je i u dječaku izazvao posebnu pažnju, a zbio se u kasno veče, nakon što je otac pun umora dopješačio iz Požege. Pretpostavljena važnost je bila tim veća, jer je majka bila tik uz njega, a on je tako glasno izgovorio njeno ime, kao da je doziva iz vrha u dno livade.

Na Vucovo iznenađenje majka nije postupila kao ranije u takvim rijetkim prilikama, kada bi u trenu napuštala bilo koji posao da je radila, prilazila bi mužu sa snažno izraženom znatiželjom, ali i bojaznošću, stala i očekivala riječi važnog i nenajavljenog nauma. Ovoga puta je, kao da je znala sve ono što će muž da joj saopšti, laganim pogibom dohvatila tronožac, privukla ga i sjela. Majka je, to je Vuco uočio još u najranijem djetinjstvu, znala da prepozna očeve misli po njegovom ponašanju, čini se naročito po hodu.

"Smiljka!" otac je ponovio isto tako krupnim glasom, a onda ga oborio na svakidašnji: "Danas sam išao u varoš i svratio kod gazde Milenka Kuburovića. Mogu ti reći, primio me je lijepo. I žena mu. Pozvao me je i u kuću, na rakiju, šljivu. Dobra mu je rakija, dobra. Kažem ti, baš su me lijepo primili. Napričali smo se. A onda sam im rekao i zbog čega sam došao. Velim im za Maloga, kažem da mu je kršteno ima Vukadin, ali da ga svi zovemo Vuco, te da mu je dvanaest godina. Napomenuh im i da je prvi đak u Ježevici, da je zdrav, da je izrastao, te da je smiren, radan i poslušan. I tako redom. Onda kažem da nam imanje nije bogzna kako veliko, a imamo tri sina, da sam ja na dvanaestini a on bi bio na trideset šestini, pa eto, ovoga najstarijega, dao bih na škole, da uči i da se izbavi, a bogami i da olakša dvojici braće iza sebe. Da ne dijele na troje.

– Ja, ja... – promućao je gazda i izvježbanim pogledom osvrnuo na gazdaricu.

– Pa, vala, Milenko... – promrsi i ona, od koje je, bilo je očito, muž očekivao mišljenje. Nakon što je kratko ćutala, nastavila je: – Smilju poznajem dobro, ako je išta pokupio od majke, vala, to dijete ne može da zastrani. Pa, Milenko, ako ti treba šegrt, primi ga.

– Dobro, dobro... – otegnuto će ti gazda, pa zapita: – A kad bi, Mali, mogao početi?

– Kada da ga dovedem? – uzvratio sam.

– Kada si mislio, ti? – gazda će na to.

– Odmah – rekoh mu.

– Misliš na sutra? – zaskoči gazdarica.

– Mislim – odgovorih joj.

– Dobro, neka ujutro bude ovdje – saglasno će gazda Milenko", LJubo je Smilji prepričavao ovaj razgovor, ali tako da ga sluša i Vuco.

Na prvo oglašavanje pijetla, tog iskonskog ježevljanskog časovnika, majka Smilja je ustala tiho, još bezbučnije razgorila vatru i o verige ovjesila lonac pun vode. Tek kada je voda provrela probudila je Vuca. Pomagala mu je oko kupanja i oblačenja, pri tom nije prestajala da ga mazi, da bi ga na kraju uzela pod pazuh, kao da je bebica, pa prenijela i sjela uz vatru. Prve njene ozbiljne riječi su da dobro osuši kosu nad plamenom razbuktale vatre. Potom je probudila muža, posipala mu sa praga kuće dok se umivao, zatim mu dodavala odjeću i obuću, a kada ga je dopratila do ognjišta, onda je obojici dodala vrelo mlijeko i po parče hljeba.

Kad domaćin završi sa doručkom, ne progovorivši još ni jedne, ustade i krenu prema izlazu. To je značilo da mora ustati i Vuco i poći za njim.

Otac je zastao na pragu, ko zna o čemu razmišljao koji tren, blago se okrenuo i zagledao u ognjište, a onda je odlučnim koracima krenuo na put dug tri i po časa pješačenja. Za njim je, isto tako odlučno, krenuo i Vuco. Poslije njega su se samo pretpostavljali sitni koračići uplakane majke.

Odmakavši od praga desetak koraka, i zaostavši za njima isto toliko, stišavajući plač koji se nije mogao prikriti, majka je prozborila:

"Srećno pošao moj Vuco. Čuvaj se gradskih đilkoša. Pazi da ne nazebeš. Slušaj gazdu i gazdaricu, i svakog ko je stariji. Slušaj majstore i kalfe. Budi mlađi pa ćeš biti i stariji. Dobro uči. Srećno pošli i neka vam je Bog na pomoći. Vuco, moli se Bogu", doviknula je.

"Dobro je!" kaza LJubo i naredi: "Idi u kuću!"

Ona će u kuću, zasigurno, ali ne odolje nagonu, zatrča se i zaskoči Vuca, grčevito ga pritisnu uz pulsirajuća prsa, tri puta cjelivala je dječije hladne obraze, pa odskočila i šutke utrčala u kuću.

Nikad prije ni kasnije u životu Vuco nije, u jednome danu, vidio i čuo novina koliko je to bilo u danu prvoga napuštanja roditeljskog doma, u danu odlaska u Požegu da uči trgovački zanat.

Usput otac nije govorio mnogo, ali je prvi put govorio sa sinom na način kao da govori sa odraslim čovjekom. Vuca je to i veselilo i posramljivalo, teško se snalazio u tako naglom roditeljskom preokretu.

Da je bilo moguće poći iza njih, i sa puta dugog sedamnaest kilometara pokupiti u zori razasute riječi ove dvojice pješaka, bila bi to podebela knjiga najiskrenijih savjeta i obećanja, koja se i može iskazati samo snažnim osjećanjima ljubavi u okruženju mraka i nenatrunjene prirode. Knjiga bi imala praznina samo tamo gdje bi je prekinuli preskog probuđenog pa preplašenog zeca i krik u snu zaplašene ptice, kojih je tokom ovoga pješčenja bilo mnogo.

Dječak će se u kasnijim godinama života maglovito prisjećati očevih upornih savjeta, i pokušavati sa naporom da iz zaborava istegli koji od njih. Kako je stariji ta želja je snažnija, a mogućnost dopiranja sve bljeđa. Ipak, neke od tih mudrosti pamtiće, a vlastite godine i iskustvo će ih potvrđivati i shvatati kao univerzalne ljudske poruke i pouke, a tiču se rada, poštovanja, ponašanja, čuvanja zdravlja i vjere u Gospoda Boga.

U prisustvu LJuba, gazda Milenko, koji bijaše mrzovoljan jer su ga probudili, svom novom šegrtu je održao kratku, ali vrlo oštro izrečenu bukvicu o mnogim dužnostima. I o dva prava, da jede što mu se da, i pravo da spava u vrijeme koje mu se određuje svake večeri, zavisno od posla. Sve je ovo izrečeno smjerno pred ocem, zbog one zadnje rečenice, koja je kazivala, da i u slučaju najmanjeg odstupanja, on, gazda, pozvaće oca i kazati mu da dijete vodi odakle ga je i doveo. Pri tom je i spomenuo nekog dječaka, sa kojim se to nedavno i zbilo.

Otac je, u svoje i dječakovo ime, izrekao najljepše i najiskrenije riječi zahvale i obećanja, pa se podigao, i onako s nogu, strogim ali odmjerenim riječima, pred gazdom Milenkom, održao svoju bukvicu nad Vucom, završivši je da u slučaju pogrešaka, neka ne računa da se ima gdje vratiti u Ježevicu, jer on, otac, takvu sramotu ne bi mogao podnijeti.

Ne ispavan i premoren, Vuco je jedva što zapamtio od održanih pridika, osim shvatanja da je došao u nešto što je po njega ozbiljno i opasno, te da se od ovoga časa mora da vlada po strogim mjerilima odraslih i nadređenih ljudi. Po odlasku oca, Vuca je počeo prožimati osjećaj napuštenosti i odbačenosti.

Gazdarica je preuzela dječaka pola sata poslije gazde, i ona, mrzovoljno jer je i ona prerano uznemirena, još do kraja neumivena i obučena, nadugo i naširoko nabrajala je šegrtove dužnosti, koje su pod njenom kontrolom. Metenje prostorija i dvorišta, ribanje podova, pranje sudova, pilanje i cijepanje drva, obaveze oko troje njene djece, smeće, odnošenje i donošenje roba...

Vucu se činilo da mu je ovoga jutra mozak okraćao, jer u njega ne može da stane sve ono što bi ovo troje ljudi htjelo da mu tamo udjenu.

Jutros je čuo mnogo nepoznatih riječi i pojmova, poslije kojih su slijedile obaveze u vezi sa tim pojmovima, pa ni pola tih obaveza nije razumio a kamoli zapamtio, a na sve njih je ponizno kimnuo glavom, i na taj način potvrdio da je obavezu razumio i da će je izvršiti baš tako kako se od njega i zahtijeva. Naposljetku priče, gazdarica je ustala i povelu šegrta u dno hodnika, do zida, koji ga pregrađuje, tu zastala i pokazujući rukom iza pregrade, kazala da je to, od jutros, njegova soba. Zatim ga je povelu do mokrog čvora i izdala prvu zapovjest, da počisti klozet, kako se izrazila. Vuco je tog

trena prvi put vidio prostoriju za te namjene, naravno, i prvi put čuo kako se naziva, ali je bio zadovoljan jer je otprve shvatio šta je to i čemu služi.

Takva potreba upravo u njemu narasta sve snažnije, ova prostorija je prva koja mu i nužno treba.

Do koji mjesec poslije dolaska u gazde Milenka, Vuco se ozbiljno pitao kada će početi da uči trgovački zanat. Ovo što je radio do sada, svodilo se na čišćenje, pranje, prenošenje, trčkanje... a sa trgovinskom radnjom, koja se nalazi izpod gazda Milenkovog doma, imao je svakodnevni dodir, ali samo kada je ona bez mušterija, pa ga pozovu majstor ili kalfu i strogo naredi da radnju omete, ili da iz nje ili u nju što iznese-donese. Njegovo je bilo da se drži podalje od gazde, koji se malo zadržavao u kući i trgovini, bivao je na putu, ili je po čaršiji kafenisao sa drugim gazdama, i tako, kažu, obavljao neke Vuco nejasne poslove vezane za trgovinu.

U školu je išao jednom sedmično, u početku mu je i tamo bilo teško, jer mnoge riječi nije razumio koje su izgovarali besprijekorno obrijani i obučeni učitelji, nastavnici kako ih ovdje nazivaju. Kasnije, kad je sve te riječi pohvatao, i shvatao pojmove koje je učio, i nastavnici počeli da ga hvale, Vuco je počeo veselije ići u školu, da bi kasnije jedva čekao dan škole, kako je nazivao taj dan u sedmici.

Tokom druge godine učenja zanata, Vucov život je poprimio vedrije tokove. Kućnim poslovima je ovladao na gazdaričino zadovoljstvo, pa je na toj strani bio miran. Majstor ga je sve češće pozivao u radnju, da zamijeni kalfu, sa zadatkom da navodi mušterije, da kontroliše mušterije od krađe, ali i da se uči trgovini. Uočio je da između trgovaca postoji vidna razlika u mogućnosti da prodaju jednu te istu robu, u jednoj te istoj radnji i jednim te istim mušterijama. Shvativši to odgovorio je i na stalno postavljano pitanje: šta on ovdje treba da nauči.

Vrlo oprezno su ga uvodili u sadržaj trgovačkog posla, dozvoljavali su mu da razgovara sa mušterijom, da mu nudi robu, a u kasnijoj fazi i da je proda, ali samo po cijeni koja je na svakom predmetu bila naznačena. Ako je mušterija navaljivao da se cijena snizi, Vuca je bilo da pozove majstora ili kalfu, da se oni nadmudruju sa mušterijom, pogađaju kako se to veli.

Čudio se ponašanju majstora i kalfi, nije mogao da shvati zašto u nekoj prilici prihvate i prodaju po cijeni duplo manjoj, a neki put neće da spuste ni desetak postotaka. Naročito mu je bilo nejasno, kako takve odluke donose brzo, u svakoj prilici i za svaki artikal, a njih je toliko, da, u to je uvjeren, nije moguće da ih čovjek može popamtiti. Kad je bivao u prilici da se zatekne sam sa majstorom ili kalfom, postavljao im je to pitanje, i svaki put dobivao isti odgovor, da je on još mlad i da će i on to nekad umjeti. Mjesecima je razmišljao o tom pitanju, ali odgovora nije bilo.

Pored cijene na svakom artiklu je stajao i podugačak broj, koji se ovdje naziva broj artikla. Uočio je, da u naletu odlučujuće pogodbe, prodavci posebno gledaju u te cifre, a kod gazda Milenka, koji je lošije vidio, uočio je da i u okviru tih brojnih cifara gleda samo u one posljednje. I bio je blizu odgovora.

U podugačkom broju, treća i četvrta cifra otpozadi, značile su postotak koji se može primjeniti u snižavanju cijene, a da se na prodaji ne gubi, odnosno tek se malo dobija. Ovim saznanjem Vuco je zaokružio izučavanje zanata. Kad je počeo i da učestvuje u pogađanju sa mušterijama, ubrzo je njegov učinak bio natprosječan. Kad su ove učinke shvatili majstor i gazda, Vuco je proizveden u kalfu.

Postao je zaposlen radnik sa redovnom platom.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 8.

Tokom šegrtovanja Vuco je spoznao dio gradskog života, mada je njegovo učešće u njemu bilo neznatno. U prvom dodiru sa gazdinskom kućom, on je, kao što to ljudi rade u muzejima, išao od postavke do postavke kućnih prostorija. Bio je to prvi susret sa krevetima, na kojima su se bjelasali čaršafi, jorgani, pernati jastuci, prvi put vidio je tepih, orman... pižamu. U kuhinji nije znao šta bi gledao prije i duže: šporet, tanjire različitih oblika i veličina, viljuške i kašike, takođe različitih izvedbi i veličina, i drugim kuhinjskim predmetima kojima nije znao upotrebno značenje, a o imenima i da se ne govori. Odjeća, koju nose ukućani, posve je drugačija od njegove, kako po materijalu tako i po kroju i bojama.

Sa odjećom su nastajali oni prvi kompleksi, koje svako seljačko dijete doživi kad doseli u grad. Njegove suknene čakšire i kaput, a naročito opanci, još u dolasku su bili iznošeni i pocijepani, pa se samo može pretpostaviti koliko je dječacić imao muke da to sve čisti i krpi, dovodi na nivo podnošljivosti. Tu mu je majka pritala u pomoć, obično u dva mjeseca jednom, kada mu je gazdarica dozvoljavala da dva dana odsustvuje i ode u Ježevicu. Sa opancima se mučio svakog dana, a često i svakog sata. Kad je kišno ili snježno, opanci od svinjske kože omlitave, postanu kliski unutra i vani kao da su natopljeni u ulju, pri tom izgube i oblik obuće, pa se stopalo raskliza i zaglavi na jednoj pa na drugoj strani, prekine sad ovu sad onu oputu, pa se najednom noga nađe bosa na ulici a opanak se vuče za njom.

Vuco je odjeću krpio, ovako i onako, ali sa opancima nije mogao da iziđe na kraj. Prevezivao je pokidane opute dok se imalo šta prevezivati, a kad to više nije nikako išlo, latio bi se žice i klješta te opanak umotavao oko noge i pričvršćivao žicom. Bilo je teško doći i do žice, koja je morala biti i mekša i tanja od one koja se koristi u ovim krajevima, i prodaje po trgovinama. Ljeti je sa opancima teško na posve drugačiji način, koža se ukruti, opanak se smanji, a kako se zbog vrućina čarape ne nose, tim još gore za dječakovu nogu još u razvoju. Niko drugi nego onaj ko je ovo iskusio ne može ni zamisliti kakvi bolovi nastaju od našuljivanja, plikova, rana i naboja koji su neminovni pratioci skornog opanka.

Nije šegrtovo, naročito onog pristiglog sa sela, da se viđa po čaršiji bez posla. Takvog posla za Vuca je bilo vrlo malo i rijetko, tako da je on živio u čaršiji pored čaršije. Vršnjaci varošani su bili siti, umiveni i zalizani, oprani i odjeveni po gradski, tako da se njegov izlaz uočavao otprve. Međusobnog druženja nije bilo, u takve prilike nisu upadali, prvi su omalovažavali druge, a drugi su to osjećali i takve odnose zaobilazili. Vucu je jedino preostalo da se povremeno zaigra sa malom gazdinom djecom, oko kojih je inače imao dosta zaduženja, ali i ti mali đavolčići su znali da budu pakosni, pa su ga optuživali za ono i što jest i nije skrivio. NJima se vjerovalo svaki put, pa su uživala u njegovoj nemoći da se odbrani, a oni uvijek jedinstveni kad su optuživali njega. Često su ga dovodili do plača, a u naletu ljutnje nije ih volio, čak bi poželio i da ih istinski istuče. Do toga svakako nije smjelo doći, to bi bio kraj njegovog naukovanja.

Građani koji su sjedili pred birtijama, igrali karte, čitali novine ili govorili o poslu i politici, nisu bili njegov svijet, nije znao šta igraju ili čitaju, ili o čemu pričaju, jer i kad bi im se, u rijetkim prilikama, i približio i kradom gledao i slušao, ništa nije razumijevao. I gazda ga je opominjao da im se ne približava, da ne sluša kojekakve priče. NJega je to sve više privlačilo, naročito kada su razgovori bivali tiši i povjerljiviji. A oni su i bili takvi u to vrijeme.

Razumio je da se policija ražestila, čuo je čak i ružnih riječi o Kralju, što je doživio kao najveći bezobrazluk. Uz Kraljevo pominjanje ponavljala se i jedna riječ, koja se pri svakom izgovoru šaptala – diktatura. Nije joj mogao dokučiti značenje, ali je nedvosmisleno znao da je ružno, pa samim tim i nevaljalo da se upotrebjava uz ime NJegovog veličanstva. Bilo je tu raspređanja i o nekom ustavu i o hapšenjima i o opasnostima... Vuca to ipak nije pretjerano zanimalo, tek mala znatiželja, koja ga je brzo prolazila, jer je on imao svoje nevolje, svakodnevnih obaveze. NJega je sve više interesovala trgovina radi koje je tu i koja ga jedino može podići na noge, a od politike se ne živi, već samo boli glava, prisjeća se da je to majka u nekoj prilici rekla, a sve što ona kaže je kao iz Jevandelja, pa i ova poruka, koje će se Vuco držati i u kasnijem životu.

Kalfa Vuco je konačno postao svoj čovjek, kako se to kaže za njegovu priliku, ima svoj dinar, nevelik ali svoj. Opet po majčinom savjetu, planirao je da novac štedi, po narodnoj: U radiše svega bješe u štedišu još i više, ali je praktično ispadalo po drugoj: Od malo je uvijek malo. Prvo što je potrošio bilo je za odjeću i darivanje majke.

Smilju je prvi Vucov dar veselio do suza, dočekala od sina, svoga Vuca, zaustavljala je komšije da pokaže i da se pohvali. Obradovati majku, usrećiti, oraspoložiti, za Vuca je bio doživljaj neviđen i neshvaćan ranije. I od toga prvoga dara, koji je i on uz majku tako snažno doživio, darovanje majke neće prestati ni onda kad objektivno za to nije imao mogućnosti ali je morao da dariva, dolazilo je to iznutra, ni njemu do kraja razjašnjeno, nešto što ga je usrećivalo, i preko mjere bilo koje druge sreće. A ona, majka, poslije svakog novog poklona, radovala se kao da joj je to onaj prvi, prvi poklon od svog čeda. Iako četrnaestogodišnji dječak ne zadovoljava se platom, jer od nje ne može ni da se čestito obuče. Mora biti načina da se zarađuje više, zasad je to da radi još bolje i predanije, da gazdi doprinese više pa će i gazda njemu dati više.

Izrastao dječak, čist i uredan, uvijek svježije očešljan, hitrog oka i skladnog pokreta, bivao je sve više prihvatani i hvaljeni od mušterija. Uživao je kad ga hvale, pa je ulagao napore da ga hvale više, uz to i kupuju više. Osjetno je ovladavao onim sitnim trgovačkim manirima, naučio je da govori dosta a ne kaže mnogo, jer trgovac pred mušterijom nikad ne smije da ćuti, i nikad ne smije ostati bez odgovora koji zadovoljava, i ne samo to, već taj odgovor mora biti i izrečen odmah po postavljenom pitanju. Mora biti kazan tako, da bojom glasa i izrazom lica, kod mušterije izazove vjeru u kazano, da je to tako i samo može biti tako. Tako je Vuco govorio o kvalitetu robe i njenom porijeklu, ali i o cijeni, koja je ovoga puta, tom mušteriji, i samo njemu, tako niska, jer..., nastavlja neku priču koja mušteriji povlađuje, a mušterija kupuje skupo sa krajnjim uvjerenjem da je napravio najbolju trgovinu. Umio je to Vuco bolje od drugih kalfi, umio je bolje i od majstora. Nakon nekoliko mjeseci kalfovanja postao je glavni prodavač, čovjek koji pravi najveći i

što je još važnije najzdraviji pazar. Znaju to svi u ovoj trgovini, zna i gazda, on najbolje, ali niko od njih i ne pomišlja da ga za to nagradi, da mu poveća platu. Kad neće oni a zašto ne bi on tražio, mislio je i tako i kazao majstoru, pa kad nije od toga bilo ništa, onda se odvaži da to kaže i gazdi Milenku. Odbijen je bez milosti. To ga je povrijedilo i ozlojedilo. Dokazaće on njima da se sa njim ne može tako, zasvrdao je taj crv u njemu.

U Užicu je nadaleko poznat trgovac Mile Jelić, milioner, daljnji Vucov rođak, kod kojega je otac LJubo nadničio dugo. Mladi kalfa u zaletu, u toj činjenici, vidio je svoju šansu. Poznavao je on gazda Mila, ali gazda nije poznavao njega, to mu je bio prvi korak koji je morao da prebrodi, razmišljao je zaputivši se na smjelo pješačenje od dvadesetak kilometara, koliko ima od Požege do Užica.

Idući sam, prvi put tako daleko nepoznatim putem i u nepoznat grad, još nepun petnaestogodišnjak, kovao je plan za planom, da bi skrhan od umora, na ulasku u grad, odlučio da se obrati, ne gazdi već gazdarici, računajući na majčinstvo i mekoću njenoga srca. Od očekivanog posla nije bilo ništa. Sjutri dan, sa bolom u duši, vraćao se istim putem, ali znatno teže koračajući od upale mišića, koju je juče pobrao. Iako poražen, razmišljajući putem o daljnjim koracima, ne predaje se, ni pod koju cijenu se neće vratiti gazda Milenku i pasti mu na koljena, ali i nema ni drugog rješenja. Istina, potajno je njedrio neke mogućnosti, ima još gazda u Požegi, ima još nade, i kako se više primicao gradu i bivao umorniji, sve su mu se više misli zaustavljale na gazdi Petronijeviću. Teži je od gazda Milenka, kako se to kaže, jednom je bio oči u oči sa tim gazdom, prisjeća se, tom prilikom je gazda Petronijević navratio u Milenkovu radnju kad je Vuco bio sam, nazvao Boga pa upitao: "Jesi li ti, onaj mali, iz Ježevice?", a nakon što mu je Vuco potvrdio, dodao je: "Čujem ja o tebi sve najljepše", samo naprijed, samo tako. Eto, taj slučajan i nevažan susret, u ovom času posta vrlo važan za Vuca. Odlučio je, čim se odmori i opere, otići će do gazde Petronijevića i ponuditi mu svoju radnu snagu.

Gazda Petronijević ga je primio bez mnogo dvoumljenja. Dao mu je i platu koju je predložio Vuco. Kao zdrava junica u rosno proljeće, i Vuco se razigrao ulicom, razdragan je pa mu i ulica postala tijesna, ne zna šta bi od sebe, u času se odmorio od dvodnevnog pješačenja i oslobodio tragova poraza koje je ponio iz Užica.

Kod novog gazde je sve povoljnije za mladog kalfu. Prvo, i njemu najvažnije, bila je činjenica da tu nije bio najmlađi, otprve je primljen kao gotov čovjek, kojemu pripada određen stepen poštovanja, a ne kao kod Milenka, gdje su još uvijek i gazdarica i njena djeca znali ući u trgovinu i narediti mu da pođe za njima, da donese-odnese, da bude sluga. Ne, ovdje toga nema za Vuca, za to služe oni mlađi, konačno dočekao da ima neko mlađi. Drugo, kako je razmišljao Vuco, gazda Petronijević je imao bolju i jeftiniju robu, pa će svoj trgovački dar Vuco bolje iskazati, a plata, sa kojom je ovdje počeo, bila je tridesetak posto uvećana, dobijena po njegovom zahtjevu.

Vuco je krenuo u novi posao sa velikim zamislima. Radiće u početku prilježno da bi opravdao povjerenje koje mu je tako lako ukazano, zatim će raditi opet prilježno da bi dobio povisicu, radiće i dalje dobro koliko god to bude znao i mogao da bi, kad od toga bude vrijeme, bio proizveden u majstora, a poslije toga, ako da Bog, uz malo uštedevine i toliko sreće, zašto da ne, otvoriće trgovinu na svoje ime. Svaki put, kad razmišljanja primakne takvom cilju, usne mu se razvuku u osmijeh, jer se odmah prisjeti majke i njene sretnosti, kad bi to dočekala od svog malog Vuca. Volio bi on to sve postići, koliko

zbog sebe, bar toliko i zbog nje, dobre majke koja je stalno s njim u mislima.

Kako su proticali mjeseci, Vuco je sve uvjerljivije dokazivao talenat za trgovinu. Za razliku od gazda Milenka gazda Petronijević je to dobro i redovno zapažao, Vucu davao do znanja svoje zadovoljstvo s njim, neznatno mu i povećavao platu, ali ne u mjeri koju je Vuco zasluživao i očekivao, pa je u šesnaestogodišnjaku nastajala nova pobuna. Baš u vrijeme plime tog bunila, u prodavnicu je roba dolazila i neredovnije i sa slabijim kvalitetom, pa je Vuco prvi put počeo da razmišlja i o vođenju trgovine, prvi put počeo i da govori protiv gazde, tvrdeći da gazda ne zna to da radi na najbolji način, te kako to treba raditi ovako ili onako. Najednom se Vuco počeo ponašati drugačije, postajao je nezadovoljnik koji sve zna. Do gazde su dopirale neke od tih izrečenih misli, ali gazda Petronijević nije od toga pravio pitanje, nije Vuca pozivao ni na kakav razgovor ili prekor, samo bi se osmjehnuo i klimnuo glavom. Ipak, više kroz šalu nego zbilju, gazda Petronijević će jednom pecnuti Vuca, rekavši mu da je premlad da bi shvatio to što govori okolo, jer šesnaestogodišnjak i ne može znati ni shvatiti doba u kojemu trgovina živi. Postiđen, Vuco će razmišljati o onome što mu je gazda rekao, ali i pored najbolje volje, nije našao da gazda ima pravo, jer zašto ti stari ljudi uvijek misle da mladi ne shvataju, da mladi ne znaju, a oni stari znaju sve i rade bezprijekorno.

Gazda Petronijević je bio u pravu, jer šesnaestogodišnji dječak i nije mogao znati da je Evropa u grču, da neki strašni Hitler tamo dolazi na vlast, a i kad bi znao podaleko je to od njega, da je Ameriku zahvatila ekonomska kriza i finansijski krah, a opet ta Amerika, po mišljenju šesnaestogodišnjaka, ama baš nikakve veze nije mogla imati s njima tako daleko od nje. Nasuprot njemu, gazdi Petronijeviću je sve to već blizu i preblizu, robe su na tržištu poskupljivale i nesigurno se dobavljale, rizik pri nabavci stalno rastao je a prodaja znatno opadala, jer narodu je primjetno opadala kupovna moć. Svaki dan je slabije, postalo je već i dramatično, došao je na red osjećaj i mjera iskusnog trgovca Petronijevića, ako hoće da ne bankrotira, mora donositi ključne ali i mudre poslovne odluke.

Nakon prvih od tih neminovnih poteza gazde Petronijevića, Vuco će se naći na ulici, zbog umanjenog obima posla, kako mu je objašnjeno.

Kao kad se muvi otkine glava, pa nekoliko trenutaka leti bez glave i sadržaja, tako je i Vuco bez ikakve najave, u jednome minutu, sa šesnaest godina i do tada pun zanosa, ostao bez posla, plate, hrane i stana. Bezglavo je izletio na ulicu, tumarao Požegom, a da toga nije bio ni svjestan, sve dok se nije zaustavio na kraju varoši i shvatio da je praktično izbačen i iz grada. Uz velike napore se pribrao da bi mogao bar malo da razmišlja. Vratio se i zaređao od gazde do gazde. U sledeća dva sata saznaće da je već polovina zanatlija, posebno trgovaca, bez posla, da gazde propadaju jedan za drugim, da je tome uzrok neka svjetska ekonomska kriza, koja je do maloprije bila tako daleka od njega a sada, eto, tu je pored njega i u njemu. Kako je na jednom svijet postao mal, pomisliće.

Pored toliko ljudi u varoši Vuco je sam u svojoj nevolji, poražen do boli bez prebola. Ni na jedno pitanje nema odgovora, ne vidi svjetlo ni ispred ni iza sebe. Bez izbora, donosi odluku da ide u roditeljski dom, odluku koju je mislio da neće donijeti nikad, da nikad neće biti tako uvjerljivo poražen. Kako će pred majku, nju naročito, kako će ona preživjeti poraz, kad i u ovome času po selu zaustavlja ljude, pokazuje im novac od svoga Vuca, okiva ga

zvijezdama i najavljuje njegovo uspinjuaće. Kako doći tamo i pridodati još jedna gladna usta u još gladniju kuću.

Kao kad pretučan pas podvije rep, tako je i Vuco, ponizno, na prstima ušao u ucvjiljenu roditeljsku kuću i ostao da danima ne iziđe iz nje. Od sramote i grehote. Otac LJubo je to doživio teže nego je Vuco očekivao, nije govorio, a još manje prigovarao, ali je u njemu proradila jedna slabost koju je nosio čitav život, a to je strah i nesnalaženje u prilikama slabog stanja, kao što su nepogode i nerodne godine. A ovo je za njega bila neka vrste nepogode, nerješivo pitanje, strah od sutrašnjice, izlaz je tražio u rakiji, koja ga je gurala u još dublji nespokoj. Majka Smilja je nesreću doživjela baš onako kako je Vule i mislio. Ona će se prva nje otrijezniti i poći u potragu za nekim novim rješenjem, za mlada i pametna sina, kako je govorila. I našla ga je.

Tu, u ježevičkoj čaršiji, bila je jedna trgovina kojoj je vlasnik bio Jelić Dobrivoje, LJubov brat. Smilja se obrušila molbama na nj, te ovaj popusti. Tako je Vuco započeo novi trgovački život, u svojoj šesnaestoj godini, u trećeg gazde po redu, kod rođenog strica.

Godinu dana rada u ježevičkoj trgovini, Vuci je prošlo kao na usputnoj stanici, s konja na magarca, kako je znao da kaže, bez zanosa, naročitih želja i nijedne prilike za nekim poslom koji bi mu donio pristojan život. Po dogovoru iz dana zaposlenja, kod strica-gazde imao je hranu i spavanje, i nešto malo novca u vidu plate, sa kojim nije mogao ama baš ništa napraviti, pa ga je, gotovo u cjelosti, davao majci, da bar ona bude srećna. Ni zašto nije pokazivao naročito zanimanje, pogoto ne za mjesne prilike i neprilike, shvatao je, tu svoju prolaznu stanicu, kao odjek tog već za njega znanog svjetskog ekonomskog posrtanja, protiv koga on ne može ništa, ali kad prođe to, potražiće i on sebi ono što mu pripada, biće to negdje, ali svakako ne u Ježevici. Sa takvim mislima je prolazio tu jedinu ulicu varošice-sela, ne zanimajući se ni za ljude ni za bilo kakve prilike i neprilike.

Jednoga dana ga je privukla grupica ljudi koja se okupila pored zida opštinske zgrade. Dajući znatiželji na volju, prišao im je i počeo, kao i oni, da čita veliki bijeli oglas na zidu. Bio je to konkurs za vojnu školu. Sve tražene uslove on ima, još jednom ih je pročitao da bi se u to uvjerio.

Tu, ispod oglasa, donio je odluku.

Konkurisaće.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 9.

Nakon što je pročitao konkurs, Vuco se vratio u trgovinu, iz koje je maloprije izišao. Prva pomisao je, o konkurisanju će da popriča sa stricem, jer mu je on i poslodavac i staratelj. Tih stotinjak koračića išao je sporo, kao i svaki čovjek kad razmišlja duboko. A misli su se rasplinule, preko Ježevice i Požege do Beograda.

Već sebe vidi u skladnoj uniformi, čist je, sit i uvažan. Podoficiri su dobro plaćeni i žive po gradovima. Vuco neće više posrtati za poslovima, neće više biti bjelosvjetski sluga.

U takvom raspoloženju stigao je pred strica, ali je okolišao da kaže naum. Nije mu ni lako, jer kad je stric trebao njemu, i zaposlio ga samo da ne

bude na ulici, onda je bio manji od makovog zrna, a sada kad stric treba njega, on je nezahvalan, naumio je da ga napusti. Za Vuca nije pitanje hoće li ili neće, pitanje je kako da što bezbolnije završi sa stricem, neprijatnost je samo u pitanju.

Teško mu je da prevali riječ preko jezika, ali stric je iskusan i mudar čovjek, on je progovorio prvi.

"Vidim te, čitaš konkurs, na opštini!" Vuca iznenadi stričev glas, po njemu nije mogao da prepozna poruku, da li mu prigovara zbog mogućeg napuštanja trgovine, ili je to samo onako rečeno.

"Da, čitao sam", Vuco odgovori tek da dođe do predaha.

"Pa, šta si odlučio?" Stric će pravo u čelo

"Ne znam. Ja se vratio da pitam tebe. Šta bi mi rekao ti?" kaza nakon što se iznenadi da je sa konkursom stric upoznat, i očito je, razmišljao je o mogućnosti da bi se Vuco mogao zanimati za to. Po ne zna koji put se uvjerio, da stariji ljudi znaju mnogo više nego govore, za razliku od njega koji mora odmah prepričati, i ono što zna i ne zna. U ovom času misli da je to neka posebna mudrost koju on nikad neće steći.

"A, šta ćeš i ovdje?!" stric je opet nepredvidiv.

"Ne znam, mislio sam, nije pošteno zbog tebe..."

"Nemoj gledati na mene. Gledaj šta je bolje tebi. Ovo je najgore što imaš sada. Neka tebe ovdje, poradi mene. Ali ovo nije za tebe, ovdje ćeš uvijek biti to što si sada, a tamo je nešto drugo. Ja mislim, trebaš da konkurišeš", stric ne ostavi ni malo dvojbe oko svog stava.

"Ama", malo postidjeno počeo Vuco: "Ne znam, ni kako ću napisati molbu."

"Ne znam ni ja", kaza stric, malo se zamisli, pa nastavi: "Imamo rođaka, majora LJubomira Đurića, u Novom Sadu... Idi pročitaj do kada se predaju molbe."

Vuco ne zna kako se dalje odvijao proces oko njegove molbe, za njega je to radio neko drugi. NJegovo je bilo samo da očekuje poziv za ljekarski pregled, i ne sumnjajući da bi mogao biti odbijen.

Tako je i bilo, u septembru, tri mjeseca nakon što je vidio oglas, u ruci je imao očekivani poziv. Prvi put vidio je svoje ime naštampano pisaćom mašinom.

Kovertu je nosio u žepu i često je vadio, Bog sami zna po koji put, još jednom da vidi: JELIĆ Dragomira VUKADIN.

Dragomir i Vukadin su imena oca i sina, koja se pojavljuju vrlo rijetko, u Ježevici nikada, i svaka njihova pojava, iza sebe povuče bitne životne događaje.

To je onaj pravi razlog, zbog kojega Vuco tako često iz žepa vadi i čita pročitano pismo.

Raspoloženje se rasplinjivalo sve više kako se primicao dan polaska za Petrovaradin, grad za koji nije čuo prije.

Prvi put je ušao u voz. Doživljaj preko svih do sada. Ne zna kud bi prije, na prozor, na sjedište, u hodnik, u klozet, u drugi vagon, pa to zmijoliko željezo je čudo nad čudesima. Jutros je pješačio tri i po sata i trčkarao po vagonu dva sata. Premoren je, pa kao da je ko bacio vreću na sjedište, Vuco se zbacio na klupu i za tren zaspao.

U petrovaradinskoj kasarni, toj vjekovnoj austrijskoj tvrđavi na brdu koja je stražarila nad vodom, zemljom i ljudima, Vuca je dočekao žamor preko sedam stotina mladića kao i on, seljačića opčinjenih svim i svačim. Od deset primaju jednog, sada Vuca počeo opsjedati to saznanje.

Ako i na jednom zubu ima malo crnila – odbijaju, pronese se glas. Vuco i nesvjesno gura prst u usnu duplju i opipava zub po zub, valjda su svi zdravi, promuća u bradu.

Ako su tabani ravni – odbijaju, saznaje pa se izuva, zaviruje tabane, ne zna da li su ravni ili nisu, jer svi su oko njega obučeni, pa ne može da upoređuje.

Kičma, vrat, koljena, ruke, prsti, oči... samo da malo doktorima nije po volji – odbijaju. Sve tim redom Vuco zagleduje i opipava. Ne zna kako je sve to u njega, da li je ili nije po vojnim mjerama. Zabrinut je.

Oko podne podoficir, u bijelom mantilu, sa vrata prozva – Jelić Dragomira Vukadin.

Ušao je u hodnik za onima koji su prozvani prije, tu malo odstajao, dok ponovo nije izviknuto Jelić Dragomira Vukadin. Prekročivši prag, pred njim se ukaza velika sala i desetak ljudi u bijelim mantilima. Između njega i njih, dvadesetak do kože nagih mladića hodalo je, njemu nesuvislim pravcima. Do malo se skinuo i on, sve sa sebe, uz golem sram, pa ne zna šta bi od sebe, svaki mu položaj neprijatan. Okretao se i tražio mjesto gdje bi ga najmanje vidjeli, ali takvog mjesta nema, jer tu je sve postavljeno baš tako, prostorija, oprema i ljudi, da se nagost vidi sa svih strana. Ubrzo su ga se dopovezali bjelaši, jedan ga mjeri od pete do tjemena, drugi vodi na vagu, treći mu zagleduje zube kao konju na vašaru, četvrti mu opipava ono od čega ga je najviše stid, peti mu razvrće stražnjicu, i više i ne zna koliko ih je i šta su mu sve gledali. Hodao je od jednog mantila do drugog, dok u jednom trenu ne banu pred svoju odjeću, u koju se uvuče brže nego je to učinio ikad, pa kao da su ga zaista jurili iznutra, istrčao je među obučene. A tamo ga dočekaše pitanjima, vezana za golotinju i bijele mantile, a on najednom važan, zna sve, pa priča i dodaje i što jest i nije.

Vuco je premoren kao da je čitav dan mlatio konoplju, izvući će se iz iz gomile, odmaći do jednog platana, i isplivale debele žile, na koju će sjesti i zaspati. Ne zna koliko je spavao, tek kroz san čuo je graju. Kad je shvatio da se mladići okupljaju oko podoficira, koji će da čita imena primljenih, poskočio je i ugurao se duboko u gomilu.

"Tišina! Tišina! Tišina, majku vam seljačku !" odzvanjao je glas koji bi da zgromi sve oko sebe. Muk. Nastavi da podvikuje: "Tako, bre, kad kažem tišina, onda da bude tišina. Sad, slušajte pažljivo, jer ja neću ponavljati. Nisam ja glas našao na ulici. Slušajte pažljivo! Kažem, neću ponavljati. Sada ću pročitati samo one što su primljeni. I zato, slušajte dobro! Tišina, vi dole! Hoćete li da vas pošaljem kući? Odmah! A, šta je bre? Jesam li rekao tišina? Ima da bude tišina dok ja govorim!? Naučiću ja vas redu, mamicu vam vašu! Slušaćete! Dakle, čitaću..." konačno je počeo da čita, a tišini bi zavidjelo i groblje u doli.

U dječaka gruvala su srca, činilo im se, svakom od njih, da njegovo srce proizvodi lupu koja remeti tišinu, pa su rukama pritiskali grudi, da ih smire. Vucovo je lupalo kao da će da iskoči. Držao je ruku na grudima, silom usporavao dah i slušao imena, moleći Gospoda Boga da i njegovo bude pročitano.

Pročitano je među prvima.

Sav je razdragan, ali se ne udaljava. Čeka, još bi na neki način da provjeri, da dodatno utvrdi da je primljen, jer više i ne zna kako je čuo svoje ime. Nije li mu se to samo pričinilo? Mora da provjeri. I čekao je dok spisak nije bio izvješten, a kad je na njemu jasno, desetak puta provjeravajući, pročitao Jelić Dragomira Vukadin, smirio se i prepustio najezdi sreće.

Dole popisani, koji su primljeni u VOJNU VAZDUHOPLOVNU PODOFICIRSKU ŠKOLU, za školsku 1934/5. godinu, da se, u toku ovoga dana, jave u učionicu broj 2 kod kapetana Kosa, pisalo je iznad spiska primljenih.

Vuco je pronašao navedenu učionicu. U njoj je zatekao polovinu momaka sa spiska i neke vojnike i podoficire. Sjeo je kao i ostali.

Sjedio je nekoliko sati, ni sam ne zna koliko, jer je veći dio toga vremena prespavao. Nastao je metež, koji ga je rasio, a poticao je od najave dolaska kapetana Kosa.

Ušao je kao da ga nosi vjetar, hitro i preozbiljno, pratila ga je gomila uniformisanih ljudi, ali je Vuco vidio samo njega. Taj kapetan, u tome času, za Vuca je bio neka nedokučiva visina, sve je na njemu bilo kao saliveno, a izraz lica kao u svetitelja, koje je zagledao u crkvi u Dobrinju. A kad je počeo da govori, Vuco se pretvorio u uho, jer je kapetan, baš kao i pop u dobrinjskoj crkvi, govorio dosta nerazumljivih riječi.

Upravo ta nerazumljivost je u njega unosila strahopoštovanje. Pitao se, od kud toliko znanja u toj dvojici ljudi, ali zna da on, Vuco, nikad neće znati toliko, jer on nije njihova sorta, on je prost čovjek, a oni nisu. Naravno, Vuco je mislio tako jer nije znao da pop služi liturgiju na staroslovenskom jeziku, a kapetan u srpski jezik unosio je mnogo iz svog maternjeg slovenačkog jezika. Gledao je u kapetana kao u čudotvorca. Tako će i ostati dok se bude ovdje školovao.

Kapetan je objasnio šta pitomci, tako se đaci ovdje zovu, moraju uraditi ovoga dana, a podoficirima i vojnicima, koji su takođe u njega gledali sa strahopoštovanjem, izdavao je naredbe. I premoren, i uzbuđen, i ponesen, Vuco je malo što od nastupajućega razumio, a još manje upamtio, pa je sledeće sate proveo slijedeći gomilu.

Izbio je pred bricu, koji mu je ošišao kosu do glave, na nularicu, sad se prisjetio da je tako rekao kapetan. Idući za ošišanim izbio je pred jedna vrata, tu je čekao u redu, pa ušao u skladište, koje ga je zapljusnulo čudnim mirisom, njemu prijatnim, po njemu će kasnije mirisati i oni i sva odjeća na njima. Ovdje to zovu naftalin, a njegov miris ubija gamad, to saznaje čekajući u novom redu.

Kad je izišao tamo gdje nije bilo redova sjeo je na odjeću koju je dobio. Prethodno ju je stavio na dva čaršava i zavezao u balu. Domalo, pojavio se jedan vojnik, i on je imao neki čin, Vuco ne zna koji, ali zna da je redov, jer je na njemu bilo vojničko a ne oficirsko ili podoficirsko odijelo. On izdvoji jednu grupu, i Vuca u njoj, pa je povede u pravcu omanje zgrade, koju nazivaju kupatilo. Tu je palo naređenje, skidanje do kože. Danas po drugi put sram koji se ne može izbjeći.

Dvadesetak mladića, golih kao od majke rođenih, kupalo se ispod štrcale vode. Vuco je utrčao među njih i sapunom, kojega je tu bilo na svakom koraku, nastojao da istrlja i spere sav svoj dosadašnji život.

Znatno osvježen, nakon što je žurno navukao donje gaće, sada se opustio i prvi put počeo da razgleda odjevne predmete u zavežljaju. Ništa od onog što je imao nije bilo po njegovoj mjeri, veliko je ili je kratko. I on se upusti u trampu, koja je već bila uzela maha. Izmjenjao je sve, onda je sve to pravilno obukao, pravilno, zahvaljujući jednom vojniku, koji je stajao pored njega, i koji je uočio da je Vuco nepravilno obukao šuferice, prišao mu je i pokazao kako se to radi, a onda ga je uputio i za ostale odjevne predmete.

Na sebi nije imao ništa od onog što je ponio sa sobom. U zavežljaju je bila i platnena vreća, kojoj nikako nije mogao da objasni smisao. Vojnik je i nju objasnio. U nju treba da stavi sve civilno, na nju da napiše adresu roditelja i da je odloži na gomilu na koju je ukazao rukom.

U novoj i mirisnoj odjeći Vuco se osjećao kao nov, neki drugi on. Neki on, ali svakako vredniji od onog jutrašnjega. Izmakao se na osamu, pa se zagledao. Ne može da se nagleda novoga sebe. Divi se onome za koga drži da je on sada. Nakon prvog vala samozadovoljnosti, okrenuo se prema ostalima, sad istim očima zagleduje njih, onda opet zagleduje sebe, čini mu se izgledniji je od njih, da njemu to sve skladnije pristaje. Zaključuje i ide da se izmješa sa njima, da razgovara.

Jutros se bavio šarenilom momaka, narječja i čudnih nošnji, a sada kao da se različitost istopila, svi su jednako ošišani i jednako obučeni, svi liče na jednoga. Vuco ih posmatra, i oni njega. On govori malo, teže od ostalih pravi poznanstva. Kao kad se iznad pašnjaka nenadno pojavi orao, te se stada uskomešaju, tako se i pitomci pri pojavi kapetana Kosa dadoše u nepotrebna pomjeranja.

"Zbor!" vrisnu iz komandira.

Iako prvi put mladići, pitomci, čuju tu riječ, kao da je riječnik došao sa uniformom, svi potrčāše u svrstavanje po visini.

Da je ranije ko Vuca pitao za visinu, ostao bi bez odgovora. Ovdje se ona vidi u punoj čistoti, tačno je u sredini, i nema dvojbe, srednjeg je rasta, kao što će mu kasnije i pisati u svim dokumentima. Odatle je krenula kolona prema podrumu tvrđave, tamo su se dijelile slamarice i slama, tamo je saznao da slamaricu treba dobro nabiti, jer je to vrlo važno pri pravljenju kreveta, izravnavanju ivica ravnjačom, što će u sljedeće dvije godine biti svakojutarnji obavezni posao svakog pitomca.

Kao da slamarice same idu u koloni prema spavaonicama, ispod njih se ne vide pitomci, ostavši zadnji, kolonu je tako vidio Vuco, i pomislio, prvi put pomislio o gubljenju samobitnosti u ovome gdje se našao. Kasnije će takvih misli biti sve više. Stajali su pored kreveta, na koje su odložili slamarice. Čekali su vojnika, koji je dijelio po dva ćebeta i čaršafa, te jastuk i ravnjaču. Uslijedila je komanda za pravljenje kreveta.

"Da bude kao šibica!", upozoravao je zaduženi vojnik. On je prvi napravio jedan od kreveta, pokazao kako se to radi. Zaista, krevet je bio oštih ivica kao u šibice. Kako je ko završavao, tako se odmicao za pola koraka i čekao kontrolu, istoga vojnika. Od dvadeset kreveta, ostala su nedirnuta dva, kod ostalih je vojnik, potezanjem donjeg čaršafa, pravio gomile na slamaricama. Osamnaestorica su ponovo napravili krevete, odstupali pola koraka i čekali. I tako petnaestak puta. Vucov krevet je prošao četvrtu kontrolu, a iza zadnje kontrole ostale su još četiri gomile.

Prvi radni zadatak je prekinula truba, čuju je prvi put, ali znaju da je poziv za večeru. Istrčali su na plato i postrojili se. To će im biti zorno mjesto, kazao je kapetan, koji je prethodno komandovao zbor i pričekao da se pitomci postroje. Potom je komandovao, "Poravnajs!", "Nadesno!" i "Pravac menza, napred marš"! Kako su za večeru zauzeli mjesta, rečeno im je, takva će ostati sve do kraja školovanja.

Večeras je večera bila kasnije od propisanog termina, pa se ubrzo oglasila truba novog zova. Pozivala je na spavanje, ovdje se kaže povečerje. Vuco je zaspao čim se sastao sa krevetom, ali je isto tako brzo bio probuđen komandom: "Noge na pregled!" Mnoge stvari, koje je danas spoznao, shvatio je i prihvatio, ali da baš svako veče mora da pere noge, to mu nije moglo stati u glavu. Čemu to? Naročito ne razumije zašto su njega tri puta izbacivali iz kreveta, dodatno slali na pranje, a noge su mu čiste, čistije nego su bile ikad prije.

Zaspavši, ušao je u novi dio života, u njemu će sve biti drugačije nego prije, čak će mu i ime promijeniti, zvaće ga Vukadinom, kako ga niko do sada nije zvao, zvaće ga onako kako ga je u dobrinjskoj crkvi, davno, nazvao kum Ilić, komu je zaboravio i lik i ime.

Iako je truba pozivala na ustajanje, niko od dvadeset pitomaca iz Vukadinove sobe nije ustao, nije se probudio. A kad se začuo glas kapetana izdaleka, a derao se na nekoga, svih dvadeset momaka je poskakalo, kao da ih je ko polio vreloom vodom. Odzvanjale su komande za pranje zuba, umivanje, čišćenje cipela, pospremanje kreveta, kofera i smotra u sobama. Uslijedilo je razvaljivanje kreveta.

Izabran je sobni starješina. On će biti važna ličnost u budućem životu pitomaca. Čim je izabran preselio se na krevet, desni zid do prozora.

Truba je pozvala na jutarnju smotru, u stroj na zbornom mjestu.

Zaduženi podnarednik čini to samo jutros, da pokaže kako će to ubuduće raditi dežurni pitomac, postrojio je pitomce, poravnao, prebrojio, pa sačekao da se iza jednog ćoška pojavi kapetan. Tada je komandovao: "Mirno!" onda je sačekao da se kapetan približi na dvadesetak koraka, pa se strojevim korakom uputio prema njemu. Zaustavio se na tri koraka i pozdravivši ga raportirao je: "Od sedamdeset i dva pitomca, po spisku prisutno je sedamdeset i dva. Odsutnih nema, nema prijavljenih za ljekarski i nije bilo pritužbi." Kapetan je prišao na sredinu ispred stroja, pozdravio sa: "Pomaže Bog, junaci!" pa nakon odgovora, pošao od pitomca do pitomca, da vrši smotru. Više od polovine nije bilo uredno, najurio ih je da prišiju dugme, zakopčaju svu dugmad, izglancaju cipele, podsijeku nokte, poprave opasače, uprtače...

Nakon desetak minuta svi su bili u stroju na putu za doručak, a nakon pola sata u učionicama. Tamo su dobili sve što je bilo potrebno đaku: sveske, olovke, gumice, trouglove, šestare, tuševe, knjige... Dobili su raspored časova, imena predmeta i nastavnika. Nastavnici su oficiri, osim nastavnika za matematiku.

I onda je, kao i u svakoj dobroj školi, a ova je to svakako bila, počela nastava sa svom ozbiljnošću i strogošću. Malo je slobodnog vremena, a i ono je planirano za sport i razonodu, sve u krugu internata, a i ono se moglo koristiti za učenje. Časovi učenja su obavezni za sve, svaki dan osim nedelje, od četiri do šest posle podne. Iza toga je slijedio obavezni čas vaspitača, pa večera.

Čas vaspitača je držao kapetan Kos. Podučavao ih je kako da se vladaju, kako da uče, kako da vole Otažbinu i Kralja, kako se treba čuvati neprijateljskih uticaja... Svaki dan im je prepričavao važne članke iz novina i učio ih da čitaju novine. Govorio im je o međunarodnim odnosima, koji su bili vrlo zategnuti, i o unutrašnjim prilikama koje takođe nisu dobre.

Vukadin, kao i ostali mahom na selu odgojeni mladići, u kapetanu su gledali sveznalca, divili se i gutali njegove riječi i upozorenja. A kad bi se dogodio neki ispad, to mladost nužno prati, kapetan se pretvarao u strogog sudiju i žandara. Presuđivao je i tukao na licu mjesta. Međutim, pitomci ga zbog toga nisu manje cijenili i voljeli, doživljavali su ga i tada kao oca, strogog ali pravednog.

Nakon desetak dana Vukadin se uklopio u sve što se od njega tražilo, osjeća da je među boljima po znanju i to ga veseli. Hrana i odjeća su mnogo dobri, pa se on osjeća srećnim, i upravo se sprema da takvo pismo napiše roditeljima, ali još čeka Zakletvu, da njom začini pismo.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 10.

Život pitomaca u proteklih desetak dana u Petrovaradinu je na svaki način nov u odijevanju, ishrani, spavanju i ustajanju, obavezama i radnjama, učenju, odnosu prema ljudima i okolini, načinu razmišljanja i slobodi kretanja. Zahtijeva se napor kakav nisu imali u ranijem životu, i baš kad je taj napor zaprijetio nervozom, na red je došao dan Zakletve. U njemu je sve drugačije, kasnije se ustaje, nema smotre, nema nastave i časa vaspitača, muzika odzvanja na sve strane, za ručak će biti kolača, biće i vina, dobiće se prvi put dozvole za izlazak u grad, kasarnu će posjetiti neki važni ljudi i general, i još dosta manje važnih stvari. A centralna stvar je, naravno, svečano polaganje zakletve, kojom se pitomci zakljinju na vjernost Kralju i Otažbini. Na Zakletvu će doći i NJegovo Veličanstvo kralj Aleksandar Karađorđević, pronijela se ta vijest, pa su pitomci ushićeni i rade na svom uljepšavanju što mogu više. Preko polovine ih se ovoga jutra brije prvi put. To se lako da uočiti po obrezgotinama, na koje neiskusni mladići zaljepljuju komadiće toalet papira. Ima ih i sa nekoliko papirića na licu.

Vukadin spada u starije među njima, ozbiljniji je, snalažljiviji i iskusniji. Već ima radna i životna iskustva koja mu olakšavaju život. I on je ushićen saznanjem da će danas vidjeti Kralja. Nikome u njegovoj široj porodici to nije pošlo za rukom, biće to događaj i za porodicu. Večeras će pisati pismo u Ježevicu, toliko toga ima da napiše. Kralj!? Zbilja, dočekao da ga vidi, a ko zna, možda i rukuje, možda i progovore koju, ko zna... ushićen je i zanesen. Staće pred Kralja i zakleti se, hoće se zakleti svim i svačim, duboko iznutra osjeća zadovoljstvo i čast u Zakletvi, jer on istinski voli Kralja i Otažbinu, osjeća ih kao dio sebe, za njih će dati život, ako zatreba, u tom pravcu su ga odgajali u Ježevici, pa Zakletva dođe kao nešto što se podrazumijeva samo po sebi. NJena svečanost je nešto dodatno, to je događaj koji i razgaljuje i uozbiljuje istovremeno.

Dan Zakletve je protekao u mladalačkoj raspojasanosti. Iako nije bilo Kralja sve se odvijalo kao da i jest, pitomci su sav prethodni zamor potrli sa po jednom šoljom crnog vina, pa se raspričali, raspjevali i razigrali. Milina je bilo gledati nepatvorenu mladalačku naivnost uognutu runom sreće. Kapija, koja poznaje samo tišine, danas je opsjednuta užurbanim uniformama, koje čas izlaze čas ulaze. Nije šala izići u grad, mnogima će to biti prva šetnja u nekom gradu, a grad nije bilo koji, većina će ih ići u Novi Sad. I Vukadin će tamo, i on se obrijao, namirisao, izglancao cokule, utegao kaiš i opasač, nakrivio šajkaču, sve na njemu stoji po propisu. Zadovoljan je sobom, misli i da je zgodan momak, a ko će ga znati, može ga koja i zamjeriti u gradu, nikad se ne zna, pun ushićenja i nestrpljenja, jurio je da što prije pređe preko kapije, da što prije zagazi u život bez ograničenja, da se nadiše slobodnog civilnog vazduha, da ovaj dan bude što duže njegov i samo njegov.

I nekoliko dana po Zakletvi protekla su pod njenim utiskom. Toliko je toga imalo da se ispriča i prepriča: o pitomcima koji su mucali dok su recitovali, o riječima i epoletama đenerala, o kapetanu Kosu koji je od svih oficira najbolje predao raport, o Novom Sadu i njegovim djevojkama, kolačima i fotografijama, o vinu i o mnogo čemu još što je bilo ili se lagalo da je bilo. Bilo je laži u polovini ispričanog, a kad se govorilo o djevojkama, onda je sve bila samo laž, ali slatka od koje nikome nije bilo štete, a uhu je godilo. I ko zna dokle bi Zakletva bila najvažnija stvar u životu ovih mladića, da se nije dogodilo

nešto što će mnogo snažnije odjeknuti od Zakletve.

"Uzbuna! Uzbuna! Uzbuna!", kasarnom je odzvanjao poluglas ozbiljnih podoficira i oficira, koji je uznemiravao i poslijeponoćnu tišinu srednjevjekovne tvrđave. Mladići su buđeni naprepad, a nisu mogli da se sastave sa javom i razumom. Po buđenju su ovješavali glave i uspavljivali u padu prema jastuku. Razbuđivali su ih nježno, požarni pitomci, oficiri i podoficiri, nježnost je neobična pojava u praksi uzbuna, pa je ta činjenica, kod već razbuđenih mladića, izazvala pažnju i najavljivala ozbiljnost uzbune. Ovako nije kad je uzbuna radi uvježbavanja uzbune, imali su već jednom takvu, kada su buđeni galamom, psovkama, pretnjama i batinama, od toga arsenala jutros nema ni čaura, uzbuna je posebna, ozbiljna i zagonetna.

Pod punom ratnom spremom, pitomci su se bez glasa i zveketa postrojili na zbornom mjestu, pa u najvećem stepenu tišine, u koloni po jedan, izvukli iz kasarne i zaposjeli jednu kosu pored nje. Niko ne zna svrhu uzbune, ali svi znaju zadatke i izvršavaju ih besprekorno. Civili ne smiju da otkriju njihov položaj.

Zadatak se proširio i na sutrašnji dan, i na prekosutrašnji.

Snabdjevanje je besprekorno. Taman kada je počela da popušta opreznost, ona je redovna pratilja vojnika u trećem danu, dogodila se dioba municije, one prave, ne manevarske, već one što ubija, one što je nazivaju bojevom, one što je ni jedna generacija ove vojne škole prije njih nije ni vidjela. Dodatni moment za uozbiljavanje, ali sada i strah.

Ne doznaje se razlog uzbune, do bojeve municije se vjerovalo da je vježba, ozbiljnija od drugih, ali sa municijom koja ubija, i um drugačije misli. Nema dileme, nešto je vrlo važno i opasno, toliko je ozbiljno da to ni procuriti ne može. Zar može biti nešto toliko sakriveno da baš niko od pitomaca ne može da otkrije? Ako je tako, onda ni oficiri ne znaju o čemu se radi, inače bi se do sad izrekao neko od njih. Djeca su zaplašena. Počelo se šušcati o mogućem napadu Mađara, o – ratu.

Vukadin Jelić je preplašen i unezvjeren. Mlad je da bi prihvatio smrt. Zakleo se Kralju i Otažbini, to je istina, učinio je to svjesno i sa ponosom, ali sada kad je stvar opasna po život, misli da je nepošteno, da odmah posegnu za njegovim. Pa tek se rodio, tek se školuje za život, i da ga odmah izgubi. Teško mu je da se miri s tim, a sva je prilika po njegovom shvatanju situacije, rat je gotova stvar, i on je na prvom braniku Otažbine, blizu granice, odakle nema bježanja, nema spašavanja. Smrt je zrela, nije ona samo mogućnost, ona je realna i skoro neizbježna. Uspaničio se, premlad je i ne miri se, a nije u stanju ni da pretpostavi izlaz. Počeo je i da pokazuje znakove panike.

Vukadinovo ponašanje je uočio jedan nepoznati oficir koji se stalno vrzmao između pitomaca. On je Solunski borac, takozvani školarac, i koji je Vukadinovih godina već bio prekaljen ratnik. On je u početku ratovanja bio prestrašen. Prepoznaje takva stanja kod mladića i Vukadin mu je već i ne zna koji po redu. On tu i jest zbog njih da ih smiri, pa je tako i prišao Vukadinu. Vješto mu je prišao, spontano su zapodjenuli razgovor. Oficir je prepričavao svoje ratovanje, počevši od onoga kako ga je bilo mnogo strah, ali kad je to prebrodio, nastupila je odvažnost i hrabrost, a sve to će se dogoditi i Vukadinu u narednim danima.

Oficir je potpuno uspio. Vukadin mu je povjerovao sve, čak i to da ni oficir ne zna razlog uzbuni, a i nije znao. Zna da je nešto vrlo ozbiljno, vidi

to po ponašanju više komande, iskustvom iz rata, ali zna i da nije u pitanju rat. Neka nije rat, a za ostalo ćemo lako, mislio je Vukadin i ubrzo se oslobodio onog što se zove strah pred prvo vatreno krštenje.

Petog dana pala je komanda da se uzbuna završava, i da se pitomci vrate u kasarnu. Još niko nije znao razlog uzbune, ali su u povratku susrećući civile vidjeli mnoge uplakane, a da bi iza toga vrlo brzo, kolonom protutnjao šapat:

"Poginuo Kralj."

U kasarni je red uspostavljen za sat vremena po dolasku pitomaca, i prvo što je uslijedilo, bio je vanredni čas vaspitača, koji je trajao tri puta duže od uobičajenog. Vaspitač je ušao u učionicu suznih očiju, to je izazvalo opšti plač pitomaca. Bilo je ridanja i kuknjave, pa je s mukom uspostavljena radna atmosfera. Vaspitač je saopštio tužnu vijest.

Poginuo je u Marseju, francuskom gradu, Kralj Jugoslavije Aleksandar Prvi Karađorđević.

Uzeo je rukohvat novina i čitao više članaka o toj nesreći. U Vukadinu je, od članka do članka, rasla saosjećajnost sa Kraljevom porodicom, malodobnom djecom, ali i mržnja prema ubicama, koje bi on, kao kurjak ovcu, mogao zubima da davi. Kada su se počeli praviti spiskovi dobrovoljaca javio se odmah, jer u njemu je strah nadomješten borbenošću i mržnjom prema zlikovcima, ne plaši se pogibije, za Kralja i Otažbinu je sada i na to spreman.

Sljedećih dana nastava u školi tekla je po ustaljenom rasporedu, ali je sve bilo u duhu Kraljeve pogibije i mogućnosti da se zarati, pa je uvedena prekoredna obuka sa bojevom municijom, a dobrovoljci su imali i dodatno gađanje.

Vukadin je bio uvjeren da će izbiti rat, jer koliko njega služi pamćenje iz kazivanja starijih, nikada se nije dogodilo da su kraljevi ginuli bez rata.

Rat je neizbježan, to je i njegova sudbina, ne može je izmijeniti, pa kad je tako, onda neka bar bude časno. On će u prve borbene linije, on će i tamo prvi, on će biti pukovnik ili pokojnik, kako Srbi znaju da kažu. Ali neće mu to biti sudbina.

Jedne noći ga je razbudio jeziv bol. Sutri dan ga je pregledao ljekar, opipavao desno podrebarje, gdje je Vukadin pokazivao da ga najviše boli, vrtio glavom i po nekoliko puta pripitivao da li ga baš tu najviše boli, a kad je svaki put dobio potvrđan odgovor, ljekar ga je uputio u bolnicu.

Hitno!

U bolnici se sve smjenjivalo, i ljekari i bolničari, i požarni i oficiri, i hrana i piće, sve osim Vukadinove boli, koji je zabrinjavao silinom i zrelošću.

Ljekari su se njime bavili preozbiljno dok su ga pregledivali, ali su ga brzo zapostavljali i ostavljali bez jasne dijagnoze. Vraćali su se svojim nevoljama, koje su proizašle iz žalosti za Kraljem i straha za sutrašnjicu.

Vukadina je bol sve više uzimao pod svoje, danima već ne jede, ima visoku temperaturu, povraća, ne spava i gubi na težini. Ljekari i dalje nemaju dijagnozu, lijekovi nemaju dejstva, kritično je i za njegovo poimanje stanja, ali je još opasnije što tako misle i doktori. Nemoćni su. Sazvan je konzilijum ljekara, najuglednijih u Novom Sadu. Dijagnoze su različite, polaze od bolova u predjelu žučne kese, plućne maramice i jetre. Autoritet, doktor čija se do sada nije pobila, jedini ima dijagnozu upale slijepog crijeva, ostali na njen pomen vrte glavama, ali im ne pada naum da ne dignu ruku kad tako misli on. Domalo se Vukadin nađe na operacionom stolu u stanju, koje je zapisano na njegovom kartonu –
KRITIČNO.

Operacija je uslijedila, zaista, u sudbonosnom času. Upaljeno i raspuklo slijepo crijevo je prijetilo sepsom. Operacija je uspjela, ali je pacijent bio već toliko iscrpljen, da organizam nije imao snage da se oporavlja.

Mjesec dana trajala je borba za život. Ni jedan lijek nije pokazivao znake napretka. I onda se dogodila slučajnost, koja će razriješiti sve.

Već spominjani rođak, major Đurić, imao je nekih nezgoda sa zdravljem svoje djece. NJegova supruga je dovela djecu na pregled u bolnicu, u kojoj je Vukadin odbrojivao zadnje dane života, kako se govorilo po bolničkim hodnicima. I do nje je stigla ta priča i ona se prisjetila da bi to mogao biti rođak njenoga muža, pa je pošla da ga vidi. Ona je njemačke krvi, apotekarova kći, pa je iz NJemačke potražila pomoć i za nekoliko dana dobila lijek, koji je Vukadina povratio u život.

Nakon dva mjeseca teškog bolovanja bolesnik se vratio u školu. Tamo su ga dočekala zatvorena vrata.

Više nije bio pitomac te škole. Izbrisan je iz školskog dnevnika.

Sad ima novu bolest poznate dijagnoze, on nigdje nije prispio. Rastužio se i klekao na koljena pred komandanta škole. Nije pomoglo. Objašnjeno mu je, da i pored najbolje volje nastavničkog vijeća, on mora napustiti dalje školovanje, jer se sa gradivom, u međuvremenu, otišlo toliko daleko, da on više nije u stanju da prati nastavu. Savjetovano mu je da dogodne ponovo konkuriše.

Dječak je plakao i molio, ali nije moglo biti drugačije nego onako kako je već odlučilo nastavno vijeće.

Skrhan, prešao je kapiju, i ne imajući na pameti drugo što, pošao je rođaku majoru prvi put u kućnu posjetu. Tamo je samo plakao. Major Đurić ga je malo smirio, obećavši da će sutra nešto preduzeti.

I dogodilo se, prvi put u takvim prilikama, Vukadin Jelić je vraćen u školu, da – neupisan prati nastavu do polugodišta. Pa ako bude, kako je dječak obećavao, sustigao nastavu, ako bude bez slabih ocjena a ispitan iz svih predmeta, onda će biti upisan u drugo polugodište. Tek da mu se da prilika, jer je polovina polugodišta već minula.

Iscrpljen od bolesti, a neozbiljno shvaćen, i od nastavnika i pitomaca, Vukadin je ušao u neravnopravnu bitku, ali je on nije shvatao tako, on je čvrsto riješen da uspije, njega život nije mazio, on je sa tri godine počeo čuvati kravu, sa četiri raditi poljske poslove, sa šest je već bio kopač, nije mu ovo najteže što je imao, on mora savladati to što je pred njim, jer je pobijedio i sve što je bilo iza njega, i smrt.

Uzeo je svoje knjige i od druga iz klupe do sebe, označio pređene lekcije, i krenuo u ljuti boj.

Na polugodištu prošao je s vrlodobrim uspjehom.

Zadivio je pitomce i nastavničko vijeće, koje ga je za primjer ovoj i budućim generacijama, vanredno pohvalilo. Za nadljudske napore u savlađivanju pitomačkih dužnosti, u vanredno nepovoljnim okolnostima.

Poslije ove đačke pobjede, za Vukadina Jelića više nije bilo prepreka u toku školovanja u Petrovaradinu. Postavljalo se pitanje hoće li biti pitomac generacije.

Primivši svjedožbu o završenom vazduhoplovnom zanatu i čin podnarednika, primio je i počasti pitomca generacije, što mu je širom otvorilo vrata za upis u Vazduhoplovnu Mehaničarsku Školu u Novom Sadu. Ta škola je san svih pitomaca iz Petrovaradina. To je daljnje školovanje, velik skok, jer su mehaničari na avionima rijetkost, plaćeni su visoko kao doktori, govori se među pitomcima. Po završetku dobije se i čin narednika, što nakon škole u Petrovaradinu, radeći po vojnim radionicama, treba dugo čekati, godinama raditi i čekati sticanje uslova za polaganje za narednika.

Vukadin je u Novom Sadu dobio novu odjeću i uniformu, ljepšu od petrovaradinske. Hrana i uslovi stanovanja su i još bolji, nastavno i ostalo osoblje su kvalitetniji i tolerantniji, vojna disciplina podnošljivija, ukupne obaveze manje, a on je tu školu želio, pa joj je prišao sa svom ozbiljnošću i odgovornošću, i neće proteći dugo vremena, shvatiće i nastavnici i pitomci, on je i ovdje najbolji pitomac.

Ova godina je najljepši Vucov dio života, mislio je i tako se ponašao – uživao. Školsko gradivo je savladavao sa pola napora, pa se latio, po prvi put u životu, čitanja knjiga i sporta. Aktivnosti su mu bogatile dane. Svakim danom je bivao srećniji, i u svojim očima vredniji. Tek je bilo minulo prvo polugodište ove jednogodišnje škole, a on se ponašao kao da je završio. Misli su išle dalje, polazile od davnašnje želje da bude pilot, a to je i krajnji domet mladića njegove generacije. Put ka cilju je veoma jasan, biti najbolji pitomac u Vazduhoplovnoj Mehaničarskoj Školi, i zbog toga je od početka školske godine toliko nastojao da se nametne nastavnicima. Za pilota trebaju i još neki uslovi, kao na primjer preporuka važne ličnosti, on ne zna da li posjeduje sve te uslove, ali zna pouzdano da mu iz Ježevice niko ne može pribaviti preporuku važne ličnosti, jer tamo ili otuda takve ličnosti i nema, pa je ostalo samo ono što zavisi samo od njega, a to je biti pitomac generacije, to je već samo po sebi dovoljno za upis u Vazduhoplovnu Pilotsku Školu u Kraljevu.

Kao što se iskusni ratnik brzo snalazi na novom terenu vođenja bitke, tako se i Vukadin 1937. godine lako prilagodio I novoj školi u Kraljevu. Do tančina mu je znano o životu i učenju u vojnim školama, ta ovo mu je treća, o tome i ne razmišlja, ali je uzbuđen u očekivanju da se susretne sa pilotskom palicom. Ona je, kao čarobni štapić, u Vukadinovim očima, moćno sredstvo da se čovjek izdigne iznad ljudskog vidokruga, da stvari vidi i sa stražnje strane, da dokuči krajnji domet ljudskog uma. Vječito pitanje njegovih seljana, šta je iza brda, i narodna: Trista čuda iza brda, i: Iza brda je brdo, i u njemu živi želja za saznavanjem, da se popne na najveće brdo i vidi, a to će uz pilotsku palicu imati kao na dlanu.

Škola u Kraljevu je po njegovoj mjeri. U njoj nije, kao u prethodne dvije, mnogo praznog teoretisanja, ovdje je odmah avion u ruke. Istina, prve dane je proveo gurajući avion rukama, pa tako i treba, jer čovjek, budući pilot, mora avion upoznati sa svih strana, pa i sa one, da treba naučiti i hodati između aviona. Zašto ne i vući avione, i pod rukom osjetiti svu krhkost te ogromne ptičurine, koja čovjeku sa zemlje izgleda kao div, neranjiva ptica. A avion to nije. Gurajući ga po aerodromskoj travi, osjetio je svu tananost tog čuda od tehnike, tankoću oplata krila i trupa, koje se mogu probosti običnom pletećom iglom. Školovanje se nastavilo na rulanje po zemlji, ali zar to nije istina, najviše nezgoda sa avionima se i događa na zemlji, pri poletanju i sletanju. Zato svaki budući pilot mora osjetiti ponašanje aviona u pokretu na zemlji, stalno su na to upozoravali nastavnici. A kad je letenje došlo na red, već se nakupilo i drugih znanja, teoretskih i praktičnih.

U školskim trenajnim avionima, sa dva sjedišta, najprije uz nastavnika koji upravlja avionom, pitomac leti dvadesetak sati, onda pitomac upravlja a nastavnik je pored njega, i tako istekne školska godina i uslijedi diplomski ispit, polaganje za pilota. Vukadin je to sve ozbiljno shvatao i radio, opet u namjeri da bude najbolji, jer on ima i novu želju, nakanio je da nastavi školovanje u Nišu, u Vazduhoplovnoj Pilotskoj Lovačkoj Školi. To je najviše od najvišeg u avijaciji, ali i najcjjenjenije među Vukadinovim vršnjacima, kako u vojsci tako i među civilima. Dočekao je tako dugo željeni čin – polaganje

za pilota.

Uveče je dugo razmišljao o sutrašnjem letu. Nije mu se primicao san. Misli su preskakale sa jednog na drugo, ali su se najviše zadržavale na majci.

Tako bi želio da ona to sve zna, da vidi svoga sina kako leti. Zamišlja joj radost, a on želi majci mnogo radosti, a zna da je ona ima premalo; a kad bi ga vidjela sa avionom, njenoj sreći ne bi bilo kraja. U prevelikoj želji da majci priušti radost, u toj besanoj noći, rodila se ideja koju će sutra i ostvariti.

Nadletiće Ježevicu, da se priča i pripovijeda. NJihov Vuco je prvi dotjerao avion nad selo, već vidi seljane kako se razmahuju hvalom, i majku, koja se smješka sa iskricom u oku, i šapuće, bio je to njen Vuco. Hoće to uraditi, odlučio je i ujutro, i kad se rasanio.

Misleći o letu iznad Ježevice, smetnuo je jednu bitnu prepreku, nastavnika koji će, u toku leta, sjediti uz njega. Zamoliće nastavnika da mu dozvoli skretanje sa maršute za pedesetak kilometara, da razveseli majku, povjeriće mu se. Uzeo je karton, debeli papir zbog vjetrova, na njemu napisao nekoliko poruka, pozdrava selu i rodbini, smotao ga u valjak i zavezao ga. Popustio je oko pola metra kanapa, sa kojim će zavezati svjećicu motora, da vuče težinom ka zemlji, da sve to, po izbacivanju iz aviona, liči na malog padobranca, kojemu će se seljani diviti i i iščuđivati.

Kad je zvuk aviona uznemirio planinsku tišinu, ljudi iz nekoliko sela istrčavali su na čistine, da vide nešto što čuju a ne mogu da odgonetnu šta bi moglo biti, snebivali su se grmljavini kojoj izvora nema na vidiku. Letio je uvalama, pedesetak metara iznad tla, pa se naglo pojavljivao i nestajao, sve dok nije došao do Ježevice. Tu je smanjio brzinu, uokruživao selo i razgledao uličice, kućice, ljude i stada. Jasno je vidio kako sva živa bića krive vratove otvorenih usta gledaju put neba. Odlučio je da valjak-pismo izbaci iznad trgovine strica, one u kojoj je radio prije četiri godine.

Kratko je gledao u vrtuljak-pismo, koje nije krenulo tamo gdje ga je želio usmjeriti, neće ga niko pronaći, zaključio je i komandama usmjerio avion u nastavak polaganja pilotskog ispita.

Pismo je pronađeno na sred seoske ulice, a nalazač će po tome postati slavan u nekoliko okolna sela. Majka Smilja je danima podrhtavala od dragosti, svaki put kad se spomene avion i ime njegovog slavnog pilota Vuca.

A taj Vukadinov let, nije počeo srećno. Bio je na ivici katastrofe. Kako mu se to moglo dogoditi, nikad sebi nije mogao da objasni. U želji da pred ispitivačem, i komisijom koja ga prati sa zemlje, pokaže pilotsku zrelost i sigurnost, pokušao je oponašati opuštenost i uvjerljivost, koju imaju samo iskusni piloti, pa je na tren zapostavio opreznost i brzo reagovanje, koji su pretpostavke pri uzletanju. Kad je shvatio grešku, u tom trenu je već vidio brdo pred sobom. Ono, brdo, nezaustavljivo se ustremljivalo na njegov avion. Zapanjio se. Brdo juri na njega, samo je ta vizija. Katastrofa je neizbježna!? Misli su se zaustavile, nema izlaza, nastupila je panika, u očaju vuče palicu do stomaka i zatvara oči. Brdo ga nije udarilo, više ga ne vidi, hladan znoj ga privodi potpunoj svijesti, koja ga odmah privodi pitanju, da li je pao na ispitu, okreće se prema pilotu ispitivaču, da odgovor pročita na njegovome licu, ali ispitivač mirno sjedi, bez znakova uznemirenja. To Vukadina u prvi mah iznenadi, ali se brzo pribra i nastavi let, i on pribrano kao da se i nije dogodilo ono što se dogodilo, jer je shvatio, ispitivač nije vidio ono što je, po Vukadinovom mišljenju, morao da vidi. Ili, možda, sve to i nije bilo tako opasno, kako se učinilo njemu.

I u Kraljevu je Vukadin Jelić dobio najveće pohvale i čast da može da nastavi školovanje u Nišu.

To i nije onakva škola kakvu pretpostavljaju svakidašnji ljudi. U Nišu se, uglavnom, uvježbava letenje, posebno letenje u raznim uslovima napada iz vazduha, mada se uči i teorija letenja, ali samo ona koja se odnosi direktno na avione na kojima se leti, na trenažni češki dvokrilac jednosjed AVIJA i engleski trenažni dvokrilac jednosjed HOKER.

Vukadin je obaveze u niškoj školi obavljao sa osobitom ljubavlju i s pola napora, čak i sa elementima zabavnosti, pa uspjeh i nije mogao da izostane.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 11.

Pilot lovac Vukadin Jelić, kao i ostalih pedesetak tek školovanih pilota, na niškom aerodromu u stroju na zbornom mjestu sa vidnom znatiželjom i nervozom, iščekuje komandanta škole, koji treba da pozdravi mlade pilote i ono što je svima znatno važnije, pročita naredbu o prekomandi.

Gdje će ko?

Kako se primicao kraj školovanja, to pitanje je sve više zaokupljalo misli svakog od njih. Najželjeniji je Šesti Lovački Puk u Beogradu, ali tamo ima mjesta samo za prve od najboljih pilota iz Jugoslavije, od njih pedesetak tu postrojenih, ima mjesta za petoricu. Koju? Prethodnih dana spominjala su se neka od mogućih imena, među njima nikad nije izrečeno Jelićevo. Nabrajani su sve vrsni momci, ali je važnije od toga što svaki od njih ima nekog u ministarstvima, ili među generalima. Vukadin Jelić tamo ne može ni promoliti, iako je najbolji od njih, tako mu je rekao jedan od prijatelja, a on slovi kao uvijek dobro obavješten pilot pitomac. Ipak gaji nadu, uzima u obzir značaj veza koje on nema, ali vjeruje da među njih mora ući i najbolji tek stasali pilot lovac, i misli da je to on. Pri pojavi komandanta škole, novopečenim pilotima lovcima su zaklecala koljena.

Vukadin Jelić se nije mučio dugo, prvi je pročitan baš on. Prekomanduje se po želji, među jugoslovensku pilotsku elitu u Šesti Lovački Puk. Ostvario je ono što mnogi piloti neće nikad, a on već u svojoj dvadesetdrugoj godini.

Prvi susret pilota lovca Vukadina Jelića i Beograda bio je za pamćenje. Grad se, kao što mu i ime kaže, bjelasao proljetnim svježinama, širokim vodama, parkovima i raspjevanim pticama u njima, raspojasanim ljudima, modernim trgovinama i kulturno-zabavnim zdanjima. Mladić, koji nikad nije imao novaca u vrijednosti jedne košulje, najednom ima toliko da ne zna ni gdje ni u šta da ga troši. Nakon grljenja sa gradom između rijeka, kojega je prepješačio nekoliko puta i zavirio u svaku njegovu žilu, kao naprepad, poput psa lovca, iznapadao je slastičarnice, krčme i trgovine. U oficirskoj tekstilnoj radnji pokupovao je sve što mu je u njoj preporučeno.

Zdrav, naočit, sit i lijepo obučen mladić, pilot lovac iz čuvenog Šestog Puka, u Beogradu je vrlo brzo uočen i pozivan u visoka društva. Najednom je to novi izazov, okolnosti o kojima ranije čak nije ni imao prilike da sluša. Svaki dan se iznenađuje saznanjima da mnogi ljudi znaju njegovo ime i pokazuju nepatvorene simpatije pri predstavljanju. Stari ratnici traže poznanstva s njim, proslavljeni piloti ga pozivaju u društvo, a stare dame, koje su sebi

prisvojile pravo da brinu o svim lijepim djevojkama, pozivaju ga i predstavljaju beogradskim djevojačkim pupoljcima.

Kao ižednjela kamila kad se dokopa rijeke, pa bi da je iskapi, tako je i ježevački mladić usrkavao sve od reda što mu se nudilo. Što više i što srčanije, jer on mora brzo nadoknaditi sve ono što do tada nije vidio i imao, a toga je premnogo, gotovo sve što se razastire ovih dana pred njim. Vrijedjelo se mučiti, pet godina vojnih škola je mali zalag za sve ovo, i tek šta će još da dođe. Ima to stalno na umu, njemu su tek dvadeset i dvije godine. Ima planove za sve, prvo na čemu će poraditi je da stekne uslove za polaganje za oficira. U Kraljevu i Nišu nije dobivao unapređenje, to tamo i nije moglo, još je narednik, čin koji je dobio po završetku škole u Novom Sadu. Prvi od uslova je letačko usavršavanje koje mu neposredno predstoji.

Beogradski aerodrom je u Zemunu, u podnožju duguljastog brežuljka Bežanijske Kose. Uz aerodrom je Komanda Puka, hangari za avione, remontni zavod "Jastreb", kasarna za vojnike, podoficire i oficire, i posebna zgrada sa spavaonicama za pilote lovce, u koju je uselio i Vukadin Vule Jelić. Najednom ga svi iz milošte zovu Vule, pa će mu to postati novo ime, koje će ga pratiti čitav život.

Hrana i uslovi života u kasarni, za pilote lovce, su na najvećem mogućem stepenu njihovih shvatanja i želja. U školovanje pilota država je uložila mnogo, u avione koje im povjerava i premnogo, pa je razumljivo zašto im čini na volju i u onim osnovnim ljudskim potrebama. Vule je presretan čovjek, na dohvatu mu je sve što su njegove potrebe, a budući da je život proveo u velikoj neimaštini, ovo što mu je sada dato, zna da cijeni i cijeni sa punom zrelošću. Ova dobrobit je dar Kralja i Otažbine, Vule to stalno ima na umu, pa je njegovo i da im vjerno služi, što će i činiti do kraja odano.

Nakon odmora, opuštanja i privikavanja na nov način življenja, uslijedilo je i vrijeme stupanja na dužnost, u koje je Vule ušao sa potpunom spremnošću, jer on uživa u visinama, naročito u letu sa brzim lovačkim avionima. Aeroplani, na kojima će letjeti, su HOKER i MESERSMIT 109, to je znao i prije nego je vidio zemunski aerodrom, pa je uzbuđen pred susret s njima. Slijedi nova obuka, nije to novo školovanje, to pilote prati svaki put kad treba da lete na avionu na kojemu nisu ranije letjeli. Počeće sa HOKEROM.

Na ovome aerodromu je sve drugačije nego u Kraljevu i Nišu. Sva tehnička sredstva su modernija, a organizacija ozbiljnija. Tamo su to ipak bile samo škole, bar ono gdje su dopirali pitomci piloti, tako da mnogo toga Vule susreće prvi put, što kod njega izaziva znatiželju, motivaciju, ali i potpuno novu i sadržajnu odgovornost. Izuzev nedelje, kada je išao sa drugovima u grad sve ostale dane provodio je u obuci kako onoj obaveznoj u učionicama, simulacijama leta, i kabinama aviona, tako i u svojevoluminarnim dopunama obuke, koristeći prisutne avione u hangarima i na otvorenom, a naročito u čitanju knjiga o tim avionima, o avionima uopšte, o konstrukciji i proizvodnji aviona, kao i o razvoju vazduhoplovstva u svjetu, materiji koju susreće prvi put, i koja ga sve više i više vuče u bogatu zemunsku vazduhoplovnu biblioteku.

U prilici je da susretne mnogo ljudi koji obilježavaju jugoslovensko vazduhoplovstvo i njegovih pet fabrika, a naročito je rado susretao konstruktore, i upijao njihova kazivanja, koja su za njega nova i dragocjena saznanja. Za nekoliko mjeseci saznao je više nego da je pohađao neku od boljih škola, naučio je da se služi literaturom, a to je izazivalo nova interesovanja i nova čitanja, tako da su mu dani proticali u dragoj zauzetosti i životu punom smisla.

Obuka je proticala sama po sebi, od jednostavnijih ka komplikovanim radnjama, koju je on obavio sa ocjenom naročito se ističe, i u rekordnom roku ušao u redovne obaveze pilota lovaca. A te obaveze su: uvježbavanje borbenih zadataka i izviđanje slobode neba, iznad sfere zaduženja Šestog Puka.

Jednu vježbu Vule je iščekivao sa više zadovoljstva. Radilo se o pojedinačnim napadima na selektivne ciljeve metodom prsnog izvlačenja iz zone dejstva. NJemu je ta vježba draga zbog čina prsnog izvlačenja, leta koji je sanjao još iz djetinjstva, a u snovima, koji ga prate i ovih dana, je raširenih ruku i nogu, izpružen i ispršen, nagnut naprijed pod uglom od sedamdesetak stepeni, letio bez ograničenja u brzinama i dometima, letio sa uživanjem koje se samo u snu i može dokučiti. Želja za takvim letom potiče iz vremena čobanovanja, iz osame na brdu, kad se mogao zabavljati samo sa prirodom, u kojoj su ga posebno privlačile ptice, privilegovane, jedino one mogu preći sa brda na brdo za koji minut, ono za šta bi njemu trebao čitav ljetni dan.

Posebno ga je privlačio jastreb, najnedostižniji je, pa je dječaćić zamišljajući mogućnost svoga leta, gledao i sanjao sebe u jastrebovom letu. Svaki put je, prisjeća se i sada na aerodromu dok čeka svoj red letenja, gledao jastreba u doletu sa suprotnog brda, a nikad u položaju odleta. Prije o tome nije razmišljao, i to dovodi u vezu sa oprežnošću te grabljivice. Osmatrajući sa brda na brdo, jastreb je tražio i odabirao moguću plijen. Nakon odabira, doleti punom brzinom i zapikira u pravcu položaja žrtve. A kad grabljivicu dočeka iznenađenje, kao što je to često bio pastir, i Vuco u više slučajeva, tada se iz položaja pikanja i pune brzine, izokreće u prsno izvlačenje, gotovo vertikalno let, sa punim prsima okrenutim položaju žrtve, a i Vuca, a to je iz puno gledanja neobična situacija, u potpuno tamne ptice vidi se trbušna bjelina. Gledanje jastreba u položaju prsnog izvlačenja, za Vuca je slika za uživanje, takva je ostala do danas, kao i neprolazna želja da je izvede i on. I evo, u prilici je da to ostvari. Ima avion sa kojim to može, dovoljno je brz, moćan i konstruktivno pouzdan za tako smion let.

Zakupljen davnašnjim i ponovo osvježnim snovima, Vule blaženo miran čeka svoj redosljed. Sa jednim avionom lete šestorica pilota, na smjenu, on je četvrti. Treći je već sletio, avion predao zemaljskoj posadi, aviomehaničarima, koji, dok se Vule penje u kabinu, obavljaju zadatke, poznate kao poletno-sletna kontrola letjelice. Kad svi dignu desnu ruku, onda nastupaju samo pilot i avion, njih dvojica kao jedna ptica. Konačno je jastreb iz snova. Obaviće sve što vježba zadaje, ali su njegove misli usmjerene na let prsnim izvlačenjem, koji će uslijediti pred obalom Save, kada bi u ratnim uslovima bilo okidanje obarača.

Uzletio je.

Nastupio je iščekivani tren, snažno je stegao pilotsku palicu i sprema se da je naglo povuče ka sebi, sprema se u jastrebov prsno izvlačeći let. Ushićen je. Zna, na suprotnoj obali je mnogo slučajno zatečenih ljudi, koji će se do koji čas diviti prsnom bjelasanju aviona i hrabrosti nepoznatog pilota, baš onako kako se on divio jastrebovoj nedostižnosti. Povukao je palicu i prepustio se uživanju.

Drnd, drnd, drnd...!?

Ugasio se motor!?

Između slasti i samrtničkog straha smjestio se tren, u njemu Vule treba da riješi ono što je neizvodljivo, da spasi svoj život. Pred misli ispriječise se Beograđani koje će usmrtiti, a oni bezazleno od njega očekuju da ih zadivi. Ispriječise i letačko pravilo, koje nalaže, u ovakvoj situaciji, da se

let mora nastaviti u istom pravcu i istovremeno tražiti mjesto za prinudno sletanje. U slučaju i najmanjeg skretanja, naglo se obara visina i katastrofa je neizbježna. Između katastrofe i ubijanja, odabrao je treće, nadu u zaokretanju. Palicu je povukao u lijevo...

Avion se nagnje i dostiže četrdeset i pet stepeni, voda Save je sve bliže, i smrt u njoj je sve zrelija. Dogodiće se ono što nije napisano u užbenicima, što je daleko i od ljudske mašte.

Motor je proradio.

Ali samo nakratko, tek toliko da se zaokret izvede. Nagnjanjem aviona, ono malo goriva što ostaje na dnu rezervoara, slilo se na presahlu slavinu i Vula izvuklo iz mrtvih. Grešku aviomehaničara, koji nisu otvorili slavinu od glavnog rezervora, pamtiće stalno, i biti puno obazriviji pri preuzimanju aviona za let.

Poslije jedne uobičajene jutarnje smotre pročitana su imena pilota lovaca, među njima i Jelićevo, koji su na redu za godišnji odmor.

Kad je čovjek dugo u uniformi, a živi, radi, provodi slobodno vrijeme i konači u kasarnama na periferiji gradova, a sa Vulom Jelićem je tako već šest godina, u njemu zamru mnoge navike, ali i potrebe, koje civili ispunjavaju svakodnevno. Prvi Jelićev godišnji odmor, zbog tih okolnosti, je povod za neka nova razmišljanja. Zašto će njemu odmor kad nije umoran? Ne zna ni gdje ni s kim bi ga potrošio. Prvo je pomislio da iskoristi pola u kasarni i pola u Ježevici, tek zbog roditelja. Ali su, iza te pomisli, rasplinule posve nove misli.

On ne zna šta želi u životu, a već su mu dvadeset i tri godine. Nije postavio životne ciljeve, zaključuje. Želio je da postane pilot, pilot lovac i oficir, i tu se zaustavio. Van kasarne nema prijatelja, nema djevojku, nema nikoga i ničega što ne vonja na vojničku uniformu. Nema ni jedne civilne gaće, a ne nešto drugo.

Djevojka!?

Nema je i nije je imao!?

Uz sve drage prijatelje iz kasarne on je osamljen, ako se mjeri civilnim mjerama. Uvijek je to i bio, zaključuje. U dječaćića je stasavao na osami, istina je u prirodnim ljepotama biljaka i životinja, ali bez društva djece, pa i odraslih. Učeci trgovačku školu, opet je bio bez vršnjaka, a svaki dodir sa ljudima svodio se na primanja zapovjesti, čak i od djece. Koliko je manje viđao ljude toliko je manje dobivao zaduženja, bilo mu je za toliko lakše, pa je razumljivo zašto se povlačio ispred njih. Pet godina školovanja, u uniformi, nisu ga naročito promjenile. Vule je skroman i vrijedan, ali i dalje osamljen je čovjek. Nije preduzumljiv kad su u pitanju djevojke, upravo o tome razmišlja, pitajući se šta da radi za vrijeme godišnjeg odmora.

Djevojke!

One su najčešće teme razgovora Vulovih drugova, u kojima on ne učestvuje. Svi imaju po jednu ili više simpatija. Ima li je on, ili da li je imao? Na to pitanje ne zna da odgovori ni sebi ni drugovima. Ipak, sada, kada o tome razmišlja duže i dublje, ima i odgovor. On je imao djevojku. Nije od onih što se hvale sa djevojkama, a baš bi on mogao da se hvali sa svojom. Vitka, sa veoma lijepim djevojačkim oblinama i prekrasnim licem... Najpristalija je od svih onih o kojima pričaju njegovi drugovi, lijepa je u skladu sa svojim imenom – Leposava. Najednom u Vulu razgorjevaju osjećanja koja su godinama tinjala, i kojima nije bio dao na volju da zagriju momačko srce. Sav odmor će da provede u Ježevici, naročito zbog Leposave, odlučio je i zbog toga osjeća neku

osobitu toplotu u grudima, koja se nije javljala prije.

Taman se bio zamomčio kalfa Vuco kada je upoznao Lepasavu. Odrasliji i ozbiljniji od vršnjaka, obučeniji i gosposniji, vitak, prelijepe valovite kose, građanskog hoda i manira, pred crkvom u Dobrinji bio je pravo otkrovenje za jedre djevojačke pupoljke, koje su i dovedene pred crkvu da se pokazuju i mjerčaju prilike. Među tim pupoljcima ljepotom se izdvajao jedan, šesnaestogodišnja Lepasava, Vucova vršnjakinja. Probadali su je momački pogledi, i Vucov, ali on nema kuraži kao ostali momci, koji su joj upućivali umilne osmjeha i začkoljive riječi. Stajao je po strani i u sebi prigušivao pomamu. Ništa od toga nije promaklo bistrom oku majke Smilje, koja je dočekala tren kada je Lepasava ostala sama sa majkom Desankom. Tada je prišla Vucu, povukla ga za ruku:

– Ajde, da se upitamo sa Desankom – kazala je.

– Je li ovo tvoja mala? Ovo je moj Vuco! – reći će Smilja, nakon što se izljubila sa Desankom i Lepasavom.

– A, zar je ovo tvoj!? Vidi što je lijep. A na majku, bogami – Desanka prihvati Smiljin način upoznavanja mladih.

Iskusne majke su nastavile razgovor, unijele se u priču, i nesvjesno izmicale od Lepasave i Vuca, koji kad ostanu nasamo, morati će i da razgovaraju.

– Ti nisi odavde!? – prva se osmjelila Lepasava, a rumenilo joj je satvorilo, kao trešnja, crvene sjene na jagodicama.

– Ja živim u Požegi – isto tako stidljivo, progovorio je i Vuco.

– Bila sam, jednom, u Požegi...

Tako je došlo do poznanstva, od koga su mladi očekivali mnogo, a roditelji i više. A, uistinu, nije se dogodilo ništa. Za proteklih sedam godina, jedva da su se i vidjeli desetak puta, a i to je bivalo u prve dvije godine. A i kako će se vidjeti kad se Vuco nije pomaljao iz vojnih škola, a nije ni pisao.

Lepasava je često preko Smilje upućivala znake nade i čekanja. Nešto od toga je dopiralo i do Vuca, povremeno podgrijavalo nejasnu ljubav, ali i brzo bljedjelo.

I evo, u prvom danu prvog godišnjeg odmora, spremajući se na put za Ježevicu, lik Lepasave je postao stožina njegovih želja i nada koje ga požuruju i mame.

Doputovavši u Ježevicu, u Vucu je sve snažnije rasla potreba da vidi Lepasavu. U tom pravcu je činio neke korake, a kad do susreta nije moglo doći spontano, majci je predložio da pođu u neke posjete, među njima i u posjetu Desanki, majčinoj prijateljici. Majci nije govorio pravi razlog te želje, mada je vjerovao da će to teško promaći njenom istančanom predosjećaju. Tim načinom je došao u djevojačku kuću.

Vuco malo poznaje Desanku, ali uočio je da je njihovu posjetu dočekala sa neočekivanim uzbuđenjem. Sa Smiljom se izljubila i upustila u duge i neposredne priče, pri tom je razgonila djecu koja su stalno nešto izvoljevala i ometala razgovor. Desanka se povremeno obraćala i Vucu, i kako je on razumio, nešto mu je prigovarala.

U jednom trenu Smilja je istrčala iz sobe, da podigne dijete koje se spotaklo i rasplakalo, pa je to Vuco iskoristio da upita:

– Gdje je Lepasava?

– Ja sam... – počela je žena, a Vuco je zaskočio.

– Znam, ali gdje je Lepasava?

– Ja sam Lepasava.

– Šta, ti...! – promućao je Vuco.

– Da! Ja sam Lepasava – žena je govorila sa jasnim znakovima poraza.

– Ti si Lepasava!? – Vuco je želio još jednom da potvrdi te nevjerovatne riječi.

– Pred tobom je Leposava, ovo su moja djeca, moj Vuco, a gdje si ti...? – nastavila je žena da govori, pita, prigovara, pravda, ali do njega njene riječi više nisu dopirale.

Tako je završila Vucova ljubav sa Leposavom, tako je prestala i Vulova odmaraška potreba, pa će se vratiti da godišnji odmor dokrajči u kasarni. Ubrzo će se povratiti u pilotski život.

Nakon što se novopopunjena eskadrila uvježbala, po mišljenju pilota i veoma dobro uvježbala, baš tada se naširoko počelo pričati o neprijateljstvima od nekih susjednih zemalja, Hitlerovih satelita, kako se za njih govorilo, a konkretno su italijanski avioni provocirali jugoslovenske graničare oko Bitolja. Pojavila se mogućnost da jedna vazduhoplovna formacija preleti tamo i uspostavi ravnotežu sa Musolinijevom avijacijom. Svi u Vulovoj eskadrili su željeli da taj zadatak dobiju baš oni. I dobiće ga.

Nakon jedne nenadane uzbune, odleteli su za Skoplje, i već sutra se vinuli u nebo iznad Bitolja. Sa bojevom municijom, uvjereni u sebe i svoje MESERSCHMITOVE, koje su držali za znatno bolje avione od suparničkih SAVOJA, jako su priželjkivali da se ogledaju u vazduhu, pa kad se to nije dogodilo, i sami su prelazili granicu, samovoljno mimo znanja više komande, a sve u želji da se dokažu.

Italijani se više nikad nisu pojavili blizu ni na onoj strani. Piloti, Vulovi drugovi, poneseni ovim uobraziće da su najbolji piloti na svijetu, pa će se iz toga roditi i nezdrava želja, da se potuku sa nakinđurenim italijanskim fašistima.

Među pilote je procurila vijest da vrhovna komanda očekuje nove italijanske provokacije, ovoga puta na Jadranu. Tako je sa Italijanima, kad god osjete da su jači, a sada je i onaj niski Musolini uz Hitlera visok, pa to hoće i da demonstrira. Opet piloti Sto Druge Eskadrile priželjkuju i nadaju se da će baš oni tamo.

Nakon mjesec dana boravka u Skoplju, stigla je prekomanda za Mostar. I opet su se vinuli momci u visine, i opet provocirali oni, i protivnik je opet začutao i potpuno iščezao.

Kao da su stvarno bili u pravim bitkama, i pobjeđivali, piloti su očvršćivali u ubjeđenju svoje snage i nepobjedivosti, pa su se nakon tri mjeseca izbivanja, na svečan način vratili u Beograd.

Prije sletanja na zemunski aerodrom, tri puta su nadletili prestolnicu u poretku ćiriličnog slova P i rimskog broja dva, četiri kolone po dva aviona, i između prve dvije, na vrhu, takođe dva aviona. P II su simboli imena mladoga kralja – Petar Drugi.

Za tri mjeseca njihovog odsustvovanja, u Beogradu i Jugoslaviji su se dogodile velike promjene, te Beograđanima nije bilo do akrobacija Sto Druge Eskadrile, što će i piloti uskoro razumjeti.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 12.

Kad je čovjek odsutan više dana od kuće, pa kad se vrati, te dočeka večer i trenutak kad podiže nogu da legne na svoj krevet, svaki put osjeti blagi nalet zadovoljstva, po narodnoj: Svuda je poći, ali i kući doći. Taj osjećaj je upravo imao Vule Jelić, po povratku iz Mostara, kada je u spavaonicu banuo njegov komandir:

"Nemoj da liježeš, Vule", kazao mu je tiho i nejasno zabrinuto.

"Šta je sad?!" spontano je uzvratio Vule.

"Uzbuna!" kratko je odgovorio komandir.

"Uzbuna?!" iznenadio se Vule.

"Uzbuna, Vule, ali molim te bez panike", umirujućim glasom je potvrdio komandir.

"Nešto ozbiljno?!" Vule bi da dozna povod nenadnoj uzbuni.

"Ne znam ni ja", komandir je rekao istinu. Vule dobro poznaje svog komandira, i vjeruje mu, ali je zbog njegovog neznanja zabrinut više.

"Rat?!" iz Vula izletila je slutnja.

"Ne vjerujem da je to", komandir kaza svoje mišljenje.

"Kakva je uzbuna?" Vuco bi da preko stepena uzbune prepozna povod.

"Potpuna pripravnost, puna ratna sprema, spavanje uz avione", saopštio je komandir.

"Prvi put je tako", nadoveza Vule, u želji da iz komandira izvuče još koju informaciju.

"Prvi put!" potvrdi komandir, zamisli se, pa uozbiljivši i riječi i lice, nastavi: "Obavještavaj pilote i idite u hangar. Ali, molim te, tiho i bez nerveze."

"Razumem, gospodine komandire!" kaza Vule i poče da oblači tek skinutu odjeću.

Piloti su se tiho uvlačili u hangar, zauzimali svoja mjesta i lijegali na beton. Vrlo brzo je čitava eskadrila bila na okupu u – ležećem položaju.

Zbog predostrožnosti od napada iz vazduha hangar je zamračen. Pilotima se ne spava, pričaju o ozbiljnim pitanjima, u početku šapatom pa sve čujnije, govore i o mogućem ratu. I komandir Eskadrile je sa njima, i on je legao, ne spava ali i ne priča. Na njemu je odgovornost najveća, očito mu to ne da da se opusti. U rukama drži današnje novine, POLITIKU, ali ne može ni da čita. Vule primiče glavu i zagleduje datum na novinama: Subota, 5 april 1941, komandir to ne primjećuje, zamišljen je, on bi morao da zna više o opštem stanju stvari, i danas su ga zvali na neki sastanak, možda je baš taj sastanak u njega unio nespokoj.

Ovih dana se među aktivnim sastavom sve više šaputalo o mogućem napadu Hitlera. Vrlo je kažnjivo govoriti o takvim stvarima, unosi se pometnja i nered, a izvori tih priča su neprijateljske propagandne mašinerije, tako govore oficiri bezbjednosti, a njima treba vjerovati. Međutim, te priče postoje, a naročito se čuju od aviomehaničara i građanskih lica u službi Vojske. Da, razmišlja Vule, pokrenuo se narod u Beogradu, oborio je kapitulantsku Vladu, narod je spreman na borbu, vojska je spremna na odbranu, snažna je proslavljena srpska vojska, koja je rastrojila dvije svjetske carevine, sa narodom, spremna je da zaustavi i njemačku zahuktalu neman. Istina je, kod njih su avioni moderniji i znatno u većem broju, ali naše i nije da iznesemo rat, strategija vrhovne komande je poznata odavno, naše je da neprijatelja što duže zadržimo u zoni granica, dotada će se kopnene snage organizovati i prilagoditi nametnutim uslovima vođenja rata. A za to smo spremni, za to imamo snaga, branićemo se moralom koji nema ni jedna vojska na svijetu. Zna to naš neprijatelj, zna on to dobro, znamo i mi da on to zna, i znamo da se neće lako odlučiti da nam objavi rat. Uostalom, samo iz tih razloga čini sve da nas uvuče pod svoje čizme političkim putem – paktom.

Beograd je toj politici rekao ne, Jugoslavija je rekla ne, vlast je sada u rukama đenerala, proslavljenih vojnika, koji ne poznaju kapitulantski rječnik. Ipak, noć provodimo na betonu, komandir je nespokojan, nešto se preozbiljno kuva oko nas. Švabo Srbima ne može da oprostí poraz iz prošlog rata, možda je već i objavio rat, ko će to znati, kad je uvijek naopako oko toga, za objavu rata vojska saznaje zadnja. Zahuktala se Hitlerova sila, melje kao mlin

na rijeci Gradnji. Da li smo meljavina mi, pita se narednik pilot lovac Vukadin Vule Jelić. Pitaju se i ostali večeras malo govorljivi piloti na aerodromu.

Po načinu uzbune i rasporedu borbenih sredstava i vojske, stvar je uozbiljena do usijanja.

Komandir odlaže novine, Vule ga posmatra prikrajkom oka, komandir iz bluze vadi fotografiju i dugo ostaje zagledan u nju. I Vule ima tu fotografiju, i on u žepu bluze, i on je vadi i zagleda. Čita na poledini: Aerodrom Ortiješ kod Mostara, 25. marta 1941. Piloti lovci 102-e eskadrile, s leva na desno:

komandir kapetan prve klase Miloš Žunić, kapetan Milan Žunić, potporučnici: Mihajilo Nikolić, Dragosav Krstić, Miodrag Bošković, Momčilo Milosavljević

i Avgust Kovač, vodnik narednik Milan Skenžić, narednici: Sava Vujović, Vladimir Puzić, Jelić Vukadin. Narednik vodnik Đorđe Stojanović nije na slici,

tek sada to uočava Vule i pita se, zašto nije, gdje li je u času slikanja bio odsutan. Ne, ne može da se prisjeti. Na tome misli ostaše dugo. Prisjetio

se. Đorđe je išao da polaže za čin. Svi su večeras na okupu, dugo su zajedno, razmišlja Vule.

Niko drugi ne umije tako drugariti kao piloti, a ni od njih

niko tako kao oni, piloti lovci, svima dragog komandira Miloša Žunića. Svi su kao jedan, ginuće za Kralja i Otažbinu.

Ginuti!?

Neće ginuti! Ginuće napadač, ne može niko s nama, najbolji smo piloti, najhrabriji, nećemo ginuti mi već zlikovci koji se budu drznuli da zaparaju parče našega neba. Mislili su tako i italijanske makaronžije, došla sila da prepada narod Bitolja. Upadali, zaplašivali, dičili se osovinskom silom...

Ko su kao oni, ko ih to može zaustaviti, ali kad su ovi momci zaparali južno nebo, nestalo ih je kao žutog lišća po naletu jesenjeg vjetra. Hitler će objaviti

rat, govorka se. Neka, neka ga više objavljuje, spremni su naši momci, a u prednosti su bar u jednome – brane svoje. Misao na misao udaljuje san, a večeras je Vule bio naumio i da ranije legne, čak i sutra kasnije da ustane, da se ispava.

Komandir je vratio fotografiju u žep, pogledao svakoga pilota i onda tihim glasom kazao ono što je znao. A nije znao mnogo za okolnosti koje su se nagovještavale, to je i rekao, pa zaključio da bi moglo doći do objave rata. Vrhovna komanda treba podatke o pokretu jedinica iza naših granica, a ova eskadrila je dobila zadatak da kontroliše rumunsku granicu, jer s te strane se očekuje neprijatelj. Prva grupa će krenuti na zadatak ujutro u četiri sata.

Sačinjavaće je kapetan Milan Žunić – vođa, i narednik Vule Vukadin Jelić – pratilac. Onda je zamolio, opet blagim glasom, da se pogase svjetla i prestane sa razgovorom, jer će sutra njemu trebati odmorni piloti, još se i našalio.

U eskadrili se za borbene zadatke uvježbavalo jednovremeno polijetanje grupe od po dva aviona. Tako su šestoga aprila 1941. godine, u cik zore, i poletili kapetan Milan Žunić i narednik Vukadin Vule Jelić. Penjući se na visinu tri hiljade fita provjeravali su radio veze. Dogovarali su maršrutu i usaglašavali elemente leta. Razdanjivalo se.

Vidici iz visine izazivaju posebnu pažnju pilota, u svakom ponovljenom letu su novi doživljaji, pa i ovoga jutra. Opčinjeni prizorima iz visine pristigli su na južnu rumunsku granicu. A onda su se trgli i posvetili zadatku.

Čitavu pograničnu teritoriju su detaljno izvidili, ali nisu mogli uočiti ništa što bi ukazivalo na novo stanje vojnih formacija. Naročito, pouzdano su utvrdili, nije bilo niti ima formacija u pokretu.

Vule je u povratku, po ni sam ne zna koji put, uživao u ljepotama Otažbine ispod sebe, tako bi znao da se našali. Međutim, kad je već bio u zoni Beograda,

ugledao je ogromnu dimno-plamenu kupu, koju je locirao oko Dunavskog mosta. Bila je toliko velika da se istinski iznenadio i doveo je u vezu sa velikom diverzijom ili bombardovanjem. Čim je sletio raportirao je komandiru, a on sumnju prenio višoj komandi i ubrzo dobio povratnu informaciju.

Ništa se u području Beograda ne događa što bi bilo vrijedno pažnje.

Vule je ušao u hangar, pa kad je vidio da piloti još spavaju, odluči da legne i on. Misli su prebirale po malopredašnjem letu, tako je sa njim uvijek kad legne poslije leta. Naročito su se vrzmale oko dimno-plamenog žina, koji nasreću nije ono čega se pribojavao. Ipak, oko toga još ima sumnju i ona ga sputava da zaspri. Taman je uspio da se ušunja u predvorje sna, kada je nastala galama, pometnja, naredbe i saopštenja.

Rat!?

Bombarduju Beograd!?

Beograd je srušen!?

Iznenadenje je potpuno. Ni za komandu nema vremena. Naredba komandira je kratka i oštra koju izdaje trčeći prema svom avionu. Da se uzleće za njim i da svaka grupa samostalno po situaciji bira sebi ciljeve.

Komandir Miloš Žunić sa pratiocem Đorđem Stojanovićem uzletili su prvi, a za njim su slijedile četiri grupe po dva aviona. Stvarno je rat, promrmljao je Vule, prekrstio se i sjedeći u kabini čekao red njegove grupe, kojoj je vođa potporučnik Dragosav Krstić a on pratilac.

Avioni eskadrole, MESERSCHMIT 109, naoružani su sa po dva mitraljeza koji ispaljuju kroz cijev elise motora, i koji su sada nabijeni municijom do kraja.

Oni su ispod mogućnosti njemačkih aviona, o tome Vule na nov način razmišlja i smišlja kako da postavi borbu, a da nedostatak aviona bude što manje izražen.

To će zavistiti od situacije koja mu se bude nametnula, dolazi do toga i zaključuje da sada o tome ne može dalje. Pa, ipak, samo je o tome mislio, čak ga je od toga i glava počela da boli. Javio mu se vođa Dragosav Krstić i odmah komandovao uzlet.

Javio?!?

Nisu mogli da uspostave radio vezu, kasnije će saznati da nisu ni ostali imali veze. U pitanju je bila sabotaza, koja je toga jutra imala visok učinak na svim aerodromima u Jugoslaviji.

Čim se Vule našao stotinjak metara iznad zemlje, dočeka ga je zapanjujući vidik, nebo zastrto avionima napadača, a Beograd u plamenu i dimu. Krstić komanduje juriš na najbližu neprijateljsku formaciju, koja je već istresla sjeme smrti i na putu je ka svojoj bazi. Zaokrenuli su se i punom brzinom usmjerili za grupom od tridesetak aviona.

Pristizali su ih.

Sa bočnih strana uočili su neprijateljske lovce koji su pošli na njih, nisu se pokolebali, nastavili su da grabe ka cilju.

Kad su pristigli na domet dejstva – uspostavila se borba. Dragosav i Vule su mitraljirali one ispred sebe, oni se branili mitraljirajući njih u odstupanju, zamitraljirali su i oni sa bokova, tako da je to, ljudima sa zemlje, koji će prepričavati ovu sliku, ličilo na stravu koja se može vidjeti samo u snu.

Vulove misli su samo na cilju, ni pomena o nekim sporednim razmišljanjima kao što je strah, njega nema ni u klici. Naprotiv, siguran je da ga ne mogu pogoditi, nepokolebljivo vjeruje u sebe i svoj avion. Iz pedesetak oružja puca na njih dvojicu, iz velikih bombardera mitraljezima otpozadi, iz lovaca

sa sve tri strane, a bombarderi uporno bježe u zatečenom pravcu. Vule se ustremkuje, nišani i opaljuje i nikako ne može da shvati da su još svi na istoj visini. Siguran je da je njegovih metaka dosta prošlo kroz neprijateljski metal. Samo da zadimi jedan, da okusi tu slast, poče da ga opsjeda ta želja.

Da bar pogodi Dragosav, poželi i nesvjesno baci pogled ka njemu. Baš u tome trenu, budući da im ne funkcioniše radio veza, Dragoslav Vulu rukom pokazuje da je pogođen u motor i da traži mogućnost da se prizemlji. Pokazuje mu i na njemački avion ispred sebe koji se dimeći strmoglavljuje.

Vule zna koliko je Dragosav ushićen pogotkom koji je oborio neprijateljski avion. Otac Dragoslava Krstića je proslavljeni đeneral, te se i od sina očekuje herojstvo. Taj teret je mladi potporučnik nosio sa naporom. U ovom času ga se oslobodio, uvjeren je Vule i zbog toga sretan i ljut, jer je njegov vođa grupe pogođen i zaustavljen na putu slave. Vule bi da to nadoknadi svojom hrabrošću koja je nabrekla do eksplozije.

Da ima snažan avion sustigao bi neprijateljsku formaciju i zubima trgao metal. Ljut je i u ljutnji natprirodno uporan, mora i on neprijatelja zadimiti, govori sebi, dodaje gas i odabira jednoga koji mu se u tome času učinio najkrivljim za zlodjela koja su učinjena Beogradu i njegovom vođi grupe. Nanišanio ga je bolje nego ikad prije metu. Moj si! otima mu se poluglas u trenu dok pritiska dugme. Konačno, neprijatelj je zadimio još jednom.

Kakvu je tek sada snagu Vule dobio, neustrašivost i sigurnost u pogađanje. Tek će sada da dime švapske grabljivice, mrmlja i zasipa municijom. Presušuje municija. Tužan je i žali što su mitraljeski magacini tako ograničeni.

Nakon što se bez municije manevrisanjem izvukao iz zone dejstava neprijateljske avijacije, prvi put je u prilici da zrelo vidi šta se nad Beogradom događa. Još uvijek su visoko nad gradom jata neprijateljskih aviona, iz kojih se prosipaju pa lelulaju na hiljade bombi, a grad dimi u svim ulicama, tamo gdje dim jenjava nepregledne su ruševine. Vidi i neke ulice zastrte kamenicama, poravnate kuće i razrovani asfalt. Na nešto nižim visinama od visine na kojoj su bombarderi, vodi se ljuti boj. Vule vidi i koliko je neravnopravan, baš kao i onaj malopredašnji njegov, desetine njihovih na jednog našeg. Opet je zakukao za municijom i naljutio se.

Do suza mu je, vidi jednog našega u okruženju. Da ima municije spasio bi ga. U dobrom je položaju za napad, a neprijateljski avioni ga ne uočavaju. To ga dodatno potaknu da požuri po municiju.

Sletio je, dorulao do mehaničara, iskoračio jednom nogom na krilo i podviknuo:
"Punite!"

Čim mu je dat znak nije ni čekao da se propisno postavi, krenuo je na uzletanje.
I tu je kraj.

Pukla je guma, avion u zaletu iskrenu na desnu stranu i krilom zapara po tlu. Iskočio je iz kabine, i potrčao tražeći drugi avion. Nije imao što naći, aerodrom je već bio aeroplansko groblje. Priključio se grupici unezvjerenih ljudi. Kao i oni nemoćno posmatrao je nebeski lom.

Profesionalni vojnici kroz školovanje, obuke i vježbe saznaju mnogo o ratovima, a naročito o onome koji nije postojao, a mogao bi da se dogodi njima. Tako je i Vukadin Vule Jelić ušao u rat, pun vjere u sebe i sposobnost svojih drugova, te vjere u jugoslovenske vojne snage i političare, naročito kako je na čelu Vlade vojnik, proslavljeni đeneral Dušan Simović. Ovoga jutra, ovih nekoliko sati koliko već traje rat, u koji Vule još ne može da povjeruje, ništa od naučenog i očekivanog nije u stvarnosti. Nije ni on sam.

U rat je ušao sa onim što je ponio iz roditeljskog doma, snažnim rodoljubljem i životom. Otisnuo se na tridesetak najmodernijih aviona, samoubilački jurio za njima, a možda je trebao da napada druge, kao i ostali njegovi drugovi koji za rat saznaju kad najslabije spavaju. U vidokrugu su mu nepojmljive slike, nebo zadržano neprijateljskim avionima iz kojih rigaju i lelujaju metalni đavoli, a jugoslovenski piloti, oni što su još živi, kao seoska djeca koja iza plotova kamenicama zasipaju prolaznike, pojedinačno zatrčavaju u goropadna jata i čerupaju periferno perje. Upinju se da naude moćnom napadaču, a ustvari samo beogradskom nebu poklanjaju mlade i hrabre živote. Nemoćno svjedoči pogibelju Otažbine i svojih vršnjaka, neke i prepoznaje preko prepoznavanje aviona, ili mu se to samo tako čini. NJemu jutros ništa nije realno ni jasno. Vidi samo golema đavolja jata i razljučenu djecu koja ih zaskaču i nepotrebno nude svoje živote za nebo Beograda.

Komanda!? Šta je sa komandom? nigdje njenog glasa. Šta on sada treba da radi? Šta da rade svi ti silni ljudi na zemunskom aerodromu koji su spremni da se bore, da životima brane Otažbinu? Ne! Svi su zatečeni, prevareni, izdani... ni sami ne znaju šta je to što im se dešava, izgubljeni su i pogrbljeno gledaju stvarnost u nestvarnim slikama nad Beogradom.

Obrana Beograda je beznadna, jasno je svima, pa je bol u grudima ljudi na zemunskom aerodromu neprebolan. Muške suze se prosipaju kao da su dječije. Izgubljen je rat, sa zemunskog aerodroma je to veoma vidljivo. Oblaci napadača su samouvjereno natkrilili prijestolnicu odozgo i bahato se kese. Još po neki Vulov drug zaskače i gricka, još se po neki neprijateljski avion strmoglavljuje, ali je sve to neuvjerljivo i liči na lavež na vjetrove, jer hrabrost pojedinca u haosu cjeline je zrela propast odvažnih.

"Šta je više sa mojim avionom?!" ni sam ne zna po koji put se izderačio na mehaničare, jer Vule više ni na tren ne može da ostane pasivan posmatrač. NJegovi drugovi ginu a on ih mirno posmatra.

U naletu jednog od tih bijesova, dokopao se nečijeg aviona i krenuo ka metalnom oblaku. Avion starački kašljuca, stenje i melje, Vule mu pridodaje gorivo i psuje razbojnice, derači se da ga čuju, da ih zaplaši, ili to čini da sebe ohrabri, više ni sam ne zna. Ne prestaje da se moli Bogu da izdrži starac i on u njemu.

Koliko se god Vule upinjao više neprijatelj mu se činio sve dalje, ali nije odustajao sve dok nije i pristigao jednoj grupi, na koju je osuo vatru, još sa odstojanja. Grupa aviona koju je napadao, brzo se udaljila iz njegovoga dometa. Nije zadimio ni jedan, to je ono što mu ne da mira, okreće se i uočava drugu grupu, znatno bližu, pravi zaokret i ustremkuje se bočno u nju. Nije zadimio još ni jedan, a njemu municija presušila. Hita nazad po municiju i gorivo, uzlijeće i mjerka kuda bi, ali za sve je kasno, nema više neprijatelja nad Beogradom, nebo je čisto i plavo kao i juče.

A Beograd?

Još jednom ga gleda sa visine, možda i neće više nikad.

Kad se ljeti steknu neke čudne prirodne okolnosti, kao što to mnogih godina biva nad Šumadijom, pa se pod jedan oblak podvuku brojni drugi i u sred dana stvore tamu, i njom zaplaše i ljude i šumske zvijeri, tada izruga bujice grada, veličine kokošijih jaja, da bi odmah iza toga došlo do razlaza oblaka, svaki otplovi na svoju stranu, razvedri se nebo i povrati svjetlost i sunce. Dan je opet lijep, gledano sa strane, kao što je i bio, ali su ostali da svjedoče

bolni tragovi, povaljana rodna žita, omlačeni voćnaci i objeđeni ljudi. Vule je više puta svjedočio šumadijskom gradu, i nesreći ljudi iza njega, a jutrošnja nepogoda nad Beogradom ga mnogo podsjeća na to. Nema više metalnih jata i oblaka, nebo se razvedrilo, a ispod njega plaši slika smrti, ruševina, gareži i dima. O Gospode, spomeni nas se!

Vule Jelić je, kao i drugi preživjeli piloti, kao dijete preplašeno u snu, pa po buđenju ne zna da li sanja ili je na javi, stajao u grupi i tugovao, i slušao one što kazuju šta su obavili u vazduhu, ono što su obavili njihovi drugovi, ali i ono što su vidjeli da je osakatio napadač koji je napao Beograd bez objave rata. Onda je panično počeo da se raspituje za svoje drugove, pilote lovce Sto Druge eskadrile.

Prvi je poginuo komandir Miloš Žunić. Hrabro. Nakon što je uništio dva neprijateljska aviona pogođen je njegov. Uspješno je iskočio i otvorio padobran, ali su ga ustrijelili kao padobranca. Pao je u Dunav. Kasnije će se pričati da su ga izvukli seljaci i sahranili na obali.

Milan Žunić se vratio neozleđen na aerodrom i istoga dana postavljen je za komandira eskadrile.

Nikolić je oborio dva aviona i uspješno se vratio u bazu.

Krstić se domogao aerodroma, nakon što je oborio neprijateljski avion, i nakon što mu je pogođen motor, a na njegovom avionu su mehaničari i piloti pronašli još tri prostrela. Sa ozljedama po tijelu prebačen je u bolnicu.

Bošković je oborio neprijateljski avion i uspješno se vratio u bazu.

Milosavljević je preživio.

Kovač je zagonetka?!

Vujović je poginuo.

Sudbinu Skanžića Vule nije doznao.

Puzić je ranjen.

Stojanović je pao negdje kod Smedereva.

Pet preživjelih, tri ranjena, tri poginula i za jednoga se ne zna, to je bilans života pilota lovaca Sto Druge Eskadrile, kako je toga dana doprlo do Vula.

Pod utiskom žalosti za drugovima, Vule će se opet ustremljivati put neba, ne bi li dokučio neprijatelja, ali je sve to bez opšteg značaja, jer je neprijatelj potpuno obavio zadatak i otišao. Tek bi se povremeno pojavio neki avion na vrlo velikim visinama, vjerovatno u svrhu izviđanja. Kasniji letovi su u Vula udjenuli nezaboravne slike Beograda, koga je posmatrao bez neposredne opasnosti po sebe. Zagledao ga je sa svih strana i svih visina, a slike su šokantne, sve stravičnije od stravične. Beo grad je pun nepojmljive svjetlosti, gori na svakom mjestu, a između vatri zjapi crnina gareži.

Mnogo puta je Vule prepričavao bolne beogradske slike i dugo godina kasnije, ali nikad nije imao riječi da opiše stravu koja je Beograd bio toga dana. Kad Vojvođani zapale ogromnu površinu pšenične strnjine, pa kad se to pogleda dok je gorenje u toku, na mnogo mjesta se crne pjege sa goretinom, to je na neki način slično onoj beogradskoj slici koju je Vule ponio neposredno iza bombardovanja.

Kad više niko nije očekivao neprijateljske avione, iz pravca Beograda izroniše dva, očito im je bio cilj živa sila na aerodromu. A na aerodromu je bilo mnogo ljudi, i svi su bili vani, i svi iznenađeni naletom neprijatelja. Popadali su po zemlji. Nakon što su rafalima zasuli aerodrom i odletjeli, ljudi su se podizali još ne vjerujući da se sve to tako moglo zbiti. Kad se ustanovilo da od toliko ljudi na meti niko nije ni ranjen, još jednom čuđenju

nije bilo kraja.

Sjutradan se opet nenadno na nebu pojavio neprijateljski avion, koga su uočili mnogi ljudi sa zemlje, ali je važno da ga je uočio i naš pilot, koji je bio u izviđanju, i koji je odmah na njega otvorio vatru. Neprijateljski avion nije prihvatao borbu, dao se u bijeg, naš mu nije dao mira, jurio ga je.

Ljudi sa zemlje su svjedočili i pristrasno navijali, a kad je gonjeni avion zacrnio i domalo pao u plamenu, aplauz sa zemlje nije stišavao.

Nažalost, do koji sat se saznalo, gonjeni avion nije bio neprijateljski, bio je naš, i on na zadatku izviđanja. Kad je pilot saznao da je ubio svog prijatelja uzeo je pištolj i sebi dokrajčio život.

I to je rat, Vule tuguje za dvojicom drugova pilota, ne nužnim žrtvama rata.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 13.

Vule Jelić je poremetio osjećaj dnevnih protoka. Ne zna da li su događaji bili danas, juče ili preključe, a pamti i njihove detalje. NJegovo je da izvršava komande i izvršava ih bez pogovora. Čas je u bazi na zemunskom aerodromu, čas u vazduhu na izviđanju, čas na pomoćnom aerodromu na Batajnici.

Nakon tri-četiri dana po beogradskoj katastrofi, kad je postalo jasno da se više ništa ne može odbraniti, uslijedila je komanda da se unište preostali avioni, te da se vrši povlačenje prema Grčkoj. Tamo će ih dočekati Englezi, obećali su, snabdjeti novim avionima, i onda, kao i u Prvom svjetskom ratu, konsolidovati redove i probiti neki novi Solunski front, pa se kao oslobodioci trijunfalno vratiti u Beograd.

Još dok je rat bio samo pretpostavka, među pilotima govorilo se potajno o mogućoj situaciji koja se sada dogodila. Izlaz iz nje bio je povlačenje prema Grčkoj i pristupanje Savezničkoj avijaciji. Vule premalo zna o opštoj situaciji, kako u Jugoslaviji tako i još manje u Evropi, pa je vjerovao u svaku informaciju koja je stizala do njega, a naročito ako mu je kazivana šapatom. A ova je upravo prenošena sa vidnom povjerljivošću, za njega je to značilo istinu, pa je i on odlučno stao uz nju. I eto, sadašnja odluka koja je u skladu sa ondašnjim planom, Vula je obradovala.

Kolonu automobila sačinjavaju vazduhoplovci, oficiri, podoficiri i vojnici. krenula je sa pomoćnog batajničkog aerodroma. Maršruta ih je vodila kroz Beograd, preko Savskog mosta i Terazija. On je u kamiončetu sa vozačem i tri aviomehaničara, ugodnim vozilom za ovakve prilike.

Taman je bio zagledan u terazijske ruševine kada ga je razdrmala veoma snažna eksplozija. Bilo je to rušenje Savskog mosta pred neposredno nastupajućim njemačkim oklopnim formacijama, saznaje dok je još na Terazijama.

Ovaj čin mu je druga neposredna i potpuna informacija o stvarnom stanju rata koji je tek počeo. Povod je za dublje poniranje u rat kojem svjedoči sneno. I vjeruje i ne vjeruje. Misli ne mogu da zaoru duboko, jer premalo zna o onom što uslovljava ratove. Živio je među malo ljudi, a i oni znali koliko i on. Sve mu se vrtilo u okviru eskadrile i puka. Prvi put požalio je što se nije potrudio da doznaje više, naročito u vrijeme kad je i sam uviđao da je rat realnost. Uбудuće će drugačije. Već u Grčkoj.

Da bi dobro postavio svoje ponašanje čovjek mora da poznaje i elemente koji ga okružuju. A Vule hoće da se postavi dobro. To će u Grčkoj, još jednom

zaključiti, pa se opusti i nakani da preklapa oči.

Na Vula Jelića nasrnuće osjećaj lične nesigurnosti. Spavao je u putu ili samo drijemao, ne zna. Izgubio je i osjećaj prostora, ne zna kuda je prošao ni dokle je doputovao. Pretpostavlja da je u području Valjeva. O tome sneno razmišlja.

Kolona se zaustavljala uz sveobuhvatnu larmu. Komešanje!? Nered je potrajao u tamnoj noći, a onda je u trenu sve utihlo. Iznenadila je komanda da se skrene prema Sarajevu.

Prema Sarajevu!?

Opet te proklete informacije. Vukadin Vule Jelić ih nema. Skretanje prema Sarajevu, pa to je Nijemcima u susret, sebi predočava takvu sliku. Pored najbolje volje, sa saznanjima koje ima, ne može da shvati i opravdavao skretanje. Zaposjeda ga sve nasrtljivija nesigurnost. Prvi put mu je palo na pamet da se ponekad treba i kritički odnositi prema komandovanju. On je tako vođen kroz život da nije imao ni pomisli da se ponaša van zahtjeva komande. Takvo razmišljanje trajalo je kratko, opet se prepustio vođama i smirio.

Imaju oni neki plan, a pilot i nije navikao da mu se plan kazuje unaprijed, pa zašto bi kazivali i sada. Međutim, kako se više brojilo kilometara crv sumnje svrdlao je sve dublje i istrajnije.

Neke od putnika prestao da je viđa – nestajali su usput. U početku ih je doživljavao kao dezertere, kasnije je imao razumjevanje za njih, a sada i on razmišlja o odustajanju od daljnjeg putovanja. Najednom izđika želja da se domogne svog rodnog kraja. Svoj kraj je jedino svoj!?

I baš u toku tih misli jedan oficir je napuštao kolonu, uhvatio se jednog puteljka i krenuo uz brdo. Drugi oficir iz iste jedinice dohvatio je pušku i ubio ga.

Ovo je Vukadina Jelića odvratilo od dezerterskih zamisli. Ali kako se događaj sa ubistvom hladio on je sve više procjenjivao da je ovo putovanje sve manje razumno i opet počeo da naginje ka bjekstvu. Sa jednim od saputnika se čak i dogovorio da bježe.

Odluka je došla prekasno, jer je vojska agresora već bila zaposjela sve puteve kojima bi se moglo udaljiti od kolone.

Nijemci su avijatičarsku kolonu dočekali u Sarajevu, kao što seosko solilo dočekuje stado ovaca. U koloni su sprovedeni u kasarnu. U njoj je već bilo premnogo zarobljenika, pa su se Nijemci odobrovoljili. Nakon što su im zaplijenili oružje, pustili su ih da se slobodno kreću u okviru decidno nabrojanih ulica.

Do dva dana, nakon što je kasarna rasterećena, jugoslovenski vojnici su pokupljeni po Sarajevu. Dalje je sve išlo po davno zacrtanim i brižljivo skrivanim planovima. Kao kad se slažu jabuke u trap, jedna uz drugu i na drugu, tako su i oni ukrcani u stočne vagona. Više Vukadina Vuca Vula Jelića niko neće zvati ni Vucom ni Vulom, opet će se odazivati samo na ime Vukadin.

Petnaestak zakovanih vagona je krenulo u zarobljeništvo. Usput su drndali i zastajkiivali. Zarobljenici su bez hrane i mjesta za fiziološke potrebe, mjesta nema ni da se čučne a kamoli legne.

U jednoj oštroj krivini Vukadin Jelić iz prvog vidio je bok svakoga vagona iza sebe, i u njima katastrofalan poraz jugoslovenske vojne sile. Dosta ih je uspio i da prepozna. Ta slika poraziće ga, u njoj je ogledavao svoju sudbinu. Glad i žed pomiješana sa smradom fekalija su dodatno rušile čovječnost, koja je u čovjeku dosegala dno.

Zašto ne pobježe dok je to još mogao, počeo se pitati i ljutiti na sebe. Zašto nešto ne preduze dok je bio čovjek, proklinjao je svoju pamet i zaziranje od dezerterstva. Ne može preduzeti ništa, njegova najveća briga je sadašnje stajanje. Premoren je, bole noge, a nema mjesta da sjedne. I ne samo to, mora da nosi težinu drugih, koji od nemoći skljojavaju tijela i oslanjaju ih na njegovo. A onda se oglasio čovjek koji će mu na nov način opsjedati misli.

Glas vojnika, Ciganina, zaokupio je pažnju i ostalih u jadu izgubljenih zarobljenika. Čovjek se prilagodio i otpočeo da zbija šale, one koje se mogu čuti na periferiji svakog vašara. Počeo je pričajući sam sa sobom, poradi sebe, tiho pa sve glasnije, dok nije dobio sagovornike. Priče su proste, predmet su ženske suknje, gaće, stražnjice i njegovo pomamno neiskustvo i nesnalaženje u dodiru s njima. Cijepao se od smijeha, sam za sebe, svaki put kad su ženske gaće bile u njegovim rukama pa mu ih otela ženska. A broj tih gaća je bio neiscrpan, upravo onoliki koliko je trajao put do preko Save.

Zaustaviće se voz na poljani, pa uz prijatnu bajoneta, zarobljenici su izvedeni i postrojani u kolone. Dozivan je jedan po jedan, pred oružnike, koji su svakom postavili pitanje. Znaš li Očenaš?. Koji su znali išli su desno, a ostali lijevo. Oni desni su vraćeni u vagone, i tek tada shvatili da je to bilo razlučivanje Hrvata od Srba. Oni što nisu znali Očenaš, pušteni su na slobodu.

Ciganin je glatko izrecitovao Božiju molitvu, pa opet nastavljaajući put zasmijavao Srbe.

Voz se još jednom zaustavio na poljani u Mađarskoj. Zarobljenici su pušteni vani na dvatri sata, a zatečeni mađarski seljaci su istrčavali iz kuća i izgladnjelim i ožednjelim nesretnicima iznosili hranu i vodu. Kad je naređeno da se ulazi u vagone, njemački vojnici su grubo požurivali, a Vule će odatle ponijeti još jednu bolnu sliku koja će ga odvući u posve nova razmišljanja.

Ostarjeli đeneral nije imao snage da se popne u vagon, prišao mu je dječakog izgleda vojnik i mlatnuo ga kundakom po glavi. Otkud pravo, bilo kome, da dođe u tuđu zemlju, da u njoj ponižava ljude, otkud pravo dječaku da tuče starca, proslavljenog đenerala, koji bi mu mogao biti djed? Otkud takvo pravo ikom? Danima će Vula opsjedati ta pitanja, koja će ga zatim odvući na pitanja o prirodi čovjeka u nečovjeku.

Na toj poljani ugledaće i ljudsku priliku, koja je odavala sliku narednika, a uočio ga je po bjelini zavoja o kome je visila ranjena ruka. Narednikov lik mu se učinio poznat, pošao mu je u susret, pa kad mu se primakao, onda mu se učinilo da ga nikad prije nije vidio. Opet se pokolebao, baš u tom trenu je i narednik ugledao njega i radosno razvukao usne. Prepoznali su se, bio je to pilot lovac Milan Mitić, Nišlija, koji je sa Vukadinom Jelićem prije dvije godine završio školu u Nišu. Vukadin je tada prekomandovan u Beograd a Milan u Zagreb, i od tada nisu se vidjeli. Grlili su se dugo.

Mitić je stekao zatečeni izgled u prošloj sedmici, vodio je bitku sa njemačkim avionima iznad Zagreba, tamo je ranjen i zarobljen, i evo, sprovode ga u zarobljeništvo.

Putovanje sa Mitićem, pametnim i spretnim vršnjakom, postaće podnošljivije. Usput su pričali o mnogo čemu, ali najviše o bježanju. Čim budu za to imali uslova, odlučni su kao jedan, bježaće.

Kao stoka izgruvana dugim transportom, zarobljenici su istreseni iz vagona u logor u Minhenu. Tu su, ne nadajući se, naišli na ljudskiji odnos. Čak su bili i prijatno iznenađeni. Dovedi su im brice koji su obavili šišanje i brijanje. I kupatila su im stavljena na raspolaganje. Dobili su pristojnu hranu i još solidniji konak sa čistom posteljinom. Primili su i vakcinu protiv zaraznih bolesti.

Vukadin Jelić je i dalje bez osjećaja o brzini i dužini proticanja vremena. Misli da je dvatri dana po pristizanju u logor, izvršeno odvajanje oficira koji su odvedeni negdje na sjever NJemačke, a ostali su transportovani u logor kod Baden Badena.

U novom logoru ostaće dva dana, ali Vukadin će ih se živo sjećati po svom smijehu za koga je vjerovao da je samro u njemu. Vaskrsnuo ga je Ciganin, onaj što je zasmijavao u vagonu, pa evo, i ovdje gdje je smijeh bio sahranjen. Ciganina više neće vidjeti, niti ikad saznati kako je i gdje završio.

U Baden Badenu je zatvorska uprava sprovela anketu, pitala je ko želi da radi na selu. Vukadin Jelić i Milan Mitić su se javili bez dvoumljenja i završili u većem selu, čije ime su upamtili kao Giltingen.

Tamo su se našli među tridesetak zatvorenika Srba i Francuza. Zatvor je u jednom krilu neke temeljite zgrade, koja je po mišljenju zarobljenika zgrada opštine. Kad se uđe u zgradu dočeka kratak i širok hodnik sa nekolicke stepenice, a onda se naiđe na hodnik koji ide lijevo i desno, a u pravcu su stepenice za gornji sprat. Lijevi hodnik vodi u zatvor. Hodnik je pregrađen gredama i daskama, pa sa prednje ulazne strane i okovan jakim željeznim rešetkama. Na sredini pregrade su željezna vrata sa bravama.

Zarobljenike svakoga jutra izvode ispred zgrade, postrojavaju i prebrojavaju. Stražari ih razvode do seljaka koji ih preuzimaju i daju im poslove i hranu. Pred večer ih preuzimaju zatvorski čuvari, sprovode do pred zatvorsku zgradu, tu ih postrojavaju i prebrojavaju, te vode do lijevog hodnika zgrade, do pred vrata zatvora, da bi se tu izuvali, ostavljali cipele, te ulazili u zatvor. Slijedilo je previranje više brava. Unutra su zatvorenici mogli da rade što im je volja. Oni su to i radili, pričali, molili se Bogu, plakali, pjevali i igrali.

Vukadin Jelić je raspoređen u seosko domaćinstvo bračnog para i tridesetogodišnje kćerke Fride. Druga kćerka je udata za SS-ovca, povremeno je dolazila u posjetu, naglašeno je lijepe pojave, dok je Frida neizgledna. Kad je ona bila prisutna, odnos prema zatvoreniku Jeliću bio je grublji. Inače, porodica ga je primila ljudski. Hranili su ga kao svoje čeljade, izdavali mu zadatke i ophodili se prema njemu, kao što bi to činili prema njemačkom građaninu kad bi radio kod njih. Sa njim su pričali samo o stvarima koje su vezane za posao, pogotovo nisu govorili o ratu, političkim i sličnim pitanjima. Vule se uz njih osjećao dobro i zadovoljno, ne smećući s uma da je on ipak samo zarobljenik.

Iako i dalje ima nesporazuma sa datumima, nikako da mu se povrati osjećaj vremena, ipak se na dan prvoga maja sjetio da mu je toga dana dvadesetčetvrti rođendan. Tokom ručka sa domaćom čeljadi, poluglasom im se povjerio o rođendanu. S mjerom vremena i okolnosti, ali i dobrog kućnog odgoja, sve troje su mu čestitali. Domalo je ustala Frida i izišla iz kuće. Ubrzo se vratila sa zamotuljkom koji je uručila Vukadinu, dodavši da je to od nje rođendanski dar. Poklonila mu je radničko odijelo, po njegovoj mjeri, sa fabričkom etiketom, maloprije kupljeno u nedalekoj prodavnici. Svi zatvorenici su u uniformama u kojima su zatečeni pri hvatanju, pa je ovo odijelo vrijedan dar.

Do šest dana je osvanuo i Đurđevdan, Jelićevih krsna slava. Slava u njegovom životu znači mnogo, danas više nego ikad. Snažna je želja da je proslavi. Kako i čime? Smislio je malu prevaru. Uzeo je dvije porcije i krenuo ka kazanu. Stražar će ga presresti, ali nakon što je Vule rekao: "Za mene i Mitića", stražar će klimnuti glavom i ne pomišljajući da je Mitić već uzeo svoj obrok. U sobu je pozvao četiri-pet drugova, dosuo im iz porcije jela i pozvao na molitvu. Očitao je Očenaš, a onda pomolio:

Gospode, hvala ti što smo živi. Gospode, pomози naš narod. Gospode!, pomози mojoj rodbini da su živi i zdravi, i da danas sretno proslave Svetoga Đorđa. Blagoslovi Gospode ovu sofru. Amin.

Od dana kad je kročio u sarajevski stočni vagon nije protekao ni jedan sat, a da Vukadin nije razmišljao o načinu bjekstva, mjestu, vremenu, pravcu, istomišljenicima i posljedicama uspjeha i neuspjeha. Isto je bilo i sa Mitićem, pa su njih dvojica sve češće bivali na tome. Naum su dobro tajili od zatvorenika, da bi kasnije radili suprotno i njih poticali na to. Vrlo brzo, među zatvorenicima, o bjekstvu govoriće se bez ustezanja. Vukadin Jelić i Milan Mitić slove kao najobrazovaniji, najiskusniji i najsnalažljiviji momci, pa su ih zatvorenici prihvatili kao svoje vođe i organizatore bjekstva. Tako su se osjećali i njih dvojica, te su organizaciju bjekstva potpuno uzeli u svoje ruke.

Prvo što su tražili od istomišljenika bilo je prikupljanje alatki. To će biti obavljano preko očekivanja.

U očima čuvara i mještana zatvorenici su radni, kulturni, poslušni i bezopasni, a iznad svega veseli. Svako večer iz zatvora čula se pjesma i muzika, tiha i skladna, pa je to postalo sastavni dio grada, nezaobilazno i prijemčivo za uvo. I zatvorski čuvari su ih tako shvatili i oborili oprez, pa su sve više vremena provodili po obližnjim gostionicama i veselje uvećavali alkoholom.

Zatvorenici su uočavali i budno pratili sve što se zbivalo oko njih, pa i to da su čuvari postali vrlo neoprezni. Vukadin Jelić i Milan Mitić su ocijenili da je nastupilo pogodno vrijeme za bježanje. Odredili su dan bjekstva i saopštili ga svim zatvorenicima. S njima može poći ko god hoće, pa makar to bili i svi. Oni što će poći ne izjašnjavaju se jasno, iz straha od provale, naročito je nepoznato razmišljanje Francuza. U takvom raspoloženju dočekaće i večer bjekstva.

Kada su zatvorenici nakon privođenja sa sela, postrojavanja i prebrojavanja uvedeni u hodnik da odlažu skinute cipele, oni su tako i postupali i odlazili u zatvor, svi osim Vukadina Jelića. Po dogovoru sa Mitićem sakrio se tako da je to večer ostao van zatvorskih vrata sa nekolike alatke u njedrima. Taj dan je prvi put preko uniforme obukao rođendanski dar – radničko odijelo.

Plan je da se otvori prolaz iz zatvora, a na tome će se početi raditi kada odu svi iz zgrade, pa i čuvari koji su iza večere uobičavali ići u gostionicu.

Napraviće rupu u pregradi hodnika, uz zatvorska vrata, odlučeno je nakon višednevnog pretresanja više rješenja. Na Mitiću je izvršenje iznutra, pilanje drvenog dijela pregrade. Željezna rešetka je sa spoljne strane, pričvršćena je zavrtnjima, i na Jeliću je da je ukloni. I sve to mora biti brzo i bez buke.

Kad se napravi prolaz, onda oni što su odlučili da bježe, treba da se provuku u hodnik, uzmu cipele, popenju se stepenicama na sprat. Tamo će provaliti jedna od vrata i ući u kancelariju, da bi iz nje, iskakanjem kroz prozor, domogli se dvorišta, te pretrčavanjem ceste i puzanjem zaposjeli jednu livadu, koja je određena za zbornu mjesto.

Sklopčan u hodniku Vukadin Jelić se kupao u znoju pitajući se šta će biti sa njim ako se pojave čuvari. Bio bi nesporno uhvaćen na djelu, van zatvora već je bjegunac. Oni unutra bi prošli bar malo bolje, još nisu bjegunci, a i više ih je, podijelili bi odgovornost. Za tišinu noći pilanje daske je bučnije od buke iz plana. Svi zatvorenici su to shvatili po prvim povlačenjima zubaca po suvoj dasci. Ubrzo će biti otkriveni, pobojaše se Jelić i Mitić i na čas će prekinuti rad. Baš tada ogłosiće se harmonika, povelu ju je vješta ruka svirača Francuza, a malo iza nje potekla je lijepa francuska pjesma, jedna od

onih na koje su mještani svikli i koji je već slušaju sa užitkom. Radovi su nastavljeni i obavljani u vremenu koji je u skladu sa očekivanjem.

Vukadin je svoj dio posla obavio prvi, prvi uzeo svoje cipele i prvi istrčao uz stepenice. Dao se na provaljivanje prepreke, vrata slučajne kancelarije.

Pristizali su i drugi, pomagali ili smetali, zavisno od snalaženja u mraku i stepenu obuzetosti strahom.

Pri skoku sa sprata Vukadin je nezgodno dodirnuo zemlju i ošteti ligamente. Bol je jačala kako se izvlačilo vrijeme, uz napor se dovukao na zbornu mjesto, a onda tu potražio jači prut, štap, koji će ga pratiti sve naredne dane.

Koliko ih je, došaptavajući se pitali su se Jelić i Mitić. Nisu mogli ni da pretpostave broj, jer sa Francuzima koji su brojniji nisu bili načisto.

Ne bi se začudili da ne dođe ni jedan niti kad bi došli svi.

Kad je pristizanje prestalo prebrojili su se. Došla su četiri Francuza, a od Jugoslovena, tako su sebe predstavljali, bili su uz Mitića i Jelića, još Rosić i Aleksandar, oba redovi.

Rosić je Srbin a Aleksandar Rus, čiji su roditelji prebjegli pred komunistima u Jugoslaviju. Jeliću i Mitiću je bilo osobito drago kad su vidjeli Aleksandra, bio je to vrlo obrazovan i jak momak, a što je njima dvijici naročito značajno, on zna francuski jezik.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 14.

U bilima osmorice momaka osjećanja su nabrekla do bola, poprimila oblike koji su i njima samima sasvim nepoznata, kao da su izvanljudska. Ovo što sada boli su osjećanja, koja su duboko zaorala njihova sopstva, smjenjuju se u dubinama, žigošu centar bola i razuma. Tu vrstu muke organizmi nisu imali u ranijem životu. Ne snalaze se, a osjećanja se smjenjuju iz trena u tren, prebrzo da bi ih razum pratio i usmejeravao. Čas je osjećanje slobode i u njemu vizija toplote svoga kraja, doma, ljudi i jezika. I taman kad to razum počne da usvaja toplota se preslika u hladnoću panike od mogućeg hvatanja, te u njemu strašne kazne. I kad bi razum da to shvati i tijelu naloži drhtavicu, nakalemi se novo osjećanje, slično je kod neishranjene bebe u dodiru sa majčinom dojkom, i prije nego razum smisli suze radosnice, već se rasplinula tuga majke koja mislima preorava ratna zgarišta u potrazi za sinom. Nastale mreže u umovima bjegunaca potpuno su blokirale procese uma. On nije sposoban da donosi odluke. Mladići su izgubljeni. Ne preduzimaju akcije. Bauljaju u desetak kvadratnih metara zauzete livade. Vrijeme teče pored umrtvljenika. Zbrka je u dubini.

Vrijeme pritiska kao vječnost, a grupa kao da su stado ovaca, ovan predvodnik ga je doveo do nepoznate raskrsnice, zastao je da utvrdi kuda mu je dalje, i ostao da stoji. Stada nije da razmišlja ni na raskrsnici, to je predvodnikovo, a kad se on zamisli duže, stado se nespokojno vrti u krug. Ko zna dokle bi se vrtilo kad bi predvodnik ostao bez odluke. I stado bjegunaca se komeša, stupka i vrti u krugu, sudaraju se tijela i mrak, bez ideja su ali snažnih osjećanja. U iščekivanju su da se povedu i izvedu.

Kod Vukadina Jelića i Milana Mitića mreže blokade počće da se razmiču, tek do desetak minuta potpune ne preduzumljivosti. Razum se osvjetljavao i nalagao da krenu u pravcu šume, planskom cilju te noći. Stavili su se na čelo i snishodljivo pozvali grupu.

Zadana šuma iz planova mjerena je dnevnim hodom. Ispostaviće se, u ovoj i u svim narednim noćima, mjere hoda po mraku i nepoznatom zemljištu udaljenije su od planski ostvarivih. Zbog tih okolnosti šume su se dokopali sa više napora nego je plan pretpostavljao. Vukadinu Jeliću je najdalje, uganutom nogom poštapa se i posrće u nevidu. Ipak, prva planirana etapa savladana je prije rađanja prvog bježanijskog dana.

Po planu je da noću putuju a danju odmaraju, spavaju i utvrđuju etapu za narednu noć. Začetnici bježanja Jelić i Mitić i dalje ostaju predvodnici. Misle da je do rijeke Rajne dvadesetak kilometara i da se ta razdaljina može prepješačiti zaključno sa drugom noći. Mitić je u toku priprema uspio da nabavi kompas, njegovo je da se po njemu orjentiše i usmjerava pravac kretanja grupe. O konfiguraciji zemljišta nisu saznali mnogo, vjeruju da je ravnica sa ponekim uzvišenjem. Tako je sa velikim i širokim rijekama kakva je i Rajna, njihova su uvjerenja.

Po svanjivanju i razgledavanju terena dočekalo ih je iznenađenje, umjesto ravnice iza šume razgoropadilo se brdo. Suočivši se s njim odabrali su način premoštavanja, Mitić je odabrao azimut i po njemu će krenuti u prvi sumrak. Usaglasili su se da je grupa od osam ljudi glomazna, pa su se podijelili u dvije, koje će se kretati na odstojanju stotinjak metara. Kriterijum podjele je jezik, prva grupa su Francuzi i oni će ići prvi.

Preko svih pretpostavki brdo se pokazalo neprohodnijim, neravnijim i strmijim, pa su čitavu noć puzili i stropoštavali se, da bi po svanjivanju dogovorili zaustavljanje i traženje pogodnijih mjesta za predanjivanje.

Usljedio je novo razočarenje. Čitavu noć išli su istim nivoom brda, ukruživali po prstenu i u jutro izbili na mjesto odakle su pošli sinoć.

Razočarenje je pratilo i optuživanje Francuza koji su išli prvi i zaveli, i Jugoslovena koji su zaduženi za orijentaciju – imaju kompas. Nervoja koja je sama po sebi sastavni pratilac ovakvih situacija i prepucavanja koja su se pojavila, prijetila je raskolu. Do toga nije došlo, malo je vjerovatno da je i moglo doći, ali je sigurno da je pretpostavka jednoga od Francuza podigla raspoloženje:

"Gospod Bog je uz nas. On nas je naveo da lutamo, idemo u krug i da zbog toga ne izbijemo potjeri pred noge."

A potjere je moralo biti, svi su saglasni oko toga i prihvaćće lutanje kao srećan izlaz iz zamke.

Etapa za treću noć je da se brzo savlada brdo i izbije i premosti jedna rječica, za koju su znali još prije bijega. Do nje će doći po predviđanju, ali iznenadiće njena glomaznost. Ne može se pregaziti kako su bili naumili, a ne mogu je ni preplivati, jer među njima ima i neplivača, kao što je i Vukadin Jelić. Grupa se oslobodila početne smušenosti, sada je skladna i preduzimljiva. Jednoglasno donose odluku, rijeku će preći preko mosta, koji mora biti blizu, tako su procijenili po rasporedu puteva koja su mogli da vide. I bio je baš tamo gdje su ga i očekivali. Pod okriljem noći, poći će u dvije grupe, opet će prvi Francuzi, pa kad pređu oni onda će Jugosloveni. Spojiće se stotinjak koraka iza mosta.

Kad je posljednji član druge grupe došao do kraja mosta, iznenadila ih je mukla tutnjava motorizovanog vozila, činilo se da je u daljini. Usljerala je nejasna i neplanirana situacija. Da li je tutnjava bila samo zamka kojom je trebalo izazvati glasove bjegunaca, otkriti položaj, ili je to sve bilo nekako drugačije, neće se ni saznati, ali ono što se pouzdano zna za gonioca je vrlo efektno.

Počelo je sa grmljavinom glasova Halt! , nastavilo sa lomljivom krtih grančica rastinja pored rijeke, na to se izvalila dernjava, jasan znak da su

bjegunci dopadali ruku gonioca.

Čim se oglasila prva njemačka riječ, članovi druge grupe su plegli u zaklone, gdje se ko zatekao. Kad je nastala dernjava, koristeći tu situaciju, sva četvorica, a nisu se dogovarali, trčali su uz brijeg, što dalje od ceste, a tek po stižavanju dernjave, sad već jedan blizu drugog, zaposjeli su zaklon kamene gromade i odatle osluškivali razvoj događaja. Gonetali su da li je i druga grupa na redu, imaju li gonoci saznanja o njoj.

Njemački govor je postao razgovjetan i smiren. Razaznaje se i glas onoga što vodi gonioce. Bjegunci ne razumiju šta govore, ali po onome kako govore jasno je da su zadovoljni obavljenim poslom, i da im druga grupa nije na redu, za nju – ne znaju. Francuzi se nisu izrekli. Očekivali su da će Nijemci sa bogatom lovinom brzo napustiti teren. Tako se i dogodilo.

Polovina bjegunaca je već pohvatana. Stvarnost je bolna i umanjuje sposobnosti daljnjeg savlađivanja puta ka Francuskoj. Dvoumljenja nije bilo ni u takvom stanju, morali su što dalje od ovoga mjesta i u što nepristupačniji dio brda. Realno je pretpostaviti da će se sutra organizovati nova potjera, u ne baš teško pretpostavljenom pravcu, jer bjegunci sa tog područja i ne mogu imat drugi cilj osim Francuske.

U strahu se umor smanjuje, to pravilo ovo četvoro ljudi još jednom potvrđice. Vrlo tešku uzbrdicu savlađivali su brzo. A onda su popadali kao da su pokošeni.

Odmarajući se plovili su svako na svojim mislima i čitav sat nisu prozborili. Opet bez riječi uzeli su i pojeli po svoj obrok, a onda su oskudnim razgovorom započeli dogovor o daljnjim akcijama. Pretpostavili su da će kad se razdani pred sobom vidjeti rijeku Rajnu, a imaće i čitav dan slobodan za planiranje. Usaglasili su se da pronađu pogodnije mjesto za zaklon i spavanje ostatka noći. Brzo su pospali. Po jedan je dežurao.

Nedugo poslije smirivanja grupe usljediće iznenađenje.

Vuk!?

Pratio ih je i čekao da pospu. Došunjabo se iznad glava i oglasio zavijanjem. U planovima su se pojavljivali psi, u tu svrhu su svi nosili po batinu koja je imala i druge svrhe, razvaljivanje zapreka i međa. Ali vuk!? Užasnuti su. Francuzi su i dobro prošli, savladani su ali su bar ostali čitavi. Šta njih čeka, kakve će to biti muke, zvjerovi će ih čerečiti...

Momci su u ova tri dana stekli iskustva u snalaženju, pa su i u ovoj neprilici kao jedan skočili na noge, grupisali se sa leđima jedan uz drugoga, i sa batinama u desnicama. Spremni su za ljuti boj. Vuk je zavijao u nejednakim vremenskim razmacima i svaki put sa drugog i neočekivanog mjesta. Jedan je, usamljen, to ih je i tješilo i brinulo više. Tješilo, jer su vjerovali da bi se u slučaju napada odbranili od jednoga. A brinulo, ako je vuk suviše gladan, ne obazire se na opasnost po sebe, krvoločan je i jak, odlučno nasrće na žrtvu, žrtva ili on, a sa takvim protivnikom ni četvorica nisu dovoljna snaga.

Vuk je prijetio sve do svanuća a onda je nestao. Nije se okuražio da nasrne na četiri snažna čovjeka? Ili nije bio previše gladan? Dugo su ostali pod utiskom užasa iz noći.

Osvanuo je četvrti dan. Rajna se razlila desetak kilometara ispred njih. Ogromna je, čak gledajući i sa brda na kome sjede. Između Rajne i njih je ravnica, tek ponegdje brijeg. Suprotna obala izgleda kao da je planinski masiv. Nije vidljivost dobra da bi u to bili sigurni. Tamo uočavaju nekolike udoline-zaljeva

i odlučuju se za jednu, koja se čini najpogodnijom za izlazak po premošćavanju vode.

Po vremenskom planu već su trebali biti na onoj strani Rajne. Tamo polažu nadu na francusko stanovništvo, iako okupirano uvjereni su da će im priteći u pomoć. Bar što se tiče hrane ne bi trebali imat većih briga. Toliko su hrane i obezbjedili i ponijeli. Već su uveli štednju, ali hrane ponestaje. To je dodatna nevolja.

Jedan će stražariti na smjenu po dva sata, ostali će spavati. U toku priprema bijega koje su trajale preko mjesec dana, nikome nije pao na um časovnik, nemaju ga i to im čini ozbiljne smetnje. Noću dok se kreću nemaju osjećaj vremena i to može biti kobno, jer u slučaju pogrešne procjene vremenskog protoka, svitanje ih može zateći na položajima koje nikako ne bi poželjeli. To im se već događa, ali na sreću još nije bilo opasnosti zbog toga. O svemu tome su popričali, imaju jasan plan za narednu noć, prići rajnskoj obali, a do tada na spavanje.

Dok su u toku dana procjenjivali teren ispod njih, bio je znatno ravniji i pogodniji od ovoga koji će ih dočekati doveče. Ili nisu našli najpovoljniji pravac ili je teren ravan samo oku sa visine, šapatom se žale i preispituju. Vukadinu Jeliću je uganuće ozbiljna smetnja hodu, boli i dok miruje. Poštapa se stisnutih zuba, uvijek je zadnji. Teren je težak a za Jelićevo stanje sa nogom i opasan, pun je nekih rupica i šipražja.

Težak teren ih je prebrzo zamorio. Na desetine padova je imao svaki. Najednom bjegunci su klonuli i popadali. Nervoja je izđikala u grupi, jedino joj odoljeva Mitić.

"Drugovi! Moramo dalje. Smognimo snagu..." molio je.

"Ne mogu, sakat sam..." mrmorio je Jelić.

"Ovo je kraj, ne može se dalje. Pohvataće nas kao zečeve", i Aleksandar je popustio.

"Živ, ja znam, nikada neću stići do Francuske. Nikada..." Rosić je potpuno klonuo.

"Odmorimo se, stisnimo zube, biće bolje, izvući ćemo se..." sokolio je Mitić.

"Nikada! Nikada!" nezdravim povicima prekidao je Rosić.

"Polako, smiri se", tapšući ga po ramenu, molio je Mitić.

"Mi ne možemo tamo gdje ste nas, ti i Jelić, povelj", prigovao je Rosić, i nastavljao: "Vi ste krivi, vas dvojica..."

"Biće dobro, samo polako", uzvraća Mitić.

"Ni koraka ja više ne mogu, ne mogu, ne..." Rosić se nije privodio razumu.

"Možeš ti, možeš, pomoći ćemo..." Mitić nije odustajao.

"Mogu samo polomiti noge, ako i dosada nisu slomljene..." Rosić je i plakao.

"Može se, samo ovdje treba drugačije hodati", Mitić ne odustaje: "Kad se rupa na vrijeme ne osjeti, a osjećaj je u pitanju više nego vid u noći, pa se noga ne osloni gdje pješak misli da je trebala, već propadne podlanicu ili dvije, dolazi do potpunog narušavanja ravnoteže tijela, nezgodnih padova i nedaj bože lomljenja kostiju. Zapravo, pješak ima naviknuto kretanje u usaglašenosti noga, preuzimanje i predavanje težine tijela sa noge na nogu..." Mitić je objašnjavao kao da je na času taktičke obuke.

Moral je vidno padao, kod Rosića je dodirivao dno. Ni sa Jelićem nije sve kako treba, to posebno brine Mitića, jer mu je on i više od saputnika. A Jeliću nije lako, on se ne žali mnogo, ali se jasno vidi da je u sve težem stanju njegova noga, koju povremeno opipava, masira i steže oko članka. Mitić objašnjava prirodu hoda da bi savjetovao kako treba hodati u uslovima koje imaju, prije svega da bi smirio drugove, ali i najavio neminovno usporavanje kretanja.

"Noga počinje da preuzima težinu tijela od druge", nastavlja Mitić: "U trenu kad dodirne prstima tlo, a potpuno ga preuzme kad se sa pola tabana osloni. Za toliko se ona druga oslobađa težine. Tako je kad se čovjek počne da penje na noge, uči da hoda, a kasnije to ide samo od sebe, i sve je dobro dok je teren ravan, pa i dodir sa tlom biva u predviđeno vrijeme..." Mitićevo govorenje je zaustavljalo žalopojke, oglašavanje postajalo samo njegovo, to ga je ohrabrivalo da nastavi i objašnjava:

"Kad postoje rupe, pa prva noga nije oprla a trebala je, a druga noga ne zna da se to dogodilo prvoj, po navici izvježbanosti, ona se oslobađa težine i oslobodi, znači težina nije ni na jednoj od njih, što se sa tijelom bez oslonca i može dogoditi nego pad. Da bi se izbjegao pad, ne smije se dopustiti ni u jednom trenu da težinu tijela ne nosi ni jedna noga. Znači, nema predaje težine u trenu kad bi noga trebala da opre, predaja smije biti samo kad je već oprla, a to znači da se ovdje ne može hodati po naviknutosti, nogu za nogom, ovdje se može ići samo korak poslije koraka. A to znači usporavanje. To što možda ni noćas nećemo stići do Rajne ne smije da obeshrabri, najvažnije je da ostanemo nepovređeni i moralno jaki, a dan prije ili poslije, zaista, ne znači ništa."

Pješačenje četvrte noći više je ličilo na borbu sa padom morala nego borbu za savlađivanje prostora. Svi pa i Mitić, mada to on neće da prizna, doživljavaju moralni ispit, na kojemu Rosić teško prolazi. Iz stanja optužbi, pa šutnje, prešao je u stanje mrmljanja, proklinjanja sudbine i uzvikivanja: "Sve je ovo besmisleno." Pa ipak, uz sve teškoće, kretali su se.

Kad je svjetlost na istoku najavila rađanje dana, i grupa počela da se bavi traženjem pogodnog mjesta za predanjivanje, misli su se zaokupljale pitanjem, koliko su prešli i koliko je do Rajne. Traženje položaja za predanjivanje postalo je teško pitanje, jer su zatečeni u udolini, a nužno su htjeli da se zaustave na uzvišenju, odakle bi imali pregled sljedeće etape, a i pregled terena za slučaj potjere. Kad su se konačno smjestili i raskomotili, te postigli orijentaciju, uslijediće još jedno razoračenje. Rajna im se čini dalje nego je bila sinoć. Naravno, nije ona dalje, bliža je, u pitanju su osjećaji daljina mjereni odozgo i odozdo.

U toku dnevnog spavanja i odmora nervoza je splašnjavala, pa je peta veće dočekana u snošljivom raspoloženju. Očigledno je sve, Rajna se jasno vidi, odabrana prekovodna udolina i danas izgleda najpovoljnije rješenje. Poprečno im je na rijeku, pa kad stignu, a svi vjeruju da će to konačno biti noćas.

I krenuće bez uobičajenog dogovaranja. Vukadin Jelić je ustao sa zadnjim snagama, noga je natekla u toku dana još više i prijeti da otkáže. Stisnuo je zube i oslanjajući se na nov štap-motku, krenuo je za ostalima već pokrenute grupe. Dočekao ih je i nešto prijateljskiji teren, a kako su više odmicali bivao je i sve snošljiviji.

Bila je to prva noć bez nekih osobitih događanja, ako se zanemare očekivani zamor, glad, žeđ i strah od potjere. Istina, pred svanuće su se nadali da će se konačno ukazati ta čuvena rijeka, ali kad se to i nije zbilježilo nisu bili nesrećni. Odabrali su malo uzvišenje koje se naziralo ispred njih, i taman se popeli na njega kada i danja svjetlost. Voda Rajne se bjelasala i pokazivala se koji kilometar ispred njih. Procijenili su da su četiri, a između njih malo udesno smjestio se grad koga su očekivali, i shvatali po imenu Strazburg.

Čim su se spustili sa brežuljka, te šeste noći, naišli su na posve drugačiji teren od prethodnih. Ogromno polje iscrtano sa bezbroj kanala za navodnjavanje.

Jaruge, usjevi, kal, kanali puni vode, a sve to u mraku neprohodan je teren. U početku se još i moglo ići, i moral ih je još nosio, ali kako su prodirali dublje bivalo je sve gore, blatnjavije, kanali širi i dublji, usjevi visočiji i u njima nevidljivost, kal ljepljiviji, iz koga su sve teže izvlačili noge.

Za nepun sat su bili premoreniji nego i jedne noći prije. Toliko su se premorili da više nisu ni pomišljali da nastave put. U toj borbi čovjeka i prirode Mitić je izgubio kompas, pa se i pravac kretanja doveo u pitanje. A sačekao ih je i neplaniran protivnik.

Komarci!

Dok su išli ubodi komaraca ih nisu nesnosno uznemiravali, ali kada su sjeli, umirili se, taj neprijatelj ih ni na tren nije ostavljao na miru. Branili su se češanjem, to je proizvodilo otoke i rane koje su svrbile pa boljеле, da bi napale nervni sistem koji je još sa početkom jutra počeo da puca.

Pad morala je još jednom zapao u kritičnu fazu i zaprijetio potpunim krahom. Sada su sva četvorica u krizi, ni jedan ne tješi i ne obećava, svi ćute i ne nadaju se dobru. Da je ko predložio predaju vjerovatno bi bila jednoglasno prihvaćena. Odabrali su rješenje koje je samo malo bolje od predaje.

Svjesni da su iznureni, prljavi, gladni i jadni i da tako ne mogu daleko, odlučili su da više ne zaobilaze cestu, neće čekati noć, poći će putem koja vodi prema Rajni, ali i prolazi dijelom grada. Rizik je previsok, ali i jedina šansa, složili su se sva četvorica i bez ikakvog dodatnog dogovaranja krenuli.

Išli su bezvoljno. Išli, išli, išli i prošli onaj opasni dio prigradskog puta. Slijedila je oštra krivina koja, kad je prođu, postaje kakav-takav zaklon.

Na ulazu u krivinu izdvojio se Rosić i sjeo na kameni odbojnik. Sva trojica molila su ga da izdrži još pedesetak koraka, do zaklona krivinom, pa će onda svi sjesti da se odmore. Tu gdje je sjeo na ravnici i na pravoj cesti lako je uočljiv i meta je goniocima. Ne, neće on dalje. Ne može on više.

On odustaje:

"Volim vas braćo. Dragi ste mi.

Idite, spašavajte se kako znate i umijete.

Ja dalje ne mogu.

Ja dalje neću.

Ja ću se predati. Čekaću ovdje, da me vide na vrijeme, da vide da sam miran i da ne kanim bježati, da ne bi pucali u mene..."

Nisu pomagali ubjeđivanja, molbe i prekori, a oni su pljuštali iz preneraženih drugova. Sve riječi su otprhnule u vazduh. Rosić je čvrst kao kamen na koji je sjeo. Dva dana smišljao je rješenje i kad ga je donio više se nije dao pokolebati.

Pod utiskom velikog poraza, bez riječi, trojka je nastavila put kaneći da poslije krivine nađu zaklone i naprave predah, a možda još jednim ubjeđivanjem povuku Rosića.

Nastavili su ustaljenim pravilom sa malim razmakom, koji je u ovoj prilici bio po dvadesetak koraka. Prvi je Aleksandar, drugi Mitić i treći, kako će za sebe reći, šanjtavi Vukadin Jelić. Iza krivine ukazaće se beskrajni pravac ceste, sa lijeve strane je nepregledna ravnica, koju su upoznali noćas, a sa desne brežuljčići i šumice. Ukazaće se i nešto što će ih toliko zateći da će ostati bez ideje za izvlačenje.

Pred njima, uz put, sjedila je grupica zatvorenika i objedovala, a pored njih stajao je vojnik sa puškom u ruci.

Šta sad? Zapitali su se bjegunci.

Prvi je Aleksandar. Kako će postupiti on, a kako vojnik, pitaju se Jelić i Mitić i odlažu svoje odluke o nastupima, dok vide šta će se zbiti s njim.

Aleksandar je sprintom potrčao prema šumici. Vojnik je zagrmio: "Halt! Halt! Halt!." Niti je Aleksandar odustajao, niti je vojnik pucao, niti je trčao za njim.

Njih dvojica su nastavili bez usporavanja. Kad je Mitić došao do vojnika, Jelić je čuo da nešto govore i bio iznenađen kad je Mitić ubrzo produžio put.

Jelić je pristigao do vojnika a nije imao odluku o nastupu. Tik uz njega odlučio je. Podigao je ruku i uzviknuo: "Haj Hitler!." Vojnik je otpozdravio i rukom i glasom, pa onda mnogo nešto napričao, od toga Jelić naravno nije razumio ni jednu riječ, pa je u predahu vojnika rekao: "Štuttgart!" Vojnik je nastavio monolog, živo govorio samo Bog zna šta, a kad je napravio sledeći predah Jelić je rekao: "Arbajt. Haj Hitler!" podigao ruku i krenuo za Mitićem. Bojao se da se vojnik ne otisne za njim, ili ne zupuca, ali išao je, a zbog onoga: "arbajt", nastojao je da što manje šepa. Okrenuo se tek sa odstojanja tridesetak metara i ustanovio da se ovome događaju jednako čude i vojnik i zatvorenici pored njega.

Kad su odmakli, i uvjerali se da je prošla opasnost, Jelić je sustigao Mitića. U tom času, kao bačen iz neba, na cestu iskočio je Aleksandar. Smijao se zaraznim smijehom.

Pričajući o događaju, a srećni da su tako dobro prošli, zapričali su se i nošeni pričom sretno stigli na obalu čudesne rijeke.

Rajna je najveća voda od svih koje su vidjeli do sada. Ona je okean, čini im se, tu sa obale, i činila bi se svakom čovjeku koji bi je nužno morao premostiti bez prevoznog sretstva. Kako tek sablasno djeluje Vukadinu Jeliću koji ne umije da pliva. Pa kud je pošao..?

Tako opčinjeni vodom potražili su mjesto za odmor, dosta dalje od puteva i puteljaka, te se povaljali po šljunku u jednom okrajčiću između vrba. Nakon umivanja i grubog čišćenja obuće i odjeće, te prezalogajivanja zadnjih zaliha hrane, dali su se u izviđanje prije svega suprotne obale. Tamo su ogromne i nesavladive litice, tek imaju dva zaliva, vjerovatno potočine, gdje se može računati na izlaz. Odabrali su jedan u koji će se noćas usmjeriti. Procijenili su zanošenje vode, pa tako došli do položaja odakle će krenuti.

U svim planovima prelaz preko Rajne je pomoću splava. Treba ga napraviti na licu mjesta, sa materijalom koji bude na raspolaganju. U tu svrhu je doneseno nešto alata, prije svega sjekira. Stalno pitanje bila je neizvjesnost materijala za splav. To je bio težak dio plana i stalno dovodio je u pitanje ishod bijega. A ovdje na licu mjesta pokazuje se, oko toga nema poteškoća. Na obali ima dosta greda, dasaka i žice ostalih još iza Svjetskog rata. Zamisljeni splav su napravili u roku, kakav nisu mogli pretpostaviti ni u ijednom od planova. I sve to još za vidika.

Da ipak ne bi proteklo sve kako valja, pobrinule su se dvije okolnosti. Taman kada su završili splav i kada su mogli da se ne oglašavaju, nad rijekom su se očuli ljudski glasovi, a nedugo potom i vidjeli ljudi i lađe. Nespokoјstvo je naglo izđikalo. Prva pomisao je potjera, i to ne bilo koja, već potjera za njima, nakon što se predao Rosić, i nakon što ih je, vrlo vjerovatno, prijavio vojnik. Zapanjili su se i uzbudili, tim više, što im je položaj nepovoljan, ako ne i beznadan. Psi tragači će ih otkriti za koji minut. Ispred su voda i ljudi u lađama a iza močvara, nema se gdje bježati. Što su bježali bježali

su, došao je kraj svim nadanjima, sašaptavaju i usaglašavaju se u grupi. Uz velike napore uspjeli su da napravljeni splav maskiraju, učinili su to vrlo uspješno, a kako i ne bi kada su to radili dvojica pilota, kojima je maskiranje sastavni dio školovanja i profesije. Sklonili su se u vrbak i prepustili se sudbini.

Sudbina je stala na njihovu stranu. Ljudi i lađe ribarili su i predano se bavili svojim poslom, i ne pomišljajući da u toj divljini može biti neko drugi osim njih. Bjegunci su odahnuli, i prebrodili još jedan u nizu stresova.

Ono što nije moglo da se pobedi, a nasrtalo je zločinački, naročito od kako se smračilo, bili su komarci. Ne može se preživjeti od ujeda. Ujedaju kroz odjeću, jednako kao i tamo gdje je tijelo golo. Nisu to naši komarci, kako će reći Aleksandar, to su neke ose, koje ubadaju iglama, sišu krv i u ubode uštrcavaju otrov. Nisu spavali prošle noći ni danas, evo ne mogu ni sada, a oči se preklapaju, komarci ujedaju po očnim kapcima, koji jezivo svrbe, i od sna i od ujeda. Navalala komaraca psihički ih je onespobijavala i uništavala, i opet je na red došla pomisao da se predaju. Ribarima! Da spasu gole živote. Poslije svega to!? Naravno, na to se treba pridodati i neispavanost, strah, glad i još uvijek neprebrođena Rajna, a Jelić ne zna da pliva, ona dvojica su rekla da znaju a pitanje je i da li znaju.

Kada su sa vode nestali zadnji glasovi procijenili su da je oko pola noći. Na redu je splavarenje, za Vukadina Jelića najteži ispit u životu. Opsjeo ga strah od vode, a ni rijeka nije bilo koja, ogromna je, Rajna, ugušiće se, najednom vidi samo smrt. Iz Vukadina povukao se bol od komaraca, iako oni budu jednako kao i prije, ali strah je jači. Uzeli su po dasku umjesto vesla, nabacili ih na splav, pa uz velik napor gomilu drveta ugurali u vodu. Posjedali su i zaveslali.

Odmah se vidjelo, njihovo veslanje Rajna ne kani da tretira kao ozbiljan čin. Dograbila je splav i ponijela ga na sebi svojstven način. Čas ga pogura tamo čas ovamo, čas ga zaokrene i nagne, čas bi da ga raskomada pa ga smiri, a splavari kao djeca na suvome, omahuju li daskama omahuju, ali od toga, i oni shvataju, neće biti vajde, ali se neće predati brzo, mnogo su uložili da bi došli do ovoga, omahuju i ćute, a i šta bi drugo. Vukadina Jelića ne popušta strah, u njemu je samo neizbježno davljenje. Da se može dokopati obale, sada mu je svejedno koje, skočio bi sa dasaka i potrčao daleko od vode i nikad više ne bi blizu nje, ne samo vode Rajne, nikad više ne bi ni do potoka. Ali avaj, obje obale su nedokučive.

Kao da se razljutila rijeka, u jednom trenu podiže splav pa njim ljuljnu o površinu, voda zaštrca u mlazovima, a splav krenu u vrtnju, naišli na neki veliki vir, jasno je splavarima, nemoćnicima u žvaljama nemani. Popadali su po daskama, grlili ih rukama i dozivali Gospoda, molili da pomogne noćas ili nikad.

Ili je pritekao dozivani Gospod Bog, ili je to tako samo po sebi, u jednom trenu se umirio splav i nastavio mirnije nego je prije. Splavari opet dohvatiše daske i udaraše vodu, pa se prisjetiše da bi i ona strana mogla biti blizu, o tome progovoriše i ubrzo usaglasiše mišljenja da su na pola rijeke. Mjesto izlaza su ugledali, prepoznaju ga po nejasnoj bjelini pjeska potočara. Nažalost, prolaze ga. Gdje će se zaustaviti, nije više ni toliko važno, samo da se iskrcaju i da to bude ona strana. Tamo žive Francuzi.

Nakon tri sata veslanja, misle da je toliko moglo proći, pristigli su obali. Hvala ti Gospode! Veselju nema mjere.

U svim neočekivanjima koja su pratila ovu trojicu bjegunaca, na francuskoj obali dočekalo ih je najneobičnije. Voda ih je odnijela daleko nizvodno i izbacila u dubokoj klisuri iz koje ljudska noga nije mogla izići.

Vjerovatno je u Svjetskom ratu francuska strana odabrala baš ovu klisuru kao prirodnu prepreku, i u njoj napravila neku nedokučivu, i što je opet vjerovatno dobro maskiranu bazu. U tu svrhu, napravljene su mnoge stepenice, kojima se potajno dolazilo do nje. Neobičnost je da se splav zaustavio tačno uz prvu stepenicu tog nepreglednog uspinjanja.

Bjegunci su se dugo peli i popeli visoko, pa kad su sjeli da se odmore, i kad su shvatili kakva ih je sreća poslužila, dugo su ostali da se isčuđuju ovoj slučajnosti.

Gore ih je ponovo dočekala najezda komaraca, o spavanju nije moglo biti ni pomisli, ponovljen je atak na nerve koji postaju sve skloniji da popuste. Saznanje da su u zemlji Francuza, iako okupiranoj Nijemcima, bjegunci su u naletu sretnosti, koja hoće i dalje da se nosi i iznosi sa preprekama na putu izbjavljenja.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 15.

Kad čovjek nešto snažno i dugo želi, naročito ako je u tu želju uložio mnogo napora pa se ta želja i ostvari, onda u njemu nastaje osjećanje koje nije slutio u vrijeme puta ka želji. Nije sreća na očekivanom nivou. Nije ni razočarenje. Novo osjećanje njima između njih. Takva osjećanja ljudi doživljavaju rijetko u životu, a neki nikad. Biva tako sa mnogo zaljubljenim mladim ljudima kad ostvare brak, sa studentima kad završe fakultet, sa robijašima kad odleže kaznu, a naročito sa bjeguncima kad uspiju u bijegu.

Vukadin Jelić, Milan Mitić i Aleksandar su ostvarili ono što sanjaju milioni zarobljenika, prešli su preko Rajne, dokopali se francuskog naroda, dobrih i njima naklonjenih ljudi. Iza njih je ropstvo. Slobodni su. Srećni su, ali osjećaj sreće nije na visini koju su zamišljali, i o tome su nakon smirivanja popričali. Takav tok misli nije trajao dugo, prevladao je premor.

Zora je na pomolu, mokri su i gladni, muče ih komarci, pa ipak san prevladava. Dogovorili su da do svanuća odspavaju, a onda će se spustiti u selo i tražiti hranu, odjeću i pomoć za nastavljanje puta do jugoslovenske vojske. Duboko su uvjereni da je ona okupljena negdje, i pod engleskom rukom, opremljena i konsolidovana. Polijegali su: Međutim, misli su još snažne i ne daju snu da se ostvari. Misli! Ne znajući da ni ona druga dvojica ne spavaju, svaki od njih je u dubokom razmišljanju.

Duboke misli su neuništiv protivnik sna.

Pobjegao iz zarobljeništva, misli Vukadin Jelić, ostvario nemoguće, ali šta će poslije. U Otažbini je rat. U Francuskoj i Engleskoj je rat. Pa gdje je pošao. I onda ono nejasno osjećanje koje se ponavlja, ni sreća ni razočaranje.

U zarobljeništvu, ratom gledano, nije im bilo loše, pogotovo srpskim vojnicima do kojih su Nijemci držali. Istina je, bio je ponižen, ali nije bio mučen. Imao je pristojno spavanje, hranio se sa njemačkim domaćinima, jeli su isto jelo, nije ga niko maltretirao, i nije bilo opasnosti po život. Šta bi mu nedostajalo da je ostao i čekao kraj rata, a kraj će biti takav kakav će biti, pa on bio tamo ili ovamo, a ovako je ušao u prevelik rizik po život.

Ide u rat. Izgubio je smisao sreće sa ove strane Rajne. Šta se desilo u njemu, zašto nije srećan?

Iscrpljeni, pospani, neobrijani, gladni, nagrđeni od komaraca, a ostvarenog cilja, bjegunci su potpuno popustili u oprezu. Bez ikakve dvojbe donose odluku da siđu u selo, koje je udaljeno oko tri kilometra, i u prvoj kući zatraže hranu, odjeću, brijanje, spavanje i pomoć u sprovođe dublje u francusku teritoriju.

Teren nisu dovoljno razgledali, pa su bili iznenađeni sa svim i svačim. Penjući se noćas, uz ono čudo od stepenica, sve do potpunog razdanjivanja, bili su pod dojmom da su na brdu, a brda nije bilo, ušli su opet u predio močvara, usjeva i kanala. Na onoj strani mučili su se, ovdje bar ne moraju, među Francuzima, zašto bi se krili, na cestu će i ići kao ljudi.

Sunce ih je zateklo na cesti, a domalo su stigli i do prve kuće, prema kojoj su, bez promišljanja, odmah skrenuli. Prestavivši se, kao da su pošli da prose djevojku, od prvo pojavljenog čeljadeta, zatražili su pomoć. Zgranuto čeljade ih je pristojno odbilo od kuće. A šta bi oni drugo, već u sledeću. Tamo im je rečeno da ne shvataju kako ih niko ne hvata. U trećoj su opet začudili domaću čeljad, koja ih je požurivala, da se što prije uklone sa njihovog vlasništva.

Četvrta kuća je izglednija od prethodnih, pred njom je natkriveni hladovik, koji ukazuje na čeljad koja umiju da uživaju u tišini. Stali su tik do hladovika. Izišao je sredovječan domaćin izrazito plav, snažan i fizički privlačan. Iznenadio se neizglednim gostima, ali ih je pozdravio sa uvažavanjem, te upitao ko su. Oni su govorili samo istinu. Nakon što je shvatio i ko su i odakle dolaze, i nakon što su se požalili na glad, rekao je da sačekaju tu on će doći brzo. Sjeli su ispod hladovika koji je pokovan daskama. Bez namjere pospali su za koji tren.

Koliko su dugo spavali ne znaju, razbudio ih je domaćin, podjelio im donešeno jelo, i upozorio da tu ne smiju bivati, već da idu u njegovu pojatu na sprat, uz ljestve, tamo ima slame i sijena, pa neka spavaju. Tamo ih niko ne može vidjeti, uvjerio ih je. Odgegali su se do pojate, jedva od umora i sna popeli se uz ljestve, kroz polusan pojeli jelo, pa pospali.

Domaćin ih je budio sjedeći pored njih. Saopštio je da su spavali osam sati i da je vrijeme da se pokreću, jer je u selu na svakom koraku policijski doušnik. Od njega su doznali da u okolnim selima nema Francuza, svi stanovnici su Nijemci, i da je pravo čudo kako do sada nisu pokupljeni. On ih neće odati, on to ne voli, za njega su svi ljudi jednako ljudi. Usput je dodao, on je Nijemac a njegova žena je Francuskinja.

Iz pojate, pokazujući prstom, upućivao ih je kojim pravcem treba da idu, i rekao im je imena nekog sela i čovjeka gdje mogu da se obrate za pomoć.

Predvečerje je. Po ustaljenom redosljedu Aleksandar je izišao prvi i već bio na cesti kada su Mitić i Jelić silazili niz ljestve. Kad je Aleksandar odmakao cestom dvadesetak koraka Mitić je tad pošao ka cesti, a Jelić se odlučivao da krene od pojate. Aleksandra je prošao biciklista i iznenadio svu trojicu. Zaokrenuo se. Govorio je nešto na njemačkom jeziku.

Nasrnuo je na Aleksandra, sa namjerom da ga privede u policiju. Aleksandar se nije dao, pohvatali su se za guše. Aleksandar je pokušao da bježi, ali je bio previše iscrpljen da bi mu to pošlo za rukom.

Čim je došlo do gušanja, Mitić i Jelić su utrčali u kukuruz domaćina, i svaki svojim pravcem bježali što dalje. Nisu smjeli da se dozivaju, pa su bauljali

dugo, u međuvremenu je i mrak pao, a kad su ocijenili da su izbjegli opasnost počeli su da razmišljaju kako da se nađu. Još nisu smjeli da se oglašavaju.

Bauljali su i dalje. I onda, još jednom se desila neobičnost, oba su bili u jednome redu kukuruzišta, išli u suprotnim smjerovima i susreli se. Neobično, zaista, čudili su se i sami.

Prateći cestu na rastojanju dvadesetak koraka, išli su pravcem koji im je savjetovao domaćin. Smjenjivale su se livade, kukuružišta i šumice. Put je naporan za iscrpljene momke, pa su se povremeno usuđivali preći na cestu i ići njom, ali na svaki šum su strčavali. Prešli su desetak kilometara, tako su procijenili i pred zoru našli položaj za spavanje. San je teško dolazio, pod snažnim su dojmom gubitka Aleksandra, prije svega kao čovjeka i provjerenog sapatnika, ali i onaj dodatni razlog, Aleksandar je bio stalni pratilac planova, jedini član grupe koji zna francuski jezik. Sa jezikom su u stalnim teškoćama, jer ni jedan još od početne grupe nije znao njemački, ali su se uzdali u Aleksandrov francuski kad dopiju na taj teren. Evo ih tu, a Aleksandra nema s njima. Pospali su.

Ujutro su nastavili put tražeći zadano selo i u njemu imenovanog čovjeka. Sve više su se oslobađali straha od mogućeg hvatanja, i sve više išli cestom. Kad su bili pred jednom oštrom krivinom postali su oprezniji, jer bi to mogao biti izvanredan položaj za gonioce, prisjetili su se one situacije kad je ostao Rosić a oni, iza okuke, naišli na vojnika. I taman kad su prošli krivinu i utvrdili da nema prepada, začuli su se trčeći koraci neposredno iza njih, iza krivine. Strčali su sa ceste u kukuružište, u njega ušli dublje, i prateći cestu, nakon što su utvrdili da su zavarali trag, nastavili su put.

Ukazala se varoš. Nakon dogovaranja, donijeli su odluku da idu i prođu kroz nju. Kako su se više primicali, uočavali su sve više vojske, a kad su bili na domak, prema njima je išao stroj od četrdesetak vojnika. Jelić i Mitić su nastavili istim tempom, a kad je stroj došao do njih, podigli su ruke i pozdravili sa: "Hajl Hitler!" Otpozdravljeni nastavili su bez zastoja. Čudni su ovi Nijemci, nisu baš obdareni, jaki su samo u velikim grupama, razmišljao je Vukadin Jelić nakon što je prošla opasnost.

Sustizali su ih dvojica biciklista, to ih je uznemirilo samo nakratko, jer su poluzakretanjima glava prepoznali djevojke. Sustižući ih one su usporile vožnju, a jedna im se obratila pitanjem, da li su Francuzi ili Poljaci. Kazali su, kao što su činili i ranije, da su Jugosloveni. Dopitala je, da li su Srbi ili Hrvati. Srbi, odgovorili su. Upozorila ih je, uskoro će naići na Nijemce koji opravljaju put, neka se ponašaju prirodno, one će se kretati uporedo, one će stalno nešto pričati na njemačkom, a njih dvojice je da samo povremeno upadaju sa: "Ja! Ja! i Ja vol!."

Djevojke su ih uvele u grad, dovele do jedne veoma lijepe kuće na sprat, a jedna od njih, kojoj je ime Marija, kazavši da je kuća njena uvela ih je i predstavila ocu.

Domaćin je odavao izgled gospodina od ugleda i ponosa. Primio ih je srdačno. Odmah ih je uputio na brijanje, kupanje i presvlačenje. Reкао je da će noćas biti njegovi gosti, baš tako je rekao, i zamolio da se opuste, jer dok su kod njega potpuno su bezbjedni. Govorio je sa tako snažnim autoritetom da bjeguncima nije ni pala na um nesigurnost.

Dobili su veš, čarape, odijela i još po neku sitnicu. Kad su se okupali, obrijali i presvukli stidno su se zagledivali u ogledalima, a njih je u ovoj

bogatoj kući na svakom koraku, zagledali i pitali da li su to, stvarno, oni. Gledali su i jedan na drugog i istinski se doživljavali kao nove ličnosti.

Kad su sjeli u sobu za goste, u kojoj je sve u kopiji nekog Luja, i u kojoj ih je čekala već servirana kafa, uz domaćina, gospodina iz visokok francuskog društva, dvojica paćenika nije mogla da se pribere. Drmali su glavama da se razbude, jer ovo je i mogao biti samo san.

Na jeziku koji se podjednako primjenjuje u čitavom svijetu a nigdje nije registrovan, gestikulacijom razgovarali su do duboko u noć. Impresionirani su saznanjem da je gospodin bio ministar neke bivše francuske vlade, ali još više znanjima gospodina o Srbima i njihovoj istoriji. O dinastiji Karađorđevića zna dosta više od njih dvojice. Ima mnogo fotografija Karađorđevića, govorio je detalje o Solunskom frontu, o Jugoslaviji, i o mnogo čemu što njih dvojica čuju prvi put. Požalili su što su tako oskudni opštim znanjima, i odlučni, kad prođe rat čitaće mnogo.

Večerali su na nivou plemića, pili veoma dobro francusko vino, a ono ih je unijhalo, pa su pospali kao jaganjci.

Istuširali su se po ustajanju, priključili domaćinu, i dan proveli kao ikad ranije.

Drugo veče bila je osobito ugodna, privikli se, a pažnja domaće čeljadi je graničila sa dirljivošću. Posle druge po redu večere domaćin je, pokazujući na geografskoj karti, objasnio političku podjelu Evrope i komadanje Francuske. Da bi došli na teritoriju Slobodne Francuske, na jugu, moraju preći čitavu sjevernu i srednju Francusku. To je i za mirna vremena velika razdaljina. Ali neka ne brinu pomoći će im on.

Ujutro će ići za Marijom do željezničke stanice. Ona će kupiti tri karte, do nekog grada. Njih dvojica će sjesti u jedan kupe a ona u susjedni istog vagona, neće razgovarati ali će oni postupati po njenim migovima. Kad dođu u taj grad izići će, ona će kupiti karte za drugi voz, za neki gradić uz granicu sa Slobodnom Francuskom.

Uz Marijinu pratnju, krenuli su na željezničku stanicu, odvijaaće se sve po planu i očekivanjima, jedino što ih je iznenadilo, bilo je mnogo vojnika u vozu koji su sve više zagledivali dvojicu civila.

Vule Jelić i Milan Mitić se nisu rastajali od uniforme jugoslovenskih narednika. Ona je za njih značila premnogo, dobro su pretpostavljali na kakve bi opasnosti mogli naići zbog nje, pa ipak su je ponijeli. Kad dođu u Francusku, mislili su, sa tim uniformama će se legitimisati, a Francuzi vole Jugoslovane, pilote naročito, pa će im uniforme krčiti srećniji put. Vukadin je želio sačuvati uniformu za uspomenu, ta želja je bila prejaka u njemu, pa je i presudila. Kad su pošli da bježe preko uniforma su obukli tanka radnička odijela. I Mitić se snabdio jednim sličnim Vukadinovom, koja su dovde iscijepana na mnogo mjesta, pa su ih zamijenili odjelima koja im je dao Marijin otac.

Nikad do sada uniforme nisu bile toliki teret. Treba satima sjediti među njemačkim vojnicima a na sebi kriti neprijateljsku uniformu. Teško je. I pored te opasnosti, Vukadin bi je opet ponio, razmišlja i zaključuje, a vremena za razmišljanje ima na pretek. Ovakav zaključak je za neka nova razmišljanja, možda i tema za naučne skupove, koji raspravljaju o specifičnostima psihologije vojnika.

Jedan Nijemac se okomio na Vukadina Jelića, hoće da razgovara s njim, naumio da ga ispituje. Kako postupiti u ovim okolnostima, naročito ne poznavajući jezik, i ne razumijevajući šta govori nasrtljivac iznad glave. Što je bježao bježao je, došao je kraj, u Vukadinovoj glavi je ta misao. A stvar se razrješila jednostavno.

Vidjevši da je jedan od bjegunaca gotovo razotkriven, njegov pratilac, promućurna Marija, upotrebila je ubojito oružje. Ljepuška kao boginja ljubavi, Marija se upetljala i namamila pomamu u zbunjeno zagledanom žutokljunom fašisti. Više nije bilo neprijatnosti, jer su se bjegunci dosjetili izlazu, oslonivši glave jedan na drugog oponašali su spavače, na koje više niko nije obraćao pažnju.

Stigli su u mjesto do kojega su imali vozne karte. Mariju je spetljala neočekivana brojnost putnika u čekaonici, a pod stalnim oprezom da bi mogla biti praćena od Gestapoa, u prolazu je samo kratkim migovima naznačila da idu za njom na odstojanju, a kad kupi karte spustiće ih na klupu u čekaonici, neka ih oni uzmu i opet krenu za njom.

Gurajući se prema šalteru, izgubili su Mariju iz vidokrug. I pored upornih pokušaja nisu uspjeli da je nađu, a voz kojim trebaju da nastave putovanje već je u stanici. Da li je Marija provaljena ili ih je napustila? Očešale su ih dvije časne sestre, jedna od njih rukom dala je znak da pođu za njima.

Naišle su pored Marije, i prošle je kao da je nisu vidjele, a jesu, to je bjeguncima jasno. Tada je Marija ispustila dvije karte koje su njih dvojica pokupili i krenuli za njom. Opet su u vozu većinski vojnici, ali su bjegunci oponašajući spavače prebrodili i tu opasnost.

Stigli su u pogranični gradić. Marija je dala mig da je slijede, vodila ih je ulicama i uvela u mračnu kuću.

Dva mladića, preozbiljni za svoje godine ali ne i za posao koji rade, preuzeli su došljake i podvrgli žestokim ispitivanjima.

Domaćini su pripadnici Pokreta Otpora, ilegalci, i njihovo je da ustanove identitet i status dovedenih momaka. Da li su to što su usput rekli ili su neki drugi, provokatori, poslani iz Gestapoa da se uvuku u redove francuskih patriota, a toga su oni vidjeli već dosta. To što im je zadatak ilegalci rade dobro i rutinski. Preznojili su se Jelić i Mitić, dok su uspjeli da ostave utisak onih koji i jesu. Trajalo je do duboko u noć. Poslije njih preuzela su ih druga dvojica. Njihovo je da ih prebace na Slobodnu teritoriju. Odveli su ih do groblja, pokazivali rukama u mrak, tamo je stražar, tamo nema niko, tamo je žica koja se lako rješava, iza je ulica, njom će na datu adresu i do čovjeka koji će ih preuzeti, saopštili su i uklonili se.

Za ljude iz Srbije groblje u koje su ušli je nepojmljivo veliko, nikad mu kraja u mrkloj noći. Išli su pogrbljeno. U Vukadinu je proradio vukodlak iz Teodorovog bunara.

Strah od grobljanskih duša koje su, po vukadinovom strahu uznemirene dvojicom bjegunaca i pokrenute iz grobova, stravična je. Uplašio se do mjere da je nesposoban za kretanje. Protrčala su dvojica vukodlaka pored Vula, i da ga jedan od njih nije okrznuo još bi možda i mogao kontrolisati strah, ali posle toga ispameto se i samo je pitanje trenutka kada će da se raskrivi. Glas je gotovo bio pošao, ali ga je zanimemio treći vukodlak, on je za razliku od one dvojice držao motku u ruci i stajao bez treptaja. U tom času ga je za ruku povukao Mitić i došapnuo: "Stražar! Spava!" Realan strah je na tren potrao malopredašnji, legli su po zemlji i nastavili puzanjem.

Trajalo je nekoliko puta duže nego bi to bilo u bilo kojem srbijanskom groblju, a njima se činilo i još duže. Došli su do žice, i kao što im je i nagovješteno ta prepreka je lako riješena. Provukli su se i istog časa upali u provaliju. Skotrljavali su se tridesetak metara niz liticu i dobro izgruvali. Kad su se snašli i ustanovili da nemaju preloma pošli su da traže ulicu, kuću i rečenog čovjeka.

Ništa od toga nije bilo, a našli su se u gradiću – u Slobodnoj Francuskoj.

Lutali su ulicama i razgovarali. Slobodni su! Može li biti stvarnost?

"Mi smo bjegunci!", podviknuo je Vukadin.

"Pobjegli smo iz njemačkog zarobljeništva!", podviknuo je i Milan.

Obadvojica da iz sebe istjeraju stege koje im stješnjaju grudi i čini ih uniženim.

Podvikivali su, glasno pričali, spominjali sve što im se desilo

i moglo desiti. Onda bi se uozbiljili i govorili o šestorici drugova koji nisu uspjeli. Žalosni su zbog njih, ali su domalo misli bježale i od toga, gladni

su i žedni, bez novca i ideje za prvo slobodno jutro. Kad se podobro razdanilo i ljudi sa dokonim vremenom počeli da izlaze iz kuća, dvojica mladića su

zbacili drugo odijelo i ostali u uniformama jugoslovenskih pilota. Izderane i prljave uniforme su izazivale pažnju prolaznika, pa su do kontakata lako

dolazili. Iz razgovora koje su vodili, onim neregistrovanim jezikom, saznali su da u Lionu, koji je udaljen petnaestak kilometara, ima jugoslovensko poslanstvo.

Tamo će se spojiti sa jugoslovenskom vojskom, uvjereni su i odlučuju da krenu tamo.

Prepješačili su do Liona i pronašli jugoslovenskog predstavnika, nejugoslovenskog prezimena, oni će to kasnije prepričavati kao Levin. Mnogo dobar

čovjek je taj Levin, ako je Levin, lijepo ih je primio, popričao, objasnio da je bio

jugoslovenski zastupnik, ali niti ima Jugoslavije niti zastupništva,

niti on ima novaca da ih pomogne. Kako su oni piloti, savjetovao im je da se jave na obližnji vojni aerodrom. Tamo će biti rado viđeni, i da odatle lako

mogu ostvariti svoje ciljeve, priključenje jugoslovenskoj kraljevoj vosci i njenom vazduhoplovstvu. To njima i treba rekli su, zahvalili se dobrom čovjeku

i uputili na aerodrom.

Na aerodromu su, zaista, dočekani kao svoji. Odmah ih je primio, ni manje ni više nego đeneral, komandant aerodroma. On je neki dobičina od vojnika,

napričao se sa bjeguncima, ali i rekao da mu ne trebaju, te ih savjetuje da se vrate u NJemačku.

U NJemačku!?

U NJemačku!?

Iznenadili su se savjetu, ali i pobojali da bi ih ovaj dobičina, mogao tamo i isporučiti. Nisu se dogovarala a obojica su istovremeno to prihvatili,

ali i dodali da imaju nešto stvari u Crvenom krstu, te da odoše po njih. I odmah će da se vrate.

Poslije iskustva na aerodromu koje nikako nisu mogli razjasniti, a i jest to teško razjasniti, shvatili su da ni svaka sloboda nije slobodna, pa su

odlučili da što prije napuste pogranični kraj. Bez novca uputili su se na željezničku stanicu, i bez voznih karata krenuli za Marsej.

Izmicali su ispred konduktera, na svakoj stanici silazili na izlaz suprotan od izlaza u stanicu, po kretanju konduktera mijenjali vagone, pa u jednoj

promjeni banuli su u prvi razred. Tamo ih je uhvatio kondukter. Priznali su da su bez karata, i kazali odakle i gdje bježe.

"Pa što se meni niste javili, odmah?", zakliktao je čovjek i objasnio, da ne mogu ostati u prvom razredu ali će ih on odvesti u jedan drugi vagon,

a tamo su sve sami piloti koji takođe putuju u Marsej.

Piloti su ih dočekali kao da su njih dvojica oslobodioci Pariza. Najeli ih, napojili, kupili im karte, skupili im nešto novca i razveseljavali ih.

Tu su tek Jelić i Mitić doživjeli onaj priželjkivan osjećaj sreće u slobodi.

Saznavši od pilota za ulicu i mjesto gdje je poginuo kralj Aleksandar Karadorđević, prvo što su preduzeli u Marseju bila je posjeta krvlju umrljanoj

raskrsnici. Na uglovima raskrsnice dvije ogromne ploče sa natpisima su spomenik jugoslovenskom kralju. Ganuo je mladiće i dolio želju da idu u Kraljevu

vojsku i da nastave borbu za Kralja i Otažbinu.

U Marseju su našli jugoslovenski konzulat i generalnog konzula Gerasimovića, čiču koji je shvatio da nema zemlje čija je on ispružena ruka, pa se zadanim poslom nije mnogo bavio. NJega je više zanimalo kako on da živi, jer mu svakako nije ostalo mnogo. Prema pridošlim je hladan, neka se sami snalaze i da od njega ništa ne traže. Prepustio ih je vicekonzulu, nekom dobrom čovjeku, ali taj se nije pitao ništa.

Redovnom depešom, ipak obavjestili su vladu u Londonu o pristizanju dvojice pilota.

Predsednik vlade je još uvijek bivši komandant vazduhoplovstva, đeneral Dušan Simović. Dirnula ga je sudbina dvojice pilota, te od sebe, šalje im sto dolara u zlatu, bar je tako rekao Gerasimović. On im odmah daje podrum konzulata za stanovanje i on će ih hraniti od poslatih dolara.

Slabo ih je hranio i bili su gladni. Gerasimović je stalno nešto švercovao, a u konzulatskom podrumu je držao veće zalihe krompira kupljenog na crno. Gladni, podstanari su stalno potkradali taj krompir, ali vješto tako da je prošlo dosta vremena a vlasnik to nije uočio. A kad je otkrio krađu bio je bijesan i vrlo nasrtljiv, i da je nekim slučajem bio fizički jači ko zna kako bi se sve to završilo. Naplatiće on njima to, priprijetio je, a oni shvatili da im je đeneral Simović poslao više od onoga što im je rekao.

Bjegunci su oko dva mjeseca čekali papire za odlazak u London, a nadali su se da će to trajati samo koji dan. Onda su shvatali da od toga neće biti ništa, jer je mnogo Jugoslovena čekalo to isto, a niko nije odlazio. Među njima bilo je različitih ljudi i različitih ideja, pa i komunista, koji su činili napore da dvojicu pilota pridobiju. Ne, nije to moglo nikako, jer su njih dvojica toliko srcem uz Kralja i Otažbinu da su to obrađivači brzo shvatili i okanili ih se.

Gubeći nadu u odlazak za London prijavili su se u Legiju Stranaca. Nisu ih primili. Gdje će i šta će, sve ozbiljnije su se pitali razočarani položajem kojeg su dopali. Sve nevolje su polazile od toga što im Englezi nisu davali vizu pretpostavljajući da su ubačeni iz NJemačke zbog špijunaže. Engleskim obavještajnim stručnjacima nije bilo vjerovatno da su mogli pobjeći i prevaliti toliki put bez pomoći Gestapoa.

Generalni konzul Gerasimović je nenadno pozvao Jelića i Mitića, pa nakon što im je kazao da se zatvara jugoslovenska ambasada u Slobodnoj Francuskoj, u gradu kako su oni razumili Višiju, jer je optužena da se bavi špijunažom, pa ljudstvo ambasade mora da seli u London. Đeneral Simović zahtijeva da se i njima dvojici izda jugoslovenski pasoš i engleska viza, pod izgovorom da su i oni osoblje te ambasade.

Tako su Jelić i Mitić došli do pasoša i krenuli vozom za Lisabon na putu za London. U Lisabonu samo njih dvojica nisu dobili englesku vizu. Čekaće je opet preko dva mjeseca. Izdržavaće ih tamošnji jugoslovenski konzulat.

Dočekaće i da krenu tamo gdje su pošli prije pola godine. Ukrkali su se na brod "Batori" i smirili tek kada su napustili Gibraltar.

U Londonu ih je imigraciona vlast smjestila u zatvor od šatora, te podvrgla sedmodnevnom iscrpljujućem ispitivanju.

Jugoslovenska ambasada ih je preuzela oko Jovandana, već zahuktale 1942. godine.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 16.

Dokazivati nevjernicima vjeru i vjernicima nevjeru je isto kao učiti vodu da teče uzastranu. Vukadin Jelić i Milan Mitić su na taj način doživljavali golema ispitivanja kroz koja su prolazili zadnjih mjeseci, osobito kroz ova posljednja u Londonu. Nagovarani su da priznaju ne samo ono što nisu, već i ono što ne znaju ni da postoji, niti šta znači, niti gdje se nalazi. Pitani su za mnogo onoga što se uči u visokim školama za obavještajne službe, pogotovo školama kroz koje prolaze agenti Gestapoa. NJih dvojica nisu ni čuli ni za mnoge od izgovorenih riječi a kamoli da znaju pojmove koje one predstavljaju.

Baš su takvi najsumnjiviji, jer čitavo školovanje i ima smisao da nauči kako se pred neprijateljskim agenturama treba oponašati neznanje. Ništa priznati, uporno ostati u nepoznavanju stvari, u neznanju, a njih dvojica, savršeno pokazuju neznanje. Ispitivačima je to prepredenost dovedena do savršenstva. Takvo je bilo ispitivanje na granici Slobodne Francuske, takvo na aerodromu kod onog đenerala koji im je povjerovao u priču o sebi toliko da im je savjetovao da se vrate u NJemačku, takvo u konzulatu u Marseju, pa dvomjesečno čekanje i provjeravanje u Lisabonu, i evo ova sedmica u Londonu. Jadnici, kako će reći za sebe, toliko su se napatili da bi se dokopali svojih, a onda svoji misle da su zavrbovani i da rade za neprijatelja, upetljali se kao zamršen konac, pa nikako da se odmrse.

Njih dvojica su se odmršili, a mnogi to nisu uspjeli nikad, sav ostatak života su odživili pod teretom nikad opovrgnute optužbe. Odmršili se nisu oni sami, kako su vjerovali, učinila je to francuska ilegalna organizacija, a i to je samo vjerovatno, koja je, a da o tome bjegunci nisu imali ni slutnju, njih dvojicu pratila od dana prelaska preko Rajne, i stalno im se nalazila pri ruci. Otuda onoliko iznenađenja i preokreta na njihovom putu.

U Marseju, Vukadin Jelić je dobio paket, na kome je pisalo ime pošiljaoca Marija iz Mostara. U Mostaru je živio svega dva mjeseca, tamo je, samo se maglovito prisjeća, upoznao neke ljude, među njima i jednu Mariju. Nekoliko je puta bio sa njom u širem društvu, da sebi dozvoli reći, i da se prijateljio s njom. I da dozvoli sebi pretpostaviti, da bi mu Marija i željela priteći u pomoć sa jednim paketom dnevnih potreština, jer je poslije svega što je prošao u potrebi za tim, ali odakle Marija zna da je on dopao zarobljeništva, da je pobjegao iz tog zarobljeništva, i da je u materijalnim nevoljama, i još u Marseju. I sve to Marija zna u vrijeme bjesnomučnog rata, kad ni ptice ne mogu da lete kuda su letile milenijumima. Zaista, kako je Marija mogla saznati za njega? To ga pitaju i engleski oficiri bezbjednosti u Londonu, a on kako na to pitanje da odgovori, a da mu se još i povjeruje. Ne zna. Naravno da ne zna, ali ko će mu povjerovati i da ne zna.

U Marseju ga je opsjedao jedan simpatičan mladić, misli da se zvao Bošković, da bi ga nagovorio da pristupi komunističkoj partiji. Ispitivači u Londonu znaju, a Vukadin Jelić to i ne sanja, da su Marija i Bošković u stalnoj vezi, i da su komunisti. Vukadin Jelić se družio sa Marijom prije rata u Mostaru, a sa njenim sadrugom Boškovićem u ratno vrijeme u Marseju, može li to biti samo slučajno? I slučajno dobio je paket iz Mostara!? I ona druga Marija, koja ga je provela kroz čitavu Francusku, i ona slučajno, naišla biciklom na dva zapuštena čovjeka, pokupila ih na cesti i odvela u kuću, pa onda sa njima preko bijela svijeta. Zaista, sada, kada o svemu tome razmišlja Vukadin Jelić, u engleskom zatvoru, i sam dolazi do zaključka, da mu se ništa i ne može vjerovati,

jer je sve to tako nejasno i čudesno, čak i njemu. I eto, ta ilegalna francuska patriotska organizacija, kazala je sve kako su i njih dvojica govorila, i to je presudilo da im, na kraju, povjeruju i dopuste im da slobodno hodaju po britanskom kraljevstvu.

Po legalizovanom ulasku u Englesku, Vukadin Jelić je dopao posve u nov i vrlo uređen svijet. U njemu je predviđeno i mjesto za njega. Istoga dana dobiva stan, i zaposlenje u sanjanoj jugoslovenskoj vojsci. Dobiva novu odjeću i prelijepu avijatičarsku uniformu, susreće i druži se sa Jugoslovenima, među njima je dosta i ličnih poznanika. Naročito se obradovao susretu sa bivšim komandantom škole u Novom Sadu, pred kojim je polagao za narednika.

Po narodnoj: Novo sito na visoko visi, otvorila su se svaka vrata o koja se god očešao, mnogo ljudi je čulo za njegovo ime, i svi žele poznanstvo, i svi hoće da čuju njegovo kazivanje o životu iz zadnjeg polugoda. U takvom raspoloženju proveo je prvu sedmicu u Londonu, a vrhunac raspoloženja biće poziv na svečanu večeru u povodu najvećeg srpskog praznika, Savindana.

Nije svečanost sama po sebi razlog Vukadinovog ushićenja pred večeru na koju je pozvan. Mnogo je to više. Misli su se rasplinule po svijetu satkanom od sreće. Polaze od crnih dana i završavaju u kraljevskoj palati i društvu elite. U njemu je, još od zarobljavanja u Sarajevu, zaklijao bijeg i žar nove borbe protiv okupatora, koju će ostvariti bijegom i priključenjem, već konsolidovanoj Kraljevoj vojsci, kojoj se zakleo na vjernost. Vjernost Kralju i Otažbini je najsnažnije osjećanje od svih koje sada ima. Ni časa ne bi razmišljao, ako bi došlo do potrebe, položio bi život na branik svog kralja i svoje države. U to je protekle pola godine uložio mnogo, na to je ponosan, a nastupili su i uslovi da cilj i želju ostvari.

U sve to ulazi na velika vrata, ne kao prosti ljudi. Već večeras će se susresti sa predsjednikom vlade, bivšim komandantom Vazduhoplovstva, đeneralom Dušanom Simovićem, čovjekom kojega su voljeli vojnici, naravno i Vukadin, a naročito od kako ga je vidio na aerodromu. Istina bilo je to sa veće udaljenosti, ali za njega je značilo mnogo vidjeti komandanta vazduhoplovstva, proslavljenog đenerala. Prisjeća se, bio je u Mostaru na terenu, kada je stigao glas o padu jugoslovenske kapitulantske vlade, kako su je nazivali demonstranti i vojnici. Svi su na aerodromu sa zadovoljstvom primili tu vijest, ali kad je domalo javljeno da je novi predsjednik vlade đeneral Dušan Simović, oficiri, podoficiri i vojnici su razdragano bacali kape u vazduh. Taj đeneral je postupio baš onako kako narednik Vukadin Jelić i misli da je trebao da postupi. Pred naletom mnogo snažnijeg neprijatelja, Vladu je sklonio na sigurno mjesto, kod prijatelja Engleza. Tu je konsolidovao i sada radi na konsolidaciji vojske sa kojom će, u to ne treba sumnjati, krenuti i osloboditi Otažbinu. Iako prezauzet, našao je vremena i potrebu da dvojici malo poznatih pilota, pošalje riječi poštovanja u Marsej, i sto dolara u zlatu, kao početnu materijalnu podršku. Za njega je to, lično, učinio đeneral Simović, znači mu to mnogo. Neće to nikad zaboraviti, biće mu beskrajno odan. Iz njegovog kabineta stigla mu je poziv za svečanost u povodu Savindana, sa njegovim potpisom, pa kako da ne bude ushićen.

I još jedna mogućnost postoji oko te svečanosti. Govori se da bi na njoj mogao biti i NJegova ekšelencija, Kralj Petar Drugi Karađorđević. Vidjeti i Kralja?!

Negdje iznad ljudskih prostora je mjesto bogova, svetaca, anđela i kraljeva, tako je od vajakada, tako je i u Vukadinovom svijetu shvatanja poretka

stvari. Kraljevi se češće od bogova pojavljuju na zemlji, pa postoje sretnici koji su i vidjeli kralja. Eto, i on je blizu da mu se to ostvari. Jaka je želja da mu se to dogodi, pogotovo što je Kralj mlad i nejak za sve što se događa oko njegovog naroda. Kralj jest čovjek, ali svakako ne kao ljudi koje Vukadin poznaje. Kakav? Ni sam ne zna da objasni, u svakom slučaju je u njega sve uzvišenije, od mudrosti, moći, odjeće, dvorjana do bogatstva, sve kao što nije u ostalih ljudi. Nema jasnu predožbu o kralju, a imao bi je da bar jednom vidi kojeg od njih. To će mu se desiti večeras.

"Ovo su naši proslavljeni piloti, Jelić i Mitić, koji su pobjegli iz njemačkog zarobljeništva. O njima sam Vam govorio..." u predvorju svečane sale, predsjednik vlade đeneral Dušan Simović je predstavljao Kralju Petru dvojicu kao cvijet lijepih mladića. Opčinjen domaćinima, posebno Kraljem, koji je, zaista, u kraljevskoj svečanoj odori, sa svim onim zlatom na njoj, izgledao kao što i izgledaju kraljevi u uzvišenim zamislama.

Vukadin ništa nije doživio ni ponio u sjećanju o sadržaju svečanosti, govorima, jelima, muzici i igrama, poznanstvima, razgovorima i ostalom što je bilo u toj sali. On čak ne može ni da pretpostavi u koliko sati mu je prišao kraljev ađutant i zamolio da pođe za njim.

U kraljevom kabinetu, pilote Vukadina Jelića i Milana Mitića, primili su predsjednik vlade đeneral Simović i Kralj Petar Drugi Karađorđević.

Razgovarali su, kako će kasnije prepričavati i Jelić i Mitić, kao obična četiri čovjeka, o svemu i svačemu. Naravno, najviše o događajima kroz koje su prošli bjegunci. Vukadin je stalno gledao u Kralja kao da je pred njim svetinja. A ta svetinja je tako umiljato mila, dobra, blaga, koju izražajno krasi bogoumilni pogledi, iz kojih zrači nepatvoreno prijateljstvo i dobronamjernost prema podanicima. Vukadinu je Kralj postavio dosta pitanja, on je na sve njih odgovorio, ali je sve to bilo kao u polusnu, u sjećanju je ostala samo svetinja, lik Mladog Kralja. Pa ipak je upamtio jedno, kako je došlo do odluke, koja će opredjeliti njegovu daljnju sudbinu.

"Razmišljao sam da ih priključimo onoj šestorici pilota, i odmah pošaljemo u Ameriku", rekao je Kralju predsjednik vlade, glasom koji je nedvosmisleno upućivao na njegov lični prijedlog. Kralj je klimnuo glavom.

Predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Ruzvelt je obećao Jugoslaviji avione i odobrio obuku jedne grupe pilota u bazama u SAD. Uz englesku političku podršku i materijalnu pomoć. U Kairu je organizovan privremeni vazduhoplovni centar jugoslovenske vojske. Tu je izdvojeno šest najboljih pilota, koji će se obučavati za letenje na američkim bombarderima, TVRĐAVA B-24, i nakon poduzetog čekanja, dobili su nalog da krenu za London, i pristigli tamo, upravo, kad i Vukadin Jelić i Milan Mitić. Tu okolnost je iskoristio đeneral Simović, jer bilo je to očito, posebno je naklonjen bjeguncima, te i njih uključio u preobuku.

Na put za Ameriku krenuli su ubrzo poslije savindanske svečanosti. U grupi od petnaestak uniformisanih momaka otputovali su vozom do Škotske, odatle brodom do Kanade, pa opet vozom do Washingtona, gdje će osam pilota ostati oko mjesec dana, čekajući početak obuke.

Amerikancima je, uvijek, najvažnija vijest ona koju objavi ozbiljna štampa, a ozbiljna štampa kao glavnu vijest objavljuje, uvijek, ono što čitaoci vole da se objavi. U vrijeme dolaska pilota u SAD, pojavili su se članci o hrabrim jugoslovenskim pilotima, kao i senzacionalne reportaže o dvojici od

njih, Vukadinu Jeliću i Milanu Mitiću, koji su na čudesan način pobjegli iz zarobljeništva iz NJemačke. To su oni: Neustrašivi čuvari otažbinskog neba, koji su se upustili u krvavi obračun sa pomahnitalom fašističkom letećom mašinerijom, oni koji su rušili Hitlerove bombardere nad Beogradom i Zagrebom.

Piloti su u SAD naišli na gostoprimstvo i bili pozivani od strane više dobrotvornih organizacija i antihitlerovskih udruženja. Vukadin Jelić i Milan Mitić posebno. Njih dvojicu će primiti i uvažena dama američkog političkog života, supruga protukandidata predsjednika Rousvelta, i tom prilikom im uručiti visoko američko odlikovanje, medalju Gorga Washingtona. Biće i počasni gosti i u New Yorku, ali Vukadinu Jeliću to ne bi bilo za naročito pamćenje, da u njemu nije ostala upečatljiva slika prvog dodira sa gradom New Yorkom. Ugledao ga je preko rijeke East. Oblakoderi su ga jako dojmili, ali oblakoderi i dole u vodi, pa oblakoderi i dole u gore, kao da su duplo veći, u njemu su stvorili nezaboravnu sliku ljudske moći, koju više nikad neće smetnuti.

Još je nešto vidio u New Yorku, što je po njegovom umu neponovljivo. Najveću zgradu na svijetu, Empire State bilding zgradu visoku sto dva sprata, i bio na njenom stotom spratu. Neko vrijeme prije njegovog dolaska, o tome je pisala svjetska štampa, leteći nad New Yorkom po magluštini avion se sudario sa ovom, kao šilo oštrom zgradom, negdje na nivou sedamdesetih spratova probio zid, motor uletio i zaglavio se negdje oko lifta. Sada se to pokazivalo, i naplaćivalo, kao posebna turistička atrakcija. Pilotu Vukadinu Jeliću je to moralo biti posebno zanimljivo, jer će o tome šta je vidio penjući se liftom, pričati desetljećima.

U Cincinnatiju, država Ohio, živi tročlana porodica Jesić, koja je srpskog porijekla iz Kikinde. Oni sa simpatijama čitaju novinske članke o jugoslovenskim pilotima. Domaćica ima rođaka inženjera o kome ništa ne zna od kako je počeo rat, a radio je u vazduhoplovstvu, pa je došla do pomisli da bi ovi piloti mogli o njemu imati neka saznanja. Kaže to dvadesetosmogodišnjoj kćerki Kaći, i naloži da napiše pismo jednome od pilota, sa molbom da odgovori na pismo i pitanje, da li znaju što o njenom rođaku. Nakon što je Kaća napisala pismo, (ona se amaterski bavila i novinarstvom), ostalo je da odabere jednog od osam pilota, da bi završila i početak pisma. Gledala je fotografiju sa osam dčnih momaka, čitala članak iznad njega, i odlučila se da pismo naslovili na pilota Vukadina Jelića. Usput je dodala želju, ako za to on nađe vremena, da joj pobliže opiše i njegov bijeg iz zarobljeništva.

Vukadin Jelić je na pismo ubrzo odgovorio. O rođaku nije znao ništa, ali je napisao nešto o bijegu, kako je tražila nepoznata Kaća. Ubrzo je dobio novo pismo i u njemu molbu, da detaljnije napiše o nekim detaljima bijega. Odgovorio je i na njega. Opet su od nje stizali zahtjevi, on na njih odgovarao, i prepiska je prešla u naviku. Pisma su bila sve toplija, pa su se u njima počele pojavljivati i riječi, koje su nagovještavale potrebu susreta, pa i dogovaranje o njemu. Prepiska je počela dok je Vukadin bio u Washingtonu, ali je nastavljena i kad je odselio u grad Albuljurky, na tamošnji aerodrom na obuku.

O pismima koja su pisali dva mjeseca oni će kasnije često pričati i zasmijavati se, a i jesu za smijeha. Vremenski su ubrzavala kao voz, koji iz stanice krene sporo stenjući kao da neće moći daleko, a ustvari, stalno ubrzava više i više da bi dostigao punu brzinu, i tako jurio, da bi se pomislilo ovaj se nikad neće zaustaviti. I njihova pisma u početku rijetka, tako su ubrzala da su pobjeđivala i protok vremena. Kad je brzina dostigla pismo na dan, a šta je drugo i moglo da preostane nego susret.

Vukadin Jelić je dobio dozvolu od školskih vlasti i krenuo je u Cincinnati, na tri dana. Oko dozvole se dosta namučio, i ne znajući da je Kaća i više, jer njen otac nije htio ni da razgovara o takvoj posjeti, sluteći da bi se time mogla iskomplikovati Kaćina veza sa mladićem koji mu je prirastao srcu.

Treperila su srca to dvoje mladih ljudi, jer duboko u njima razvila se nejasna ali snažna ljubav, mada ta riječ u pismima nije spomenuta, a do susreta dolazi, tako su pisali, da prijateljstvo ojačaju i fizičkim upoznavanjem. Kaća je zamolila svoga mladića da pođe sa njom automobilom pred jednog gosta, nekog čiču iz Starog kraja. A kada su se susreli, prijateljski izljubili i sjeli u automobil, njen mladić je u naletu jasne ljubomore prigovorio, jer je pored njega sjedio dvadesetpetogodišnji ljepotan: Je li ti, ovo, taj čiča?. I ta će se rečenica, godinama kasnije, ponavljati.

Koliko se ozbiljnih događaja zbilo u tri dana koliko je Vukadin Jelić imao dopusta, teško bi se mogli i pobrojati. Jedno od njih je i Kaćino preimenovanje u prezime Jelić.

Čim su se osamili, onaj čudesan fluid što ga ima svako ljudsko biće a ne može da upravlja s njim, rasplinuo je u njima, po njima i oko njih, potekli su u mlazovima s jednog na drugo, tako da su hitrinama preselili u neki potpuno nov svijet. U njemu je sve u znaku opojnih mirisa tih fluida, i drhtavice od sreće. Jedva da su koju umjeli i da proslove, jer se u tom svijetu ne govori, tamo usne omekšavaju, oči ovlažuju a tijela podrhtavaju.

Ona je progovorila prva, zapitala se, šta će biti od njih dvoje. Postaće veliki prijatelji, uspio je i on da promuca. Neće ona to, ne bi nikako mogla tako. A kako bi mogla, opet je, mucajući, tako nekako rekao Vule. Married, Kaća je ovu tu riječ izgovorila posve razgovjetno. Vule je prvi put čuo tu englesku riječ, ali kao da je pred njim riječnik bio je siguran, ona znači – ženidba. Prihvatio je ponudu i shvatio kao dozreo plod dvotijelnog podrhtavanja.

Sve je dalje teklo kao kad se pokrene lavina. Ne mogu oni čekati sveštenika da dođe iz nekog drugog grada, vjenčaće se kod vlasti.

Čitav grad je na nogama, jedni im vade predbračnu zakonsku krv, drugi popunjavaju više nejasnih aplikacija, treći traže muziku i pjevače, četvrti salu, peti jela i pića...

Svadba se odigrala. Govoriće prijatelji dugo o njoj, bila je kao da je pripremana mjesecima.

Bračni par Jelić je uspio da obavi sve nužnosti, za prilike koje su imali, pa i onu da otputuju u Albuljurky, država Nenj Meksiko, da bi se mladoženja na vrijeme prijavio na aerodrom.

Unajmili su sobicu i prepustili se ljubavnim plamenovima.

Od roditelja Kaća je dobila na dar dvije hiljade dolara, i Vukadin je imao nešto uštedevine, pa im ni materijalna strana nije remetila sreću. Kupiće i automobil, ne naročit, polovan, za četiri stotine dolara, jer on mladim i zaljubljenim ljudima na poseban način zna usrećiti sreću.

Ubrzo je uslijedila prekomanda na novi aerodrom u Smirnu, poslije dva mjeseca još jedna, u Tuston. Seljakanje, za zaljubljeni bračni par značilo je samo promjenu sobe i kreveta, a oni su isti u svakom mjestu na svijetu.

Vukadin Jelić je, kao što je i ostalih sedam pilota, obuku usvajao veoma dobro, tako da je na toj strani bio zadovoljan, a zadatke je obavljao sa voljom i zadovoljstvom. Nije bilo naročitih situacija koje bi uveseljavale ili remetile Vukadinov, sad već i Kaćin život. Jedan će se ipak dogoditi.

Dogodio se na aerodromu u Smirni. Kralj Jugoslavije Petar Drugi Karađorđević je posjetio Sjedinjene Američke Države, a u okviru zvaničnog programa, predviđeno je da obiđe i osam pilota na obuci. Prijem Kralja od strane komandanta aerodroma organizovan je kraljevski, i domaćin će mu biti ugledni general poslat čak iz Washingtona.

U Vukadinu je još jednom uskiptila odanost i ljubav prema Kralju, još jednom je uzdrhtao očekujući stisak svetačke kraljevske ruke. Svečanost doživljava i kao iskazivanje poštovanja njemu, Vukadinu Jeliću, jer u tuđem svijetu, svaki čovjek, pa i on, ima snažan osjećaj pripadanja svom narodu, poistovjećuje se s njim, i osjetljiv je na to kako drugi shvataju i tretiraju taj narod, pa i njegovog predstavnika. U ovome sučaju, kako Amerikanci tretiraju Kralja Petra. Oduševio se prijemom na koji je naišao Kralj.

Oduševio se i Kraljem, ne zna ili je stasitiji, ili ljepše odjeven, ili je ljubazniji, ili umniji. Gutao je svaku njegovu riječ koju je izgovorio na svečanosti. A govorio je upravo ono što je Vukadin želio da čuje. Primio ga je predsjednik Sjedinjenih Američkih Država Ruzvelt i sa njim se zadržao u dužem prijateljskom razgovoru, sa ponosom je govorio kralj Petar. Predsjednik Ruzvelt visoko cijeni borbu đenerala Mihajlovića u okupiranoj Jugoslaviji, to je veliki doprinos savezničkim snagama, naglasio je. Predsjednik će Kralju pokloniti avione bombardere, za koje se ovdje osposobljavaju jugoslovenski piloti, sa kojima će, prije svega ovih osam pilota, ponovo nadletjeti slobodarsko beogradsko nebo. Govorio je i govorio, i sve mudro, nije zaboravio i da pohvali pilote na obuci, sa kojima će se kasnije popričati i fotografisati.

Sa prijema, uz sva ushićenja i zadovoljnosti, Vukadin Jelić će ponijeti i jednu mrlju, o njoj će mnogo puta razmišljati. Nakon što je ustao i podigao čašu u čast Kralja, onaj čuveni general i domaćin svečanosti, otpočeo je zdravicu:

"U ime vlade SAD i lično predsjednika Ruzvelta, pozdravljam uvaženog i nadaleko poznatog kralja Čehoslovačke Petra..."

Vukadin se prenerazio saznanjem da vrhunski američki general, profesionalac i specijalista za svjetsku politiku, nije ni čuo da postoji njegova otažbina Jugoslavija, za koju je Vukadin do maloprije mislio da je jedna od napoznatijih i najvažnijih zemalja u svijetu. I zemlja koja američkoj politici i strategiji znači mnogo. Njegove otažbine nema, ona za ovog generala ne postoji, a ovaj general nije bilo koji, on kroji kartu svijeta, on se bavi ozbiljnim zemljama, ne mari za geografske mrlje, Vukadin pokušava da pronikne u generalovo neznanje i dovede ga u vezu sa svojim znanjem-neznanjem.

Na aerodromu u Tustonju prije letova na velikim visinama, vršena je obuka za velike visine u simulatorima leta. Simulirajući let na visini od trideset hiljada fita, Vukadin Jelić je izgubio svijest. Tragovi polugodišnjeg posrtanja po evropskim neprilikama su učinili svoje, pa ga je ljekarska komisija našla nesposobnim za let u bombarderima na visinama, za koje se već obučio.

Nedugo po tom uslijedila je naredba Vrhovne komande jugoslovenske vojske o prekomandi Vukadina Jelića u Kairo, na poslove lovačke avijacije.

Bračni par Jelića je zatečen novom situacijom i njenom brzinom.

Sjeli su i u miru razmotrili kako im je postupiti. Našli su da je najbolje rješenje po kome će i postupiti. On je otputovao u skladu sa naredbom, a ona se vratila da živi sa roditeljima.

Po završetku rata, dogovorili su i to, a njegov ishod su pretpostavili kao pobjedu Saveznika, Kaća će se priključiti Vukadinu u slobodnoj Jugoslaviji.

Golema tuga je uognula rastanak snažnom ljubavlju povezanih supružnika.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 17.

U svakom ponovljenom dodiru sa mirisom mora raspoloženje i osjećanja rasplinu poput morske pučine, niz koju se otiskuju pomisli. Tako je i sa Vukadinom Jelićem. Ovo mu je prva prilika da od posla napravi korist. LJudi godinama štede da bi priuštili krstarenje svjetskim morima i upoznavali drevnu egipatsku kulturu. Prisjetio se i onog gospodina u Francuskoj koji ga je opčinio znanjima, sad mu pada na um, govorio je i o Kairu i fenomenu Sueskog kanala, prisjeća se i ondašnje odluke da će i on poraditi na proširivanju znanja. Kupio je i ponio knjigu o Africi, već ovim putovanjem će početi s tim. Do sada je uvijek bio pod pritiskom nečega ili nekoga, bez novca i pod komandom, nije bilo prilika da uživa. Danas ima sve uslove, jedino što žulja je voljena Kaća, ali, siguran je, i ona voli da je njemu lijepo, i biće joj drago kad bude čitala njegovo pismo o ljepotama kroz koje je prošao.

Pri pomisli na Kaću usne se same razvlače u osmijeh, već vidi i svoje pismo u njenim rukama. Povukla se u sobu, na osamu mira, raskomotila se, da joj ne smeta ni nepotrebno parče odjeće, legla je na krevet sa pismom na grudima, okreće ga nekoliko puta i otvora, rukom pritiska srce, da mu smiri damar, izvlači hartiju i razlistava, gleda koliko je stranica, provjerava prvu i počinje da čita, prekida sa čitanjem, traži zadnju rečenicu na zadnjoj stranici. Prva i zadnja rečenica pisma su, kod emotivnih žena, važnije od ostatka pisma. Vraća se i ponovo čita prvu rečenicu, suza kanu na papir i satvori mrlju veličine penja...

Kako da počne pismo, najednom Vukadinove misli odoše tamo, koju rečenicu odabрати za prvu? Draga!? Voljena!? Moja!? Kojom riječju početi pismo? Ni jedna ne odražava stanje koje on nosi, i koje bi, vjerno, želio prenijeti na papir. A i ona očekuje baš to, već na početku, u prvoj rečenici, pa i rječi, da odmah sazna visinu ljubavi i stanje njegovih misli o njoj.

Dok brod, mimo Vukadinovih uočavanja, prevaljuje desetine morskih milja, on sjedi pognuto i mislima zagnjuruje u isječak svoga rječnika. Što dublje ponire u selektivni rječnik ljubavnih pojmova, sve je dalje od odbira, jer mu se sve više čini da i ne postoji riječ koju traži. Na um mu dođoše pjesnici. Prisjeti se, nekad mu je neko pokazao neku pjesmu, i napomenuo, da je prelijepa ljubavna pjesma, i da je treba pročitati sa pažnjom, shvatiti i upamtiti. Vukadin ju je pročitao iz pristojnosti, nije ga se dojmila. Potaknut njom, razmišljao je o pojmu ljubav, i o tome je napisano na milione pjesama, i šta to još neko može da napiše a da već nije napisano. I čemu uopšte takav trud?

Prvi put, sada, razumije pjesnike, jer u svim tim milionskim pjesmama nema toliko iskazane ljubavi koliko je ima u njemu, i koju bi želio iskazati pismom. A ne umije da to ostvari, ne umije da bude pjesnik – veliki pjesnik. Shvata i šta pjesnike tjera da pišu, shvata i zašto ima toliko pjesama, shvata i da ni jedan pjesnik još nije vjerno oslikao ljubav koju je njedrio dok ju je opjevavao. Oni koji su ljubav opjevali vjernije, samo su oni veliki pjesnici. On bi u ovome času mogao napisati, gledano i očima umjetnika, vrijednu ljubavnu pjesmu. Uvjeren je.

Pismo će i biti pjesma, eto rješenja. Prva i udarna riječ, koja? Ženče! Moje milo, Ženče?! Šapuće i smješka se Vukadin, a brod iscertava stote milje

okeanske pučine.

Misli na misli ne ostavljaju mjesta turizmu. Trebao je povesti Ženčel? Supruzi je mjesto uz muža. Razmišljali su o tome rješenju, ali nisu imali jasnu predstavu i kako da to ostvare, pa su razmišljanja prekidali, u nadi da će o tome donijeti odluku po završetku obuke. Obuka je naprasno prekinuta, prekomanda prebrzo uslijedila, tako da ništa više nije bilo realno, već ono što su uradili. Tako su mislili oboje, mislili i odlučili. Sada i Kaća, vjerovatno, misli drugačije. Odvojenost zaljubljenih je posebno stanje ljudi, Vukadin se prisjeća da je negdje pročitao takvo nešto, a narod kaže: Daleko od očiju, daleko je i od srca, može li se to njima dogoditi, može li Kaća... tu je prekinuo misao, jer je počeo da drhti, a kako bi tek drhtao da dopusti da misao dokrajči pretpostavku. Ne, neće o tome, odluči i zagleda se u vodene dubine. A dubine će opet namamiti misli o Ženčetu.

Vukadin je u stanju blage nervoze koja mu ne dopušta da se opusti, i putovanje učini ugodnim. Povremeno se opasulji, kako će kasnije napisati Kaći, pa prestane da misli o njoj, ali se onda nametnu prateće misli, o onome kud je pošao. Nema jasnu predstavu o bazi u koju ide, mada ima površna saznanja o njoj. I tu je zatečen, jer je ranije pošao u Afriku, u odnosu na utvrđeni datum, pa nije prikupio informacije, a bio je planirao da radi na tome. Ono što najmanje zna, a postaje mu sve više značajno na ovome putovanju, je, šta će konkretno raditi u lovačkoj avijaciji Kraljeve vojske.

O stanju pokreta otpora u Jugoslaviji zna premalo, tamo je pukovnik Dragoslav Draža Mihajlović, na kojega je Kralj, kao vrhovni komandant Vojske, prenio sva vojnička ovlaštenja, i koji ima jedan dio oslobođene teritorije, ali Vukadin Jelić ne vidi kako bi tako mala teritorija mogla imati avijaciju. Načuo je da postoji i još jedna vojska, istina, ona na terenu ne znači mnogo, koju vode ruski komunisti, ali koja se teško dogovara sa pukovnikom Mihajlovićem, pa mu se tim saznanjem stvar još usložnjava, i postaje manje poznata.

Od pilota koji su došli iz Kaira nije shvatio da li su avioni, na kojima su letili, jugoslovensko ili su englesko vlasništvo.

Razmišljao je i o vrlo praktičnim pitanjima, gdje će živiti i ko će mu davati platu. Odakle uopšte novac za plate jugoslovenskoj vojsci, ko ga dariva i dokle će ga poklanjati?

Ono o čemu ni u najtananim razmišljanjima nije dvojbio je patriotizam, vjernost Kralju i Otažbini, i nošen tim osjećanjem odgovornosti pošao je bez Kaće. Morao je postupiti kako je i postupio, konačne su njegove misli sa kojim će i iskoračiti na afričko tlo.

Došavši u Kairo shvatio je staro vojničko saznanje, sve vojne baze su samo baze, i život i rad u njima nimalo ne zavisi od njihovih lokacija. To što je ova baza u Africi i Kairu za njega ne znači ništa posebno, on će stanovati, raditi i provoditi slobodno vrijeme u krugu ograđenom žicom, van domašaja spoljnog svijeta.

Nije mu bilo teško da se snađe, nije trajalo ni sedmicu dana, saznao je o svemu što su znali i oni koji su u bazi dugo.

U Kairu, jugoslovenska vojska i avijacija u njoj, ima svoju bazu i svoga komandanta, ali je sva vojna aktivnost potčinjena engleskim komandantima. Za avijaciju je to i doslovno tako. Ima avione HURIKANE, lovci jednosjedi, na kome će i Vukadin Jelić letjeti uskoro po dolasku.

Ušao je u grupu sa pilotima lovcima Šivicem i Stojanovićem. Zadaci su im da u niskom letu nadlijeću Sredozemno more i izviđaju kretanje fašističkih

brodova i podmornica. Posao je pun rizika, ali koji to vojnički posao u ratu nije takav, zaključio je Vukadin, i kao i svaki mlad čovjek sve više prihvatao rizik kao izazov, i provjeru svojih sposobnosti. Engleski komandanti su visoko uvažavali učinke jugoslovenskih pilota, pa su im davali sve odgovornije i rizičnije zadatke. Vukadin Jelić se u njima snalazio izvanredno, i sve više unosio ličnu inicijativu, tako da je ubrzo taj posao radio i sa visokom voljom, jer je stalno imao na umu da ratuje za Kralja i Otažbinu. Stojanović i Šivic su izvanredni piloti, i posebno dobri drugari, pa Vukadin sa njima provodi i slobodno vrijeme. Novi način života je postao ugodan.

Godile su mu pohvale i rast ugleda među pilotima, koji su uslijedili nakon njegovog zapaženog otkrivanja neprijateljskih pomorskih objekata. Iz Londona će stići i dvije još značajnije počasti.

Unapređen je u oficira, čin potporučnika, cilj kome je usmjeravao želje još od završetka škole u Nišu. I ona druga, kojom se nije moglo pohvaliti mnogo oficira, Kralj Petar ga je odlikovao za hrabrost, zlatnom medaljom Miloša Obilića.

Na to će se nadovezati povećanje plate, nova odijela i pravo pristupa i tamo gdje prije nije mogao ući. Na službi u Kairu potpuno je našao smisao života i osjećao se zadovoljnim. Samo da je Ženče uz njega, tako joj piše i iskazuje nadu skorom sastajanjju. Ali dogodiće se slučaj koji će u Vukadina utisnuti i drugačiji pečat.

Tip aviona na kojima lete u pustinjskim vrućinama, i pri niskim letovima, pokazuju slabost pregrijavanja. Za eksperiment, pod najnepovoljnijim uslovima leta, određen je Vukadin i Šivec, te još jedan pilot. U tom eksperimentu, nakon vrlo niskog letenja iznad pustinjskog pijeska, motori su se pregrijavali i preko očekivanih visokih temperatura, pa je iz kontrolnog centra dato naređenje da se avioni penju. Ubrzo je onaj treći pilot zapomagao, ugasio se motor na njegovom avionu. Jelić i Šivec su mu savjetovali da se prisilno prizemlji, potrbuške na pijesak, a njih dvojica će se isturiti ispred njega i osmatranjem pronaći ono najpovoljnije mjesto za prizemljenje. Šivec je, u namjeri da što bolje vidi teren, letio svega stotinjak fita iznad terena, Jelić ga je u jednom trenu upozorio da je previše nisko, da je u velikoj opasnosti i da se izdigne. Šivec je uspio da kaže da se zanio, da se koriguje, i da ide gore.

Bilo je prekasno. Dok je onaj treći pilot uspješno slijetao na mjesto koje mu je odabrao kolega, Šivec se zabadao u pijesak. Avion je izgorio i Šivec u njemu. Vukadin je teško podnio smrt kojoj je svjedočio. Naročito mu je bilo teško, kada je, nakon prizemljivanja, vodio spasilačku ekipu na mjesto udesa, i prvi vidio ugljenisano tijelo.

Vukadin Jelić je, kao žena pod bremenom teškim koliko i ona, s naporom nosio sliku ugljenisanog druga sa kojim je radio, jeo za istim stolom i spavao u istoj sobi. I dalje je obavljao zadatke odgovorno, ali više nije bilo u njemu žara kao prije. Kao i u svim prethodnim situacijama kada je zapadao u neprilike, i ovoga puta umiješaće se slučajnost.

U jednoj drugoj engleskoj bazi, u Johannesburgu, na suprotnoj južnoj strani Afrike je velika vazduhoplovna škola, za koju se traži istaknut pilot, sa znanjem engleskog jezika, za nastavnika letenja. Vukadin Jelić je bio baš po mjeri personalaca pa je tamo i prekomandovan.

Ako postoji kraj svijeta onda je to jug Afrike, tako je mislio Vukadin Jelić dok je čitao naredbu o prekomandi. I eto, takva je sudbina, mora i tamo: Gdje svoga nema i gdje brata nije. O tom području imao je predstavu zaostalosti i siromaštva, pa je po dolasku bio iznenađen visokom primjenom tehnike

i bogatstvom ljudi po gradovima, dok su domoroci živjeli vrlo siromašno. Iznenađen je prisustvom Jugoslavena. Bože moj, kuda nas ovaj prokleti rat razasu!

. Naročito se obradovao susretu sa potpukovnikom Ikom Milovanovićem. Za njega je znao i prije rata, bio je pilot visokog ugleda, pa mu je često padao na um, pitajući se da li je živ. I evo, živ je, i prijateljevaće s njim.

Ika je bio komandant Vazduhoplovne Grupe eskadrila u Kraljevu. Kad su Nijemci napali Beograd, pa ta vijest stigla do Kraljeva, a naredbe o pritanju u pomoć Beogradu nije bilo, Ika je samovoljno poveo Grupu i stigao nad napadnuti grad. Na njegovu žalost, kako je govorio, već je bilo kasno. Grupu je prizemljio na beogradski aerodrom, tu ga je susreo Vukadin Jelić i prvi put pričao s njim. Ostao mu je u očima velik, kao jablan na osami dole. U toku rata postavljen je za komandanta jugoslovenskog osoblja razbacanog po Južnoj Africi.

Vukadin Jelić je ostao dvije godine u zvanju nastavnika letenja, i to mu je period života, koji je ocjenjivao kao monoton, kao što i jest, sam po sebi, monoton posao nastavnika. To vrijeme je iskoristio za učenje engleskog jezika, gdje nije postigao mnogo. Činio je to po nužnosti poziva, jer je nastavu držao na engleskom, ali i po ličnoj opredjeljenosti, shvatajući da mu to može biti značajan kapital u budućem životu. Opet u svrhu predavanja, morao je mnogo da čita i uči, a iz toga se rodila navika čitanja i obrazovanja, tako da je mnogo čitao, najprije stručnu literaturu, a kasnije, ono što je imao od ranije u planu, čitao radi svog opšteg obrazovanja. Njegovo svakodnevno društvo su bili, svi od reda, vrlo obrazovani ljudi, sa fakultetima ili akademijama, pa je lako uviđao svoje neznanje, i u tom smislu tražio i čitao knjige, i tako se uspješno približavao, a u dosta slučajeva i prekoračivao znanja kolega sa posla i drugova iz svakodnevnog života.

Potpukovnik Ika Milovanović mu je bio u svemu uzor, široko obrazovan, veoma stručan, ugledan oficir i čovjek, a u društvu jednostavan i zabavan. On će na Vukadina uticati da mijenja mišljenja o mnogim pitanjima, utičaće na konačno formiranje ličnog karaktera. Bilo je pitanja koja nikako nije mogao da prihvati na način kako ih tretira Ika, ili ih je prihvatao sa zakašnjenjem. Za Iku nije bilo svetinja među živima, bili oni ovo ili ono, pa makar to bio i Kralj. Mogao je normalno da razgovara sa fašistima, komunistima, švercerima i sa svakim ko hoće da priča s njim. To je za Vukadina neobičnost, jer su ga u petogodišnjem školovanju učili drugačije, i pod strogom prijetnjom zabranjivali kontakte sa neprijateljima Kraljevine. Oko Ika se događala naročito jedna stvar, koju Vukadin Jelić nije mogao da razumije, a pogotovo ne da opravda, o kojoj će kasnije promijeniti mišljenje, a to je preprodaja. Još tada se govorkalo da je Ika zaradio velike novce, da se obogatio švercom.

Sve što je Vukadin znao o razvoju vojnih operacija i političkim kretanjima, saznavao je od Ika. Naročito u početku, nije mu baš mnogo vjerovao, pogotovo kad je bilo riječi o borbama u Jugoslaviji. Po Ikovom kazivanju, u Jugoslaviji, glavne borbe protiv okupatora vode partizani, na čelu sa nekim Titom. Tito, a ne general Mihajlović, a Kralja i ne spominje, ili ga spominje kao nevažnog činioca u tome, čudio se Vukadin, ali nije kontrirao, samo zbog poštovanja prema uglednom kolegi. Kako je vrijeme odmicalo, i kraj rata se nagovještavao, Ikove priče su počeli prepričavati i drugi. Ti drugi su počeli zanemarivati poslove i baviti se nekim sumnjivim radnjama, pribavljati novac, slično Ikovim metodama. Ono što do nedavno nije mogao ni sniti, oko Vukadina je sve više prijatelja i poznanika, Jugoslavena, koji o Kralju govore nedolične riječi, a o maršalu Titu, još i maršal, sve ljepše i ljepše. I onda je za Vukadina

uslijedio pravi šok.

Pošto je Drugi Svjetski rat privođen kraju, a Jug Afrike je suviše daleko da bi dopirale jasne vijesti o stanju u Jugoslaviji, tamošnji Jugosloveni su sve intezivnije slušali raznolike radio vijesti, talasa koji su dopirali do njih. Vukadinu je, iz tih vjesti, bilo jednako sve nejasno, ali je nepokolebljivo vjerovao u Kralja i njegovu pobjedu. I onda se, dvanaestog septembra 1944. godine, preko radio Londona oglasio lično on, Kralj Petar Drugi Karađorđević. Vukadin je čuo ono što u njegov um nije moglo da stane:

Moji Srbi, Hrvati i Slovenci! U ovim sudbonosnim i za Jugoslaviju velikim danima..., pozivam sve Srbe, Hrvate i Slovence, **DA SE UJEDINE I PRIDU NARODNOOSLOBODILAČKOJ VOSCI MARŠALA TITA!**

Sa mojim punim znanjem i odobrenjem je Kraljevska Vlada Dr Ivana Šubašića sklopila važan i koristan sporazum sa tom našom naoružanom vojskom, koja je priznata i pozdravljena i od naših velikih saveznika: Velike Britanije, Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Država...

Neka živi naša velika, slobodna i federativna Jugoslavija! To su riječi Vukadinovog idola, Kralja.

Tito je gazda u Jugoslaviji, pobijedio je, i Kralj savjetuje svojim vojnicima da idu u Jugoslaviju, pod Titovu kapu. Istina je, radio je krčio, pola riječi se nije čulo ili razumjeo, ali je Vukadin Jelić čuo Kraljev glas, a on taj glas i poznaje, što znači da nije podmetnut. Jasno je, Kralj je sve to rekao. Kralj, u kojega je vjerovao kao u svetinju. Razočarenje je ovladalo čitavim njegovim bićem, ovladalo do rastrojstva. A kad ga je prošla početna nesreća, kako sam kaže da je za njega bio Kraljev govor, a morala ga je brzo proći, jer su ga praktične stvari na to natjerale, za tren se oslobodio Kralja i Otažbine, i počeo da misli samo o sebi.

Prijatelji se razlučuju, oni koji će u Jugoslaviju pod komuniste, i oni koji tamo neće po cijenu života. Vukadin Jelić neće tamo. A kuda će?

Otpušteni su svi Jugosloveni iz vojske, i ostali bez plata.

Oni što će za Jugoslaviju, okupljeni su i dobro organizovani, Englezi im idu na ruku, oni će im obezbijediti i prevoz. Ostali su kao rogovi u vreći. Većina govori da će u Australiju, jer je to jedina zemlja koja ih bezrezervno prima.

Vukadinu Jeliću je teško, on ima ženu, prvo je to na pameti, piše joj, on bi u Ameriku, ali mu američka ambasada ne da vizu, piše joj to i traži da ona poradi na tome. Ika Milovanović ostaje u Johannesburgu, on ima mnogo novca, on je ovakvo stanje predvidio, on započinje neki veliki biznis, sve što Vukadin Jelić kod njega nije prihvatao sada prihvata, i smatra ga pametnim i snalažljivim čovjekom. Obrazovanje i informacije su kapital, zaključuje Vukadin, a Ika sve to ima, i to nesebično nudi i Vukadinu, sam pred sobom zaključuje, i pita se, gdje će i čime će. Poći će u Kairo, pa će odatle pokušati da dođe do američke vize.

Putujući ka Kairu u vozu je sve više odzvanjao srpski jezik, što je Vukadina iznenađivalo. U zatečenom vagonu susreo je više poznatih ljudi, zbog nekih od njih promijenice i vagon. U sljedećem vagonu zatekao je samo vojsku, svi govore srpski, i svi na kapama imaju crvenu titovu zvijezdu petokraku. Jedini je sa kokardom na kapi. Kad je banuo među njih gledali su ga kao u čudovište. Pozvali su ga da sjedne među njih. Pričali su o svemu i svačemu, oficiri ga pozivali da im se priključi, jer mladoj zemlji trebaju školovani ljudi kao što je on. Trebaju im piloti.

U Kairu susrećete takvih vojnika mnogo, i svi su ga nagovarali da pođe u Titovu vojsku. Jednom prilikom pozvao ga je na razgovor neki političar, kako je sam rekao Titov blizak saradnik, i predložio mu da pod posebnim uslovima pređe njima, daće mu veliku platu, stan i sami bog zna šta još. Vjeruje li se tamo u Boga, pitao ga je Vukadin. Pored negativnog odgovora dobio je još i potcjenjivačku grimasu, to je već dovoljno da on tamo ne može, odgovorio je na ponudu. Za Vukadina su komunisti neka posebna sorta ljudi, bezbožnička i otpadnička, sa kojom se nikad ne treba hvatati u kolo. Naravno, nije im tako govorio, ali je na nedvosmislen način odbijao ponude.

Kaća u Americi i Vukadin u Kairu vode žestoke borbe oko pribavljanja vize za SAD. To je neobično teško riješiti, iz razloga što je navala izbjeglica iz krajratne Evrope neobično velika, ali i zbog toga što je vlada SAD prihvatila Titovu Jugoslaviju i negativno se ophodi prema ljudima koji u nju nisu htjeli da se vrate.

Pobjedila je snažna ljubav Kaće. Ona je pribavila papire, po kojima će Vukadin dobiti vizu čim se pojavi u američkoj ambasadi u Kairu, u koju su papiri poslati.

Vukadin Jelić je samo jednom u životu dobio pasoš, bilo je to u Francuskoj kad je lažno predstavljen kao službenik Ambasade. Kad je s tim pasošom došao po vizu u američku ambasadu u Kairo, i nakon što je službenik našao pristigle papire iz SAD-a, te pristupio izdavanju vize, uočio je datum trajanja pasoša, po kome je pasoš istekao još lane. Službenik se uljudno izvinuo i odbio da izda vizu. Posavjetovao ga je da izvadi novi pasoš, a na Vukadinovo upozorenje da njegove države više nema, da su tamo komunisti, službenik je i zijevnuo, spavalo mu se, pa potom lijeno i nezainteresovano slegao ramenima i oborio šalterski zasun.

Za Vukadina Jelića bila je to tvrda bitka, muku oko vize je tako nazvao, jer nije imao ideju kako da pribavi novi pasoš. Jugoslovenska ambasada je odavno ukinuta, neka Titova kancelarija postoji u Kairu, ali ona još nema pasoše. Ko hoće u Jugoslaviju izdaju im neke propusnice, sa njima putnici nemaju problema na kontrolnim punktovima. I kad bi mu htjeli pomoći, pomoći ne bi bilo, nemaju pasoše.

Kupajući se u noćnim morama rodila se ideja po kojoj će i postupiti. Pasoš je važio do 1944. godine, on je cifru 4 prepravio na 5 i opet se uputio u Ambasadu. Vidjevši da je za šalterom druga osoba uznemirenost je splasnula. Službenik je uzeo pasoš, pogledao ime, našao papire poslate od Kaće, te bez dodatnih pitanja utisnuo pečat za vizu.

Na red je došlo pitanje prevoza do NJujorka. Poratno vrijeme je za putovanje uvijek teško. Preskupo i rijetko. Vukadin Jelić je svoje riješio na način, u koji se još jednom morala uplesti neobičnost – sreća.

Naišao je na mornara, Srbina, koji je bio u sastavu posade trgovačkog broda koji se upravo pripremao da isplovi za NJujork. Poklonivši mu pakovanje od dvanaest flaša piva, Vukadin se sprijateljio s njim pijujući u baru. Mornar ga je čamcem, u okrilju noći, odvezao do broda usidrenog dvije milje, tamo ga potajno uveo i upisao u spisak posade.

U toku putovanja Vukadin Jelić je sjedio, a na svim kontrolama, a kontrola je bilo, legitimisan je i propuštan kao član posade.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 18.

Ona tri dana Vukadinovog boravka u Cincinnatiju, prije tri godine, kao da za njega nisu postojala, kad se misli na viđeno i zapamćeno o gradu. Pamti ljubavni žar, svadbu i Kaćine roditelje. Ovim dolaskom, kao da su se ponovila ondašnja tri dana, vatra od ljubavi i prisustvo njenih roditelja. U trogodišnjem sjećanju je nosio sve najljepše o njima, dobri i marljivi ljudi, Dušan i Darinka Jesić, sa izraženim simpatijama prema njemu, i uzvišenom ljubavlju prema jedinici. I u ovom kratkom boravku je na tome stanovištu. Od saznanja da nema vraćanja u Otažbinu do dolaska u Cincinnati, Vukadin je imao dovoljno mjeseci da planira nastavak života, koji će se odvijati u USA. On je, naravno, u cijelosti usaglašen sa suprugom Kaćom, najprije putem pisama, a ovdje dugačkim noćnim dogovaranjima. Ona radi u velikoj i perspektivnoj kompaniji AIR FAIR, ima dobro radno mjesto i dobru platu, pa su odlučili da tu i ostanu. Vukadin će naći neki posao, pa će njih dvoje, sa dvije plate, moći da žive nadprosječno i za američke relacije, što je za početak veoma dobro. Stanovaće sa njenim roditeljima, a kad se i on zaposli, unajmiće apartman i odvojiti se.

Desetak dana proveo je u prikupljanju neizbježnih papira, evidencioni socijalni broj I dozvolu za rad (SS – social security), koji u SAD znači temelj mnogim aktivnostima, zatim ličnu kartu (ID – identification card) i vozačku dozvolu (driver's licence). Usput je tražio i posao, ali više stidljivo, moglo bi se reći usputno.

Od dana dobivanja personalnih papira, pa dok god bude u Americi, Vukadin Vuco Vule Jelić će se pisati Vule Yelich, a Amerikanci će to razumjeti na različite načine. On će se prvih mjeseci sa zadržkom odazivati na nova imena, a koji put neće nikako, zavisno od toga kojega je porijekla službenik koji ga proziva. Biće Vjul, Vul, Val..., Đelik, Đilič, Jilič... Njegovo rođeno ime i prezime, na ježevački način, izgovaraće samo starokrajski ljudi, što znači, ova promjena nije tek tako, bolna je, ali i neizbježna. Ni ime se ne može zadržati!? Baveći se državnom administracijom, i izgovarajući svoje ime i sebi na smiješan način, Vule se svaki put vraćao na početno pitanje: Ko sam i kome pripadam? Nisam ni Srbin ni Amerikanac. Ni Kaći, u dokumentima, ne piše kako je zove on, nije ni Kaća ni Jesić, ona je po rođenju Kacha Jesich. I Dušan je Dusan... I to su pitanja koja se moraju usvojiti kao takva. I za to je bilo nužno vrijeme.

Vule Yelich je u prednosti u odnosu na većinu ljudi iz Starog kraja. Fizički je u izvanrednoj kondiciji, u idealnim godinama života, zna se sporazumijevati na engleskom jeziku, obrazovan je, iskusan je, i što je u Americi od posebnog značaja, ima prijatelje koji su voljni da mu pomognu. Imajući sve to na umu, i on i Kacha, uvjereni su da će on ubrzo doći do posla, nekog, jer shvataju, možda u početku i neće moći naći posao adekvatan njegovim sposobnostima, ali oko jednostavnih poslova neće biti prepreka.

Međutim, nije tako, on nije mogao da dobije ni najjednostavniji posao. Onda se u to, punom snagom, uključila i Kacha. Ni ona nije napravila pomak. Bilo je to prvo razočaranje Vula Yelicha, ali i poticaj da razmišlja na nov način o životu u USA, Americi, kako ovdje nazivaju ovu državu. Počeo je novim očima da posmatra ljude oko sebe i prilike u kojima žive. Do sada je mislio da je Amerika obećana zemlja, da samo u nju treba doći i odvrnuti slavinu

Prvih dana zet Vule je dosta vremena proveo u društvu tasta i tašte, Dusana i Darinke Jesich, upoznao se s njima. Dopali su mu se na nov način. Dusan

je smiren čovjek, razborit i dobre duše. Za kćerku je veoma vezan, pa je otprve zavolio i njenog supruga, i prihvatio ga kao dobrodošlog člana domaćinstva. Tasta je imao bremenit život, i on je došao u Ameriku na nevideno, i iskusio sve nedaće, koje su nužno pratile useljenike bez novca, kvalifikacije i znanja engleskog jezika. Došao je, a supruga, koja je ostala u Kikindi u bremenitom stanju sa Kachom, doputovaće kad se ovdje snađe on. I došla je, sa stomakom do zuba, kako zna da kaže Darinka. Nadničio je, mijenjao poslove, sada radi u mjesnom hotelu. Stasit je i zdrav čovjek, mudar je, radin je i štedljiv, a za sebe će reći da je naročito vezan za porodicu, kćerku i suprugu.

Darinka je tipična starokrajska supruga i majka. Premnogo je u njoj ljubavi prema djetetu i suprugu, i ovisnosti. Osluškujе njihove želje i mišljenja, da bi im udovoljila što prije. Svoje želje i život, od sveg srca, potčinjava njihovim. Zeta doživljava kao najrođenijeg, i čini napore da udovolji i njemu. Vješta je u svim poslovima domaćice, lijepo šije na mašini, pa kao kućnu radinost radi za mjesne modne kuće, i doprinosi uvećanju kućnog bužeta.

Zet se u porodici Jesicha osjeća udobno, kao svoj među svojim. Međutim, a tako misli i Kacha, njihova je prirodna dužnost da se izdvoje i drugačije organizuju život. Ovakva odluka je morala da uslijedi, jer Jesichi nemaju svoj dom, žive u iznajmljenom apartmanu.

Vule je upoznao i sprijateljio se sa svim prijateljima Jesicha, i prijateljima njihovih prijatelja. Većina ih živi skromno, bez jasne vizije o boljem sutra. Tek rijetki su se snašli i žive američanski. Na okupu su i mnogo vremena troše u jalovim pričama, uglavnom o onome što se događa ili se dogodilo u Starom kraju, pri tom se dosta prepiru i svađaju, jedni su da se treba poštovati i podupirati Nova Jugoslavija, iako je komunistička i nije po njihovoj mjeri, ali ne mogu biti dvije države, što je tu je, a drugi su krajnje uporni u negiranju stvarnosti, oni ne priznaju komunističku tvorevinu, i oni će učiniti sve da se obori tamošnji režim, i na presto vrati Mladi Kralj, Petar Drugi Karadorđević.

Vule je sebi razjasnio to pitanje još u Africi. U ovdašnjim raspredanjima ponekad i kaže svoje mišljenje, ali poslije toga svaki put zaključuje, volio bi da nije rekao ništa, jer se neko obavezno naljutio zbog onoga šta je rekao. On je za kraljevinu, on se jednom u to zakleo i takav će ostati. Bio je kraljev vojnik, nije bio četnik, nije četništvom opterećen, a to jesu gotovo svi ovdašnji Srbi iz antikomunističkog tabora. Vule je vidio, opet u Africi, a ovdje to još i potvrdio, da engleska i američka politika pomažu Titov režim, potpuno mu je jasno, četnički pokret je na terenu izgubio rat, izgubio je i na međunarodnom političkom planu, pa on više nema praktične šanse da zbaciti uspostavljeni režim u Jugoslaviji, i da su svi pokušaji na tome planu bez izgleda. Žao mu je ljudi koji drugačije misle i iscrpljuju se u ništavilu ideja. Zbog toga se ponekad zaboravi i otvoreno kaže takvo mišljenje, a kad uslijede žestoke reakcije i prijetnje, pa i optužbe da je i on komunist, upita se što mu treba da o tome priča. Ali i ne može da ne priča, jer svaki dan je sa tim ljudima, druži se, dijeli radost i tugu, a oni ne prestaju da govore o Jugoslaviji, pa kako da svaki put ostane zatvorenih usta. Među tim ljudima je, a da toga do kraja i nisu svjesni, započeo oštar proces rascjepa, podjele do neprijateljstava, koji će trajati desetljećima, pa obadva centra okupljanja hoće da znaju, izričito zahtijevaju, da Vule Yelich kaže – čiji je. A on nije ničiji, htio bi to da im kaže, ali je svaki put neshvaćen, a i ne može biti shvaćen od ljudi kod kojih postoje samo pojmovi naš i njihov. Komuniste ne voli, ali su oni realnost, oni imaju vlast, i kako on procjenjuje situaciju

vladaće dugo. On tu ništa ne može da promijeni, a rado bi mijenjao, ipak zbog toga neće na iluzije da troši energiju. Riječ iluzija do bjesnila dovodi one koji su za pokret Draže Mihajlovića i duboko su uvjereni da će on da pobijedi, tvrdeći da iza njega stoji sva politika Zapada, prije svega Amerika, Engleska i Francuska.

Vule nije nikada naročito volio da razmišlja o politici, a naročito ne da vatreno raspravlja o njoj, a ovdje svi poznanici pričaju samo o njoj, i svi nepomirljivo staju na svoju stranu, i svi se svađaju, a nisu rijetki ni fizički obračuni. Kad je to spoznao u punoj mjeri stanja, na neki način se razočarao u takav srpski mentalitet, kako je jednom rekao. Donio je čvrstu odluku da se izmakne od toga koliko god bude mogao. U tom pravcu ga je poticao i tast Dusan, mada se sam toga nije mogao da oslobodi. Kachu ta pitanja nisu zanimala, za nju su to gluposti, to nisu njeni problemi, ona je samo Amerikanka – srpskog porijekla, i nije njeno da utrunjuje u poslove države u kojoj ne živi. Ona voli zemlju svojih predaka, ali zemlja nisu režimi, neka režime prave ljudi koji žive u njoj, sebi i po sebi. Kako su ova pitanja bila nužno prisutna u svakodnevnom životu Kache i Vula, bilo je važno da njih dvoje imaju iste stavove oko toga, a imali su ih.

Vule ni na koji način nije mogao da dođe do zaposljenja. Pokušao je i ono što Kacha nikako nije prihvatila, da se zaposli kao pilot. Živjela je u strahu od te mogućnosti, piloti mnogo ginu, govorila je i istinski se bojala. Ni tamo nije uspio. Onda mu je tast Dusan našao da pere sudove kod jednog svog prijatelja u restoranu. Pristao je.

Perući sudove Vule Yelich je često zagledao ruke i nalazio da više liče na tuđe. Bolesno crvene boje, natekle i izranjavanje od vrele vode, deterženata i oštih predmeta, bole i zazivaju neugodne pomisli. Naročito se to ponavlja pri kraju rada, u kasnim večernjim satima, kad ga umor savlada i omrzne život. Iako nije mislio da je posao koji radi njegov posao, on mu je prilazio odgovorno, i predano radio. Dok je zaposlen u restoranu radiće pošteno, govorio je Kachi, nakon što bi joj se izjadao, a jadao se svako veče.

"Kako ide posao, zete Vule?" jedno veče će ga zapitati tast Dusan, nakon što su obojica kasno došli kući, u isto vrijeme i jednako umorni.

"Teško!" sa gorčinom u grlu i jedom u duši odvalio je zet Vule.

"Nije to ništa, samo naprijed, svi smo počeli tako", Dusan je govorio ne unoseći se previše u to što govori.

"Ne znam! A i nije neki novac..." gotovo ljutito uzvratilo je Vule.

"Da, teško je, moj Vule", Dusan je shvatio Vulovu bezvoljnost i podilazio mu.

"Da perem sudove?! Ni rentu od toga ne bih mogao da plaćam."

"Biće dobro, moj Vule. Naspri nam po jedno piće", kaza tast i ode da pere ruke.

Do duboko u noć, tast i zet ostali su uz čašicu i ozbiljan i smiren razgovor. Dusan Jesich je u Americi već tri decenije. Prošao je zetove muke, prošao je i one kroz koje će zet još da prođe, a osjetivši da je Vule dopao one prve doseljeničke krize, našao je za potrebno da mu pomogne, razgovorom uz piće.

"Nisam vjerovao da je ovako teško u Americi", otpočeo je Vule, nakon prvog odobrovoljavanja koje stvara alkohol.

"Teško je, ali Amerika je ogromna zemlja, u njoj za svakog ima mjesta. Ali treba i vremena. Treba raditi, bilo što u početku, ali i učiti engleski jezik", otpočeo Dusan sa savjetima.

"Nema posla!" pobuni se Vule.

"Ima posla. Ali, mladi ljudi, pa i ti, htjeli bi odmah da se obogate. To ne ide. Samo vrijeme, rad i jezik", uporan je Dusan.

"Mlad sam, obrazovan, znam nešto i jezika, pa ipak ne ide", objašnjava Vule i dodaje "Kacha radi, pomažete nam vi, ne plaćamo rentu, pitam se kako bi da nema toga. Ovih dana sam mnogo razmišljao o našim ljudima, doseljenicima, koje susrećem stalno, i vidim da su mnogi siromašni, razmišljam i o onim prvim, kako je tek bilo njima, sami, nepismeni, bez jezika i poznanika."

"Poznavao sam sve naše ljude na ovim prostorima. Naslušao sam se mnogih priča i tragedija. Život im je bio gori nego tamo odakle su dolazili. Tamo su bar imali s kim da pričaju. Žalili su mi se..." razgalio se tast Dusan i ušao u fazu raspoloženja kad voli da prepričava iskustva iz života bogatog događajima.

"Zbilja, kada su Srbi počeli da dolaze u Ameriku?" znatičeljno će Vule.

"Ne zna se", kaza Dusan, zamisli se, pa nastavi: "Govorili su mi za nekoga Jovana Miškovića iz 1740. godine, ali je doseljavanje bilo ipak kasnije. U Filadelfiji, Pensilvanija, živio je 1815. godine srpski doseljenik Đorđe Šagić, kasnije Georg Fisher. Prema pisanju ovdašnjih naših novina, Prva imigracija je iz perioda 1815-1880 godine. Druga ili Nova iz 1880-1914 godine, ona je najveća. Treća iz 1918-1941 godine. Četvrta iza 1945. Prva i Nova imigracija su stizali u NJu Orleans, deltu Misisipija, Californiju, Nevadu i Arizonu. Živili su očajničkim životima, grupisali se po srezovima iz kojih su dolazili, između grupa su slabo komunicirali, kasnije će praviti neke zametke potpornih i kulturnih udruženja, i razvijati neku čudnu borbu za prestiž po pokrajinskim isključivostima, iz kojih će se rađati svade i mržnje. Izdvajao se poneki pojedinac i počinjeo da snaži i penje. U pravilu su to postizavali preko leđa svojih iz grupe, i završavali kao njihove vođe i zaštitnici", govorio je Dusan, pravio predah da potegne gutljaj, pa nastavljao:

"Premnogo je doseljenika bilo nesrećnih, zbog nostalgije za starim krajem i porodicom, a dosta ih je tamo ostavilo ženu i djecu, i došlo ovdje da zaradi i vrati se. Malo ih se vraćalo, nisu imali ušteđevine da plate put, a i oni što su imali toliko, stid ih je bilo da dođu praznih žepova, jer je mišljenje o Amerikancima tamo sasvim uveličano. Sa Amerikancima gotovo nisu imali kontakte, nisu znali ni po stotinjak engleskih rječi. Spavali su po vagonima i barakama gradilišta, često na smjenu u jednom krevetu po dvojica i trojica. Radili su i po šesnaest časova na dan, poslove opasne po život. Mnogi su se osakatili i usmrtili. Sve to za premalo dolara na osami pustinja i rudnika: Manje susrećem ljudi nego u našem malom selu, pisao je jedan od mojih prijatelja u Stari kraj. Svaki iseljenik je kamen ili gruda Otažbine, ali ga vrijeme melje u pijesak i prašinu međunarodnu. Svaki iseljenik je lična tuga."

Većina njih je stizala nelegalno, pa su desetinama godina živjeli potajno, bez dokumenata i bilo kakvog uklapanja u građansko društvo. Bili su vjernici, u duši su sa sobom ponijeli Crkvu, malo su znali vjeru, ali su joj bili iskreno odani. "

"A drugi, Hrvati, Italijani... Rusi?" zanimalo je Vula.

"Takvo stanje je bilo i sa pravoslavnim imigrantima drugih naroda", nastaviće Dusan: "Pa su se nalazili i pokušavali zajednički rješavati nedostatak svojih crkava i sveštenika. Obrede su vršili u iznajmljenim kućama i crkvama drugih religija. Zna se da su 1841. godine Grci, Srbi i Sirijci formirali grčku parohiju u NJu Orleansu, onda u San Francisku grčko-rusku-slovensku parohiju i tako redom. Rusi i Grci su bili bolje organizovani, pa i Sirijci,

Srbi su se obraćali njihovim sveštenicima, posjećivali njihove hramove, a posebno ruske zbog bliskosti jezika. Rusi su prvi dobili episkopa, aleuskog i aljaskog, a Srbi nisu imali ni sveštenika za dugo. Prvi put se spominje 1888. godina, kao vrijeme učešća nekog Srbina u bogoslužjenju. U San Francisku je liturgiju služio ruski episkop aleuski i aljaski Vladimir, a: Srbin Gopčević pojao je pričasnih stih, engleski".

"Baš danas, neki gosti govorili su, u restoranu, prepirali su se oko nekoga Gopčevića", prisjetio se Vule.

"Taj Gopčević", kaza Dusan, pogleda u plafon, to čini svaki put kad treba da se prisjeti događaja iz prošlosti. Nastavio je: "U ime Trojnog odbora pravoslavnih Grka, Rusa i Srba, pisao je patrijarhu srpskom Georgiju u Karlovce: Svjatjejši Patrijarše, naše stanje je žalosno. Narod umire bez ispovjesti, bez svetog pričesća i bez svetog krsta, a tijelo se polaže bez opijela, djeca se krste u tuđu vjere, a vjenčanje se vrši po putu Suda, nije li grozno i žalosno. Milostivi Vladiko, ukroti svoje stado i izvrši volju vapijućeg... Vaš Sveti Blagoslov, za jednog sveštenika, kojega će plaćati vjernici", prepričao je Dusan, pa objasnio:

"U to vrijeme je i u Starom kraju mučno stanje srpske crkve, podijeljena je po državama u samostalne mitropolije. Mitropolita Srbije u Beogradu aminuje Kralj, bosanskog i karlovačkog mitropolita postavlja bečki car, a crnogorskog tamošnji gospodar. Do patrijarha srpskog u Karlovcima drži malo ko, jer nije nadležan mitropolitima, i nije biran od njih. To je znatno zbunjivalo srpske vjernike u Americi, pa kad su se obraćali Crkvi, obično su se obraćali mitropoliji iz koje su došli. Mitropolit Srbije Mihailo prvi se odazivao na učestale molbe, i 1891. godine ovamo šalje prvog srpskog sveštenika, arhimandrita Firmilijana Dražića, koji će zauzeti mjesto parohijskog sveštenika u Čikagu i vršiti bogoslužjenje u privatnoj kući. Radilo se o veoma obrazovanom čovjeku, sa dva fakulteta, iz Atine i Praga, profesoru i rektoru Bogoslovije, administratoru vranjske eparhije, ličnim učiteljem kraljevića Aleksandra Obrenovića, a neposredno prije dolaska ponuđen mu je i položaj mitropolita, ali ga nije prihvatio. U Čikagu zatekao je razjedinjene vjernike na vrlo niskom stepenu razmišljanja, pa i nije se moglo očekivati da može ostati duže. Brzo se vratio i kasnije postao mitropolit Skopske eparhije."

"Bilo je, valjda, i školovanih ljudi", pretpostaviće Vule.

"Nedostatak učenih i iskusnih vjeroučitelja bio je izražen", nastaviće Dusan: "Istina, iz Starog kraja su stizali neki ljudi i predstavljali se kao sveštenici, među njima najviše neukih ljudi, ali i probisvjeta i ljudi nedorečenog morala. Vjernici su shvatali da bez sposobnih sveštenika neće moći opstati, pa su sve upornije molili starokrajske mitropolite da pomognu slanjem sposobnih i provjerenih vjeroučitelja. Kako iz Starog kraja nije bilo pomoći, a vjernici su baš tada pristizali u najvećem broju, onda je obraćanje ruskom episkopu dobilo na učestalosti, a on je, u svim prilikama, krajnje bratski, priskakao u pomoć. Vremenom je postala praksa da se ruski vladika doživljava kao svoj. Kad je već ruska crkva potpuno kontrolisala srpske vjernike, onda je razumljivo što je i formirala Srpsku duhovnu misiju u Americi, ali u okviru ruske patrijaršije. Za prvog starješinu postavljen je jeromonah Sevastijan, svjetovno Jovan Dabović, rođen u San Francisku 1863. godine, od roditelja doseljenih iz Boke Kotorske. Ovim činom nastaje novo poglavlje u istoriji Srba u Americi.

"Taj Dabović se stalno spominje", Vule se prisjetio da i njega spominju po kafanama.

"Upoznao sam ga i napričao se s njim", prihvaće Dusan: "Jovan Dabović je gimnaziju i duhovnu školu završio u Petrogradu i Kijevu, potom, u okviru ruske crkve, radio kao misionar u Californiji i državi Washington, pa kratko na parohiji Mineapolosu. U Californiji, u Jecksonu, se 1893. godine osniva Srpska crkvena opština, u koju dolazi Sevastijan Dabović, i ubrzo dobiva dozvolu za gradnju prve srpske crkve u Americi. Temelje osvještava ruski episkop Nikolaj i poklanja crkvena zvona. Podizanje Crkve pomažu Srbi, Amerikanci, a znatnu pomoć je učinio i Slovenac katolik Krist Marelj. Dvije godine kasnije, Sevastijan je dodijeljen katedrali ruske crkve u San Francisku, ali i dalje vodi brigu o srpskoj parohiji u Jecksonu. Obraća se mitropolitu Srbije Mihailu da ga primi pod svoju duhovnu upravu, ali: Da ja i ne prestanem biti građanin ove zemlje, u kojoj sam se rodio.

Ovo pokazuje koliko smo tek mi vjernici bili zbunjeni ruskom jurisdikcijom, kad status svoj ne može da objasni ni jeromonah Sevastijan. On dalje pita mitropolita Srbije, može li mu ruski episkop zabraniti činodejstvo, ima li oko toga kakva kanonska smetnja, i bi li on, mitropolit Srbije, mogao potkrijepiti pravoslavne Srbe u Americi... Mitropolit Srbije je odgovorio: Srbija i Amerika nemaju ugovor oko tog pitanja, pa nije nadležan za izagranične Srbe, a jest nadležan ruski vladika Nikolaj i može zabraniti Srbima u Americi činodejstvo, te da ruska crkva ulaže u duhovni život pravoslavnih Srba u Americi i nadležna je. Dalje piše, da mu se obratio i nadležni ruski episkop Nikolaj, i on mu je, takođe, predložio da preuzme srpske vjernike u Americi, crkve i škole, ali je mitropolit Srbije odgovorio, neka ostaju pod ruskom jurisdikcijom, jer on nema sredstava za to. Velike su naše srpske nevolje", kazaće Dusan, poduže zagledavaće u plafon, potezati sve slađi alkohol, pa nastaviti gotovo zabrinut:

"Slično su odgovarali i drugi srpski jerarsi, tako da je srpsko sveštenstvo zbunjeno ponašanjem starokrajske srpske crkve, a vjernici vjeruju da je to samo neka politička igra, ne priznaju da potpadaju pod rusku crkvu, i tako se ponašaju. Sveštenstvo, ne samo da je zbunjeno, već među njima dolazi do podjele oko tog pitanja. Slijede molbe patrijarhu srpskom Georgiju:

Mi Srbi iz grada Čikaga kupili smo kuću sa tri kata i zemljište za crkvu, osnovali smo Srpsku Pravoslavnu Opštinu. Paroh nam je Sevastijan Dabović kaluđer, Srbin ove države, i završio je bogosloviju u Moskvi, i tvrdi da je nadziratelj svake srpske pravoslavne opštine u SAD. To je sve što mi o njemu znamo. Otac Dabović tvrdi da mi spadamo zakonito pod rusku konzistoriju, i da se ne možemo priključiti srpskoj patrijaršiji, te da nam našeg paroha može potvrditi samo ruska konzistorija iz San Franciska. Tražimo obavijest, jesmo li vaši ili njihovi? "

Patrijarh Georgije odgovara da je u svemu u pravu Sevastijan, ali da oni, ipak, pišu srpskim jerarsima i traže pomoć... Patrijarhu pišu i drugi, traže sveštenika, jer je ovdašnja srpska misija, skroz i skroz rusofilski filijala... U ovakvo bunilo među srpskim vjernicima i vjeroučiteljima, ruski sinod dovodi za episkopa sjevernoameričkog Tihona, koji pokriva Ameriku, Kanadu i Aljasku, a u nadležnosti su mu pravoslavni vjernici Rusi, Srbi, Grci, Arapi, Kreolci, Aleuti, Indijanci i Eskimi. Od 1898-1907, koliko je bio Tihon, podjednako je vodio pastirsku brigu o svim vjernicima, i njegov je prijedlog da ruski sinod donese odluku o formiranju vikarijata aljaskog, pa sirijskog, onda srpsku duhovnu misiju sa šefom igumanom Sevastijanom Dabovićem. Tihon je želio da to bude vikarni episkop, pa je Sevastijanu dao u zadatak da pribavi pismenu saglasnost srpskih arhijereja. 1905. godine Sevastijan piše patrijarhu

srpskom Georgiju Brankoviću, i traži potporu, piše i mitropolitima karlovačkom, srbije i crnogorskom. Tu počinje Sebastijanovo posrtanje po iskrenom ali bodljikavom putu. Ali ne samo njegovo, već i cijele srpske migracije u Americi. Odgovora nije bilo dvije-tri godine. Tek 1908. godine stiže odgovor svetog arhijerejskog sinoda karlovačke mitropolije:

Kako ovaj predmet ne spada u pravni krug rada ovoga Arhijerejskog sinoda, to, ovaj predmet, kao bespredmetan u spise staviti.

Mitropolit Srbije Dimitrije je Saboru predočio molbu, ali se čekalo i pismo ruskog arhijereja Platona iz Amerike. Platonovo pismo nikad nije stiglo u Beograd."

"Ima li koliko srpskih crkava, u Americi?" Vule je već potpuno opušten, i tastovo kazivanje prati s pažnjom i očiglednim zanimanjem.

"U to vrijeme već ima dvadesetak vjeroučitelja među Srbima u Americi, i toliko formiranih srpskih crkveno školskih opština", kaza Dusan i opet će se zagledati u plafon, povući gutljaj i nastaviti: "Sveštenici znaju za vrzino kolo oko nadležnosti, ali i oni površno, a mi, vjernici, to uopšte ne shvatamo, ali prihvatamo samo nadležnost Crkve iz Starog kraja. Slijedi organizovanje prve srpske narodno-crkvene konvencije, sabora, sa ciljem dogovora o unutrašnjem uređenju, kojoj autokefalnoj pravoslavnoj srpskoj crkvi pripasti i pod kojeg Arhipastira. Prije Sabora trebalo je pribaviti pismenu saglasnost srpskih jerarha, pa se svim srpskim jerarsima piše takvo pismo. Sevastijan je, zaista, bio jedini Srbin koji je prilike razumijevao do kraja. On ih je objašnjavao prosto, ovako:

Ruska starokrajska crkva prihvata srpske vjernike i nadležna je. Srpska starokrajska crkva neće da se miješa u ta pitanja, materijalno je nemoćna, a i nije nadležna. Srbi u Americi hoće svoju starokrajsku crkvu i smatraju je jedino nadležnom."

Dusan začuta, poboja se da je zeta zamorio pričom, zbog toga ga probode pogledom.

"Da, da, mi smo neorganizovan narod", kaza Vule, koji je, zaista, sa vidnom pažnjom slušao. I on se zamisli, pa kao da oponaša tasta, i on se zagledao u plafon, pa nastavio: "Da, naši ljudi su, ovdje, od početka neorganizovani. Vidi se to i sada na njima, raštrkani i izgubljeni."

"Upravo tako", saglasi se tast i pojasni: "Srbi su mal narod i još neorganizovan. I u Starom kraju i ovdje. Naročito to ispašta pojedinac ovdje, u emigraciji. Pojedinci iz drugih naroda, i bez znanja engleskog jezika, prolazili su i prolaze bezbolnije. Čim ih se pojavi grupica stvaraju svoju koloniju i udruženja, crkvene opštine, njeguju folklor i običaje, i ispomažu se. Naši i kad stanu na noge, ne ispomažu sabraču. Ima izuzetaka, kao što je Žarko Stain, i zbog toga njega treba poštovati i isticati.

"Dobar je čovjek", požuri da se saglasi Vule.

"Vidio sam ga, hvali te", i Dusan požuri da doda.

"Zar ima ovoliko sati?" iznenadi se Vule, te prvi ustade i pođe da se sprema za spavanje.

Vule je, nakon ovoga razgovora, dugo razmišljao o njegovom sadržaju. Jasno je vidio i sebe u koloni imigranata. Na začelju je. Dug je put koji mu predstoji u prokrčivanju naprijed, to su misli kojim će se baviti uz usnulu Kachu. Vrijeme, rad i učenje engleskog jezika, to je jedini put, ima tast pravo, zaključio je i predao se snu. Jednog dana Žarko Stain pozvao je Vula u ofis. On je to praktikovao samo kad je trebao da naruži koga od osoblja. Da li i njega poziva iz istog razloga, upitao se Vule, odazivajući se na poziv vlasnika restorana, u kome je Vule perać sudova.

"Pratim te od početka", čim su se rukovali i Vule sjeo, otpočeo je gazda Žarko Stain i nastavio: "Tvoje sposobnosti su znatno više od pranja sudova."

"Hvala ti, gospodine Žarko", zadovoljan što je to tema neočekivanog razgovora, a ne kakav ukor, vidno ushićen uzvratio je Vule.

"Ti bi mogao da vodiš biznis", opet je iznenadio gazda.

"Vjeruješ u to?" Vule je to rekao upitno, tek da dobije na vremenu.

"Uvjeren sam i predlažem. Otkupi pola biznisa, ovoga restorana, i preuzmi potpuno njegovo vođenje", gazda se potpuno izjasnio.

"Nisam razmišljao o toj mogućnosti", kaza Vule, koji nije dvoumio između – da i – ne, razmišljao je o mišljenju Kache sa kojim će se suočiti čim ode od gazde Staina.

"Pola biznisa je dvije hiljade dolara, razmisli do sutra", kaza gazda i sam pretpostavljajući da Vulu predstoji usaglašavanje sa suprugom.

"Dobro! Onda, vidimo se sutra", kaza Vule, ustade, pruži ruku u pozdrav i krenu u pravcu Kachinog ofisa.

Veče i noć su za važne dogovore u bračnom životu. A prvo ulaganje u biznis je veoma značajna odluka koju treba zaviriti sa svih strana. Ona opredjeljuje životne pravce. Ono što on treba sutra da saopšti biznismenu Žarku Stainu, praktično znači, hoće li da rizikuju dvije hiljade dolara. Za njih to nisu mali novci. U svakom biznisu se novac može oploditi, zato se i ulaže, ali se može i izgubiti. Ozbiljno su uzeli u razmatranje stanje i mogućnosti ponuđenog restorana. Kacha oko tih vrsta poslova nema iskustvo, a on ima tih nekoliko sedmica, pa su i procjene stanja praktično njegove. Vule je iznosio činjenice; četrdesetak stolica, cjenovnik i broj gostiju, te došao do prometa, onda je njemu suprotstavio troškove, i u svim varijantama je ostajala ne mala razlika – profit. I pored jasne profitabilnosti, u Vulu je jača želja da postane biznismen, gazda, a restoran je prvi izazov, kome ne može da odoli. On se opredijelio – za, Kacha je rekla da ne zna šta je pametno, ali eto, ako je on siguran u sebe ona će da ga podrži.

Podrži je prava riječ, jer se radi i o njenoj teško stečenoj ušteđevini. Na sto su iznijeli novac koji imaju, onda su ga brojili i odlagali u gomilicama, i on i ona, radi kontrole, i izbrojili devet hiljada dolara. Malo više od polovine je Kachino. Već su od početne ušteđevine potrošili pet stotina dolara, nepotrebno, saglasili su se i još jednom se upitali, da li im je večerašnja odluka dobra. Opet su dugo govorili o –da i – ne, jer se pojavilo još jedno zahvatanje iz ušteđevine, ako će on preuzeti restoran mora imati automobil, to je novih pet stotina dolara, ocijenili su, za toliko se može kupiti polovan automobil još u dobrom stanju.

Za desetak dana Vulov plan je došao u zamišljeni zamah. Napravio je malu reorganizaciju stolova, od zatečenih pet zaposlijenih žena ostavio je četiri, i njih ispremještao, zaveo je više discipline i štednje, kupio je automobil PACARD sa kojim ide u nabavke ali i pred Kachin ofis. Sve u svemu, kako je govorio supruzi, imaju dobar biznis. Na red je došlo i odvajanje od tasta, mada im je kod njih lijepo sa nestrpljenjem su čekali da se odvoje, imaju potrebu da su sami, hoće da se mogu raskomotiti, da se mogu milovati kad za to imaju potrebu, a ne kao sada samo kad roditelji nisu u kući. Našli su apartman i ostvarili i tu želju.

Lijepo im je na nov način. Ništa za dvoje mladih ljudi ne može biti tako lijepo kao vrela zaljubljenost koju prati i poslovna sreća. Kacha i Vule imaju

baš takvo stanje, neizmjereno se vole, više nego iko na svijetu, tako misle, niko im ni na koji način ne ometa ljubav, imaju i solidnu uštedevinu, a evo imaju i biznis, sve to samo sanjaju drugi mladi parovi oko njih, pa kako da ne budu srećni. Oni to jesu, i oni to pokazuju na svaki način i na svakom mjestu.

Roditelji imaju neku vrstu tananih osjetila kojima, na neizražajan način, stalno bdiju nad svojim čedima. U samom začetku prepoznaju nevolje svoje djece, doživljavaju ih koliko i ona, a ako se nevolje izrode u patnje onda pate i više od njenih nosilaca, djece. Jednako je i sa srećom. Ta osjećanja su osobito razvijena prema jedinicama, kao što je u slučaju Kache i njenih roditelja. Samo dobra djeca uočavaju tananost roditeljskih osjećanja i čine napor da svoje radosti čim prije iznesu pred njih, a nevolje zadrže što dalje. LJepotu bračnog stanja koju imaju Kacha i Vule njeni roditelji prepoznaju, ali je i svakog dana provjeravaju, ocjena se ne mijenja, djeca su im hvala Bogu srećna, kako se usaglašavaju svaki dan. O roditeljskoj sreći govore i Yelichi, ali govore i o jednoj drugoj sreći koja još nije moguća.

I Vule ima divne roditelje, majku Smilju sa najtananim osjećanjima u ljudskoj vrsti, i oca LJuba koji je svoja osjećanja uvijao u neprozirnu oblandu ponosne muškosti, ali kroz koju je mali Vuco u više prilika i neprilika uspijevao da pronikne, i on zna koliko je u ocu LJubu snažno očinstvo. Često razmišlja o roditeljima, o rodbini i seljanima. Razmišljao je i svih ratnih godina, ali do njega još nisu stigle vijesti o njima, zbog toga je tužan, pita se da li su živi roditelji, braća, rodbina i komšije. Posebno je slab prema majci Smilji, svaka pomisao na nju izazove vlagu u očima. I u ovim prilikama sreće, govori Kachi, kad bi mogao nemoguće doveo bi majku u Cincinnati, doveo bi je da bar jednom u svom napaćenom životu, odživi i koji mjesec sreće. Kachu neizmjereno ožalošćuju drhtave riječi i očna vlaga u duši svoje ljubavi, Vula, pa bi ona još više nego bi to on, više da usreći njega, kad bi i ona mogla nemoguće, tu plemenitu i od rada napaćenu majku, svoju svekrvu, donijela u naručju i nježno je spustila u fotelju, tu pored svoga i njenoga Vula.

Pitanja o njegovima, i eventualno dolaženje u Ameriku, svaki put se završavalo riječima, tamo, u Starom kraju, režim je goleme izolovanosti, tamo se teško može otići, a otuda doći je i neizvodljivo. Vule ima provjereno saznanje, njemu tamo nema mjesta, on je za komunistički režim izdajnik, četnik, a četnici su se borili na strani okupatora, protiv svoga naroda, tako govori tamošnja vlast. Vule je činio sve za svoj narod, život isprasio u nebo iznad Beograda, bio u ropstvu kod okupatora zbog toga, pobjegao iz njega, i opet se borio protiv okupatora, ali istoriju pišu pobijednici, i optužbe sastavljaju i presuđuju njihovi ljudi. Vule Yelich je patriota, i ne prizna nikome da je veći od njega, povjeravao se Kachi i tastu Dusanu, a to što mu novi režim ne dozvoljava da bude to što jest, to je drugo pitanje, kao i to što i on ne voli taj režim, i to je drugo pitanje, ali zaprijetiti mu i ne dozvoliti da dođe u posjetu svojim roditeljima, to je već osnovno ljudsko i demokratsko pitanje, i stvar je srži svih diktatura.

Ovakve razgovore vodio je u više navrata, prvih mjeseci po dolasku u Ameriku. Pri tom bi se uzrujavao, ali odmah po završetku priče i smirivao, pa zaključivao kratko, da je tako kako je, da on to ne može mijenjati. Duboko vjeruje u slijeganje prašine na papir tako pisane istorije, a onda će on u svoj kraj doći slobodno, kao slobodan čovjek u slobodnu zemlju. Sprema se da uputi pismo roditeljima, skanjuje se, toliko toga ima da napiše, a ne zna šta tamo

i smije da se čita. Čuo je da su neki roditelji privođeni u policiju zbog pisama sinova iz Amerike, proglašeni propagandnim materijalom, pa se zbog toga skanjuje, boji se za majku i oca, ne bi da ih ko uznemirava zbog njega. Ipak, mora im pisati, i napisće. Ovakva razmišljanja i pogotovo razgovori, sve više su ustupali prostor dnevnom životu i poslovima koje su radili.

Nakon što je Vule vodio restoran pet sedmica, došao je suvlasnik Žarko Stain, da naprave mjesečni obračun, da vide na čemu su, kako je rekao. Ostali su čitavo dopodne sa olavkama u rukama i računima pored sebe. Praktično, obračun se svodio na upućivanje Vula u način obračunavanja troškova poslovanja.

Tek sada Vule vidi koliko ne zna o poslu koji radi, on je troškove samo djelimično uzimao u obračun, kada je govorio sa Kachom, jer za dosta troškova nije ni znao da postoje. Restoran je poslovao slabije nego je imao saznanje, njemu je to sada jasno, mada Žarko nije upotrebio ni jednu riječ nezadovoljstva.

Vule je izvukao zaključak da restoran treba još nešto što mu on nije dao. Šta je to još, ne zna, ali će doći do tog saznanja, razmišljaće koliko bude trebalo.

Nakon nekoliko dana razmišljanja utvrdio je uzročnike lošeg poslovanja. Osoblje potkrada pazar. Dosta novca iz dnevnog pazara ne dopire do njegovih ruku, u to je siguran, na njemu je da to presječe. Ne može sam, ima obaveza i van restorana.

Služeći se statistikom, brojeći goste u različitim dijelovima dana, te prateći koliko naručuju, došao je do nove spoznaje, osoblje se udružilo i zakidaju organizovano. Kad to prekine restoran će poslovati vrlo dobro.

Za akciju koju je naumio treba mu pouzdan čovjek. Koga? Ne vidi ni jednog takvog. Kacha?! Sa njom bi rješio sve brige. A i ona, iako na svom poslu zarađuje dobro, u restoranu bi zarađivala više. Njeno bi bilo da kontroliše osoblje i naplaćuje od gostiju, te da kad on nije prisutan dočekuje i ispraća viđenije goste. Zašto ne, uz šarm njih dvoje restoran će dobiti na ugledu i više privlačiti nove goste.

Kacha se iznenadila predlogom supruga, da iz sigurnog pređe u neprovjeren biznis, kako mu je rekla. Obrazlaže, nije dobro da rade u istoj firmi, ako propada ona propadaju i njih dvoje odjednom. To je opasno u Americi. Ovo što sada imaju najbolje je, ona radi u poznatoj američkoj kompaniji koja ne može propasti, ima dobru i sigurnu zaradu, od koje u slučaju da njemu ne ide mogu živjeti dok se ne snađe on. I još jedan razlog je rekla, ona nije za restorana, ne bi da se provlači između polupijanih gostiju, i zašto bi sebi da pravi to kad već ima lijep i dobro plaćen službenički posao. Vule ima jače argumente, ili je uporniji u njihovom iznošenju, nudi im se ogroman novac, samo će tako nekoliko godine, dok se obogate, a onda će razviti neki drugi biznis, gdje će biti prave gazde, gdje će raditi malo a zarađivati mnogo.

Nisu argumenti pobijedili Kachu, kako je samouvjerenio vjerovao Vule, pobijedila je njena ljubav, popustila je, a protiv je bilo sve ostalo u njoj.

U restoranu su zajedničkim odlukama izvršili temeljite promjene, čak i neke građevinske zahvate. Nekima od osoblja otkazali su, doveli su nove, i odlučno krenuli u nov način poslovanja. Zdušno su radili, i Kacha, koja je svaki dan ostajala duže i duže. Zaveli su strogu disciplinu za osoblje, čak bi se moglo reći i pretjeranu, pa se osoblje počelo izvlačiti bolovanjima i drugim ispričama. Svako odsustvo radnika nadomještala je Kacha, tako da je ubrzo najviše vremena provodila na pranju sudova. Nije nesrećna zbog toga, ona je to bila samo onoga dana kada je pod presijom ljubavi donijela odluku da napusti svoj posao, tada je znala da je ovakvo što može dopasti, sve je to odbolovala u narednoj noći, i sada se ne žali, pokušava da uradi koliko više može, i da radi

ono što Vule misli da treba da radi. Ono što je najbolje za restoran, a šta je najbolje to zna samo on. Žarko Stain je iz prikrajka okom iskusnog biznismena pratio rad ornog bračnog para, želio im dobro, i pustio ih da rade tri mjeseca, pa se tek tada pojavio, opet da naprave obračun.

Novi obračun je pokazao poražavajuće rezultate poslovanja. Yelichi su utučeni. Od bogatstva sa restoranom neće biti ništa, i ne samo to, ne mogu da izvuku ni minimalne plate. Nekoliko dana su više bauljali po restoranu nego su radili, a onda su zaključili da tako više ne ide, već da moraju donijeti radikalnu odluku.

Povukli su se u mir apartmana, razgovarali do duboko u noć i odlučili da prodaju restoranski biznis. Sa razlogom su se plašili poteškoća oko prodaje, jer su oni lošim vođenjem restorana oborili njegov ugled i vrijednost. Ipak, prodaće ga, pa koliko god da izgube na njemu. Prvo će to saopštiti kompanjonu, Žarku Stainu, a može im se dogoditi i sreća, da on otkupi njihov dio. Naravno, u takvim slučajevima je pravilo, on će ih malo ucjenjivati da bi platio što manje, ali oni su na to već spremni, samo da se riješe restorana i krenu nekim novim tokovima.

Prijem na koji su naišli kod Žarka bio je iznenađujuće bratski. Bez ikakvih prigovora, iz sefa je izvadio dvije hiljade dolara, dao ih Vulu, rekavši da mu vraća novac, i da mu želi više uspjeha u novom biznisu.

Bračni par Yelich je proveo još jednu besanu noć, iz koje je izišao sa još jednom radikalnom odlukom. Poći će u Californiju i tamo oprobati sreću. Dva su razloga takvoj odluci. Ovdje su izgubili na ugledu zbog neuspjeha sa restoranom, a to je vrlo teško palo njenim roditeljima, Dusanu i Darinki Jesich, pa da bi njih oslobodili neprijatnosti, koje će, po prirodi stvari, nužno uslijediti, odlučili su da im se uklone iz vidokruga, i da sve svoje nedaće nose sami. Drugi razlog je klima. Kacha je teško podnosila kišu, hladnoću i hladnu vlagu, odavno je željela kalifornijsku toplotu, pa je ovo bila prilika da to i ostvari. Ima tetku u Los Angelesu, Darinku, koja ju je godinama pozivala da dođe i živi kod nje. Sada se odlučila da je nazove. Tetka se oduševila, neka dolaze odmah, i neka žive kod nje, koliko god hoće, a svakako bar dok ne nađu poslove i ne naprave malo ušteđevine.

Dva tri dana su se vozali PAKARDOM po okolini, i svraćali kod prijatelja da se pozdrave, u nekih na ručak a u drugih na večeru, jeli pili i veselili se, kao da nisu gubitnici već veliki dobitnici, iz njih je zračila sretna mladost, tako da su svuda ostavljali ljudsku toplinu iza sebe, i lijepe uspomene za obostrana pamćenja. A onda su iz apartmana ponijeli što je moglo stati u automobil, ostalo su prodali i razdijelili.

Puni života, ljubavi i pjesme, Kacha i Vule Yelich, otisnuli su se svojim PAKARDOM na put od dvije hiljade milja. Nije ih briga kad će stići, važno je da im je lijepo, a jest im lijepo, sve što imaju uz njih je, a ljubav je jača nego ikad, uvijek o svojoj ljubavi misle tako, i zato, zaista, i jesu srećni, i zaista, i nije važno kad će stići u Californiju.

A stići će.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 19.

Na putu za Los Angeles, mladost je pjevala čitavih hiljadu milja, polovinu puta, da bi ih onda preuzeli zamor i pospanost. Uslijedila je razmjena umorom inspirisanih ružnih riječi.

Iza druge hiljade milja presreo ih je velegrad i zaustavio kod tetke Darinke, koja ih je primila kao svoje najrođenije, kako je rekla čim su ušli i raskomotili se. Neka se smjeste, odmore koji dan, pa neka traže posao, posavjetovala je. I oni tako misle, kazali su.

Već sutri dan krstarili su ulicama Los Angelesa i raspitali za mogućnost zaposlenja. Činili su to i narednih dana, i došli do spoznaje, da ni ovdje nezaposlenima ne cvjetaju ruže. Nedvosmisleno su utvrdili da ni na koji način, ne mogu računati na solidno plaćene poslove, baš kao što je i u Cincinnatiju.

Ovdje ima dosta ljudi porijeklom iz Starog kraja, to je zračak nade, mislili su i dali se na upoznavanje njih – što više. A onda se tu ispriječilo ono o čemu je govorio tast. LJudi koji svojom pozicijom ne mogu pomoći ni sebi ni drugom, sami nude poznanstva i pomoć, a oni koji su zakapitalili za poznanstva i sjedeljke nemaju vremena, i ne odazivaju se ni na kakve pozive sa primjesom vapaja. NJima će ipak pomoći neko, bili su uporni i na tu jalovinu trošili nenadoknadivo vrijeme. Upoznali su dosta ljudi i stekli neke prijatelje. Naravno, sve je išlo preko tetke Darinke koja je ulagala napore da im pomogne u svemu. Kad su čuli da u blizini ima srpsko pravoslavna crkva, crkva Svetog Save, sa nestrpljenjem su očekivali nedelju, jer će tamo, na okupu, vidjeti sve Srbe iz bliže okoline. Upoznaće i neke ljude čija imena već znaju, ali nisu mogli i da ih susretnu.

Dočekali su crkveni dan, sreli su na stotine Srba, dvije-tri desetine i upoznali su, da bi na kraju dana zaključili, da nisu nimalo pametniji nego su bili u dolasku. Oko crkve tekao je prepoznatljiv razgovor: Stari kraj, komunisti, policijski režim, vojska Zapada koncentrisana oko Trsta, koja će riješiti jugoslovensko pitanje, zbaciti Titov režim i uspostaviti Kraljevinu. Drugi misle da to više nije realnost, tvrde, Rusi to neće dozvoliti a Zapad nije dovoljno odlučan, a i dogovorio se sa Rusima. Kako bi Vule Yelich, ili bilo ko drugi, usred tako važnih istorijskih razgovora mogao potegnuti pitanje nezaposlenosti jednog prostog čovjeka. U pitanju posla, na Crkvu više neće računati.

Desetak narednih dana, i danju i noću, posjećivali su tetkine prijatelje, ili su prijatelji bili kod nje, a sve je podešavano za ciljeve Yelichevih. A onda će planuti u tetkinom domu.

Dok su Kacha i Vule, bili van kuće, jednoga dana, u tetki je proradila ženska znatiželja. Ušla je u gostinjsku sobu i razgledala ono malo stvari po koferima. Kad je naišla na sliku Vula sa Kraljem Petrom zgranula se. A kad su se vratili Yelichi iz nje je zasiktala sva ružnoća proširenog vašarskog rječnika.

Optužila ih je da ruše legalnu državu Jugoslaviju, da su protiv Tita i Otažbine, da su opasni provokatori i da rade u dosluhu sa mračnim silama, koje bi da u Otažbini zbate Narodnu vlast... Slikao se sa Kraljem Petrom, optuživala je, a zašto je Kralj pobjegao iz Zemlje, zašto nije sa Titom pod ruku, pa na okupatora, da ga istjeraju iz Zemlje, ali ne, Gospodin će na sigurno u Englesku, pa kad ćeš iz Zemlje i ostani tamo... Na kraju je dodala, pod njenim krovom takvim ljudima, kao što su Vule i Kacha, ne može biti mjesta, i da se odmah spakuju i napuste pošten dom.

Za sahatak vremena sva je Yelicheva imovina zbačena u automobil. Sa praga kuće su promrsili nekoliko rječi, koje bi trebale da znače nejasan pozdrav,

i tetka je nešto mrmorila, vjerovatno i ona pozdrav, pa da oni vide, požurila da zaključa vrata, da odahne dušom, kako će prepričavati istomislenim prijateljicama. Izgnanici nisu govorili dok su prenosili stvari, jer je tetka stalno bdjela nad njima, kao da će je orobiti, pa su nakon što su odmakli koju milju zaustavili se i počeli dogovarati o mogućim mjestima pravca nastavka puta.

Gdje će?

Prvo što im je palo na um je porodica Milke i Herija Zac, tetkinih prijatelja, ali, koji su i Yeliche prihvatili sa naglašenim simpatijama. Probaće kod njih. Zamoliće da ih prime na nekoliko dana, dok se ne priberu i ne snađu. Zapustili su motor i krenuli u Monterey Park, gradić udaljen do desetak milja.

Nakon što su popričali sa domaćinima, i počastili se, kazali su nevolju koja ih je snašla. Domaćini su im raširenih ruku otvorili dom, i prvi se stavili na čelo kolone, krenuli prema automobilu, da pomognu oko prenosa njihove imovine.

Traženje poslova je, činom izbacivanja iz tetkinog doma, postalo neminovnije i neumoljivije. U to se zdušno uključila i porodica Zac. I već viđeni vodotok proticao je, dani su tekli bez znakova zaposlenja. Jednog dana, od tih silnih poznanika, pojavio se jedan i ponudio Yelichima da kupe dobar a jeftin restoran. Košta samo sedam hiljada dolara, koja stotina se može i oboriti, bio je slatkorječiv. Restoran ima petnaestak stolica, taman da ga opslužuju njih dvoje, druga im posluga ne treba, sva zarada će ići u jedan žep, a ima i dobar položaj, nalazi se na Sonsetu, blizu je Alverada, u Los Angelesu.

Bla bla bla, kako se to ovdje kaže, i Yelichi su zagrizli. U početku razgovora su govorili, u sve bi poslove osim u restoran, oprobali su se i uvjerali da oni nisu za toga, ali kako je razgovor odmicao nuđeni restoran je bivao sve bliži, da bi na kraju razgovora prihvatili poziv i pošli da ga vide. Tamo su odlučili, to što imaju novaca, uložiće u taj restoran.

Kacha će kuvati, prati sudove i pomagati u sali, a Vulovo je ostalo. Kacha još nije skuvala jelo ni u svojoj kući, pa kako će u restoranu, bojala se i na to upozoravala muža, ali je on lako ubjedio, to se brzo nauči, to je jednostavno, ona to može, neka proba, pa ako baš ne bude mogla zaposliće kuvaricu, bio je uvjerljiv.

Sa poletom ušli su u svoj drugi biznis. Shvativši da im nema druge nisu se štedili. Raspitavši se, kod već upoznatih žena, kako se prave ta nekolika restoranska jela, Kacha je krenula sa kuvanjem, ali joj nije išlo od ruke. Nije odustajala, muški je podnosila prigovore gostiju na hranu, mučila se i pokušavala da sledeće kuhanje bude bolje. Još jedna okolnost je podizala nervozu kod mladih ugostitelja, dužina radnog vremena, i iz njega premor, očekivane zarade nije bilo, pa je nervoza hvatala zamah. Yelichi su upornošću odoljevali i smišljali poboljšanja.

Da bi, bar kad ne rade, živili kako treba, kako su govorili, odlučili su da kupe novi automobil, doduše polovan, ali i izazovan, sportski CADILLAC bez krova. Kad nemamo ništa nek bar imamo lijep život, ponavljali su tu rečenicu, vozali se i pjevali, dok im je vjetar mrsio prelijepu frizuru.

Oni će i korak dalje, zašto ne, kad tako može, dobivši kredit za devet hiljada i sedam stotina dolara, kupili su kuću u Duanne ulici, na prelijepom brdašetu Los Angelesa. Razmišljanja su im bila zrelija nego ikad prije. Kuća ima dva stana, oni će na sprat, a manji stan će iznajmiti i od kirije dobrim djelom otplaćivati kredit za kuću, tako da će, praktično, imati besplatno stanovanje, i u budućnosti svoju kuću.

Ali nije suđeno da se njihovi planovi ostvaruju. Čovjek koji im je prodao kuću imao je slična razmišljanja kao i oni, i on je izdao donji stan, i od kirije se mislio ofajditi. A nije, možda je samo zbog toga i prodao kuću, Yelichi će biti skloni da vjeruju u to. Uz kuću ih je dopao i zatečeni podstanar, koji je plaćao rentu samo četrdeset dolara, a ni to već mjesecima neće da plaća. Jednostavno, kaže, neće da plaća. Šta mu ko može.

Vule, mlad i snažan dvadeset sedmogodišnjak, koji je prošao Evropu, Afriku i Ameriku, ratnik, neće ustuknuti pred jednim podstanarom, krenuo je odlučno i prijeteći silom.

Ni podstanar nije bilo koji. On je Indijanac, dvometraš, jak kao bik, a odlučniji od ikog. On nema novaca, on neće da plaća, on i da ima novaca ne bi plaćao, njemu niko ništa ne može, a i odakle njega, nekog Yelicha iz neke Evrope, zašto je on došao na NJegovu zemlju, od kud njemu pravo na Ovu zemlju, tuđu zemlju, zemlju njegovih predaka, i njegovu kuću, i još gospodin izvoljeva, traži da mu plaća rentu... govorio je i stalno popravlja položaj da spremnije dočeka početak borbe. Onda će mu Vule, vidjevši na koga i na šta je nabasao, stišanim glasom objašnjavati da je on, Vule Yelich, kupio kuću, pošteno platio... Indijanac će još jednom da izmjeni borbeni stav, pa prekinuti sabesjednika, da bi ga upitao, kako može pošteno kupiti indijansko od Neindijanca.

I Vule je, nakon ovoga događaja, pomišljao da proda tek kupljenu kuću, ali se, ipak, odlučio za advokata. Nakon mnogo muke i dugo vremena, uspio je da se oslobodi podstanara. Tada je nastalo veselje u kući, a šta bi drugo bilo očekivati iza toga, nego CADILLAC bez krova, da vjetar mrsi kose, vožnja supružnika bez cilja, pjesma i podvikivanje: Kad nemamo ništa nek imamo bar lijep život.

A život nije bio baš tako lijep, sve upornije ga je zagorčavao restoran. Premnogo rada, do duboko u noć, naročito to nije mogla izdržati Kacha, a zarade nije bilo, tek se hvatao kraj s krajem. Ona je postajala sve nervoznija, čak je počela i da prijeti prekidom rada u restoranu.

Jedne večeri, u gluvo doba, krajnje premoreni, a sa premalo pazara u žepu, vraćajući se kući, Kacha je, po ni sama ne zna koji put, opet načela pitanje smisla njihovoga biznisa. I riječ po riječ, i riječ na riječ, nagomilalo se riječi koje se govore rijetko, i koje će u njoj izazvati bijes. Ona će izići iz automobila, kazala je i odlučno dodala, neka zaustavi.

Iako su se zatekli u kraju za koga se govori da je opasan za prolaznike, i još u potpunosti mrklini, i Vulom je ovladao golem bijes, neće ni on da popusti, odlučan je, zaustaviće kad zahtjeva, nek ide, nek ide ta nije luda, neće daleko, vratiće se u automobil čim je popusti ljutnja. Zaustavio je i Kacha je spektakularno izišla i zalupila vratima.

Stajao je očekujući da će se naljućena supruga brzo povratiti. Nije se vraćala, niti je on mogao da je vidi u mrklini. Dosta daleko od njega žmirila je ulična sijalica, i u jednom trenu je ugledao Kachinu siluetu, koja je odlučno odmicala. Odmah, nakon što ju je uočio, pojavile su se i četiri siluete muškaraca.

Kidisali su na nju.

Borba, za svoju ženu, sveta je dužnost, tu nikad kod Vulovih predaka nije moglo biti premišljanja, nema je ni u njemu, iskočio je i krenuo na život i smrt.

Nasrnuo je na gomilu. Četvorica mladića su se jako iznenadila, na tren i zaplašila, nisu znali za automobil, u pustom kraju, na njihovom terenu, nisu očekivali kontranapad, pa su na čas otpustili žrtvu i ustuknuli.

Isprepadana, Kacha se dala u trk ka automobilu, a razbojnici, zaneseni napadačem, njen bijeg nisu ni primjetili. Ubrzo su se pribrali i čoporativno nasrnuli na Vula.

On je uzmicao, oni se više razjarivali, uzmicao je suprotno od automobila da bi Kachi dao vremena, pa se, kao da je izbačen iz pračke, dao u bijeg. Momčina, koja je pet godina trenirana za fizičke napore, čovjek koji je namagarčio Himlerovu mašineriju, s razlogom vjeruje da će nadmudriti i četvoricu ovdašnjih uličara, trčao je i smišljao rješenje. Trčali su za njim. Uskočio je u šipražje pored puta, nakratko im zavarao trag, uspio je izmaknuti pedesetak koraka, a onda će okrenuti i trčati prema automobilu, to je njegov plan.

U zadnji čas, koji korak ispred goniča, uspio je pokrenuti automobil i umaknuti. Kad su bili van domašaja opasnosti, Kacha se nagnula prema mužu i poljubila ga kao žar vrelim usnama.

Ubrzo iza ovoga događaja, Yelichi su prodali restoran iz Sunsatove, sa kojim su se patili godinu dana. Kako se to i radi ovdje, Vule je našao agenciju za preprodaju nekretnina, koji će oglasiti prodaju restorana. Kako do prodaje dugo nije dolazilo, a Yelichima se žurilo, sami su počeli da nude restoran. Imali su sreću, odmah su našli kupca. Kupac je uplatio novac na Yelichev račun putem banaka. Ispriječio se novi problem, za koji Yelichi nisu ni znali da može nastati.

Kad su došli da podignu novac, na svojoj banci, na šalteru su obavješteni da im je račun blokiran i da ne mogu podići ni jednoga centa. Tražili su supervajzera koji se ubrzo pojavio sa papirom u ruci, presudom suda, po tužbi relistatera. Yelichi su obavezni da isplate agenciji posredičku proviziju. Kako kad on nije prodao restoran, već ja, zapitaće ih Vule. Kasnije se utvrdilo, Vule Yelich je potpisao ugovor, odnosno jednu bitnu riječ u njemu, exluzive, koja u ovom slučaju znači, isključivo pravo posrednika da proda i naplati, te za sebe zadrži dogovorenu proviziju. Bez obzira što je taj posao obavio vlasnik, pravo preprodavca ostaje nepromjenjeno. Kako se radilo o velikom iznosu, Yelichi se nisu mogli pomiriti s tim, te angažuju advokata. Advokat je dobio spor na slabom Vulovom znanju engleskog jezika, bio je zavarano, glasiće presuda.

Ponovo se pokazalo da ne mogu naći posao kakav traže, pa su silom prilika još jednom odlučili da potraže sreću u ugostiteljstvu. Ali bez Kache u tome. Kupiće veći restoran na kredit. U Los Angeles će domamiti Kachine roditelje, Dusana i Darinku, da stanuju u donjem stanu, da Dusan radi sa Vulom i od toga plaća rentu. O dolasku Kachinih roditelja već je bilo prepisivanja, i oni su skloni da se na taj korak odluče, da su što bliže jedinom djetetu.

Privukao ih je bar koji se prodavao na Huver bulevaru blizu Adams bulevara u Los Angelesu, dobroj eriji, koji je po procjeni Kache i Vula perspektivan i atraktivan. Kupili su ga na kredit, za šesnaest hiljada dolara, i već je Vule u prvom koraku napravio gubitak od hiljadu i šestotina dolara. Naime, uz bar je kupio i zatečene zalihe pića, a gubitak je nastao na ogromnim količinama piva, koga gosti nikako nisu poručivali.

Dusan je stigao sam, zbog hitnosti posla u baru, a Darinka je ostala na neko vrijeme iza njega. Nakon nekoliko mjeseci, a u želji da otvori više prostora svojoj djeci, kako će reći, Dusan od Vula i Kache otkupljuje polovinu biznisa, bara, u iznosu od osam hiljada dolara.

U baru se točilo vino, pivo, a hrane su držali tek da se ima šta zameziti. Vule je vodio biznis, a tast Dusan ga pratio nesebičnim radom. Rezultati

nisu obećavali. Koliko god da su pokušavali da pazar podignu na nužan nivo, njega jednako nije bilo.

Mučili su se sa barom dvije godine, ali nikako nije dolazilo do pomaka, a onda je uslijedio nagli pad. Prodaja bara nije se mogla izbjeći.

Kupca nije bilo ni na pomolu. Cijenu su obarali sve do osam hiljada i devet stotina dolara, što je oko sedam hiljada manje od onog što su oni platili.

Vule je naplatio novac i tastu Dusanu donio polovinu. Dusan se naljutio, jer on nije ni kupovao, ni vodio, ni prodavao biznis, sve je to radio zet, pa je pošteno da i potegne deblji kraj. Vule je prihvatio neoborive argumente, isplatio je tastu ulog, tako da su Yelichi u ovom biznisu izgubili sedam hiljada dolara. I ostali bez novca.

Nastavili su da se voze u CADILLACU bez krova, pjevali...

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 20.

Vozeći se CADILLACOM po kalifornijskom beskraju Yelichi uživaju život, kako vole da kažu. Ne rade, bez novca su, a ostavljaju utisak da plivaju na dolarima. A kako i ne bi bio takav utisak. Obučeni su po aktuelnoj modi, posebno Kacha kojoj žene ne mogu ni da prebroje haljine, stalno su u pokretu, a CADILLAC bez krova sam po sebi simbolizuje bogatstvo. Veseli su i orni za razgovore i šale. Zdravi su i privlačne spoljašnosti. Ko bi mogao i pomisliti da su, takvi Yelichi, bez dolara u žepu. Upućeni, a takvih će biti dok traje svijet, znaju da im novac poklanja bogati tast. A njihova istina je: Kad nemamo ništa neka bar imamo lijep život. Vole se i to je tajna njihove ljepote. Ali i bračna ljepota, kad-tad, dospije u novčanu ovisnost, tako je i kod Yelicha novac sve češće na usnama. I onda kada im vjetar u CADILLACU bez krova leprša prelijepe frizure. A i nisu više samo oni u pitanju. Dovedi su Dusana i Darinku, obećavali im spokojstvo a sve što su im priuštili je nespokoj. Četvoro ih je, niko ne zarađuje, a troškove prave veće nego da su zaposleni. Uvijek je tako sa ljudima kad su dokoni, više im treba, više troše.

Vule i Kacha su odgovorni za situaciju u kojoj su sve četvoro, ima Dusan pravo kad se ljuti na Vula, saglasni su Yelichi na osami, i dogovaraju da krenu u napad na posao, neki. Kao i sva tri puta do sad kada su se odlučivali za ugostiteljstvo, na sve strane su tražili poslove vjerujući da za mlade, zdrave i obrazovane ljude mora biti prihvatljivih radnih mjesta. Imaju i poznanika više, još vjeruju u njihovu pomoć.

Sve posjete i apliciranja su jalovina, jednako pred Yelichima nema ni traga od zapošljavanja. Vidjeći sa kakvom djecom ima posla Dusan je okrenuo na svoju stranu, na oprobano nadničenje, te s vremena na vrijeme donose u kuću kakvu-takvu zaradu. Zbog nje nije sretniji, pa je, što nije u njegovoj prirodi, počeo da se nameće djeci, da ih potiče na agresivnije akcije, kako se izražavao. Iz ponavljanih razgovora dozrijevala je jedna ideja. I opet ono što su mislili da više nikad neće – ugostiteljstvo.

Jesichi imaju desetak hiljada dolara ušteđevine za stare dane, u zlu ne trebalo, govorila je Darinka, a Yelichi ništa, ako se ne računaju dvije hiljade dolara koje je Kacha davno oročila, kod neke državne asocijacije, i kazala da Vule može sa njihovim novcem kako hoće, ali da će ona sama odlučivati o rezervi

spasa, kako je taj dio ušteđevine nazvala. Muževi su muški ubijedili Darinku i Kachu, pa će one, i ono u zlu ne trebalo i rezervu spasa staviti na raspolaganje voljenim supruzima za nove, osvježene, i sigurne poslove.

Što ušteđevine, što kredita, sa po šest hiljada dolara Dusan i Vule su kupili restoran neposredno uz njihovu kuću u Los Angelesu. Dusan se opametio, kaže, neće Vulu prepustiti potpuno vođenje novog biznisa, neće dozvoliti da bude zatečen. Ako restoran ne bude radio po očekivanju on će to na vrijeme prekinuti, bar neće praviti gubitak. Sve četvoro misle da su na dobrom putu sa restoranom pored kuće, pa su poletno krenuli u novi poduhvat.

Svi poznanici koji se bave ugostiteljstvom, a Dusan i Vule poznaju mnoge, saglasni su da se novac zarađuje na piću a ne na hrani. I hrane je nužno imati u restoranu, po sili zakona o registraciji, ali i zbog gostiju, da bi pili trebaju da meze. Po toj logici orjentisali su se na piće, a od hrane su zadržali samo suhu mezu koja masnoćom i solju zaziva žed.

Radili su godinu dana i često pravili obračune, dvojne, za internu upotrebu i one koji se stavljaju na uvid po zahtjevu inspekcije. Dusan je imao svoj način obračuna kojim se bavio povlačeći se u noćnu osamu. Taj način nije nigdje vidjeo ili pročitao, a vjerovao je samo u njega. Vrlo je prost, govorio je, pazar na vrh papira, čitav papir su troškovi i takse, oduzimanje, i u dno papira šta je ostalo. Nažalost, nije nevolja bila u načinu obračuna, svi načini su pokazivali premalu brojku u dnu papira. Uz sve primijenjene pokušaje popravljanja rada restorana, brojka u dnu papira se samo neznatno mijenjala.

Kao brodolomac na pučini mora, ni potonuti ni isplivati, žalio se Dusan supruzi, šapućući da ne čuju djeca. A djeca su suviše daleko od njih, u CADILLACU bez krova, a vjetar im raspuhuje frizure i raznosi glasove iz pjesama o neprolaznoj ljubavi.

I Jesichi i Yelichi su jeli posne restoranske zalogaje, pitajući se da li da zatvore biznis ili ne. Mlađi češće i glasnije, a stariji rjeđe i stidnije. Mlađi sa takvom zaradom ne mogu računati na bogatu budućnost, a stariji ne bi da ostanu i bez toga što imaju. Vrijeme je proticalo i dospjelo do jednog proljetnog dana, hiljadu devet stotina četrdeset i devete godine, kada su na vratima restorana, uz čuđenje prolaznika, i još veće iznenađenje vlasnika, osvanuli katanci. Uz njih i adresa na kojoj se mogu dobiti informacije o razlogu kataničenja.

Uvidom inspekcije Restoran nema minimum hrane koja je predviđena u dozvoli o otvaranju ugostiteljskog objekta, Vule je Dusanu prepričao inspeksijski nalaz. Tuženi su od nekoga, dodao je, pa skanjivajući se saopštio i visinu kazne.

Dvije hiljade dolara!

Za ono što im je restoran pružio to je basnoslovna kazna. Dusan je izračunao, toliko su godišnje plate njih dvojice ostvarene u restoranu. Rastužio se, ali nije optuživao Vula, krivnju je bez osnova prevalio isključivo na sebe. Nije mu se čuditi, njegov život nije imao uzleta ali ni padova, a ovaj je izazvao sam, jadao se.

Vule je to primio kao jedno posrtanje više, pa krenuo da se uspravljuje. A on je, to se pokazalo više puta, najjači kad je oboren pa se uspravljuje. Izbrijao se do kože, obukao po najnovijoj modi, sjeo u CADILLAC i krenuo u posjete državnim ofisima. Kao da je pošao da prosi djevojku, reći će Dusan, nestrpljivo očekujući povratak zeta. Pričom i šarmom Vule je uspio u naumu. Vratio se sa kaznom porinutom na svega tri stotine dolara. Dusan je ushićen kao da kazne i nema, razmeće se poput vojskovođe koji je dobio važan boj.

Restoran su prodali za isto novaca koliko su i uložili u njega. Ispalo je po Dusanovoj bar neće gubiti.

Opet je nastalo već poznato stanje, Jesichi su povučeni iza debelih kućnih zidova, kukaju nad stanjem nezaposlenosti i besparice, a mladi Yelichi koji ponovo imaju mnogo slobodnog vremena, svakodnevno sjedaju u CADILLAC i prepuštaju vjetrovima da im lepršaju frizure po kalifornijskim ljepotama. Kad nemamo ništa neka bar imamo lijep život, opet će ponavljati i pjevati vjetrovima, pjesme o neuništivoj ljubavi. Usput će se raspitivati za poslove, i kako bi to rekao Dusan, moliti Boga da ga ne nađu. Jesichi su novi neuspjeh doživili veoma nespokojno. Ovoliko nas a niko u kuću ništa ne donosi, često je uz ručak mrmorila Darinka. A nije bila posve u pravu.

Jedan gost restorana imao je lijepog psa, koji je često Vulu bivao oko noga. Jednoga dana vlasnik psa u restoran donese malo kuće i pokloni ga Vulu, koji će sa kućetom uspostaviti snažno prijateljstvo. Nazvaće ga Buć i s njim provoditi mnogo vremena. Kuće će se razviti u veoma lijepog kućnog ljubimca. Kad je Darinka rekla da u kuću niko ništa ne donosi, vjerovatno nije imala na umu Buća. On je kuću snabdjevao svim i svačim, cipelama, haljinama, mesom, povrćem, pticama... Krađa kod komšije Teda, koju je napravio Buć, bila je poprimila misteriju.

Udavala se Tedova rođaka. Oko te udaje bilo je većih ogovaranja i osporavanja. I Ted je imao neku ulogu u tome. Na dan svadbe dobio je zadatak da nabavi ekstra lijep buket cvijeća, i da ga donese nevjesti, kojoj će buket biti važan dio opreme, ukras i predmet koji će zapošljavati ruke, održavati ih u visini sredine tijela.

Preračunavši se u vremenu, Ted je kasnio, pa je u zadnji čas istrčao iz kuće sa buketom, a onda se prisjetio, ključevi od automobila su mu ostali u odijelu koje je nosio do maloprije. Pored kapije odložio je buket, utrčao u kuću, uzeo ključeve i istrčao, i avaj, nema cvijeća. Pretraživao je, možda ga nije ni iznio iz kuće, utrčavao je, pogledivao po ulici, ali niti je bilo cvijeća niti ljudi na ulici. Onda su mu na misao došla sva ogovaranja, pa i pomisao, neko od onih tamo je ukrao buket da naudi nevjesti i rođaku Tedu.

Djevojka se udala i bez buketa, doduše, kanule su suze, ali je to sve bilo malo važno za Teda koliko ga je progonila želja da sazna ko mu je to napravio. A napravio je Yelichev pas Buć. Pola godine kasnije, u jednom od razgovora koje su uobičavali voditi Vule i Ted, povela se priča i o Buću koji se mazio u krilu gospodara. Vule se požalio na ljubimca, u kući mu pravi dar-mar sa predmetima sa smetlišta, donosi šta mu dođe njuške, pa je tako jednom donio i prekrasan buket.

"Buket cvijeća!", zapomagao je Ted, nasmijao se i prepričao nevolje, sve do sada pravu misteriju, koje su proistekle iz te Bućove navike.

Nedugo iza ovoga razgovora, sa nekim novim plijenom u ustima, Buć je požurio da se što prije dokopa doma, pretrčavao je cestu. Udario ga je automobil i osakatio. Teške rane nosio je dugo i završio u prikladnoj instituciji koju će Vule nazvati dom staraca za pse. Mnogo je žalio za njim.

Neimaština je ovladala Yelichima i Jesichima. Jesichi sve ozbiljnije razmišljaju o povratku u Cincinnati, a Yelichi prave inventuru onoga šta su uradili tražeći nove poslove. Rezultat je tužan, opet im je u ugostiteljstvo. Razlika od ranijih zamisli je očita, sada nemaju iluzija o bogaćenju, novo rješenje ima za cilj preživljavanje dok ne nađu odgovarajuća zaposlenja. Poučeni iskustvima iz četiri ugostiteljsaka objekta u peti neće ulagati mnogo, pa neće ni moći da izgube mnogo.

Kupili su kiosk koji je lociran u Action Sijtu. To je trgovački centar koji je otvoren samo dva puta sedmično, srijedom i nedjeljom, od jutra do večeri. Iako mal kiosk ima pet minijaturnih prostorija, za kuvanje, za sudove, ostavu, mokri čvor i prostorijicu za prodaju, u kojoj može da radi jedno lice, najviše dvoje, a u tri zida su šalteri za prodaju. Kuvali su i prodavali kobasice, šnicle, tople sendviče i napitke.

Sa kioskom prolazili su po očekivanju. Zarađivali su dovoljno za skroman život. I ono što je njima mnogo važno, imaju dovoljno vremena za provod, da sjede u CADILLACU bez krova, voze brzo, pjevaju dok se vjetar poigrava prelijepim frizurama. Uz zaradu sa kioskom, za rad od samo dva dana sedmično, Kachi i Vulu je to period s ljepše strane života.

Vule Yelich nikad nije panično tražio posao kao što to obično rade ljudi stanja kakvo je bivalo njegovo, ali nikad nije ni odustajao od traženja. Doći će do toga kad se bude najmanje nadao, govorio je i vjerovao u to. Baš tako se i dogodilo. Iako je obavio mnogo razgovora, napisao molbi, učinio posjeta firmama, i od svega toga nije bilo ništa, u jednome razgovoru sa dvojicom svježe upoznatih ljudi, koji su tezgari pored njegovog kioska, natuknuta mu je mogućnost zaposlenja u fabričici u kojoj rade i oni. Sa pola zbilje Vule je slušao šta mu govore, ali je ipak rekao, bi on to prihvatio. Sljedećim viđenjem saopštili su mu da ga je gazda firme pozvao na razgovor.

Vule je otišao na zakazani apointment, kako ovdje nazivaju dogovorene sastanke. Primio ga je vlasnik, i nakon razgovora koji je potrajao, dogovorili su da već sutra dođe na posao.

Bilo je to s početka hiljadu devet stotina i pedesete godine, pet godina po dolasku u Los Angeles, u Vulovoj trideset i trećoj godini života. Kacha je već bila u trideset i šestoj, i sve joj je manje do trke u automobilu bez krova, a i Vule se toga nasitio. Navozali su se, sada je nova deviza:

Kad imaš dolare lijep život je još ljepši.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 21.

Način na koji Srbi žive u Americi, Vule Yelich ne shvata i ne cijeni. Svodi se na rad i opet rad. U Starom kraju Srbi rade da bi živjeli, ovdje ti isti Srbi žive da bi radili. Stalno im manjka vremena, ne družu se, osim jednom nedjeljno kod crkve. Neće on takav život, nije ga vrijedno živjeti, tako misli i kani da vodi starokrajski način života. Kasnije, kad se i on bude uhvatio u koštac sa preživljavanjem i opsjedne radom, način života za koga nije imao razumijevanja postaće i njegov način, jer se drugačije, izgleda, ovdje i ne može.

Okupljanje Srba oko crkve Sveti Sava, i njihova pobožnost, na njega su ostavili snažan početni dojam, pa će im se priključiti srcem. U Cincinnatiju nemaju crkvu ni popa, povremeno im dolazi pop iz najbliže parohije, bogosluženje vrše u iznajmljenoj kući, ali to nije smetnja da vjerno žive po hrišćanskom učenju. Gotovo svi Srbi redovno dolaze na liturgije. Vule se samo priključio njima, odan je vjernik, ali se nije dublje upuštao u crkveni život, nije ulazio u prepreke koje su organizatori imali oko toga.

Kad je došao u Los Angeles, i nakanio da se dugoročno nastani u njemu, osjetio je potrebu i da se saživi sa svim pitanjima koja se javljaju oko te

vrste života. Prijatno ga je iznenadila Srpska Pravoslavna Crkva Svetog Save koju je našao po adresi: 4355 Second Street, East Los Angeles. Dominira brežuljkom, okružuje je lijepo uređeno groblje. Nije vidio mnogo crkava, a nošen situacijom iz Cincinnatija, ova ga je prijatno iznenadila. Lijepa je, mjereno okom Srbijanaca i velika je, dosta zemlje joj pripada, radoznalo ju je obilazio i zagledao detalje, shvata je kao dio Starog kraja, Srbije i Svetosavlja, a sebe vidi u lancu sunarodnika u raseljenju koji su imali njegovu sudbinu. U njoj su tražili smiraj i vezu sa zavičajem, od koga nikad nisu mogli da se dušom otrgnu kao što ne može ni on. Iz natpisa na kamenoj ploči saznaje, Crkva je pravljena tri godine poslije hiljadu devet stotina devete, i zamišlja onovremene doseljenike i njihova odricanja. Mora da su bila velika, zaključuje osjećajući bratsku bliskost. Svakim novim dolaskom Crkva je bivala više i njegovaa, a dolazio je svake nedelje na Božiju službu u deset sati, sa Kachom, kao i skoro svi Srbi iz prečnika oko sto pedeset milja. Iza liturgije je ostajao u dvorištu Crkve, činio poznanstva i razgovarao. Nakon godinu dana upoznao je gotovo sve Srbe koji žive u Los Angelesu.

Vula Yelicha ni ovoga puta ne zanima politika, ali pored crkve u Los Angelesu politika se ne može zaobići. Ona je na ustima svakog muškarca, žene, pa i djece. Ako će da razgovara sa ljudima, a mora sa nekim, onda mora o politici. Jednostavno, kao da se radi o biti ili ne biti svaki susret je počinjao i završavao Jugoslavijom.

Kao obale nepremostive rijeke vjernici su svrstani u dvije nepomirljive skupine. Za jednu nema Otažbine, to što je sada tamo i naziva se Jugoslavijom je razbojnička komunistička tvorevina, koja ne može i ne smije potrajati. Za drugu je tamo nova Jugoslavija, saveznička zemlja, ugledna i dobro organizovana država. Ona druga skupina predlaže da se skupljaju dobrovoljni prilozima i materijalno pomaže razrušena Titova država, a prvi su takođe za dobrovoljne priloge, ali da se time materijalno podupire Dražin pokret koji će srušiti Titov režim. Prvi su druge nazivali Titovcima, a drugi prve Dražinovcima. Uistini, ni jedni ni drugi nisu to što im se pripisuje, ali jesu na suprotnim polovima. U toku jednogodišnjeg Vulovog boravka različitost se uvećavala, diskusije postajale netolerantnije, a riječi sve grublje, uvredljivije i opasnije. Kad je riječima postalo tijesno, kad su već mnogi posvađani i ne govore među sobom, na red su došla gurkanja, potezanja za revere i na kraju tuče. Titovci i Dražinovci više ne mogu ni Bogu da se mole u istoj crkvi.

Podjela!?

Vule Yelich nema razumijevanja za pravoslavne vjernike Titovce, i pita se kako oni mogu uz komuniste, kad svako od njih zna, komunisti ne vjeruju u Boga, progone sveštenstvo, otimaju crkvena imanja, i na svaki drugi način rade protiv vjernika, posredno i protiv njih ovdje. Koliko god je dublje razmišljao sve manje je nalazio razumijevanja za njih, i svrstao se uz njima sučeljene. Ne zbog toga što u svemu misli kao i oni, on je protiv komunista, samo je to u njemu zrelo, a pošto su samo dvije grupe, onda mu je ta priroda stvari i odredila mjesto. Kad je podjela dorasla do tuča i on se nedvosmisleno odredio, ustao je protiv Titovaca.

Počelo je sa šapatom nastavilo poluglasom, a sada se otvoreno govori o podjeli članova crkveno-školske opštine Sveti Sava. Nude se dva spiska svakom članu. Potpisivanje je trajalo mjesecima i okončano u proljeće hiljadu devet stotina četrdeset i šeste godine. Na spisku Dražinovaca se našlo sto šezdeset

tri člana crkve Sveti Sava iz Los Angelesa, što je manjina ukupnoga članstva, pa je njihovo da napuste Crkvu. Do koji dan osnovaće novu Srpsko Pravoslavnu Crkveno-školsku Opštinu.

Vule Yelich se nije dvoumio oko izbora zavađenih strana, ali nije prestajao da pati zbog tako stvorenog stanja među sunarodnicima, doživljavajući i sebe kao grešnika, jer čin podjele je grijeh. U njemu je nepokolebljivo shvatanje da su oni tamo, Titovci, znatno više krivi, jer oni podržavaju bezbožnike, indirektno i oni hule na Boga. Iako je podjela obavljen čin, on još vjeruje da se spor može izglatiti, još pokušava da u tom pravcu nagovara prijatelje. Ne može da umiri savjest, nije opredjeljenje u pitanju, to je u njemu zrelo još od lane, savjest muči podjela, tjera na razmišljanje i pitanje, može li se i da li se mogla izbjeći, pri tom se prisjeća svih podjela srpskog roda, koje nosi iz djetinjstva kao najružnije obilježje svoga plemena, i stav da on u tome nikad ne bi mogao biti sudionik. Ali, eto, vrijeme i okolnosti nametnu neke situacije kad se i tako mora.

Da, baš mora, prisjećajući se kako ga je Kachina tetka Darinka, u osnovi dobra žena, izjurila na ulicu samo zbog toga što se fotografisao sa Kraljem. On joj ni sada ne shvata čin, pita se kako joj nije jasno da je Kralj Srbin, njihov čovjek, uz to i legalan, a Tito sigurno nije Srbin, a ne zna mu se ni porijeklo ni nakana, koji je u svakom slučaju formirao i po šumama vodio paravojne jedinice, diverzantske grupe, i koji je srušio legalnu i narodnom voljom izabranu vlast. A takvih kao što je Darinka oko crkve Sveti Sava, ali i u čitavom raseljenju, je sve više. On uz nevjernika Tita ne može, sve odlučniji je izlazio iz besanih noćiju, ali ga je isto tako odlučno progonio čin podjele, njegovo saučesništvo, ono što nije mogao ni u snu sebi da dozvoli, učinio je. Grešnik!

U neprospavanim tamama su se nametala i pitanja koliko su neke od okolnosti uticale na njegovu odluku da učestvuje u podjeli. Prvo, iako je ljut na Kralja Petra, ipak je pod njegovom zakletvom, ovom odlukom je ne skrnavi. Drugo, uz njega su na spisku najugledniji i najimućniji Srbi iz Los Angelesa, a on mnogo vjeruje u njihovu mudrost i pravilnost određenja, a i poklapa se sa njegovim. Kacha je u svemu i do kraja na strani Vulovih razmišljanja i odluka, pa ga je i to u znatnoj mjeri učvršćivalo u odluci koju je donio.

Iako je Vule Yelich opterećen biznisom koji mu loše ide, on ipak nalazi vremena da se odaziva na sastanke i periferno učestvuje u planovima oko stasavanja nove crkveno-školske opštine. Periferno, to je njegovo pravo mjesto, i on to tako shvata i prihvata, jer je među najmlađima i po dobu života i po vremenu boravka, ali i po onome što je važnije, po materijalnim mogućnostima. Izgradnja Crkve zahtijevaće ogromne donacije članova, a on tu, bilo mu pravo ili krivo, mora stati na začelje. Na sastancima raspravljalo se o mnogo praktičnih pitanja, predlagali su ih i novčano podupirali jedanaestorica prvih sa rang liste donatora, Vule je sve to pratio iz prikrajka, diveći se grandioznosti projekta i smjelosti predlagача koji će to morati i da isfinansiraju.

Vula Yelicha je jedan najavljen sastanak posebno zanimao, na njemu će se donijeti odluka o imenu opštine i budućega hrama. Želio je da se i on aktivno uključi u raspravu, jer se o tome vatreno govori među članovima i spominje više kanonizovanih Srba. Ovaj sastanak će biti od značaja za njega zbog nečeg drugog, na njemu će shvatiti svu snagu organizacije nove crkveno-školske opštine. Na sastanku nije imao priliku, bolje reći potrebu, da kaže bilo šta,

osim da digne ruku u znak saglasnosti. Inače, svi sastanci su od prvoga na kojemu je izabran Odbor, tekli u najvećem stepenu reda i saglasnosti. To je na njega ostavilo snažan utisak. Član Odbora je izložio sva razmišljanja vezana za buduće ime Crkve koja su se mogla čuti od članova, naglasivši da je želja Odbora da i ime bude na nivou njihove dosadašnje Crkve, da i tim činom ne zaostaju za sučeljenom grupom, pa kazao da je preovladalo mišljenje za ime: SAINT STEVENS'S SERBIAN ORTHODOX CATEDRAL, ili SRPSKA PRAVOSLAVNA SABORNA CRKVA SVETOG STEVANA PRVOVJRNČANOG, kao ravnopravan naziv za srpsko govorno područje.

Stevan je sin Nemanje i stariji brat Svetoga Save, a prvi je okrunisani u Srpskoj Pravoslavnoj Crkvi. Stevan je srpski državnik i svetac. Svetac mu je i otac Nemanja, utemeljitelj srpske države. Svetac mu je i brat Sava, prvi srpski arhiepiskop i utemeljitelj srpske pravoslavne crkve. Ali je, ono što je manje poznato, i njegov sin, arhiepiskop Sava Drugi, takođe srpski svetac. Ova tri podatka Vule je čuo prvi put kao i dosta drugih učesnika sjednice, pa im se prijedlog učinio, zaista, odgovarajući. Niko nije mislio da je uputno pored tako uvjerljivog objašnjenja predlagati drugo ime, pa je ime Crkve usvojeno spontano i jednoglasno. Na Crkvu će se postaviti mramorna ploča i uklesati imena svih sto šezdeset tri utemeljitelja, imena sa Spiska, dogovoreno je poslije toga, da bi se ploča već mogla i naručiti. Kasnije će doći do preinake te odluke, pa će se na ploču uklesati jedanaest utemeljitelja i sto pedeset dva člana. Odabrane su i dvije grupe članova, od onih iz Odbora, jedna da traži prikladno zemljište za Crkvu, a druga da otputuje u Čikago, i od srpskog episkopa američko-kanadskog Dionisija pribavi blagoslov za gradnju Crkve.

Kad je Vule Yelich, sledeći adresu 1621 NJest Garnjey u Alhambri, došao prvi put da vidi zemljište određeno za pravljenje Crkve, našao se na brdašćetu, potpuno zbunjen, nikako nije mogao da zamisli da se tu može napraviti crkva, pogotovo Crkva kako ju je on vidio u već predloženom planu. Vido Kovačević, uspješan biznismen i član Odbora, od ranije je brdo držao u zakupu u svrhu skladištenja građevinskog materijala, za potrebe Crkve sada ga je kupio, i na njemu se zatekao kada je pristigao Vule, pa mu pokazao kažiprstom kuda će prepilati brdo. Presjecanje brda Vulu se učinilo krajnje nerealno, pa je gledao samo u Vida, ne bi li na njemu prepoznao tragove šale. Ali takvih tragova nije bilo.

A kad su sledećih dana brdo napali radnici i mašinerija, u organizaciji i na račun članova Odbora, Vule, a sa njim i Kacha, dolazio je da prisustvuje nadljudskim djelima. Bile su to predstave za pamćenje.

Brdo je presječeno baš kuda je prije nekoliko mjeseci zacrtavao Vidov kažiprst, nije prepilano kako se Vido tada izrazio, ali je odsječak kupe nestao i ostavio ravan plac, baš kao da je prepilan nekom nebeskom testerom. Iako do kraja opterećen svojim radnim nevoljama, nije mogao odoljeti poletu koji je zavladao među članovima Crkve, i koji su dobrovoljnim radom u Crkvu ugrađivali i dio sebe.

Vule ne može da se pohvali da radi oko Crkve mnogo, zbog toga mu je žao, poslovi u restoranu su prepreka. Akcije su subotom i nedeljom, a to su udarni dani rada u njegovom restoranu.

Već na jesen episkop Dionisije je osvještao temelje prvog u nizu objekata oko Crkve, velelepnu salu za kulturno-školske aktivnosti. Tom činu prisustvovalo je mnogo naroda, a sam čin je ponio graditelje i narod, koji su već narednog vikenda, gotovo čoporativno, krenuli u gradnju.

Vjerske obrede članovi nove crkve i dalje obavljali su u crkvi Svetoga Save, ali su svade i tuče prerastale prag mogućeg zajedničkog bogoslužjenja, pa je Odbor crkve Svetog Stevana prešao na radikalne odluke. Pregovorima sa hrišćanskim crkvama, pronađena je crkva u blizini koja je bila voljna i svoj hram ustupila na privremenu vjersku upotrebu. Grupa iz Odbora putuje u Čikago i tamo, uz episkopov blagoslov, angažuje popa Vladimira Mrvičina koji doseljava i preuzima novoosnovanu parohiju.

Neobično je da se pop Mrvičin odlučio na ovaj korak, da iz najbogatije srpske parohije u Americi pođe na tek započeto gradilište. Pokazaće se da je njegova odluka bila mudra, korisna za njega a nemjerljivo vrijedna za buduću crkvu u Alhambri. Novi pop će ubrzo biti po mjeri svih parohijana, oduševljeni su njegovim sposobnostima, i svi ga bezrezervno prihvataju kao intelektualnog vođu, pa će sve dalje što se bude radilo oko Crkve, biti njegova ideja vodilja. Nesporazuma među članovima nove parohije nema, na djelu su samo polet i rad, koje naročito uvećava ženska masovnost i praktičan doprinos. Pamtiće se jedan od primjera toga rada i poleta.

Helen Kralj je živila tridesetak milja od Alhambre, u Long Bichu, to joj je bila ozbiljna smetnja u radu oko gradnje Crkve, a bila je odlučna da značajno doprinosi. Našla je, zaista, samo njeno rješenja. Zakupila je sobu u bliskom motelu, i na gradilištu radila od zvijezde do zvijezde, kako se govorilo za njen rad, ali i za rad još nekih žena.

Vule Yelich se dopisuje sa svojim iz Ježevice. Već zna sve o njima. Brat Siniša se oženio u dvadesetoj godini sa komšijinicom LJubicom Radović i ima dvogodišnju Smilju. I brat Milija Mile se nedavno oženio, u osamnaestoj godini, sa Jelenom Vuletić iz sela Duškovci, i žive u Duškovcu na njenom imanju. I oni su upravo dobili dijete, Predraga Dragog. O prepisci više vodi brigu Kacha nego on. Vule je tužan. Umrla je majka Smilja, u vrijeme kad je on tek bio doputovao u Afriku.

Neishranjena, dobila je difteriju i umirala više mjeseci. Pred smrt je pozvala četrnaestogodišnjeg sina Mila i kazala, da joj se na spomenik stavi slika, ona što je sa njom Vuco, što su se slikali trideset osme kada ga je posjetila u Nišu. U toku bolesti stalno je spominjala Vuca, a kada se probilo jedno njegovo pismo iz logora, zapravo nije njegovo ni jedno, već pismo koje je pisala logorska administracija i obavjestila rodbinu da je Vukadin Jelić, navedenog broja, u njemačkom logoru... majka Smilja je bila presrećna, jer su slutnje govorele zlo. U Sarajevu, dok je bio u polu uhapšenom stanju i mislio i govorio da će ići u svoju Ježevicu, jedan Ježevljanin se uspio probiti iz njemačkog obruča i doći kući. On je majci Smilji, koja se mnogo bojala za sudbinu Vuca, kazao da ga je vidio u Sarajevu, i da mu je tom prilikom rekao da će i on u Ježevicu. Iza toga dana, mjesecima, majka nije imala ni jedan čvrst san, budila se na svaki zvuk i nadala sinu. A kada je nada u njegov život i kod nje već otančala, i kada ju je bolest ophrvala, možda se zbog tuge za sinom i ona nametnula, stiglo je ono pismo sa nekoliko kukastih krstova koje ju je na nekoliko dana podiglo iz kreveta. Za njen život sve je bilo prekasno, ali za dušu je to bio melem, nije joj više bilo tako teško da umre, govorila je ljubeći Vucov lik na fotografiji iz Niša.

Sa saznanjem da više nema majke za koju je vezan više od prosječnih ljudi, u njemu je stišavala i neutoljiva želja da posjeti Ježevicu.

U prvom pismu koje je poslao svojim, poslao je i fotografije, na jednoj je sa Kraljem Petrom Drugim. NJom će da obraduje oca LJuba, znajući da je

otac kao i on vjeran u ljubavi prema dinastiji Karađorđevića. Kasnije, doznajući da je otac zbog te fotografije imao neprijatnosti od komunista, a u međuvremenu i sam imao slično iskustvo sa tetkom Darinkom, o komunistima, Titovcima, snažnije će ponijeti ružne slike.

Svi ljudi koji su, na bilo koji način, dolazili iz Titove države, a do kojih je on uspio da dođe, pričali su užase koje čine komunisti prema svakome ko nije uz njih. Posebno su seljaci nesretni, oduzeta im je zemlja i stoka, pa su gurnuti u rusku tvorevinu, zvanu kolhozi, u kojima haraju glad i teror. To je na Vula uticalo da bude čvršći u uvjerenju da je dobro postupio kada se odvojio od Titovaca. Zbog toga će i njegovo učešće u izgradnji objekata oko nove crkve biti sve poletnije.

Kachini roditelji, Dusan i Darinka, po prodaji zadnjega restorana našli su da je bolje da se izmaknu od djece, kako su govorili između sebe, ali i radi klime, koja im najednom ne odgovara, kako će govoriti pred Kachom i Vulom. Odselili su u Cincinnati. A kako i ne bi, kad toj djeci, zaista, ništa ne polazi za rukom. Možda će se bolje snaći ako oni nisu uz njih.

A to se upravo i dogodilo. Kiosk je i dalje radio solidno, Vule se zaposlio i tamo počeo da zarađuje dobro. Godinu dana po odlasku Kachinih roditelja, Vule i Kacha su već sredili svoje materijalne prilike, a osjećajući ljubav i odgovornost prema njenim roditeljima, sjeli su u automobil i otišli po njih.

Ponovo su zajedno, ali ovoga puta u znatno ugodnijim uslovima za život. Vule je uspio zaposliti Dusana u firmu u kojoj i on radi, tako da je i tastovo materijalno stanje dovedeno na pristojan nivo.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 22.

Kao i sve što je počinjao do tad, ni sa zapošljavanjem u "Duncanu" za Vula Yelicha nije pošlo dobro. Vlasnik fabrike, tridesetpetogodišnji Jevrej Tom Duncan, zaposlio ga je za čistača radionice. I taman je Vule dospio u kritičnu fazu razmišljanja o smislu takvog zaposlenja, nakon prve sedmice rada pozvao ga je vlasnik na razgovor. Slijedilo je unapređenje i povišica plate, sa 1,10 na 1,20 dolara na sat. Novi zadatak je opsluživanje mašine za poliranje. Nakon dvočasovnog rada na njoj, dobio je otkaz. Polomio je oba bitna dijela mašine, valjke za vođenje i natezanje trake.

U gospodinu Tomu Duncanu se, neočekivano, preokrenulo raspoloženje, kako će reći Vule, vjerovatno zbog neobično brzog dovođenja mašine u radno stanje, a popravku je vršio lično vlasnik Tom. Pružiće mu šansu, još jednom, rekao je sa vidljivom dozom samilosti.

Vule će iz polirnice izvlačiti više nego je iko prije, to nikako nije moglo mimoći pažnji vlasnika. Može to biti i rezultat nekih slučajnih okolnosti, tako u ovakvim okolnostima razmišljaju vlasnici, tako je razmišljao i gospodin Duncan, ali je u svrhu motivacije na kraju druge sedmice rada donio odluku, koja se donosi u rijetkim prilikama, i Vulu još jednom povećao satnicu za dest centi.

Deset centi je uobičajeni iznos povišice kad se gazde odlučuju za nju, obično jednom godišnje. I slijedeće sedmice Vule je iscijedio iz mašine vrhunski učinak, a vlasnik je još jednom posegao za povišicom. I tako pet puta za pet sedmica, pet puta začudio sve namještenike, premještaj je uslijedio još jednom,

na mašinu sa čijim učinkom je gospodin Duncin bio dugo nezadovoljan. Bio je to organizacioni potez kojim je uspješno razriješeno proizvodno fabričko usko grlo. Slijedila su nova premještanja sve dok na svim mašinama nisu postignuti učinci koje je vlasnik očekivao.

Pored toga što je gospodin Tom Duncan izvanredan organizator posla on je jednako tako dobar i zahvalan čovjek. Na Yelicheve četvoromjesečne učinke odgovorio je značajnim unapređenjem. Postavio ga je za grupovođu dvanaest radnika i znatno mu povećao platu.

Gospodin Tom se ni tom odlukom nije prevario, u Vulu je dobio sposobnog organizatora i rukovodioca koji je vlasnika sve više oslobađao proizvodnih pitanja, da bi se mogao posvetiti marketingu koji je gospodinu Tomu izazov vremena, kako je govorio.

U to vrijeme rasplamsavao se rat na Istoku, vojne poružbine su naglo rasle, a gospodin Tom je vještim markentiškim metodama uspjevao da privuče značajne naružbe. Ostvarena je velika dobit. Slijedila je dokupnja zemljišta i proširivanje proizvodnih hala i opreme. Broj radnika se naglo uvećavao i ubrzo udesetostručio.

Gospodin Tom Duncan nije zaboravio Yelichev udio u tome, pa ga unapređuje na visok nivo super vajzera, šefa radionice za noćnu smjenu, i svog bliskog saradnika. Uspjeh Firme značajno će ovisiti od Yelichevih sposobnosti i angažovanosti na poslu, vlasniku je to potpuno jasno, pa da bi iz njega izvukao što više morao je i da ga tako plati. Da ga plati tako dobro da nema potrebu da razmišlja o nekom dodatnom poslu, jer bolje plaćenog posla i ne može biti. Tako ga je i plaćao.

Potpuno zadovoljan poslom, platom, ali i čovječnošću vlasnika sa kojim će postati vrli prijatelj, Vule Yelich je donio odluku da svoju radnu i životnu budućnost veže za firmu "Duncan".

Nakon što je za duži period imao zadovoljavajuće rješenje za izvore prihoda, Vule Yelich se sve više posvećuje duhovnom životu, čitanju knjiga, angažovanju oko crkvenog života, a pristupa i proučavanju jedne nove i krajnje izazovne organizacije, ili je možda religija, još o tome malo zna, a za koju je čuo još prije rata pod nazivom masonstvo.

Kad je postao pilot lovac i došao u Beograd saznao je ono što se govorilo sa pola glasa, da u svijetu postoji neka tajanstvena organizacija koja je nadnacionalna i nadreligiozna, i koja tajnim metodama upravlja čitavim svijetom. U njoj je Vulov idol, Kralj Aleksandar Karađorđević, i svi važniji ljudi na njegovom dvoru. Kasnije, boraveći u Lisabonu i čekajući vizu za London, saznao je da je i tu jaka masonska loža, putem koje se Jevreji masovno izvlače ispred Hitlerovih želata. Došavši u London, takođe, iz poluglasnih priča, u njegove uši dopirala su saznanja, većina članova jugoslovenske vlade su masoni, i to će pomoći srpski narod na kraju rata. Mason je i Čerčil, tvrdili su ljudi sa kojima se sretao. Masoni su i Ruzvelt i Truman, i svi koji u svjetskoj politici znače nešto, tvrdili su isti poznavaooci.

Da li je i Staljin mason, zanimalo je Vula, i saznaje, ljudi koji ne vjeruju u Boga ne mogu biti masoni. Samo bezbožnicima tamo nema mjesta, razumio je Vule, i prema takvoj organizaciji počeo poprimati naklonost, jer njemu je blisko sve što je protiv komunista koji hule na Boga. Pošavši iz Londona dugo nije imao povoda da razmišlja o masonstvu, ali se ta prilika pojavila u Africi, u Johannesburgu. Tamo je jaka masonska loža, često je bio u prilici da to čuje, pa je tamo prvi put o masonstvu počeo da razmišlja ozbiljnije, ali i da saznaje više o njenom ustrojstvu. Pri tom je stalno imao u vidu saznanje,

da je to organizacija obavijena velom tajnosti, u njoj imaju mjesta samo vrhunski ljudi svijeta, i ono što je od prvog saznanja o njoj u njemu golicalo, masoni tajno vladaju svijetom. Kako vladaju svijetom, to je pitanje koje golica, ne samo njega, i koje neće prestati da zaokuplja.

Uz snažan crkveni život, na koji je naišao u Californiji, nezaobilazna je bila i masonska organizacija. U samom početku je oko toga uočio dvije potpuno nove karakteristike. O masonstvu se govori punim ustima, masoni se ne kriju. Masoni su, koliko dopire do njegovih ušiju, ozbiljni, uticajni i dobrostojeći Srbi iz Los Angelesa, njih tridesetak odabranih koji žive pravoslavnom životom okupljenih oko crkve Sveti Sava, jedine srpske pravoslavne crkve u Los Angelesu.

Pri podjeli većina masona se svrstala uz novu crkvenu opštinu Svetog Stevana. Ako su u masonske organizacije tako ozbiljni ovdašnji Srbi, a znano mu je da su u njoj i velika svjetska imena, onda mora da je to organizacija koja zavrijeđuje da se bolje upozna. Neki ugledni ljudi oko Crkve, a istovremeno su i ugledni masoni, Vulu su prilazili i u njemu poticali to interesovanje. Posebno su dvojica od njih njegovim zanimanjima posvećivali pažnju, obrazlagali mu suštinu organizacije, vjere, jer Vule razumije da je u pitanju i vjera. Nije poznata vjera, to je kao neka nadvjera, mada nije to, to je vjera u BBoga, ali ne samo u Boga u kojega je on do sada vjerovao, već vjera u Svestvoritelja BBoga, onoga što postoji, ali do kojega ljudska misao još nije dokučila, a dokučiće kad ljudski um dozrije da je spozna. Vule Yelich je na putu da shvati smisao te kosmopolitske organizacije koja je blizu njegovim shvatanjima svijeta, kako ju je razumio, sada, ovdje, uz srpsku pravoslavnu crkvu u Los Angelesu.

Organizacija masona je klasična organizaciona piramida, ćelije su im lože, a masoni su stepenovani od jedan do trideset tri. Za sve stepene, ovdje kažu digri, a pišu degree, uči se i polaže ispit. Najteže je položiti treći digri. Može se polagati bez vremenskog ograničenja i uslova, jedino između trećeg i četvrtog digria mora proći najmanje godina dana. Tako je za trideset dva digrija, a za poslednji, trideset treći digri, kako se do njega dolazi i ko su ti ljudi, nije mogao dobiti informacije, jer ih ne znaju ni najugledniji masoni, ni oni sa trideset drugim digriem. U svakom slučaju, tako je shvatio Vule Yelich, tu spadaju svjetski moćnici, predsjednici država i vlada, kraljevi i carevi. Kako oni rade, gdje se sastaju, i kako vladaju svijetom, u taj organizacioni paket nije mogao da zaviri.

Dvojica masona koji su se stalno nalazili Vulu na usluzi, ubrzo će mu predložiti da ga upišu u Organizaciju, da ga upišu njih dvojica, jer to je put, da plati upisninu koja je u visini oko tri dnevne zarade, i članarinu koja je oko jednodnevne zarade, te da se uključi u obuku za prvi digri.

U ovoj fazi upoznavanja Vule saznaje još neke pojmove i njihove nazive. Članstvo prva tri digria čine Blue Lodge, to jest Blu lož, ili plavu ložu, a ostali do trideset drugog digria čine Scotchish Rite, to jest Skatiš rajt. Ime trideset trećeg digria ne zna. Bilo mu je vrlo zanimljivo saznanje da se masoni umiju međusobno prepoznati na ulici, u hotelu, u crkvi, i bilo gdje da se nađu, a ne znaju se. Dokučio je da je u pitanju i neki neživi jezik. Prepoznaju se i gluvi i nijemi. Kako se prepoznaju, e to mu se ne može reći, jer u sklopu mnogih njihovih tajni koje se pod zakletvom ne smiju otkrivati spada i to.

A masonska zakletva je neprikosnovenjena, njom se ne poigrava ni jedan njen član. Masoni imaju svoje hramove, imaju svoje molitve, koje su u vidu biblijskih predstava, dakle imaju svoj duhovni život u koji niko i nikad izvan članstva nije promolio. Jedini nezaobilazni uslov da bi se neko mogao upisati u masone

je da vjeruje u Boga.

Masonska organizacija je jaka i kao finansijska institucija, u njoj je donatorstvo veoma razvijeno. Masoni imaju svoje specijalne hotele za stare i iznemogle članove, a u njih mogu ući samo oni članovi koji su se, u korist masonske organizacije, odrekli imovine. Imaju svoje vrhunske bolnice, zvane Shine Hospital, ili Šajn hospital. Masonska organizacija naročito pomaže djecu i državne škole. Do njegovih ušiju, za prethodnih četrnaest godina od kad zna da postoje masoni, dopirale su i mnoge druge priče, u mnogima i prejakih tajanstvenih mirođija koje nije uzimao za ozbiljno, ali su prijemčive za uho.

Upravljanje svijetom je potka tih priča, po njima masoni znaju tajne Stvaranja i njihovom snagom upravljaju. Jedino oni znaju da čitaju brojeve u Bibliji, a ona je puna nekih nejasnih poruka brojevima, to je šifrirana veza sa drugim planetarnim životima, veza sa Svestvoriteljem, predbiblijskim komunikacijama koje poznaju samo masoni. Takve i njima slične priče širili su nemasoni, pa ih je Vule tako i shvatao, ali i masoni potvrđuju ono što golica, masoni, zaista, poznaju neke tajne.

Toliko je Vule čuo i saznao o masonske organizaciji. A istina je bila samo dio toga, ono što su mu kazali ona dvojica masona, prije nego su mu predložili da ga upišu. Upišu, to je prava riječ, čine to uvijek dvojica članova, koji novajliju upisuju u školu, snabdjevaju knjigama i prate do polaganja za prvi digri. Dakle, Vulu se nije smjelo reći više nego je rečeno, a kad se upiše reći će mu još toga, a kako bude polagao koji digri tako će se njemu više otkrivati masonske istine. I upisao se u svojoj trideset i šestoj godini života. Sa Kachom je razgovarao o tome, a ona je kao i u svim drugim prilikama bezrezervno podržala i ovo njegovo opredjeljenje.

Uz posao koji ga je oslobodio brige oko novca neophodnog za pristojan način života, te Crkve gdje je ispunjavao duhovni život, i masonstva gdje je jako mnogo učio i saznavao, na red je došlo razmišljanje o pravljenju novca, pitanju koje je nezaobilazno u životu svih Amerikanaca. A Vule je već Amerikanac, položio je i dobio državljanstvo. Da, u USA se polaže i za državljanstvo, engleski jezik i istorija USA.

Srbi koji imaju velik novac napravili su ga putem nekretnina. Tim smjerom je krenuo i Vule Yelich. Prvo je, putem agencije koja se bavi nekretninama i kreditiranjem, prodao kuću i kupio novu sa dva apartmana, ali veću, u boljoj regiji, u Alhambri, i naravno skuplju. U jednom apartmanu su živjeli on i Kacha, a u drugom Dusan i Darinka koji su Vulu i Kachi plaćali rentu. Kroz dvije godine Vule je, opet u Alhambri, na isti način prodao i tu kuću i kupio novu sa tri apartmana. Bio je to kako se ovde kaže dobar dil, ima bolju kuću a i zaradio je nešto novca.

Vjerujući da je na dobrom putu pravljenja novca, kupio je veliki plac državnog zemljišta u Las Vegasu za gotovinu, sa ciljem da pričeka dok se grad razvije, da nekretnine naglo porastu, pa da ga onda proda – oplodi novac.

Sa istom namjerom kupio je zemljište u Los Angelesu, procijenivši da će na toj lokaciji doći do velikog skoka cijena nekretninama.

Počeo je da se zanima za trgovinu novcem putem akcija. Krenuo je i u to, ali stidljivo, osjećajući da za to nema dovoljno znanja, i da je to posao gdje se najbrže prave veliki novci, ali i još brže gube. Tome će posvetiti više vremena, učiće, sa namjerom da mu to u budućnosti postane glavno pravljenje novca.

Yelichi imaju posebnu ljubav prema psima. Buć je njihov ravnopravan član domaćinstva, ima visok komfor stanovanja, bogat jelovnik, odjeću, zabavu, redovnu šetnju i domaće zadatke. Yelichi pričaju s njim, vode dijaloge, a on im je beskrajno odan, umiljat kao dijete, i besprekorno poslušan.

Imao je Buć i nestašluka, naročito one sa nagomilavanjem kuće predmetima sa ulice i iz tuđih dvorišta, ali koje to dijete nije nestašno, i koji čovjek ne uživa u malim nestašlucima. Bućovi nestašluci, ne samo da nisu ljutili Kachu i Vula, oni su ih zabavljali i bili česti povodi za domaći smijeh. Ali, nakon što je Buća udario automobil i teško ranio, pa ga Kacha i Vule dugo liječili, mučili se oko njega, Buć je tu muku i sažaljenje doživljavao sa naročitom žalošću. Kao da ima ljudski razum, procijenio je da su njegove rane neprebolne, a da bi oslobodio gospodare od napora oko njega, jer je Buć istinski želio dobro više njima nego sebi, donio je odluku da sam prekрати svoje i njihove muke.

Neopaženo se izvukao iz kuće, otišao u brdo, tamo iskopao raku i u nju legao da umre. Vula i Kachu je ganulo do srca kad su, nakon upornog traganja, našli Buća u stanju svojevoljnog umiranja. Vratili su ga kući, još jednom doveli veterinara, učinili zadnji pokušaj da ga vrate u život. On je opet uhvatio priliku i umakao u pravcu smrti. I opet nakon upornog traganja za njim nađen je u centru Los Angelesa, tamo gdje štakori jedu žive ljude i životinje. Pronašao ga je Dusan i doveo kući. Yelichi su postupili po Bućovoj želji, odveli su ga u starački dom za pse, instituciju društva za zaštitu životinja, i tako riješili višemjesečni nespokoj tročlane porodice.

Herkules je bio sljedeći pas u kući Yelicha, on je po svom temperamentu bio vrlo dčan, a za nepoznate, pogotovo za nepoželjne goste, i opasan stanar. Nestao je i vjerovatno bio žrtva svoje agresivnosti.

Naslijedio ga je Ciga, on će dvanaest godina ispunjavati Yelichev dom, umiljavati se sa gospodarima, ali i uživati u blagodeti njihove ljubavi prema životinjama. Imao je nevjerovatno razvijen njuh, ili nešto drugo, to Yelichi ne umiju da objasne. On je, na Vulovo dolaženje u pravcu kuće, sa razdaljine jedne milje, uvijek sa te udaljenosti skakao na noge, trčao do Kachinih nogu, gurao je, kazivao joj da je Vule blizu, pa je odlazio na prag kuće, i tu uzdignute glave, i u Vulovom pravcu usmjerenih ušiju i očiju, čekao dok se gospodar pojavi, a onda mu je uskakao u zagrljaj.

I sledećeg psa, Beku, udario je automobil.

Yelichi o životu pasa imaju specifična shvatanja, iz njih izvedenu i snažnu ljubav. Unosili su se u svijet tih životinja, i u velikoj ljubavi dijelili dobro i zlo stalno sa jednim od njih.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 23.

Yelichi su prekoračili trideset pete godine, za nastavak života imaju jasna i usaglašena opredjeljenja. Kacha se neće zapošljavati, njeno je da vodi brigu o kući, ishrani, odijevanju, upravljanju porodičnim bužetom i planiranju kulturnih sadržaja. Čini to sa poletom i dobrim ukusom. Naročito uživa u odijevanju, koliko svom i više Vulovom, jer je od onih supruga koje se vladaju po narodnoj: Žena se poznaje po košulji muža. Kad se, po fizičkom izgledu zgodni ljudi, a Kacha i Vule su privlačne osobe, još i odijevaju po modi visokog standarda i dobrog ukusa, onda su takve osobe rado viđene i pozivane u

elitna društva.

Kacha umije da prilagođava garderobu njihovim stasovima i prilikama u kojima žive, tako da su supružnici Yelichi stalno osvježene društvo u kojem se kreću. Kad se tome pridoda i dobra njihova narav i svestranost, dokazan moral, a i solidno finansijsko stanje, onda je jasno zašto je bračni par Yelicha u stalnom usponu uvažavanja. Dostignut je onaj nivo kad poznanici žele pozdrav i razgovor s njima, kad je većini važno da su viđeni u njihovom društvu. Za dostizanje takvog položaja potrebno je uložiti dosta napora, ali isto tako potreban je napor i da se taj položaj održi, i ako je moguće zadrži uzlazna linija. Oni baš tako i rade, i stalno uvećavaju ugled među Srbima u Los Angelesu, a naročito među onima koji se okupljaju oko Saint Steven's church u Alhambri. Kacha sve više preuzima obaveza u okviru organizacije crkvenog života, učestvuje u poslovima kuhinje i u stalnom je kontaktu sa organizatorima kulturnih manifestacija, a njih je u njihovoj crkvi dosta.

Vula je u podjeli poslova da zarađuje novac za život porodice, i da slijedi Kachine planove kulturnog života. On to radi sa uspjehom, ali ima i separatne preokupacije. Pored crkvenog života, gdje je nepromijenjeno aktivan, on se vrlo revnosno uključuje i u masonski život. Slijedi tamošnje aktivnosti, one ozbiljne i za spoljni svijet nepristupačne sastanke, predstave, i naročito školovanje. Dosta vremena provodi u prostorijama Lože, ali na čemu ga provodi, šta radi, priča, piše i uči, to ne može niko da zna ako nije tamošnji član, niko pa ni draga Kacha.

Ona to prihvata kao takvo i ne pravi pitanja. Ipak, nešto od toga i saznaje, što poštom koja stiže iz Lože, što telefonskim pozivima, i naročito iz posjeta masona u njihov dom koje su postale sastavni dio njihovog života. U prostorijama lože ima i atraktivnih opštih zabava na koje dolaze i supruge masona. Kacha ih je posjećivala.

Znala je i kad je polagao i koliko je brzo napredovao. A napredovao je sa uspjehom. U trećoj godini po upisu dostigao je onaj daleki cilj, trideset i drugi digri. Učestvovala je i u nabavci prstena za tu priliku. Dobio je iz Lože zlatan prsten sa prepoznatljivim brojem 32, ali je stvar dobrog ukusa te organizacije da se prsten oplemeni skupocjenom izradom, što i dolikuje visokom nivou trideset i drugog digria.

U ranijem životu Vule nije nosio prsten, pa sada spontano stiče jednu pomalo i ružnu naviku, često dira prsten, kao da hoće drugima da skrene pažnju na nj, a nije to u pitanju, vrti ga i sklizava, zagleduje i skida, poigrava se. Prsten je predmet prituljene pažnje radoznalih ljudi koji ga okružuju.

U njemu pokušavaju odgonetnuti masonske tajne o kojima se priča.

Prsten je debljine oko dva milimetra, sa donje strane je širok oko četiri, a sa gornje oko dvanaest milimetara. Na vrhu je reljef dvoglavog orla i na njemu dragi kamen bijele boje koji rasipa svjetlost i simbolizuje nešto, neku tajnu, možda onu prebiblijsku. Sa strana su po jedan reljef istostraničnog trougla, u jednome je broj digria, 32, a u drugom izrazito simbolična figura, podsjeća na srnu u skoku, a ima značenje budućeg BBoga, neku vezu s NJim, neku tajnu, koju bi htjeli da dokuče nemasoni, ali ne mogu, jer ih masoni ni u kojoj prilici ne kazuju. Ima i još manjih reljefa, još nekih simbola, još nekih tajni, ili su to samo ukrasi koji uljepšavaju nakit. To je posmatračima nejasno, i zbog toga zanimanje za prsten traje duže.

Iako visoko kotiran u tako značajnoj organizaciji Vule Yelich ni po čemu ne liči na neobičnog čovjeka, za ljude sa kojima živi i radi. Naprotiv, vrlo

je praktičan, neposredan, prijateljski raspoložen, govornjiv i duhovit, sve suprotno od onoga što, ti prosti ljudi, nose kao mišljenje o masonima. A opet, baš zato što je takav, Vule Yelich lakše od drugih uspijeva da izazove interes poznanika za masonstvo, da ih privuče u članstvo, i tako postaje veći mason od onih tajanstvenih.

Gledano spolja, nova organizacija u Vulu ništa nije promijenila, a kako je gledano iznutra, to je neznano, on ne govori o tome, ali mora biti da su promjene velike, jer se trideset i drugi digri ne dobiva bez najdubljih unutrašnjih promjena. Kad je u pitanju Vule mason oko njega postoje različita mišljenja, ali to i jesu samo mišljenja, jer je istina duboko u njemu, i ni u kojoj prilici je ne otkriva. A kad ga pitaju da kaže nešto od masonskih tajni, on svaki put postupi na isti način, osmijehne se i kaže: Kad bi se tajne govorile ne bi više bile tajne.

Uređujući i smirujući porodični život, što je zadatak Kachin, Yelichi su stekli naviku da pred veče šetaju po ulicama koje okružuju njihov dom. Kako im je šetnja više godila tako su je i produžavali, sve više udaljavajući se od kuće. Jednog proljetnog predvečerja, bilo je to hiljadu devet stotina pedeset i pete godine, spontano su odšetali malo dalje nego su to radili do tada, bulevarom Poplar. Omamio ih je miris mladog drvoreda, kao šumadijskog šljivika zelenih jablanova (poplars). Bulevar prati brežuljak nevisok i uzak, ali izdužen i valovit kao glista u hod.

"Toliko puta smo pored brežuljka a nikad na njemu", promrsila je Kacha i povlačeći Vula za ruku skrenula je puteljkom. Za malo napora bogato su nagrađeni vidikovcem.

Dvije-tri milje ispred njih ugledali su još jedan brežuljak i na njegovom tjemenu, kao oreol oko svetačkih glava, blještio je odsjaj kupola njihove crkve u Alhambri. Ni slutili nisu da je Saint Steven's church tako lijepa gledana sa drugog brežuljka. Na zalasku, sunce je upriličilo kotlinu tame i u njenom središtu zadjenulo kao svetu svjetlost brijeg-kandilo, kako je u tom času sve to izgledalo. Nijemo su stajali i svjedočili čudesnoj igri sunca na zalasku, u kojoj se, neprimjetno, ali uvjerljivo, i brijeg i Svetinja, uznose u beskrajna prostranstva noći. Slika se duboko urezivala u Vulovo biće, i dugo nije mogao da razmišlja o nečem drugom. Prvo što je shvatio, bila je činjenica da je ćutala i Kacha, i ona je snažno ponesena prizorom. Bez riječi, istovremeno su okrenuli nizastranu. Uz stazicu su, tek sada, uočili pano sa natpisom: Lot na prodaju.

"Kupićeemo ovaj plac!" bi Vulova misao koja se bez njegove jasne namjere pretočila u poluglas.

"Zbog Crkve?!" uzvratila je Kacha.

"Da! Zbog Crkve", potvrdio je.

"Saglasna sam", Kacha je iznenadila brzinom odgovora, to je Vula uputilo na zaključak da je i ona zatečena na istim mislima.

Sljedećih dana uslijedio je kupoprodajni proces. Svakodnevno, a naročito svakonoćno, Vule je bio opsjednut izgradnjom kuće. Vizija je bila mutna, a htijenje snažno i jasno. Želio je da napravi kuću drugačiju od onih koje gleda svaki dan. Po glavi su se smjenjivali planovi, crtež za crtežom, zidova, ograde, kapije, prostorija, parka... A kada je jedna od ideja sazrela do mjere da je imao odgovore na sva pitanja koja bi se mogla ispriječiti donio je odluku da počne sa gradnjom. Baš tako, on je donio tu odluku, jer je Kacha shvatanja da je to područje muških poslova. Projekat koji je on uradio i nacrtao,

da bi mogao dobiti dozvolu za gradnju, morala je da ovjeri ruka ovlaštenog projektanta. Jednog dana bio je dodatno raspoložen, jer je arhitekta prihvatio sva njegova rješenja, šta više za njih je izrekao i pregršt pohvala.

Gradnja prve etaže, za komšije i prolaznike, protekla je bez naročite pažnje. Kuća ko kuća, dopirali su komentari. Ali kad je počela da izranja druga etaža, gradilište postade zanimljivo i za mrzovoljnike, jer se jasno najavljivala neobičnost, savršen sklad zemljišta, ulice, doma i čovjeka, što naročito ne krasi one građene blizu nje. A kad je kuća bila završena, ukrašena zelenilom i opasana skladnom ogradom, više nije moglo biti pasivnih komšija i prolaznika. Bez izuzetaka, svi su podizali glave, jer kuća je Gore, i svrstavali se u jedan od dva tabora, prvi koji je sa simpatijama doživljavao graditeljski duh, i onaj drugi nikad zaobiđenu sortu ljudi, koji su uvijek tu negdje pored vas, tapšu vas po ramenu i blaženo gledaju u oči, a istina je da su bijesno ljubomorni i zavidni na svaki vaš uspjeh. No, kuća je sama po sebi Yelichima pribavila novi ugled i poštovanje.

Na mjestu gdje će se kasnije podići lijepa kapija, i na njoj čeličnim otkivcima naznačiti: YELICH – VULE & KACHA, te pridodati simboli krsta i četiri "S", na neravnini iskopane zemlje svakodnevno su sjedili supružnici, sjedili i uživali u rastu građevine, ali i presabirali troškove gradnje. U sumrak devedesetog dana kad su se troškovi primicali broju dvadeset i osam hiljada dolara, te hiljadu devet stotina pedeset i šeste godine, sve projektantske zamisli Vula Yelicha bile su izvedene. Toga dana supružnici su svojim rukama porinuli u svjež beton, pored praga, pogolem srebrenjak. Budući da na njemu piše: UZ BOŽIJU POMOĆ, oni su u beton, tik uz srebrenjak, dopisali: DOBRO NAM DOŠLI.

Kad su Yelichi prvi put legli na bračni krevet u novoj kući, te od slatkog uzbuđenja dugo nisu mogli da zaspu, Vula je prožimalo snažno zadovoljstvo i neutoljiva želja da dovede oca, da mu sve to pokaže, da LJubo vidi ko i gdje mu je sin, a bio je istovremeno i tužan, jer ni u mislima tu slast nije mogao podijeliti sa majkom, dragom i nježnom Smiljom koja se već odavno predstavila. Nakon duge šutnje odlučno je prošaptao:

"U ovoj kući ću ostati do kraja života."

"Baš do smrti?" pecnula je Kacha.

"Iz nje ne selim do smrti, pa makar..."

Yelichi su potpuno vezani za pravoslavlje i tradiciju Svetosavlja, koje crkva sveti Stevan njeguje na nivou najljepših srpskih tradicija. Učestvuje u svim crkvenim aktivnostima i akcijama, naročito Vule, kome iz crkvene uprave sve više povjeravaju ozbiljnih zadataka. Primaio ih je sa zadovoljstvom, a i obavljao dobro.

Glavni nosioci crkvene gradnje su starili, pa su odabirali nasljednike, između ostalih u njih su ubrajali i Vula Yelicha. On više i nije tako nov, član je petnaest godina, a nije nov ni po starosti koju godinu je preko četrdesete, u godinama kada se najviše može dati. Već nekolike godine se ništa ozbiljno nije preduzimalo u životu vjernika i objekata Crkve, a da se za mišljenje nije pitao i on, pri tom se njegov stav uzimao sa respektom. A odluke i pitanja su sve važniji, jer je članstvo znatno uvećano, a crkveni objekti postali složeni za održavanje.

Crkva svetog Stevana Prvovjenčanog, i sadržaji oko nje, nakon potpune izgradnje zadivili su, ne samo tvorce i članstvo, već i sve pravoslavne vjernike

u Americi koji je često posjećuju i o njoj govore i pišu. U Los Angelesu je obilježena na svim turističkim kartama kao sadržaj koji grad nudi posjetiocima, kao svoju izuzetnu vrijednost. U konačnoj izvedbi, sve što ima predznak Saint Steven's Serbian orthodox cathedral u Alhambri, California, spada u relacije visokog stepena projekata; arhitekture, umjetnosti, obrazovanja, hortikulture, ekologije, društvenog standarada, organizacije rada, i posebno života u duhu izvornog hrišćanstva. U svemu tome postoji uočljiv udio i porodice Yelich, na to su ponosni.

Dobro je odabrana lokacija Crkve, na brežuljku, koja omogućava da se iskaže punim sjajem. Rađena je u tradicionalnom srpskom duhu gradnje, sa dvije velelepne kupole svetosavkog tipa, koje su ovdje pravo otkrovenje za posustale američke arhitekate. Unutrašnjost crkve je živopisana na svim zidovima i kupolama, i više zadivljuje svjetske ljude nego Srbe, jer je dosta efekata koji nisu karakteristični za tradicionalne srpske hramove. Ima tu i drugih rješenja koja nisu u toj tradiciji, ali se visoko doimaju, kao što je prostor za hor i bogato izvedene klupe po čitavoj crkvi. I nedobronamjerni kritičari imaju samo riječi hvale. U okviru oko petnaest hiljada kvadratnih metara zemljišta, koliko zauzima crkveni kompleks, pored hrama centralno mjesto pripada kulturnim sadržajima, četiri sale sa oko hiljadu stolica, adekvatnom pozorinicom, te pomoćnim prostorijama za više kulturnih sekcija, i modernom kuhinjom, sa odgovarajućim skladištima i mokrim čvorovima. Iza velikog parkirališta, koga ukrašavaju brojna stabla, izgrađen je obrazovno administrativni centar, zgrada sa tri etaže, u kojoj je i škola sa osam dobro opremljenih učionica. U njoj je i vrlo moderna i dobro opremljena biblioteka i birotehnika.

Neposredno uz tu zgradu lijepo je dizajnirana i bogato opremljena kuća za porodicu sveštenika.

Na suprotnoj strani od njih, gledano preko sala, nalazi se veličanstven park sa sadržajima za rekreaciju, kao i naknadno kupljena vladčina kuća. Svi ti sadržaji su praćeni sa adekvatnom i skupom opremom.

U fazama planiranja, finansijskih konstrukcija, kadrovskih rješenja i izgradnje, Vule Yelich je bio učesnik, ali uvijek iz pozadine, jer su iza prijedloga i rješenja stajali finansijski snažni, društveno ugledni i moralno odgovorni ljudi, a sada se od Vula očekuje da ih dostojno naslijedi. Srpsko pravoslavna crkveno školska opština Sveti Stevan u Alhambri je dostigla visok ugled kod svih vrsta srpskog organizovanja u Americi.

Sada, kada se od Vula Yelicha traži da se više uključuje u politiku vođenja crkvenog života, i kad to već čini, sam dolazi do spoznaje da o mnogim važnim pitanjima ima nedovoljna predznanja. Naročito ne poznaje predistoriju organizovanja srpske pravoslavne crkve u Americi, a to je ovih godina ponovo aktuelno pitanje, sve se više zaoštava u crkvenim vrhovima američkih Srba, a i on se kreće u tim krugovima, i od njega se, sve češće, traže mišljenja i izjašnjenja.

Iako nedovoljno upućen, i on vidi da u crkvenoj politici američkih Srba duvaju različiti vjetrovi. Oni su naročito osnaženi po umiranju dvojice veoma uglednih srpskih vladika. Poslije Drugog svjetskog rata u Americi žive tri srpska episkopa. U zvaničnoj funkciji je samo episkop američko-kanadski Dionisije, a episkopi žički Nikolaj i dalmatinski Irinej su emigranti.

Episkop žički Nikolaj bio je profesor na više duhovnih škola po Americi. On je neobično obrazovan i uman čovjek, sa odavno stvorenim autoritetom među

svokolikim pravoslavnim svijetom, naročito u ruskoj crkvi, ali i među najvećim hrišćanskim crkvama u Evropi. Njegovo mišljenje je bilo neprikosnoveno, gdje je god doprlo. I on je dolazio u Alhambru, poznavali su ga ovdašnji kadrovi. Episkop Nikolaj, savremeni Sava Nemanjić kako su ga neki počeli da nazivaju, nedavno se predstavio i iza sebe ostavio golemu prazninu.

Episkop dalmatinski Dr Irinej, svjetovno Milan Đorđević, rođen 1894. godine, studirao je u Beogradu, Petrogradu, Oksfordu i Atini. Dva puta je doktorirao. Desetak godina je već bio ugledno ime u srpskoj crkvi kad je hiljadu devet stotina trideset i pete godine dobio zadatak da administrira eparhijom američko-kanadskom, do izbora sadašnjeg episkopa Dionisija. Početkom Drugog rata interniran je u Italiju, a poslije rata imigrira u SAD, jedno vrijeme vrši parohijsku dužnost u Stubenvilu, predaje na nekim visokim školama, ali i značajno učestvuje u životu srpske crkve u Americi. I on se predstavio.

Ostao je episkop Dionisije sam, a neriješenih pitanja bivalo je sve više. Uslijedila je kriza crkvene politike kod vjernika u američko-kanadskoj eparhiji. I u Alhambru dopuhuju nezdravi vjetrovi koji mijenjaju naume i smjerove, remete red i mir ovdašnjih vjernika, osobito crkvenih kadrova. Remete i Vula Yelicha, on tim vjetrovima nije vješt, a treba da ih zaustavlja i skreće.

Ti vjetrovi će mu značajno zagorčavati život.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 24.

Oko polovine pete decenije života, u životu većine ljudi, javljaju se misli kojih ranije nije bilo. Povod su im narušavanje zdravlja i prvi nagovještaji starosti, ličnih, ili što je češće prijatelja vršnjaka. Još je to doba kada se pogdjekoji četrdesetpetogodišnjaci osjećaju i ponašaju kao mladi ljudi, pokriće za to su im dobro zdravlje, vitalnost i privlačan fizički izgled koji ostavlja utisak na ljude iz okruženja.

Pogdjekoji su na suprotnoj strani sa ukotvljenim boleštinama, tromi i sijedih ili ćelavih glava, teret godina osjećaju pri svakom ustajanju, pri svakoj promjeni vremena... ali ga vide i u slikama očiju ljudi koji ih okružuju.

Većina je između ovih krajnosti, pa se ponašaju malo kao prvi a malo kao drugi, prestari su za mladalačke ludorije i premladi za staračko prenemaganje.

Međutim, potpuno su sazreli za razmišljanja o smislu i krajnjem dometu života. Svi povremeno o tome razmišljaju, i svi dolaze do samo svojih zaključaka po kojima se i vladaju. Dosta njih se, vođeni tim zaključcima, počnu ponašati na nov način. Zbog toga se događa da do juče primjerni supružnici i roditelji, nenadano, napuštaju supružnika i djecu, i prepuštaju se neshvaćenim avanturama, ustvari, bojeći se starosti, kraja života, žure da od života ugrabe što se još ugrabiti može. Počinju novi život u iluziji mladosti.

Neki, i oni sa nezdravim mislima, zaplašeni od starosti i kraja života, svoje godine osjećaju sa uvećanom težinom, pa i jesu subjektivno stari, ponašaju se starački i žale se na teške bolesti kojima još ni na pomolu objektivno nema znakova.

I jedni i drugi su nesrećni na svoj način.

Srećni su samo oni koji i subjektivno i objektivno jednako shvataju svoju životnu dob, dob pune zrelosti, dob do koje su riješili osnovne materijalne uslove za život, ili ako nisu do tad i neće nikad, i da nailazi period usporenijeg života, sa manje ambicija i napora, ali i novi pristupi uživanjima u

ljepotama tišina.

Vule i Kacha spadaju baš u ove, obezbijedili su solidne materijalne uslove za život, zdravi su, vole se, nigdje i ništa nije tako hitno i važno da bi imali objektivnih razloga za nespokojstvo. Oni su toga duboko svjesni, po tome se vladaju, i vrlo su srećni. Dvadesetak godina prije govorili su: Kad već nemamo ništa neka bar imamo lijep život, sada kažu: Kad smo stvorili sve neka to posluži uljepšavanju života. NJima je najljepše zadnjih godina dok u večernjim satima sjede na terasi svoga doma i posmatraju Alhambru sa visine. Dnevno zelenilo se ispira u izdašnoj kalifornijskoj svjetlosti, a noćni prelijevi umjetne svjetlosti jasno ocrtavaju višetrakne friveje, široke bulevare i razgranate stritove. Na stotine automobila je u svakom trenu u njihovom vidokrugu. I ta čudesna žurba igračaka na četiri točka, u saplitanju sa zeleno-crvenim svjetlima semafora, pješacima, zavijanjima službenih kola, porukama migavca i sirena, neobavezno zapošljava oči, uši i misli, uvlači u nenametljivo zanimanje i zabavu, ne daju da zajaše dosada. Kao što su, kad su sa ovoga brežuljka prvi put ugledali crkvu Svetog Stevana, bili opčinjeni onda, i zbog toga donijeli odluku da ovdje izgrade kuću, jednako su njom opčinjeni i sada, jer je njen položaj i izgled u svemu velelepna. A crkva u Alhambri je velik dio njih, srcem i dušom su stalno uz nju, a evo, i svakodnevnim vidikom.

Prvo je po ženskoj liniji do Kache, a ubrzo i do Vula doprla vijest da će slijedeće godine predsjednik crkveno školske opštine Sveti Stevan biti on. Za obadvoje je to ugodno saznanje koje će se uskoro i nezvaničko saopštiti, jer se za predsjednikovanje valja i pripremiti. Sjedeći na terasi ispred kuće i posmatrajući Crkvu na brijegu, svako veče Yelichi razgovaraju i o crkvenim pitanjima sa kojima će se Vule uskoro susresti. Razgovori idu toliko daleko da se govori i o garderobi koju bi Vule trebao da dokupi, da bi i u tome bio na nivou institucije koju će da predstavlja.

Još ima jedna okolnost, a vezana je za večernje sjedenje na terasi, koja se Vulu sve upornije nameće i tjera ga na razmišljanja koja ga slatko opsjedaju. Avioni! U svakom trenu je u vidokrugu bar jedan, jer je losanđelski aerodrom u neposrednoj blizini. Po zvukovima avionskih motora on tačno zna šta rade ruke pilota. Nesvjesno i njegove ruke, kao da su u njima pilotske palice, vrše neke čudne pokrete, komande za uvlačenje i izvlačenje stajnih trapova, otvaranje i zatvaranje flapsova, zakrilaca, pretkrilaca, trimera, kormila visine i dubine... I sam se već zna uhvatiti kako broji, a Kachi je to brojanje postalo njegovo normalno ponašanje, a broji sekunde u kojima će točkovi dohvatiti pistu ili se odlijepiti od nje. Pilotski poriv je na nov način zavrdao u njemu. Crv nostalgije koji se sve uvjerljivije nameće svrdla i priziva sjećanja na njegove letove, naročito onaj kada je nadletio Ježevicu i ispustio pismo. Za majku Smilju koje više nema, i oca LJuba koji, Vule jasno vidi tu očevu sliku, pri svakom lijevanju misli o dalekom sinu Vucu. Moli se Bogu za njegovo zdravlje, ali i za ispunjenje želje da vidi sina prije nego umre. Koliko da ispuni svoju želju toliko i da obraduje uspokojenu Smilju, kad je bude tamo sreće.

Sa takvim mislima, u posljednje vrijeme, Vule polazi na počinak i sporije dokučuje san. Svaki novi zvuk aviomotora prestrojavanja misli i stvara novu sliku Ježevice, u kojoj je sve znamenitiji neviđeni majčin grob, i sve mutnija slika oca LJuba. U snovima se slike ponavljaju, Ježevica, majčin grob i ojađen očev lik. Ti snovi se pretaču i u dnevne misli koje golicaju i u toku svakodnevnih aktivnosti, počinju da mu obaraju dnevne učinke i da ga čine

nervoznim. Požalio se Kachi. Usaglasili su se brzo, sa malo rječi. On treba da posjeti rodni kraj. I ona s njim. Nakon te odluke u njemu je rasplamsala čudesna sreća, takve je doživljavao samo dok je bio dječaćić, snovi su prestali da muče, a radna sposobnost je iščikala.

Kako otići u komunistički režim, ozbiljno je pitanje. Vule ne voli komunizam, i ne bi rado da se na bilo koji način susretne s njim. Titov režim bi još manje želio vidjeti njega, Vukadina Jelića neprijatelja Zemlje. Neprijatelj Otažbine?! Kako on može biti to, kako mu to mogu podmetnuti, čime objašnjavaju? Vule se godinama to pitao, naročito u prvim godinama izbjega, a evo i sada, ponovo, intezivno se pita. Za njega i slične njemu, komunistička vlast govori i ubjeđuje podanike da je narodni izdajnik, saradnik i sluga okupatora, jedan od onih što podmeću klipove pod točkove napretka Zemlje, i druge optužbe, protiv kojih Vule, i oni slični njemu, ne umiju da se brane, jer od svega toga ne postoji ništa. On je potpuno na drugoj strani od izdaje, on se borio protiv okupatora i branio Otažbinu, bio zarobljenik, borio se, u uniformi svoje Zemlje u Savezničkoj avijaciji sve do konačne pobjede nad okupatorom. Kako mu se ikako mogu prišiti riječi izdajnik i sluga okupatora, a napose kako mu se može suditi za ono što te riječi znače?

Opasno je otići u Jugoslaviju. Još niko nije bio tamo a da nije privođen i maltretiran u policiji, to kažu svi koji se vraćaju otuda. S druge strane, jugoslovenska vlast ne izdaje ulazne vize za ljude kao što je Vule Jelich. Sva diplomatska predstavništva u svijetu imaju spiskove ljudi na kojima piše da im se ne dozvoljava ulazak u Zemlju.

Nedavno je Jugoslavija obnarodovala odluku o aboliciji, po kojoj se povlače Spiskovi i dozvoljava ulazak u Zemlju, svima, osim dokazanim narodnim neprijateljima, ratnim zločincima. Kako njega nisu mogli svrstati u te razbojнике, čak ni komunisti, Vule nije brinuo oko dozvole za ulazak, dobiće je čim je zatraži, ali je u njemu ostao strah od komunističke policije sa kojom nije rad da se sretne. Želja da posjeti rodni kraj je nadrasla i planinu straha, čvrst je u odluci, poći će. Uredio je i godišnji odmor, tri mjeseca, za američke pojmove malo čudo od dužine trajanja.

Vulu Jelichu, pred jugoslovenskom administracijom Vukadinu Jeliću, zadrhtale su noge pred šalterom jugoslovenskog konzulata u San Francisku, pred prvim dodirrom sa isturenom komunističkom rukom. A odvijalo se sve prirodno. Ljubazna službenica se osmijevala, objašnjavala i upućivala, baš onako kako rade i službenice u Slobodnom svijetu, tako da se on brzo opustio u razgovoru s njom. Ona je uvjerljivo govorila, tako da je Vule u njoj vido snažnu službenu osobu koja je naoružana znanjima zakonskih propisa, i bez velikih promišljanja, postupao je po njenim uputama. Pitao se, onako usput, da li je i ona komunist, pa zaključio da nije, ili ako i jest onda nije neki velik, tek, onako, neki pridruženi član, jer tako lijepa i pametna osoba ne može spadati u prljavu organizaciju kakva je komunistička.

Kad se našao na ulici bez vize na američkom pasošu i prekontavao šta mu je dalje raditi, i o službenici je počeo da dvoumi. Da bi Konzulat primio njegovu prijavu za vizu prethodno mora pribaviti jedan papir, Propratno pismo, koje se opet traži u tom istom konzulatu ali na drugom šalteru. To je siže njene upute. Propratno pismo služi kao dodatni dokument pasošu i vizi na njemu, za ljude iz emigracije, i ono se mora pokazivati svuda u Jugoslaviji, u protivnom bi bio privođen u policijske stanice i izlagan neprijatnostima. Da bi dobio Pismo, uz molbu, mora da priloži autobiografiju pisanu lično svojom rukom,

sa posebnim osvrtom na vrijeme Drugog svjetskog rata i odnos sa kolaborantskim i okupatorskim formacijama.

Kao da piše pismo ocu LJubu, iskreno, Vule Yelich je sve potanko napisao o svom kretanju u toku Rata, ponešto dodao iz predratnog i poratnog života, pa se sa biografijom i molbom uputio u Konzulat. Zatečeni službenik, kao da ni on nije komunistički službeno je ljubazan i predusretljiv. Pomogao mu je da popuni dodatne papire, čak ga i ispratio nekoliko koraka, pa stiskajući ruku u srdačan pozdrav, napomenuo da će Pismo biti gotovo za desetak dana, i da tada dođe do istoga šaltera, jer se ono može preuzeti samo neposredno.

Do desetak dana Vukadin Jelić doživio je mali šok, kad je od službenika u Konzulatu dobio informaciju da njegov predmet nije pozitivno riješen. Uz sve ljubavnosti, a službenik ih je iskazao, oko Vula se okretala golema zgrada, nikako nije mogao da povjeruje u ono sa čim se suočio. On je na nekom posebnom komunističkom spisku, to je vrlo opasno. Načuo je o mogućem takvom spisku, ljudi koji su na njemu ne samo da ne mogu dobiti ulazak u Jugoslaviju, već će biti i likvidirani čim ih se komunisti dočepaju. A takvih je već na razne i neobjašnjene načine ginulo po čitavom svijetu, pa i u USA. Do sada nije pomišljao da bi i on mogao biti tako deklarisan, pa je u njemu vaskrsnuo zreo strah.

Prisjeća se, kazivali su znalci, na Spisku je malo ljudi, onih koji su u ratu bili četnički i ustaški komandanti, i ljudi iz aktivne antikomunističke politike, u koje on ne spada i nije spadao. A evo, on je za komuniste baš taj, pa kako da ga ne bude strah. Potišten je.

Kad se do koji dan pribrao zaključio je da se oko njega vrti neka službenička greška, jer ni po kojim kriterijumima, čak ni najkorjelijim komunističkim, on objektivno gledano nije značajan neprijatelj, a svakako nije toliko opasan čovjek po stabilnu državu kakva je Jugoslavija. Vođen tim mislima opet je otišao u Konzulat i zatražio da se proces izdavanja Pisma obnovi, jer se, rekao je, radi o nekoj grešci.

Službenik je opet bio vrlo srdačan, sve je moguće, saglasio se i obećao učiniti sve iz svoje nadležnosti, a Vukadin da dođe opet za desetak dana. Tih desetak dana bio je manje brižan, jer je stekao utisak dok je obrazlagao biografiju na šalteru, bio krajnje razložan i uvjerljiv, te da je i službenik shvatio da se radi o naivnoj službeničkoj omašci koju će i ispraviti. Međutim, do desetak dana na šalteru je dobio stari odgovor, njegov predmet nije pozitivno riješen. Ovoga puta u njemu nije zavladao strah, naprotiv, prožimao ga je inat i čvrsta odluka da istraje. Majčin grob toliko od njega ima pravo da zahtijeva.

Nakon nekoliko mjeseci uporne borbe za Pismo Vukadin Jelić je morao da prizna poraz, shvatio je da Pismo nikad neće dobiti. Neće Pismo, ali hoće vizu, u njemu je nastao nov naum. Prisjetio se narodne: Novac vrti što burgija ne može. Okrenuo se privatnim vezama i ubrzo na američkom pasošu Vula Yelicha stajao je ogroman crveni pečat jugoslovenske ulazne vize. Rođena Amerikanka, Kacha nije imala nepravilnosti po prvom zahtjevu dobila je vizu.

Iako ima vizu Vule je opet je zaposjeo strah, ide komunistima na noge, još ide i sa nepotpunim dokumentima, nema Proravno pismo. Pitanje je da li će ga i pustiti preko granice, a i ako ga propuste kako će proći tamo, jer na vizi piše, šifrovano, da se sa Pismom mora javljati vlastima u svakom mjestu u koje bude došao. Stalno će da ga pitaju za Pismo. Vapaj iz majčinog groba se čuje sve snažnije, a otac LJubo je razglasio da dolazi Sin iz Amerike, to dvoje gruva u Vuca, ali bubnja i strah od komunističke. Presuđuje zov iz majčinog groba, ići će uz sav rizik, konačno je odlučio, uz prethodno usaglašavanje

sa Kachom.

Pripremajući se za put u Jugoslaviju prekinuo je pripreme za predsjednikovanje. A baš u to vrijeme je došlo do velikih potresa u crkvenoj organizaciji američkih Srba. Epicentar potresa je Beograd, tako je dopuhivalo do njegovih ušiju. Iz tih vjetrova je proizišla i ideja da Vule Yelich posjeti Patrijaršiju, i ako bude moguće, razgovara i sa NJegovom Svetosti patrijarhom srpskim, gospodinom Germanom.

Kacha je preuzela dio organizacije putovanja. NJena je briga kupovina poklona za rodbinu, garderobe za njih dvoje i plan boravka u Jugoslaviji. Vule je kupio avionske karte do NJemačke, teleprinterski je kupio i automobil u NJemačkoj, popularnog "Volcwagena" koji će ga čekati na aerodromu, pa će automobilom u i po Jugoslaviji. Automobilom će zbog Ježevljanja i oca LJuba.

Vuco je u očima svojih seljana, o ocu LJubu i da se ne govori, veoma znamenit čovjek. To je onaj pilot koji je prije nekoliko decenije avionom nadletio selo da bi roditeljima ispustio pismo. To je onaj LJubov sin koji se sastaje sa Kraljem, a takva jedna fotografija je, potajno od komunista, prije petnaestak godina prelazila s oka na oko, i malo je seljana koji je nisu vidjeli, i svi u najvećoj tajnosti. Vuco je seoski ponos, on se kao rijetko koji hrabar čovjek odvažio i avionom nasrnuo na jato njemačkih grabljivica, i obarao ih nad herojskim Beogradom.

Ni to ne bi bili dovoljni razlozi da Vule ide automobilom u Ježevicu da selom ne vlada novo uvjerenje. LJubov sin je u Americi stekao ogromno bogatstvo. Otac živi sa tom pričom. Čitav život je bio siromašan čovjek, nije se mogao pohvaliti sobom, pa neka bar može sa sinom. A hvaliti se sa sinom je uvijek slatko. Svaki otac želi da mu je sin uspješniji od njega, to žele i oni najuspješniji očevi, jer u uspjehu sina intimno nalaze i znatane svoje doprinose. Vule nikad nije bio kao sada uz oca, shvatajući ga kao mnogo marljiva i poštena čovjeka, brižnog supruga i roditelja, ali kojemu sudbina nije bila naklonjena, nije mu dala ozbiljnu šansu u životu, pa je stvorio samo onoliko koliko je i mogao, za njegove želje premalo, pa je svu nadu položio u sinove, posebno u najstarijega Vuca. Vuco je ostvario njegova očekivanja, bogat je Amerikanac. Uz sina i otac je bogat. Ovo bogat, siromašni otac shvata više kao srećan nego imućan. Vulovo je da ocu povlađuje, da ga čini srećnim, a to u ovom služaju znači da u selo treba da dođe automobilom. Jedino tako u Ježevici može posvjedočiti bogatstvo i srećnost.

Do austrijskog Graca put je protekao po zamišljenom planu, a onda počeo se uvlačiti strah od komunista. Kako izgleda komunistička zemlja, koja su joj obilježja, kako se ponašaju ljudi i kako će gledati na njih dvoje, neprijateljske ljude iz najkapitalističkije zemlje na svijetu, smiju li se ophoditi....

Sva ta pitanja Jelichi su pretresali i sa njima ukročili u onaj kratki međugranični pojas.

Razliku su uočili već prvim pogledom na jugoslovensku pograničnu službenu zgradu. Za razliku od austrijske, ona je sumorna, bez reklama i uobičajenih prodavnica, bez putnika, tek iza rampe bilo je neobično mnogo uniformisanih ljudi koji su na pridošlice gledali kao da slijeću sa druge planete.

Jedan od njih je prišao automobilu, pozdravio hladnim glasom i podizanjem ruke do šapke, zatražio je pasoše i uzeo ih, te naredio da iziđu iz automobila i pođu za njim.

U kancelariji ih je dočekalo drugo uniformisano lice, neki pravi komunist, kako ga je procjenio Vule, i od kojega boli glava.

Nespokoju nije bilo mjesta, taj ih je tek nekoliko puta pogledom izmjerio od glave do pete, upitao ponešto, ali ne naročito zainteresovano. Zatražio je i Pismo, to je Vula spetljalo i oduzelo mu moć govora, pri tom je nešto promrsio, a ispitivač je hladno prešao preko toga, naredio im je da se jave u beogradsko odjeljenje unutrašnjih poslova, čim stignu, dodao je, pa rukom pokazao da mogu da idu.

Njihovom pojavom raspršilo se i jato uniformisanih lica koji su kao psi tragači gnjurili i njušili po automobilskim žepovima.

Magistralni drum kroz Sloveniju prešli su u uvjerenju da putuju nekim sporednim putem, bez većih naselja, bez pumpnih stanica i po lošoj i uskoj cesti. Put ih je doveo do Zagreba. Tu su potražili pumpu za gorivo, i usput skrenuli sa puta i zalutali. Uvjereni su da imaju skrivenu pratnju, a neku pratnju su sigurno imali, zbog toga ih je progonio nespokoj koji će dostići vrhunac, tu negdje oko Zagreba, kada su se zaustavili i zatečene prolaznike pitali za put prema Beogradu. Jedan od njih je povikao: A, evo ih, to je bio povod Vulu da papuču za gas pritisne do dna, i ne popusti je do Beograda. Srbije se plašio manje.

Skrhani od umora smjestili su se u hotel, ali nisu mogli da zaspu u miru, jer im je recepcionar saopštio da njihovo konačenje mora prijaviti Narodnoj miliciji, a da se i oni moraju prijaviti tamo čim stanu.

Beograd je neprijatno iznenadio Vula. Ostavio ga je i nosio u sjećanju posve drugačijeg. Zasigurno je prije dvadeset godina bio blještaviji reklamama, izlozima i raznolikiji u odjevanju ljudi. Sada izloga i reklama nema, tek po neka parola; o Titu i Partiji, Narodnoj armiji, Socijalizmu i Samoupravljanju, Pokretu nesvrstanih... I nazivi ulica nisu beogradski, dominiraju riječi: Tito, Marks, Lenjin, Front, Revolucija, Sekretari Skoja... Reklama i izloga za robe nema. Yelichima će i to ubrzo biti razjašnjeno, bile bi neprirodne i smiješne da ih ima, čemu one kad nema roba, a ako se robe i pojave reklama su im dugački redovi koji su sastavni dio života u komunističkom režimu, koga sve bolje sagledavaju. O komunističkom siromaštvu su ranije slušali sa nedovoljno uvjerenja, a sada mu svjedoče u punom značenju stanja.

Srbi su se preobrazili u nevesele ljude, veća polovina prolaznika i šetača je u uniformama, ili iznošenim plavim radničkim odijelima, to na turiste iz Slobodnog svijeta ostavlja sliku bespomoćnog stanja. Yelichi su, uz sve ranije pretpostavke ovdašnje bijede, zatekli i jadnije od toga, i ovom prilikom još više učvrstili antikomunističko opredjeljenje. Ovdje treba doći i vidjeti, i ne časeći, vratiti se u Slobodansvijet, biće njihov savjet drugima. Oko njihovog automobila, tek sišlog sa proizvodne trake, živo se okuplja omladina, zaviruje i podviruje, kao da je pred njima dar s neba.

Beograd je narastao, mnogo je novih zgrada, ali su i one siromašne, jednolike i betonski sive, ispred kojih su neuređene oranice, prilazi neasvaltirani i blatnjavi. Saobraćaj se svodi na bicikla, vojne kamione, stare autobuse i po neki putnički automobil, uglavnom sa crvenim tablicama, što je znak da je državno vlasništvo i da se ne smije naći u neslužbenoj vožnji. Bicikla imaju registarske tablice i ona su vrijednost i znak prestiža.

Razgovor sa građanima stvara posebno snažne predstave o Režimu. Uniformisanim licima je zabranjen razgovor sa strancima. A to znači sa pola prolaznika se i ne može razgovarati. Onaj dio građana koji čine vlast, a naročito onaj koji nije a trudi se da postane vlast, njima razgovor sa strancima nije zabranjen,

ali oni sami misle da je stvar cjelovitog patriotizma da se ne upuštaju u to. Uvjereni su da su svi stranci neprijatelji Zemlje, rade za strane obavještajne službe, i došli su da špijuniraju, pa ih nužno treba pratiti, prisluškivati, a naročito uočavati njihova prisustva pored vojnih objekta i fabrika, te to najkraćim mogućim putem prijavljivati milicijskim stanicama. Oni to redovno i čine u uvjerenju da ispunjavaju plemenite patriotske dužnosti. Oni što rade su po fabrikama, s njima se i ne može sresti, jedino su ostali seljaci koji i hoće i smiju da razgovaraju, oni to vole, oni su znatiželjni, njih zanima sve, pa i kako se živi i u truloj kapitalističkoj Americi.

Yelichi su vrlo brzo došli do ovih spoznaja, pa su se i sami trudili da se ponašaju po dočekanim normama, da u svakom slučaju izbjegnu neprijatnost koja bi ih mogla snaći, jer čuli su to još u Americi, iza svakog sumnjivog kretanja ili ponašanja uslijedi privođenje u milicijske stanice.

Prije nego su pošli da boravak u Beogradu prijave odjeljenju unutrašnjih poslova, potražili su Vulovog rođaka LJuba, kojemu su se pismom najavili još iz Los Angelesa. To je onaj isti LJubo, major LJubo Đurić, koji je prije tridesetak godina Vucu bio pri ruci dva puta, oko upisa u vojnu školu u Petrovaradinu, i drugi put u novosadskoj bolnici. Sretna je okolnost što su se obratili na njega, jer će im njegova snalažljivost biti od presudnog značaja za daljnji boravak.

Sa njima je ušao u kancelariju za prijavu stranaca. Nakon što su predali pasoše odmah je uslijedilo pitanje za Vulovo Propratno pismo. To je onaj tren od koga je Vule mjesecima zazirao. Nastupio je taj čas! Nema Pismo!?! Prirodno je, policajac će zaviriti u Spisak, i tu počinje komunistički obračun s njim, tu pored centralnog državnog zatvora. Došao im na noge. Zanimemio je.

Sva objašnjenja koja je ranije planirao za ovu priliku, najednom su i njemu neuvjerljiva i naivna, pa i ne nalazi snage da ih obrazlaže. Začutao je. Strah! Ni zamucati nije kadar. Tada dolazi do izražaja snalažljivost rođaka LJuba.

Upetljao se u razgovor, poskočio na noge, izvrnuo svaki svoj žep tražeći Pismo, da bi na kraju priznao da je Pismo ostalo u njegovoj kući.

Službenik je uvažio ispriku, jer se radilo o rođaku koji je uvaženi građanin. Gospodina Yelicha će uzeti u postupak, kao da je došao sa Pismom, ali najljubaznije ih je zamolio da Pismo donesu sutra.

Nakon iscrpnog ispitivanja o Vukadinovom kretanju zadnjih dvadeset godina, u njegov pasoš upisano je onih nekoliko važnih riječi i šifara, koje znače slobodno kretanje po Jugoslaviji. Naravno, čim dođe u neko novo mjesto prvo što treba da uradi je da ode do lokalne stanice Narodne milicije, i sa Pismom prijavi prisustvo, isljednik je to više naredio nego napomenuo, prije nego im je pružio obrađene pasoše.

Čim su napustili gradsko područje, na putu prema Ježevici, Yelichi su bili u drugom svijetu. Ni traga od komunizma ili kapitalizma, dočekala ih je Srbija, onakva kakvu je Vuco i ponio u sjećanju. Brežuljkasta zemlja sa čistim vazduhom i vidljivošću do beskraj, krošnjastim gorama i rodnom voćnjacima, zelenim livadama i obrađenim njivama, te bistrim rijekama i čestim vreocetima.

Na svakom koraku susretali su nenatrunjena sela i radom opsjednute seljake, u prepoznatljivoj šumadijskoj nošnji, punoj kolorita, spretnosti ženskih ruku, tkalačkih strojeva i preslica. Šajkače i šumadijski opanci, sukna i lanena odjeća su preživjeli sve komunističke promjene, i doimaju se, za američko oko, kao otkrovenje, ljepota na otvorenoj sceni, koja se u Americi može naći samo u čudesnoj filmskoj industriji Hollywooda, i koja zadivljuje svijet planete.

I na glavnim cestama su zaprežna kola prepunjena plodovima, koje polako ali postojano, koračić po koračić, vuku parovi krava muzara. Održale su se i stare seoske krčme uz ceste, u koje Yelichi svraćaju i zatiču svježju prirodnu hranu, koje u Americi na taj način ponudenu već odavno nema. Po Srbiji se i dalje piju pića iz seoskih podruma, vina i rakija šljiva, te iz hambara jedu jabuke, maline, kruške, šljive, kajsije i jagode. Sve to plijeni svježinom i zdravim prirodnim okusom, bez mirođija hemije koja je ovdje, na sreću, još uvijek nedokučiva i preskupa.

U svakoj krčmi su zatekli nekoga, uglavnom seljake koji snažno izraženom znatiželjom i naivnošću stupaju u razgovor sa Amerikancima, raspitujući se za sve tamo, šta jedu i piju, plaćaju li školovanje i bolnice, do atomske bombe i kaubojskih filmova. Ponosni su, za razliku od Beograđana, uporni su u dokazivanju svog valjanog života, i po svaku cijenu hoće da časte pićem Amerikance, jer oni su gosti, a gost je za Srbina uzvišen čin, čak i u krčmi.

Kacha je prvi put u Srbiji. Srpkinja je po porijeklu, ali je ovdje prvi put u sebi osjetila ponos toga porijekla, poistovjetila se sa dobroćudnim seljacima, i u tome danu svoje srpstvo doživjela kao neko nejasno ali zrelo ushićenje i uzvišenje. Srećna je što ju je doveo u Srbiju, ponavlja Vulu, i često zahtijeva da se zaustave i fotografišu u miljeu nenatrunjene ljepote srbijanske prirode, kako je govorila raspjevanim glasom.

Još u dolasku navratice u Požegu, prvi grad Vulovog života, pred kojim ga prožimaju žmarci mladosti i naivnosti seljačeta. Za Kachu je pripremio bogatu priču, na umu je imao sijaset trogodišnjih uspomena, ali kad se već našao u Požegi sve je sveo na nekolike rečenice, pokazujući gdje je stanovao, radio i išao u školu, jer se Požega, u sadašnjim njegovim očima, skratila i suzila u selo.

Suprotno tome, sedamnaestokilometarski put do Ježevice dojmio ga je presnažno. Šumarci i livadice koje su uokružavale puteljak kojim su se vozili, bez saobraćaja, ljudi i stoke, prikazuje se kao izdvojen dio rajske planete, naseljen šumskim životinjama i pticama koje su zaticali na svakom proplanku. Amerikancima sa pustinjaskog asvalta činilo se da lebde bestjelesnom težinom po ljepotama Božijeg stvaranja.

Još pod utiskom prolaza kroz rajsku baštu zaustavili su se pred prodavnicom Vulovog strica, onom u kojoj je i on radio prije tridesetak godina, da bi se, samo za koji sekund, oko njih okupili seljani, širili ruke i ljube se kao da ih je sve rodila jedna majka. U Vula su svi gledali kao da je stigao Uzvišeni, tek posvećeni čudotvorac i velikomučenik. On je znao da će biti viđen takvim očima, i zbog toga je morao da dođe automobilom, sada mu je milo što je tako i postupio. Bračni par Yelicha, i pored svih ponuda gostoprimstva, hoće odmah da produže dva-tri kilometra, da što prije obraduju starca, oca LJuba.

Još je u Los Angelesu Vule imao naum kojim će iznenaditi i zadiviti Ježevljane, a oca LJuba i usrećiti. Nije ga govorio Kachi, jer ona to ne bi razumjela. Odlučio je da automobilom dođe pred očevu kuću.

Seoska goveđa ulica, izrovana potočinama i katakombasta kamenicama, uska i obrasla šibljem, do sada nije davala nadu, pa ni pomisao, da se bar zaprežnim kolima kroz nju provuče. Još iz dječakog pamćenja Vule nosi svaki korak ulice, u centimetar zna na svakom njenom mjestu širinu i naglost zavoja. Zamislio je plan kako da provuče automobil. Pri tom je svjestan štete koju će imati na vozilu, ali je to nevažno za utisak koji će napraviti kod oca. Spreman je automobil baciti na otpad čim završi sa posjetom. Toliko za oca može da žrtvuje.

I u zamislama, ipak, postoji jedna krivina koju neće moći savladati, tim saznanjem je pošao još iz Alhambre. Baš na njoj su se sustigle sve slabosti ulice, krivina, strmina i uskoća. Zamolio je seljane, to je taj američki plan, da pođu do krivine i da prenesu automobil.

Trebalo je vidjeti oca LJuba kada je staračkim gegovima izišao iz kuće da osmotri šta to prijeteći brnda uz njegovu ulicu, a ugledao je tik uz kuću kao ogledalo sjajnu limuzinu. Limuzinu svoga Vuca. Prekrstio se, proplakao i bez riječi vinuo se u sinovljevu zagrljaj.

Ima Boga! Ima Boga, došaptavali su seljani koji su pristizali uz ulicu, krstili se i oni, i otirali suze kojih se seoska muškost uvijek stidjela. Ima Boga!

Dom LJuba Jelića je postao centralna kuća sela. Prvi put u njegovom dugom životu svi bi da svrate do njega, srećan je i ponosan domaćin, osjeća se kao ptica u proljetnom letu. Nije mu žao ni umrijeti kad je ovo dočekao, poluglasom govori prijateljima. Uz jelo i piće razgovaralo se do duboko u noć.

Čim se razdanilo Vule je dočekao želju iz mnogih snova, sa ocom i dvojicom mlađe braće pošao je do vječne kuće milog roditelja.

U toku pješačenja, kojih petnaestak minuta, u Vulu su se smjenjivale slike dvadesetak godina života koje je proveo na ovdašnjim njivama, brežuljcima, ulicama, obalama i vreocetu, i u svim tim slikama lebdio je lik Majke, majke Smilje, koja je uz svo siromaštvo bila prebogata ljubavlju i vjerom u svog prvijenca i miljenika, sina Vuca. Premnogo je njenih postupaka propustio kroz glavu, a svi su vezani za snažno materinstvo i nježnost, koje je punim sjajem iskazivala prema njemu. I živila za nj. Pretražuje i svoje postupke i nalazi da je postupao kao zahvalan sin, ali sada misli da je mogao i morao i više da joj ugodi, češće da je posjeti, napiše pismo, i više novca da joj podari. On u tome pregoni, povod je takav, jer se njegova nježnost i pažnja prema majci po selu, kao pozitivan primjer, prepričava i danas. Pazio je majku, ali je mogao i bolje, ipak je to njegova misao, sada, kada je na domak njenih sjena.

Dirljiv je susret Vuca i krstače, sa natpisom SMILJKA JELIĆ, i na kojoj je stajala fotografija, ona iz Niša, kada je putovala da posjeti sina Vuca, i kada se slika s njim. U mislima se osvježilo sjećanje na taj dan, od prije dvadeset i pet godina, dobro se sjeća njenog lika, sjeća se svake njene bore, osmijeha, pogleda i riječi. Golema je sreća bila u njoj, mnogo se veselila dok je s njim šetala dugim niškim ulicama. Često je podizala glavu prema Vucovoj, sa neskrivenom namjerom, da još jednom vidi svog ljepotana kojemu se nije mogla nadiviti, nije se ustezala da to i kaže.

Oko krstače je petnaestogodišnji korov uhvatio maha, što je Vule doživjeo i kao svoj nemar, nebrigu, neodgovornost, i ono što je naročito zabolilo, kao nezahvalnost sina kojega je majka neizmjerljivo voljela i vjerovala u njega. A on je sve samo ne zahvalan sin, do jutros je bio duboko uvjeren u suprotno, ali sada, suočen sa zapuštenim majčinim grobom, o sebi misli samo najgore. Najednom je, u svojim očima, najnezahvalniji sin, sin u kojega je majka samo pau šalno bezgranično vjerovala. Oko groba treba ozidati i izdignuti teren, kako je to već oko onih ljepših spomenika u groblju i urađeno.

Odmah, tu pored groba, kod prisutnih seljaka, raspitao se za majstore. Dozvaio ih je isti dan i naložio kako i do kada da sve to obave. Jedna posve druga stvar, vezana za grob, ganula ga je još bolnije.

Slika majke na krstači je gađana puškom i pogođena u desno oko.

Oko toga zlodjela nije se raspitivao, znao je, komunisti su se na taj način obračunavali s njim, Vukadinom Jelićem koji se druži sa Kraljem. Vukadin je majčino desno oko, njega su ustrijelili, to je znak njihovog potpunog patriotizama, odanosti bez ostatka. Mrtva majka, i još mrtviji kamen, nisu se mogli braniti, to je ono što boli, i što nikad neće prestati da boli. Komunisti su svirepiji i od svih ružnih priča koje je o njima čuo do sada, čini mu se, dok gleda u prostrél na slici nemoćnog oka. Desnog!? Komunisti su ovovremena strava i ljudski mrak, konačno i neopozivo je njegov stav o njima, ovdje i sada, na oskrnavljenom staništu mrtvih, pored groba ranjene majke, primjernog roditelja i supruge, poštene žene i uvaženog građanina. Oni su mračne sile koje su zajahale i jašu bez milosti i savjesti. Osveta! U njemu su odzvanjali snažni glasovi. Hladan znoj se iznosio sa unutrašnjim zovom.

Pribrao se. Okrenuo se povelikoj grupi seljana. Gledao ih je. Bez rasprave o nedjelu, raspitao se o fotografima. Naručio je novu sliku.

Veoma potišten zbog stanja majčinog groba umirivao se zadovoljstvom LJubove sreće koja ne jenjava, grlata je ponosom sinom. On bi sa Vucom i nevjestom Amerikankom da ide i da se pokazuje što dalje. Da ih vide od Beograda do mora. Želja mu je da limuzinom pođu na Zlatibor. Čuo je da su tamo rajske ljepote, da tamo dolazi jugoslovenska elita, a i on je sada, uz Vuca, elita, pa je i njemu tamo mjesto.

Stigli su i na to remek djelo prirode, kome se Kacha i Vule ne mogu da nadive, a otac LJubo, u opancima, čakširama, šajkači i lanenoj košulji šepuri se i pokazuje kao da je na modnoj reviji na kojoj nosi najbolje modele, a uistinu je stršio jednostavnošću odjeće, naivnošću čina i istinskim ponosom koji je od prisutnih gostiju prihvaćan sa simpatijama, koje se često iskazuju prema starim osobama kad ne umiju da usklade odnos sa novim ambijentom.

I Vulu je bilo simpatično ponašanje oca, mada je pomalo i djetinje, ali su i starci na svoj način djeca, zaključio je i podupirao ga u neskrivanom ushićenju i sreći. Sa ocem će poći još nekoliko puta, limuzinom, svuda gdje LJubu padne na um, hoće da ga zadovolji, da mu bar okrajak života učini lijepim, kad već ne može majci Smilji. A i on, LJubo, dio je nje, majke, čini to i zbog nje, čini to za oboje, čini to zbog sebe i svoga sopstva.

Taman kada su se Amerikanci opustili u ljepotama ljudi i prirode, okruženi raznovrsnim pažnjama, kada je Vule dosegao Vucovo disanje punim plućima, onim od prije trideset i više godina, kada je počeo i da skakuće po livadama i ulicama, kao što je činio davno prije, iz sela dotrčaće trojica uezvjerenih komšija, i sa velikom zabrinutošću saopštiće, da se Vuco hitno javi u Sekreterijat za unutrašnje poslove u Požegu. Milicija je bila došla po njega, ali dalje nisu mogli automobilom, odveli su Vucovog brata Sinišu kao taoca, a Vucu naredili da odmah dođe i on. Razlog poziva je, objasnili su seljacima, nije se prijavio u stanicu milicije.

Komunisti?! Pozivaju ga oni što su ustrijelili majčino oko. Desno!? Ta je misao u njemu. Izbora nema, da nije priveden brat možda bi i bilo, a ovako ulovljen je. Manje mu je do sebe, brine zbog nevine i preplašene Kache, ali i zbog oca LJuba koji se ovih dana veselio kao dječaćić i živio jedini dio srećnog života.

Kao ljetni podnevni grom u goropadno osamljeno stablo na goloj visoravni, u LJuba je grunula nesreća koju neće preživjeti, govori, jer su uhapšena njegova dva sina, prepričava ono što znaju svi. Kad komunisti hapse u sred bijela dana mnogo je gadno, ne daju ni svjetlu da progleda.

Medvjed godinama žari i pali po selu, seljaci se ustravljaju i pri pomisli na susret s njim. Ali kad ga ustrijele okupljaju se iznad lešine, hvališu se i pričaju o svojim neustrašivostima. Tako nekako je Vule Yelich doživjeo prvi dodir sa provincijskim zastupnikom državne bezbjednosti.

Ko je Vukadin Jelić ili Vule Yelich kako se izdaje gospodin, i šta on hoće, pa se limuzinama šepuri, okuplja narod i demonstrira kapitalističke manire. Šta on ovdje traži i zašto je došao? Urlanje je ličilo na to.

Došao je da vidi svoju kuću, groblje, oca, braću i rođake, tako nekako odgovarao je osumnjičeni.

Zna se ko je on, sve to oni u Državnoj bezbjednosti znaju. Znaju šta je govorio u Marseju, Londonu i Kairu, znaju njegove veze sa Kraljem i fašističkim podzemljem, znaju za njegovo četništvo i masonstvo, znaju i za obavještajne neprijateljske službe koje su ga poslale u Jugoslaviju, znaju i zadatke koje je dobio da obavi. Sve oni to znaju, ali hoće da to čuju i iz njegovih usta.

Vule Yelich je morao da prepričava svoj život, razgovore koje je vodio na mnogo mjesta, i da se brani od optužbi bez osnove, jer je isljednik o njemu znao sve, ama baš sve, i što je najgore po Vula, mnogo toga je loše i namjerno pogrešno interpretirano. Nekoliko sati trajao je napad i energično negiranje da bi, u vrijeme očitog Vulovog umora, uslijedila ponuda. Sve će mu se oprostiti, ali da od danas postane lojalan, da prikuplja podatke o emigrantima u Americi za potrebe Državne bezbjednosti, da i on konačno počne da radi za interese svoje otažbine. Vule nije krio da se grozi i na pomisao da radi tako prljav posao, da bi kad je koncentracija popustila prešao i u napad. Branio se mržnjom prema komunistima i svemu što je u doticaju s njima.

Koliko je isljednik povisivao glas toliko je i on bio govorljiviji i čvršći u iskazivanju mržnje prema Titovom režimu. Naveo je i prostrjel kamenog oka. Desnog!?! Isljednik je Popratno pismo ostavio za kraj, kao ubojito oružje, ali za Vula ni ono, u nastupu bijesa, nije značilo mnogo više od onoga što već ima, pa je bacio sve na kocku, pri tom isljedniku izgovorio i dosta grubih riječi koje ni u mislima nije mogao zamisliti da će izgovoriti u dodiru sa komunističkom policijom. I kad je već pomislio da ne može izbjeći najgore, isljednik ga je otpustio, uz napomenu da će se još sretati.

Toliko su ispitivali i brata Sinišu koji je morao da priča i što je znao i što nije znao o bratu Amerikancu.

Strah se uvukao u seljane, ovakve su im situacije poznate, privode se u miliciju svi koji su sa osumnjičenim imali kontakt. Seljaci su prorijedili dolazak LJubovoj kući, a sa Vucom su razgovarali samo kad su u grupi, svi su bježali od njega kad su bez svjedoka, jer ti razgovori su opasni, u istrazi se prikazuju po volji isljednika.

Shvativši stanje Vule i Kacha su napustili Ježevicu, i krenuli u obilazak Jugoslavije. Tek su se povremeno vraćali u selo, da LJuba odobrovolje, da mu podare još koji dan sreće.

Policijski postupak u Požegi, a imali su još sličnih neprijatnosti, u Vulu su izokrenuli osjećaj straha u stanje prkosa. Prestao je da se plaši, shvatio je da će da mu se dogodi ono što je u Policiji odlučeno onoga dana kada je dodirnuo jugoslovensko tlo. Gazi po njemu preko dva mjeseca, ne hapse ga, znači da je već tada donesena takva odluka.

Vule Yelich se nagledao Jugoslavije i komunizma, vrijeme je i da se vraća, ostala je samo jedna od planiranih radnji, posjeta Patrijaršiji. Iz Amerike

je pošao sa ubjeđenjem da i u njoj vršljaju komunistički prsti, ovdje je još bliže tome uvjerenju, pa izgleda da prekorači patrijaršijsku kapiju svodi na male. Opet je u pomoć pozvao vještoga rođaka Đurića, pa su zajednički zatražili prijem kod Patrijarha. Primljeni su već sljedećeg dana.

Kao da su razgovor započela dva bića sa različitih planeta, ni na koji način nisu mogli da se razumiju.

"Vaša svetosti!" otpočeo je ugledni Amerikanac srpskoga porijekla, kako je predstavljen Vule Yelich: "Vi radite kako vam naređuju komunisti."

"Ne, gospodine Jeliću", nijekao je patrijarh German: "Mi imamo svoju autonomnu, crkvenu politiku, i mi ne radimo ni po čijim diktatima."

"Vi saradujete sa komunističkom vlašću", uporan je Amerikanac-Srbin.

"Poštovani gospodine Jeliću!" patrijarh se trudio da bude što shvaćeniji: "Mi živimo u Jugoslaviji, a u njoj su na vlasti komunisti. Ta činjenica ne može da se ignoriše. Moramo da poštujemo i zakone Zemlje." "Ne! Vi ne smijete, ni na koji način, da kontaktirate sa bezbožnicima i njihovom vlašću. Komunisti su đavolja sorta, protiv su Boga, Crkve i vjernika. Pa, kako sa njima da komunicirate?" uporan je Vule Yelich.

"Vi, u Americi, poštovani gospodine Jeliću, možete tako i da govorite i da radite. Tamošnje društvo je i postavljeno po interesima i željama religija. Nažalost, srpska crkva ne živi u takvom društvu. Mi živimo Ovdje. Svoja prava možemo izboriti samo ovdje, i samo uz komunističku vlast" patrijarh German se trudio da svojim glasom ne izaziva uglednog građanina Amerike srpskoga porijekla, ali mu to nije pošlo za rukom, jer gospodin Vule Yelich ne može, ali i neće da shvati da se sa bezbožnicima, uopšte, može i smije razgovarati.

Nakon tri mjeseca odmora u Jugoslaviji, bračni par Yelicha je krenuo prema granici. U Zagrebu su svratili do pumpne stanice da operu automobil, i tu bili iznenađeni čovjekom koji je presreo Vula i pitao ga da li se zove Vukadin Jelić. Bio je to aviomehaničar iz Vulovog letaćkog vremena, sa kojim se tada i družio, ali je sada ostario i izmjenio lik. Yelichi su još jednom vidjeli šta je građanski strah, jer i pored srdačnog zagrljaja taj dobri stari prijatelj nije smio sa Vulom da ostane dugo, nije smio da ga pozove kući, a učinio bi to rado, priznao je i mnogo se izvinjavao zbog toga.

Na graničnom prelazu, još jednom prepričao je život i tromjesečno kretanje po Jugoslaviji, i opet odbio ponudu da bude potkazivač, i sve to u nekoliko sati koliko je Kacha premirala od straha i povirivala na službena vrata, pa i sama izazivala pažnju Narodne milicije.

Čim su premostili jugoslovensku rampu grlato su zapjevali svjetlu slobode.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 25.

Vule Yelich je 1962. godine izabran za predsjednika Srpske crkveno-školske opštine Saint Steven's Serbian Orthodox Cathedral u Alahambri. Sa ponosom je primio dužnost. Ulagao je sva znanja i sposobnosti da što bolje obavi povjerene zadatke. Povjerenje je zaista veliko, ali nije kako se nadao naglasak na povjerenju i časti, obratno je. Sačekali su ga obimni zadaci koji su zahtijevali znatno više rada nego je pretpostavljao primajući se predsjednikovanja. Moglo bi se reći i da je zatečen obimom poslova koji se ne mogu obavljati usputno, na šta je računao. Ukupno raspoloživo vrijeme provodiće uz Crkvu, i

bivaće iznenađen koliko je Opština široko zahvatila ljude i sredstva. Od primanja dužnosti, pa dok je ne preda iduće godine, potpuno će se izmijeniti život njegove porodice.

Prečesto je u obavezi da prima, ručava i razgovara sa učenim ljudima, koji su pokretali teme kojima on nije sklon, političke, kulturne i naročito crkveno političke. Sticajem širih okolnosti posjete su učestale po pitanjima organizovanja crkvenog života u Americi, a u sklopu toga, posebno o mjestu i položaju Srpske crkve.

Mjesto i položaj crkve u Americi nametalo se u svakoj prilici, na svakom sastanku i pri svakoj posjeti, to je postalo najozbiljnije pitanje kojim se predsjednik Vule Yelich morao baviti, a mislio je da se takvim pitanjima neće baviti nikako, jer on za to nema sklonosti ni spremnosti. A baš u vrijeme njegovog izbora za predsjednika, to pitanje se, u čitavoj Americi, pa i u Alhambri, zaoštrilo do usijanja, kako su govorili crkveni veledostojnici. Periferno znao je o postojećem sukobu mišljenja, ali nije ni pomišljao da su izraženi u mjeri u kojoj ih je zatekao, a pogotovo nije pretpostavljao radikalne prijedloge koje sada čuje. Bio je naročito jedan razlog zbog koga je za njega to bila periferija interesovanja. Istorija!?

Srpska štampa je uveliko pisala o ovome sukobu, a obje strane pozivaju se na istoriju Srba i njihove crkve u Americi, a kako Vule ne poznaje ni prve lekcije iz te istorije, koju usput i ne voli, on je takve članke zaobilazio. A sada ne može tako da se ponaša.

Domaćin je čestim gostima Crkve i predsjedavajući sastanaka, a na gotovo svim skupovima to je tema, i njegovo je, domaćina, da sastanke otvara i zaključuje, daje uvode i predlaže zaključke. U uvodima i zaključcima mora da priziva istoriju koju ne poznaje. Osjeća se nelagodno.

Kad je saznao da će biti biran za predsjednika Crkve, pripremao se za tu dužnost, čak je počeo da čita i članke koji su istorija, ali su tako stečena saznanja bila od male koristi, moglo bi se reći i od štete, jer je većina tih članaka i pisana u namjeri da nevješte čitaoce zavara i pridobije za jednu od aktuelnih političkih ideja. Nije shvatio ni suštinu spora koji je palio srpska javna glasila. A čim je postao predsjednik, prvo što je susreo, bila je istorija i iz nje izvedena prava srpskih pravoslavnih vjernika u Americi.

Praktično, razumio je, u svađi su srpski patrijarh German i srpski američko-kanadski episkop Dionisije. To će saznati lično od episkopa Dionisija, koji će požuriti da bude jedan od prvih Vulovih gostiju. Dakle, ni ta posjeta nije bila slučajna, kako je u vrijeme njenog zakazivanja naivno vjerovao Yelich. Crkva u Alhambri je vrlo ugledna, pa je objema stranama stalo da je imaju na svojoj strani u sporu, u toliko je i predsjednik Vule Yelich postao važan, mnogo važniji za globalnu crkvenu politiku nego je on i slutio. Zbog toga su ga posjetili mnogi ljudi od imena, i svi objašnjavali istoriju i branili politiku episkopa Dionisija ili patrijarha Germana, i presuđivali onoj drugoj strani.

Tako je američko-kanadski episkop Dionisije, prilikom posjete, iskoristio priliku da vodećim crkvenim ljudima u Alhambri pojasni dosta uvjerljivih razloga, koji navode na pomisao, da srpski vjernici u Americi trebaju da razmisle o svom organizovanju i da stanje Patrijaršije stave pod političke reflektore. Vulu se dopadalo sve što je glagoljiv vladika govorio, i već u toku razgovora postao je njegov istomišljenik i sljedbenik. A vladika je, kao i svi sagovornici prije, započeo predistorijom Srba u Americi, kako se izrazio, nabrajajući godine, događaje i imena ljudi. O tome je Vule zaista znao malo.

Prije sedamnaest godina, uz čašicu i ugodno noćno ćaskanje sa tastom Dusanom, Vule je bio prvi put u prilici da čuje nešto iz rane istorije Srba u Americi. Sada se prisjeća onoga što je govorio tast i shvata kao najbolju lekciju, koju je na tu temu slušao do sada. Nema sumnje, Dusan je i učesnik i poznavalac srpskih prilika u Americi, pa će se Vule značajno oslanjati i na njegovo aktuelno mišljenje.

Nedugo poslije Dionisija ugostiće i još dvojicu znamenitih crkvenih veledostojnika, zagrebačkog mitropolita Dr Damaskina i bačkog episkopa Nikanora. Oni su došli u Ameriku po nalogu Svetog sinoda:

Da razgovaraju sa vladikom Dionisijem i sa sveštenstvom i sa viđenim crkvenim i narodnim radnicima u Americi, a po pitanju optužbi na račun episkopa Dionisija, zbog veoma nedoličnog ličnog života i zbog zloupotrebe crkvene imovine...

I oni su govorili o tekućim nesporazumima, napadali Dionisijevo ponašanje i skretanje sa politike Mati Crkve, i oni su obrazlagali vrlo uvjerljive argumente koje su, i oni, potkrepljivali istorijskim činjenicama.

Vule Yelich je već na tome sastanku potpuno stao uz njihove argumente i logičke stavove, koji su potpuno na suprotnoj strani od Dionisijevih. A kad su jerarsi otputovali, Vule se zamislio nad činjenicom da ga olako ubjeđuju i jedna i druga strana i zaključio, tako i mora biti kad on ne zna istoriju i ne može da zaključuje sam.

Prisjetio se posjete Patrijaršiji i razgovora koji je vodio sa NJegovom Svetošću patrijarhom srpskim, gospodinom Germanom, lane, a koju je upriličio u toku priprema za predsjednika. Govorili su o nesporazumima na relaciji Beograd-Čikago, kako se tamo uobičajilo nazivati spor, to pitanje je nametala NJegova Svetost, i govorila, a Vule samo klimao glavom, jer je malo znao o nesporazumima, a mislio je da se tiču samo grupice crkvenih ljudi, i da je to daleko od njega. Tek sada, kad se više udubio u ondašnje Patrijarhove riječi, shvata na šta je sve ciljala Svetost, i šta je očekivala od uglednog srpskog vjernika iz Amerike, kako ga je oslovljavao patrijarh German.

Ne, on nije dorastao onom što od njega očekuju crkveni ljudi, da kao predsjednik jedne od uglednih srpskih crkava u Americi stane na njihove strane, i snagom autoriteta i argumenata podupire njihove politike. Kao da je upao među dva vodenička žrvnja, melju ga, a on ne umije da se iskobelja. Svađa Beograda i Čikaka traje godinama, baš sada se spustila na teren prostih vjernika, već se svađaju i oni.

Podjela!?

Još jedna podjela Srba, i još jedna podjela Vulovih prijatelja i poznanika, istorijska podjela u kojoj je Vule Yelich direktni učesnik, a želi da to ne bude. Koliko se on više izmiče iz toga drugi ga snažnije uvlače. Sljedbenici episkopa Dionisija ga ne puštaju na miru, čine sve da bude uz njih, a oni hoće baš ono što Vule ne bi, izdvajanje iz nadležnosti Patrijaršije, koja to naziva raskolništvom i prijeti anatemom.

Vjernici crkve u Alhambri su pred potpunim rascjepom, svađaju se i prijete tučom. Predsjednikovo je da ih miri, ubjeđuje argumentima. Kojim? On ih stvarno nema, nema ni svoj izgrađen stav, ne zna istoriju i iz toga izvedena prava, na koja se obje strane tvrdokorno pozivaju. Obraća se prijateljima i pita za mišljenja i savjete.

U svakom kontaktu, sa bilo kojim Srbinom, raskol je obavezna tema razgovora, i obavezno izlijevanje žuči, a razboritih razgovora više nema. Narušen je mir i u Yelichevom domu, u nj su naselile besane noći i nemir. Predsjednik Vule kao iz bezdana pokušava da dokuči ključ pomirenja za već uveliko zavađene

sunarodnike, sugrađane, prijatelje i komšije. Čas misli da je na pravom putu Patrijarh a čas je na strani Dionisija, ne može da pomiri Srbe u sebi, pa kako će da ih miri na otvorenom, pita se i jednako se raspituje za predistoriju, vjerujući da bi njenom spoznajom umio da stane na pravu stranu.

Od mnogo saslušanih ljudi na Vula Yelicha je najsnažnije djelovao razgovor sa jednim starcem koji je bio izvan svih tih događanja. A nije bilo koji starac, otac je popa crkve čiji je predsjednik Vule, to je Milan Mrvičin. Jedan je od malo živih koji, ne samo da poznaje istoriju o kojoj se govori, već je jedan od onih koji su tu istoriju i pravili.

Milan Mrvičin je živio u Cincinnatiju, do tamo nije doprla ruka srpske crkve, pa je on 1909. godine organizovao formiranje srpske crkvenoškolske opštine. Nerješivo pitanje je bio sveštenik, pa je već u početku zaprijetilo i raspadanje Opštine, u čije formiranje je on uložio znatan napor. Smišlja i odlučuje se za originalnu ideju.

Obraća se crkvenim ljudima ruske crkve, posjećuje ih i kod njih će završiti nekolikedeljni bogoslovski kurs, i postati rukopoložen vjeroučitelj – pop. Desetljećima gospodin Mrvičin će činodejstvovati i sticati visok sveštениčki ugled kod svojih parohijana, ali i kod crkvene uprave. Od njega se mogla čuti nepatvorena istorija srpske crkve u Americi. Vule ga je slušao sa pažnjom i uživao u slikovitosti starčevog kazivanja.

Baš kad je pop Milan Mrvičin uveo parohiju u pun zamah, došlo je do najoštrijeg spoticanja oko crkvene nadležnosti. Razgovarao je sa igumanom Dabovićem, šefom srpske duhovne misije u okviru ruske jurisdikcije. Bez sumnje, srpskim vjernicima je bila nadležna ruska crkva, ali to narod nije htio da prihvati, a pop Milan Mrvičin je bio uz narod.

Zvanično jedino nadležan arhimandrit Sevastijan Dabović slabo je ostvarivao veze sa srpskim crkvenim opštinama, i kao savjestan čovjek nadležnom ruskom arhiepiskopu Platonu podnosi ostavku pri kraju 1909. godine. O tome obavještava i karlovačkog mitropolita:

Tri dužnosti: hrišćanska, pastirska i narodnosrpska nalažu na mene... Srba ima više nego drugih pravoslavnih naroda u Americi. Oni žive u parohijama i potpomažu svojim novcima sveštenstvo i hramove: ruskih, grčkih, sirijskih, anglikanskih, jermenskih, rumunskih, bugarskih, latinskih, zatim raznih sekti, i svojih srpskih, do broja sto hiljada duša, a drugih sto hiljada nije nigdje upisano, jer je sve to spaljeno na mene, ostavljenome jedincu. U Americi ima 2 ruska episkopa, 1 grčki, 1 arabijski, 1 jermenski, 1 čeh starokatolički, 1 poljak starokatolički, 1 rusin grekolatino, 1 unijatski i druge vladike. Srpskoga nema. Čisto srpskih parohija ima 19, a srpskih kanoničnih sveštenika 11, nekanoničnih 5 i 1 đakon... Upoznajem opet Sveti arhijerejski sinod, da je srpska crkva, u slavnoj i širokoj Americi, ostala bez nadzornika, i molim da joj se pošalje otuda arhipastir srpski.

Po Sevastijanovoj intervenciji iz karlovačke mitropolije u Ameriku dolazi Stevan Karamata, da upozna stanje Srba u raseljenju i predloži rješenja, a arhiepiskop Platon usvaja ostavku, i usput arhimandrita Sevastijana znatno ocrni među pravoslavnim svijetom. Međutim, ruski arhijerejski sinod, pri razrešenju, iskazuje pohvale za Sevastijanov rad.

Karamatov izvještaj govori da Srba u Americi ima u 108 naselja u 19 organizovanih parohija, te više mješovitih parohija. O Sevastijanu govori kao o čovjeku koji je sve podredio cilju da postane episkop ruske crkve. Dalje kaže da je najviše Srba porijeklom iz karlovačke mitropolije, ali bi i oni rado

pod beogradsku mitropoliju, vjerujući da je karlovačka pod uticajem mađarskih političara, te i na tom planu ima svađa među Srbima.

Najuticajniji Srbin u Americi je Mihajlo Miša Pupin, univerzitetski profesor u NJujorku, i naučnik koji poprima svjetski glas. Karamata sa Pupinom pravi prijedlog, da srpska crkva u Americi potpane pod jurisdikciju jedne od srpskih mitropolija, ili da sve četiri mitropolije, Beogradska, Karlovačka, Bosanska i Crnogorska naprave sporazum oko toga. Te da otuda pošalju, svetim sinodom proizvedenog episkopa, vikara ili arhimandrita u Ameriku, pod kojim bi bile sve srpsko crkvene opštine. Traži se, da se za crkvene potrebe, u Ameriku pošalje novac, kojim bi se u Sjevernoj Americi kupilo do tri hiljade jutara zemlje, blizu željeznice, gdje bi se napravio manastir i u njemu centar srpske eparhije, a da vlasništvo bude jedne od starokrajskih mitropolija. Dalje se napominje, to treba raditi odmah, jer je sada zemlja najjeftinija (jedan ipo dolar po akeru.)

Ni po ovom izvještaju i prijedlogu nije bilo odgovora, pa Pupin nagovara Danila Bukorovića da putuje po Americi i obilazi vjernike i sveštenike, a usput će od patrijarha srpskog tražiti da ovaj poduhvat blagosovi. Arhimandrit Danilo je neprekidno putovao šest mjeseci, prešao šesnaest država, posjetio trideset sedam srpskih kolonija, odslužio četrdeset dvije liturgije sa propovjedima, osvetio dvadeset šest vodica i održao sto četrdeset govora. Odrođavanje naroda time nije prestalo, pa Pupin dolazi na ideju, da se u NJujorku izgradi manastir za desetak mladih i vrijednih kaluđera, koji bi osam mjeseci putovali a četiri se odmarali.

Ubrzo, hiljadu devet stotina trinaeste godine, dolazi do nasilne smrti patrijarha Lukijana, to je već tamošnje predratno vrijeme, srpska crkva ulazi u težak period, pa se na vapaje Srba iz Amerike više i ne odgovara. Te godine, prepušteni sami sebi, Srbi u Americi održavaju prvi crkveno narodni sabor. Predsjedava protojerej Sava Vojvodić, od ruskog arhiepiskopa novopostavljeni šef srpske duhovne misije.

Učesnik skupa pop Milan Mrvičin prepričava, a Vule Yelich pažljivo sluša i događaje doživljava kao da im svjedoči.

Sabor je bio žustar, trajao je tri dana, a odluke su:

Izići iz ruske crkve i ući u srpsku mitropoliju u Beogradu.

Uzeti jedinstveno ime, Srpska Pravoslavna Crkva u Americi sa sjedištem u Čikagu. Crkva se sastoji od tri okruga, na čelu svakog je episkop ili arhijerejski namjesnik.

Djelatnost je duhovna, prosvetna i administrativna.

Izraditi nacrt pravila za crkveno školske opštine. Crkveno-narodni sabor će se sastajati svake tri godine, po odobrenju mitropolije iz Beograda.

Ovaj sabor je poznat po imenu Mitrovdanski. Do realizacije odluka nije došlo, jer se razbjesnio Prvi svjetski rat. Srpski vjernici u Americi i dalje ostaju pod jurisdikcijom ruske crkve.

Hiljadu devet stotina petnaeste godine, po odluci srpske vlade, u Ameriku dolazi jeremonah Nikolaj Velimirović, da upozna zapadni svijet o borbi srpskog naroda za oslobođenje. O ovome putovanju mitropolit srpski Dimitrije obavještava ruskog arhiepiskopa u Americi Jevdokima. Jeremonah Nikolaj je prvi čovjek, od onih što su iz Starog kraja dolazili u posjetu, koji je bio veoma učen, i koji je izuzetno dobro znao engleski i ruski jezik. LJudi su to uočavali u svakom susretu s njim, i odmah držali do svake njegove riječi.

Tridesetpetogodišnjak, beogradski bogoslov, pa diplomac starokatoličkog fakulteta u Bernu, gdje je i doktorirao, pa drugi doktorat u Ženevi, pa monah u manastiru Rakovica, a onda po nalogu mitropolita Srbije Dimitrija putuje u Rusiju, tamo ostaje neko vrijeme i stiže važna poznanstva sa tamošnjim crkvenim ljudima. To su činjenice koje su ulijevale vjeru u njegovu učenost, upućenost u međucrkvene odnose i ljudsko iskustvo.

Čim je došao u Ameriku oglasio se novinskim člancima, koji su padali u oči po visokom nivou pisane riječi. Posjetio je sve veće gradove, držao propovjedi i predavanja. Impresivno piše i govori o borbi srpskog naroda, poginula su iz njegove porodice četvorica, a osmoro umrlo od tifusa. Na velikom zboru u NJujorku govore Pupin i drugi, ali je glavni govornik Nikolaj:

Jezik izvanredan, čist kao kristal, bogat izrazima. Argumenti teški kao malj i po sigurnom taktu kao vješt kovač, bije otac Nikolaj po gvozdenom nakovnju...

Nikolaj je došao u Ameriku zbog državnih potreba, njih je obavio na najbolji način, ali je učinak kod srpskih vjernika bio naročito visok. O Nikolaju se svuda govorilo i tražilo da on ostane i bude njihov vladika. Utisak je takav ostavio i na sveštenstvo, ali i na srpske intelektualce i novinske urednike. Nikolaj je posijao sjeme koje će proklijati i početi da niče. Predstavnici ruske crkve ga nisu doživjeli tako, u njemu su vidili buntovnika koji srpske vjernike odvraća od nadležne, njihove, ruske crkve.

Sava Vojvodić je imao sve manje uspjeha u organizovanju srpskih parohija u okviru ruske crkve. Tu je bila još jedna okolnost, srpski sveštenici su se navikli na neorganizovanost više uprave, pa su se počeli ponašati kao usamljeni strijelci, i na parohijama činiti onako kako to njima lično odgovara, manje mareći za crkvene kanone. U Americi 1916. godine ima trideset srpskih crkveno-školskih opština i jedna u Kanadi, sa trideset dva vjeroučitelja.

U ruskoj patrijaršiji je dobro shvaćeno stanje među srpskim vjernicima, pa je učinjen novi pokušaj. Arhiepiskop Jevdakim saziva Kongres Srpskih Sveštenika, nakon čega slijedi izmjena ustava Arhiepiskopije i u njemu administrativne podjele srpskih parohija. Formirana su četiri okružna protoprezviterata; Istočni, Srednji, Prvi zapadni i Drugi zapadni, i izabrane starješine. Sveštenici su to formalno prihvatili, ali kako im je odgovarao nered, ni ovim pokušajem nije došlo do pomaka.

Ruski sinod iz Moskve u Ameriku šalje 1917. godine sinđela Mardarija Uskokovića za načelnika srpske misije u Americi. NJegovim dolaskom će započeti novi odnosi, i u njegovo vrijeme će se dogoditi krupne promjene u organizaciji Srba i srpske crkve.

Svjetovno Ivan Uskoković rođen je 1889. godine u uglednoj kapetanskoj podgoričkoj porodici. Nakon školovanja u Podgorici i Beogradu zamonašio se u manastiru Žiča, i u svojoj dvadesetoj godini života postao jerođakon Mardarije Uskoković. Mitropolit srpski Dimitrije ga upućuje u srpsko podvorje u Moskvu. Tamo završava bogosloviju i duhovnu akademiju. Po nalogu svetog sinoda ruske pravoslavne crkve i generalštaba, sada već jeremonah Mardarije, obilazi slovenske zarobljenike iz austrougarske vojske, po Sibiru i Turkestanu, gdje je držao bogoslužnja i predavanja. U Rusiji ostaje dvanaest godina, stiže visok ugled i dobiva značajne funkcije u ruskoj crkvi.

U svojoj dvadesetosmoj godini sinđel Mardarije dolazi u Ameriku. Pun poleta, a odlučan da srpsku crkvu u Americi vrati pod okrilje starokrajske crkve, planira da stvori srpski duhovni centar sa manastirom i velikim imanjem, koji bi mogao izdržavati srpske monahe, siročad poginulih radnika, kojih je mnogo,

i iznemogle, kao i kulturne i školske sadržaje. Kupuje ogromno imanje u Libertivilu kod Chikaga, kasnije će na njemu podići manastir Sveti Sava i pored njega groblje.

Ruska crkva je stalno pri ruci Srbima, ali vodi i svoju politiku. Tako dolazi do ruskog narodnog crkvenog sabora, na kome je za srpskog episkopa izabran Mardarije Uskoković. On je ostao vjeran svom cilju, ne prihvata se, zapravo, zatražio je prethodnu saglasnost starokrajske srpske crkve.

Na vapaje iz Amerike, kao da je to postalo poslovično, ne stižu odgovori iz Starog kraja, gdje se očekuje i kraj rata.

Među vjernicima je opšti nered. Sveštenstvo se organizuje u Srpsko Pravoslavno Sveštentičko Udruženje sa sjedištem u Chikagu. Usvaja nacrt pravila i šalje ga u Beogradsku mitropoliju, sa molbom da ga usvoji, te da riješi osnovno pitanje srpskih vjernika i crkve u Americi.

Ono i što je bilo uređeno, a bilo je zahvaljujući ruskoj crkvi, i to doživljava lomove, jer se ruska crkva, dolaskom komunista na vlast u Rusiji, našla u teškom iskušenju. Dolazi do pucanja veza između ruske patrijaršije i njene sjevernoameričke arhiepiskopije. 1919. godine je sazvan sabor ove arhiepiskopije, pa se pored glavnih pitanja raspravlja i o stanju u dijelu koji čine srpski vjernici. Riješeno je da Srbi konačno moraju imati episkopa, te i izaberu arhimandrita Mardarija za episkopa srpske pravoslavne crkve u Americi.

Prisutni srpski sveštenici su bili u velikom iskušenju na ovome saboru. Saglasni su da bez episkopa ne mogu. Znaju da će vjernici prihvatiti samo episkopa kojega izabere beogradski sinod. Sinod se uporno godinama oglašuje o taj vapaj. Odlučili su da glasaju za izbor Mardarija, vjerujući da je to jedini način da izazovu srpski sinod, i da konačno on donese odluku. Izgleda da je to i bilo tako, jer se već na trećoj konferenciji arhijereja, sada već ujedinjene Srpske Pravoslavne Crkve, našlo i pitanje srpske pravoslavne crkve u Americi. Ali ni tu nije donesena konačna odluka.

Mardarije je očinski bdio nad srpskim vjernicima, radio mnogo na njihovom organizovanju, a naročito oko imanja u Libertivilu. Svuda je nailazio na otpore već potpuno individualizovanih sveštenika, jer ko je on, u ime koga i za koga...?

Konačno, 1921. godine iz srpske patrijaršije je stigla vijest o formiranju američkokanadske eparhije, ali nije i o izboru vladike, što je naročito pogodilo Mardarija. On je svoj izbor s pravom očekivao. Ipak, on je postavljen za administratora do izbora episkopa. To nije zadovoljilo vjernike u Americi, nije ni njega, jer je izostao nužno potreban autoritet funkcije, kao i dalje zaostajanje u organizovanosti među američkim pravoslavnim svijetom.

Patrijaršija ponovo šalje među američke Srbe, sada već, episkopa ohridskog Nikolaja Velimirovića, sa zadatkom da ispita stanje i predloži rješenja. Nikolaj je na nov način plijenio srpske vjernike, ali i druge, te u toku boravka stekao velika poznanstva i još veći ugled. Iz Amerike su slate molbe srpskoj patrijaršiji da izabere episkopa Nikolaja za vladiku američkokanadskog, molbe su upućivane i njemu lično.

Po povratku Nikolaja u Beograd očekivao se brz izbor prvog vladike, ali do toga, na neobjašnjiv način, nije dolazilo u sljedećih pet godina.

U takvoj situaciji, srpski vjernici u Americi, prije svega sveštenstvo, napravilo je mnogo politika oko kojih su se iscrpljivali i prepirali, a jedini koji je svojski radio bio je administrator Mardarije.

Jedni su da episkop bude Nikolaj, drugi su za Mardarija, treći su za nekog trećeg, četvrti su za rusku crkvu, peti su, a i takvih je već bivalo, za

samostalnu crkvu Srba u Americi, šesti su za jedinstvenu crkvu Amerike svih pravoslavaca, i još nekih ideja, a sve su one dijelile i svađale vjernike, pa je ta svađa stizala i do Beograda, patrijarha i Kralja.

Kada se konačno očekivalo rasplitanje čvora, iz Patrijaršije je stigla prekomanda za Mardarija, povratak u Jugoslaviju i postavljenje za upravnika Monaške škole u Rakovici. Primio je vijest sa nevjericom, teško je mogao da shvati da treba napusti toliko započetih poslova koji će se bez njegovog prisustva ugasiti. Postupio je po hrišćanskim kanonima, otputovao je u Rakovicu.

Tek tada nastao je onaj veliki nered u američkokanadskoj eparhiji. Patrijaršija nije imala izbora, vratila je Mardarija na staro mjesto, da bi ga, 1926. godine, konačno, i izabrala za prvog episkopa američkokanadske eparije. Bilo je to suviše kasno za savjesnog čovjeka koji je desetak godina tumarao i gazio bogaze. Sve njegove neprespavane noći organizam je pamtio i bilježio, i čekao trenutak da ispostavi zdravstveni obračun, koji je Mardarije sve jasnije i nespokojnije očekivao. Iako načet boleštinama uspio je da zaokruži tri osnovna cilja; srpske vjernike u Americi vratiti Mati crkvi, izgraditi srpski duhovni centar u Libertivilu i uspostaviti red u srpskim crkveno-školskim opštinama. A nije bilo lako obuzdavati parohijske sveštenike koji su tridesetak godina uživali plodove nereda.

Ipak, zadovoljan učinkom, uspokojio se episkop Mardarije 1935. godine, u svojoj četrdeset šestoj godini života. Sahranjen je u hramu manastira Svetoga Save u Libertivilu, koji je njegovo djelo, i u koji je uložio sav svoj imetak.

I ponovo Srbi u Americi nemaju adekvatna rješenja starokrajske crkvene i državne politike, ponovo nerazumno, čak četiri godine bivaju bez crkvenog starješine, episkopa. Istina, episkopijom administrira uvaženi episkop dalmatinski doktor Irinej, ali je to za njega samo usputna stanica, do 1939. godine. Tada će se eparhija popuniti sa današnjim episkopom Dionisijem. On je tada bio potpuno nepoznat prekograničnim Srbima.

U svijetu Dragoljub Milivojević rođen je 1898. godine. Bogoslovski fakultet završio je u Beogradu, bio starješina manastira i profesor bogoslovije, te upravitelj Monaške škole u manastiru Dečani, a onda je izabran za vikarnog episkopa moravičkog, i odmah poslije toga za episkopa američkokanadskog.

Potpuno nespreman za poslove koji su ga čekali, bez ikakvih saznanja o prilikama u američkom društvu i srpsko pravoslavnoj crkvi u njemu, bez znanja engleskog jezika, objektivno, njegov učinak nije mogao biti velik, pogotovo, što su parohijski sveštenici takve prilike znali da koriste, i svaki u svojoj parohiji nastavio je da radi po svojem. Uskoro slijedi Drugi svjetski rat kada prestaju svi kontakti sa Patrijaršijom, jer je i patrijarh dopao pritvora i koncentracionog logora Dahau.

Episkop Dionisije je sposoban vjeroučitelj i snažna ličnost, i taman se bio snašao i kako-tako objedinio srpske crkve u Americi, a u Starom kraju je na vlast došla komunistička strahovlada, koja je i u ideji gušila crkveni život. Ni poštanska pisma nisu saobraćala prirodno, otvarana su od strane policije i uništavana, ili primaoci stavljeni pod mač prijetnje. Episkop Dionisije je, tek desetak godina po ratu, počeo da normalno saobraća sa Patrijaršijom, pa je razumljivo što je crkveni život u američkokanadskoj eparhiji išao van kontrole Beograda. U to vrijeme su pored njega živjeli i uvaženi episkopi emigranti, Nikolaj i Irinej, koji su bili od velike koristi. Nažalost, oni su uskoro pomrli i ostavili dosta praznih duhovnih prostora koje vladika Dionisije nije bio u stanju da nadomjesti sam.

Komunisti snažno rade na slabljenju crkava u Jugoslaviji, posebno Srpske crkve, njoj su podmetali raskole. Najprije su se izdvojile eparhije skopska, zletovsko-strumička i ohridsko-bitoljska, a uveliko se radilo na podupiranju nezadovoljnika u američkokanadskoj eparhiji. Pod pritiskom državne vlasti održano je zasjedanje Svetog arhijerejskog sabora srpske pravoslavne crkve u svrhu priznavanja samozvane Makedonske crkve. A kad na njemu nije priznata Makedonska crkva patrijarh Vikentije je, neposredno poslije toga zasjedanja, umro neprirodnom smrću. Na vrlo zagonetan način. Kod Srba u Americi to je bio znak za uzbuđu, i sve raširenije uvjerenje da se komunisti uvlače i u vrhove starokrajske srpske crkve. Novoizabranog patrijarha Germana su doživjeli kao komunističkog poslušnika, pa su ga na svim planovima ignorisali, a sebe poistovjećivali sa jedino istinskim nosiocima Srpstva i Svetosavlja.

U tim okolnostima došlo je do beogradskog napada na episkopa Dionisija. Uslijedilo je njegovo smjenjivanje. Srpski vjernici koji vode crkvenu politiku u Americi, većinom su iz četničkih porodica, oni u komunistima vide đavole, svoje progonitelje, koji su se, eto, uspjeli ugurati i u vrhove Patrijaršije, i nameće se i vjernicima u Americi. Prvi je na udaru vladika Dionisije, a onda su na redu svi oni. Zaprepašteni su. Spremni su za sva sredstva odbrane. U obračunu patrijarha Germana i episkopa Dionisija, shvativši ga kao obračun Komunističke i Slobodnog svijeta, čvrsto su stali uz Dionisija.

Eto, u takvo crkveno stanje banuo je Vule Yelich, predsjednik srpske crkveno-školske opštine Saint Steven's Serbian Orthodox Cathedral, ili Sveti Stevan Prvovjenčani u Alhambri. Njegova opština uživa odlučujući ugled kod Srba u Americi, pa je razumljivo da je na nju usmjereno oko episkopa Dionisija, i svih onih koji se bave politikom crkvenog života Srba u Americi. Još do kraja ne shvatajući svu ozbiljnost onoga što se događa oko njega, on se u sve rasprave uključivao iskreno i dobronamjerno, ali kad je sagledao svu ozbiljnost situacije koja vodi ka velikoj podjeli, istorijskom raskolu, gotovo da se uplašio od pomisli da je on izravni saučesnik, nosilac neželjene politike. U njega i njegov dom grunuo je nespokoj koji je naročito pritiskao u vrijeme noćne gluvoće.

Mnoge noći su ostale neprospavane u domovima Yelicha i Jesicha, ali i zapitanost, da li oni moraju biti nesrećni zbog nedjela nekih crkvenih ljudi, i došli su do rješenja koje će ih smiriti. Neutralnost. To su odabrali i domamili mirnije snove. Vule će se vratiti temeljnim dužnostima predsjednika, vođenju samo crkve u Alhambri, a političku žeravicu će prepustiti u vještije ruke.

Svađe među američkim vjernicima su u stalnom usponu, jednako i među vjernicima u Alhambri, predsjednik ih ne može da zaustavi, ali može, na tome uporno radi, da se manje raspiruju, a pogotovo da ih ne potiče on.

Bila je ovo jedna od najdinamičnijih godina Vulova života u kojoj je doživljavao sve veći zamor, pa je istek mandata dočekao kao najsrećnije rješenje za izlaz iz stanja u kojem se nalazio. Koji mjesec poslije toga uslijedila je kulminacija nesporazuma Beograda i Chikaga, patrijarha Germana i episkopa Dionisija.

Srpski arhijerejski sinod donosi odluku o novoj organizaciji crkvenog života kod Srba u Americi. Američkokanadsku eparhiju dijeli u tri eparhije, istočnoameričku i kanadsku, srednjojapadnoameričku i zapadnoameričku. To je odluka koju je zagovarala i ruska crkva prije šezdesetak godina, i Narodno-srpski sabor prije pedesetak godina. Zagovornicima Slobodne srpske crkve to je zgodan povod da ustanu na odlučujući poklič raskola, a i episkopu Dionisiju da se isturi, kao nosilac i spasilac svesrpskih sloboda.

U isto vrijeme je u toku veliki svjetski ideološki sukob, takozvani Hladni rat, na čelu sa USA koja je nosilac Slobodne misli, Slobode i Slobodnog svijeta, i na sučeljenoj strani SSSR nosilac Komunističke tame, kako je to prikazivano iz ugla američke javne riječi. U Slobodnom svijetu je stvoren ubilački rječnik, nametnuta opsjednutost strahom od moguće agresije Crvenih, i ubjeđivanje javnosti, da je ona ta, ta javnost, jedina koja može da Oslobodi Ugnjetene narode. Američko javno mnjenje je uvjereno da je jedino ono u svijetu Slobodno, i Pozvano, da oslobađa ostale.

U takvom ambijentu, i većina Srba u SAD shvatala je, kao svoju svetu dužnost, da rade na razbijanju komunizma u Jugoslaviji, i da ignorišu sve što je tamo, pa se, eto, došlo i do Patrijaršije koja je po shvatanju tog dijela Srba, samo zbog toga što živi u komunističkom ambijentu, samo po sebi, komunistička, i slučajno zatečeni patrijarh German, samo po sebi, komunista. NJih treba uništiti, sva sredstva su dozvoljena na putu oslobađanja starokrajskih Srba, a učiniće najbolje srpskim vjernicima, ako osnuju istinsku srpsku crkvu, SLOBODNU SRPSKU CRKVU U AMERICI, jedinoj Slobodnoj zemlji. Prevedeno na praktične korake, treba se izdvojiti iz Crkve pod komunistima, ne priznavati Patrijaršiju, ići u raskol. To će pomoći rušenju komunističkog režima, to će pomoći potlačenom srpskom narodu da dokuči blagodeti Slobodnog svijeta. Dakle, sve to što zagovaraju Srbi iz Amerike je isključivo za dobro svih Srba.

Raskol!

Klicali su nosioci te misli po Americi, a prosti vjernici su u svakodnevnoj borbi za голу egzistenciju, sa slabim engleskim jezikom van su kulturnih i političkih događanja, od svega samo pouzdano znaju da su dobri Srbi i dobri vjernici, pa i o suštini raskola znaju onoliko koliko im se ispriča, i onoliko koliko je taj što priča slatkorječiv i uvjerljiv. Zbog njih takvih kakvi su dolaze oni sa strane, dolaze da drže propovjedi i predavanja, dolaze da prije onih drugih kažu istinu, da im otvore oči, i da ih privole, da i oni konačno preuzmu svetu dužnost, da podupiru stvaranje Slobodne srpske crkve. Nakon tako obrađenih vjernika, vrijeme je da i jedini Slobodni episkop odradi svoje.

Episkop američkokanadski Dionisije odbija da izvrši odluku Arhijerejskog Sinoda Srpske Pravoslavne Crkve iz Beograda. Pripreme za to obavio je ranije, nije se odazivao na sastanke u Beogradu. Najprije sveštenstvo a preko njih i svi vjernici stavljeni su pred oštar zahtjev izbora, koji je vješto vođenom propagandom pomjeren na izbor između komunističke Titovske crkve u liku Patrijaršije, i Slobodne Srpske Crkve u Americi, koja će se kasnije nazivati Novogračanička. Kod neupućenih vjernika je to shvaćeno prosto, ko je za komunistu patrijarha Germana, a ko za Slobodnu srpsku crkvu i vladiku Dionisija.

Od napuštanja mjesta predsjednika Crkve, pa sve do čina izjašnjenja, Vule Yelich je uspješno odolijevao iskušenjima prisutnih svađa. Ponašao se po lanjskoj odluci – neutralno. Ali tako više neće moći, jer je svađa članova crkve Svetog Stevana prešla granicu do koje se moglo moliti jedan pored drugog, raskol je uselio i u njene temelje. Nastupio je neizbježan čin od koga je tako uporno bježao. Čin izjašnjenja!

Većina se izjasnila za Patrijaršiju, pa je manjini preostalo da napuste do toga trenutka svoj hram i potraže drugi.

Gdje će Vule Yelich?

Najednom, iz mirnog života uselio se u košmar, ovo će mu, kako će pričati kasnije, biti i najmučniji dani u životu. Ponovo ga izdaje dobar san i preuzimaju

gluhoće noći. Nije u pitanju samo on, podjelu još užasnije doživljava Kacha, a njeni roditelji i gore od nje. Uspostavila se porodična patnja i beskrajne rasprave. Istinski su vjernici, žele postupiti kako je najbolje po srpski narod, ali ne mogu da se opredjele, jer nisu sigurni koje rješenje je istinski interes Srba. Šta je bolje za srpski narod, i ovdje i u Starom kraju, oni bi samo za to. Ali ne znaju šta je pravo, ići u raskol je najgrđe što su mislili do sada, to su Brankovići prokleti narodnim pjesmama i pripovjestima, ali sve sijede glave tvrde da je baš to, u ovome času, jedino što spašava Srbe. Kako više dolaze i duže objašnjavaju Dusan i Darinka im sve više vjeruju, ali i oslušuju mišljenja Vula i Kache.

Jedan od najuglednijih i najimućnijih Srba iz Los Angelesa, čiji je doprinos u toku izgradnje crkve Sveti Stevan Prvovjenčani bio ponajveći, Todor Polich, čvrsto se ukopao u stavu, samo Slobodna srpska crkva je istinito rješenje za sve Srbe. Njegovo mišljenje je za Vulovo ponašanje značilo mnogo, pa je i ovoga puta imao razumijevanja za taj stav, i sam sve bliže bivao uz njega. Todorova supruga Andja, prva dama među ovdašnjim Srbima, postavila se još čvršće uz Slobodnu crkvu, a njen je stav imao uticaja na Kachu, pa je i ona naginjala tom rješenju.

Jednom je Vule učestvovao u podjeli braće, kod crkve Sveti Sava, i ne bi više rado to da radi, pogotovo ne sada. Zbog toga će ostati neutralan, zapravo i jest neutralan, on ne zna šta je pravo, čim to ne zna, znači da se i ne može priključiti jednoj od strana. To je njegovo rješenje. A i nije imao konačno rješenje, neutralnost je samo najčešće razmišljanje, jer on stalno o tome razmišlja, ne spava i razmišlja, a čim razmišlja, jasno je, nije ni neutralan.

I Jesichi i Yelichi su se izjasnili za Slobodnu srpsku crkvu. Mali kamen prevage je izjašnjenje Kralja Petra Drugog. Još jednom je u Vulu proradila zakletva Kralju i Otažbini.

U svim srpskim crkveno školskim opštinama, u Americi, nastala je mučna situacija, kao i ovdje, sa mnogo nesporazuma, krupnih riječi, svađa, pa i tuča, a u crkvi Sveti Stevan je svega toga bilo, mnogo svađe pa i tuče, i do izjašnjenja je došlo. Manjina se izjasnili za Slobodnu Srpsku Crkvu – za raskol, pa je njoj da se da u potragu za novim hramom i novim vjeroučiteljem.

Imućni raskolnici su kupili u Arkadiji hram jedne od američkih crkava, te ga adaptirali u srpsko pravoslavnu crkvu. Dobavljen je i pop. Tako je formirana nova srpska crkveno-školska opština i nastavljen vjerski svetosavski život, ali u Slobodnoj Srpskoj Crkvi, bez blagoslova crkve Mati, koju zbog te okolnosti neće da prizna ni jedna druga pravoslavna crkva u Svijetu. Ona će, pod autokefalnom upravom episkopa Dionisija, tužiti beogradsku Patrijaršiju građanskom sudu SAD, izgubiće parnicu, a Dionisije će biti raščinjen od Srpskog Arhijerejskog Sinoda. No, Slobodna Srpska Crkva će nastaviti da živi, jer žive njeni vjernici, jer živi njihov poglavar, koji će se pokazati vrlo vješt, i uz čiji će se blagoslov izgraditi mnoge srpske crkve u Americi i Kanadi.

U novoj crkveno-školskoj opštini u Arkadiji Vule Yelich će prve godine biti potpredsjednik, a druge predsjednik, i godinama zdušno raditi i značajno doprinositi da nova crkva stane na temeljite noge. On će sve više bivati u uvjerenju da je Slobodna crkva u svemu na pravilnom putu interesa cijelog srpstva, i samo je pitanje dana kada će joj prići i svi ostali srpski vjernici u Americi, a oni će uzeti pod svoje i sve nekomunističke crkvene ljude u Jugoslaviji, i tako otvoriti prostore svim pravoslavnim Srbima koji su se izgubili pod diktaturom. Tim očima Vule vidi i crkvu Svetog Stevana koja je i njegovo djelo.

Ona je njegova iako nije u njoj. A biće, jer će ljudi oko nje jednom da shvate svoju zabludu, prići će Slobodnoj crkvi, a on se tada vratiti u njemu najdraži hram.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 26.

Vule Yelich ne vjeruje u mogućnost vaskrsavanja kraljevine Jugoslavije, a većina Srba u Americi još to vjeruje, ali ni on nikad nije prestajao da želi da se to ostvari. Ono što je, kao tri svetinje, ponio iz roditeljskog doma, njegovaće do kraja života.

Vjera u Boga je stožina njegovog sopstva. Iz toga je i neprolazno nepodnošenje komunista koji ne vjeruju u Boga, Bože me oprost, ponavljaće.

Ljubav prema majci, naročito kako je počeo da stari, uzvisuje se do nivoa svetosti. Pri svakom njenom pomenu oči mu ovlažuju.

Jedino je treća privrženost, dinastiji Karađorđevića i Kralju Petru Drugom, imala uspone i padove, od fanatične odanosti do ljutnje. Fanatizam je trajao do dvanaestog septembra 1944. godine, do Kraljevog govora, koga je slušao u Africi. Bio je uvjeren u drugačiji ishod rata u Jugoslaviji. Povratak Kralja bilo je samo pitanje dana i časa, jer su Saveznici rat privodili u svoju korist, a Kralj je ratovao uz njih. Iza Govora biće duboko potišten, kao i svi borci za Kraljevinu. Pa ipak, Kralj je kralj, Vule ga je volio i htio da vjeruje u NJega. Prelazio je preko NJegovih nestašluka više nego drugi ljudi odani Dinastiji. I onda kada je napustio suprugu i sina. Kraljica mu nije dala razvod, jer kraljevi se ne razvode. Kralj se otisnuo u Ameriku, susreo se i sprijateljio sa jednom gospođom srpskoga porijekla i sa njom će prijateljevati petnaestak godina. Vulovo nerazumijevanje je veće od kako i Kralj živi u Los Angelesu, njegovom propadanju svjedoči neposredno, a propadanjem Kralja gasi se i Vulova zvijezda vodilja.

Povod za najnovije razmišljanje i žaljenje je u vezi sa rečenom gospođom. Kralj Petar Drugi je umro u četrdesetsedmoj godini života, nakon dugih i teških bolesti, čak i sa tuđom jetrom u sebi. Gospođa mu je bila od velike pomoći u vrijeme bolesti, ali se nametnula u prvi plan oko ispolitizovane sahrane. Ona i Slobodna crkva na jednoj strani, a na drugoj porodica Karađorđevića, još jednom su, po samo Bog zna koji put podijelili srpski narod. Bilo je po njenom, sahranjen je pored prvog američkokanadskog episkopa Mardarija u hramu Sveti Sava u Libertivilu, a ne pored majke u Londonu kako je zahtijevala NJegova rodbina i evropski Srbi.

Umiranjem Kralja u Vulu se lomio dio ličnosti, definitivno je umrla nada povratka na Kraljevinu koja je, iako nerealna, u njemu ipak nalazila utočište. Nije bio među hiljadama Srba koji su hrlili iz čitavog svijeta na poslednji oproštaj sa Kraljem. Sve do jutros se pitao, je li to bila još jedna greška, do jutrošnjih novina iz kojih saznaje najnoviji, i za njegov um nedvojbeni moralni pad Karađorđevića. Kraljev najmlađi brat princ Andrej koji se već dva puta ženio, oženio se Gospođom. Ona je tim povodom uzela novo ime. Moralni krah je za Vula tim veći što je do poznanstva Gospođe i princa Andreja došlo na sahrani Kralja. Brata!? To je skrnavljenje koje više ne može da razumije, ali je to za Vula Yelicha i vlastiti poraz četrdesetogodišnje odanosti Dinastiji.

Umrla je Majka, umro je Kralj, ostao je vječiti Gospod Bog kojemu se Vule sve više predaje i moli. A moli se za svoje i Kachino zdravlje, kao i za zdravlje čitavog ljudskog Bratstva i slogu u njemu.

U Otažbini komunisti vladaju čvrsto, kao što hobotnica čvrsto drži plijen na grudima, u spoljnoj politici su postigli sve što jedna stabilna država može da postigne, a njihovi protivnici, među kojima je i Vule Yelich, stalno su gubili na snazi akcije, i definitivno su na političkoj margini. Godinama je sa bolom svjedočio gašenju te snage, a sada, kada je sve to nepovratno propalo, u njemu je došlo do mira, kao kad planinska žena isprti preteško breme i sjedne da se odmori. Iz dnevnih razmišljanja briše dio prošlosti, da bi nakon smirenih razgovora sa Kachom izgradio stav o novom načinu života.

U budućee, sve će posvetiti ljepotama življenja. Ljepote će planirati Kacha, a on će za to pribavljati novac. Te ljepote imaju da se naslanjaju na pravoslavlje, živjeće po kanonima srpske pravoslavne crkve, kao i do sada, a on i po kanonima istinskog masonstva. Iz njihovog doma politika je najurena.

Kao đaće prvače kad se dokopa bukvara i počne da sriče prve riječi, i Vule Yelich je prionuo uz štiva koja uče kako se pravi novac. On je i mnogo ranije o tome imao neka saznanja i činio manje akcije. Bio je naumio da se time bavi ozbiljno, ali ga je crkvena politika omela i zavela, izgubio je vrijeme i novac, a već se pita da li je tamo više doprinio ili štetovao. Između crkveno-političkih naboja povremeno je uspijevaao i da se vrati na pravljenje novca.

Ima kuću, pristojnu ušteđevinu, te zemljišta u Las Vegasu i Los Angelesu. Malo u odnosu na mogućnosti koje su mu se nudile. Tako razmišlja sada kad je u punom zamahu saznavanja o kretanju cijena roba i kapitala. Pravljenje novca u Americi je drska utakmica u kojoj pobjeđuju samo znalci svih aktuelnih strategija i taktika igre, uporni i istrajni igrači, hrabri ljudi, ali i samo oni koji su skloni visokim rizicima sa pokrićem. Pravila igre se svode na kupovinu i prodaju dvaju prostih papira, akcija i stokova.

Vule Yelich osjeća da ima kvalitete za tu igru, odlučan je i da je zaigra. Prodao je zemljište u Los Angelesu, i nakon petnaestak godina ulog udesetostručio. Prodao je zemljište i u Las Vegasu, i njega nakon dvadesetak godina udvadesetpetostručio. Uz ušteđevinu to je solidna podloga za igru u koju se upustio. Od sada Vulove glavne novine biće one koje prate kretanje cijena akcija na tržištu. Zaigrao je dinamičnu igru koja će ga sve više uvlačiti u svoje draži, a kako je iz nje sve očitije izvlačio zdrav novac, postaće njen dobrovoljni zatočenik.

U tom dobrovoljnom i čudno slatkom zatočeništvu Yelichi će provesti mnoge godine, u kojim se događaji imenuju skok i pad. Oni će da rastu.

Godine i decenije protrčavale su kao da ih je neka sila iskuljavala i odvlačila, po Yeliche neosjetno, jer su živjeli u ljepotama.

Napravili su željeni novac i objektivno postali bogati Amerikanci. Promijenili su dvadesetak lijepih automobila, vidjeli ljepote Amerike i Evrope, još dva puta bili su u Vulovoj Ježevici i kušali mnoge druge životne draži.

U tom periodu zbili su se i nemili događaji. Pomrli su Kachini roditelji, Darinka i Dusan, umro je i otac LJubo, ali se to događalo po narodnoj: Bože po redu, pa su i to podnijeli na razuman način kao prirodno neumoljiv proces.

I u potpuno mirnom periodu života, kako ga nazivaju Yeilichi, u Vula je znao da grune, kao oštar kamen, bol neumirene savjesti.

Raskol!?

Da li je postupio hrišćanski? Da li je to bilo srpsko dostignuće kako je bio uvjeren onda, ili samo još jedno posrtanje kako mu se čini sada? Iako

su te misli ponekad navirale nije želio da ih povjerava drugom, pa ni Kachi, dok ih sam ne dovede do kraja. Ali kraja nema, a nemir se sve snažnije nameće. Kad bi došlo do pomirenja dvaju srpskih crkava to bi bio kraj njegovih nesanih noći, tada bi sve sjelo na ravan mirne savjesti, jer nema drugih postupaka koji sumnjiče njegovu prošlost.

Raskolnik!?

Nije bogatstvo samo u novcu, sada kad ga ima dovoljno zaključuje Vule, duša je nedohranjena i mori ga. Nema spokoja u raskolništvu, ono je u snažnom bočnom udaru na Srpstvo, savjest se buni u mrklim noćima i priziva nespokoj. Nema mirnog sna! Opet je na jednome od temeljnih početaka svoga sopstva. Savjest priziva odgovornost za čin, i nabraja sve Vulove poduhvate u svijetu raskolništva, koji i nisu mali.

U stasavanju raskolništva unio je znatno više sebe nego je tamo pripadao dušom. Zašto? Zašto nije ostao dosljedan neutralnosti za koju se bio tako jasno opredijelio? Zašto je nagovarao druge, uvukao suprugu i njene roditelje? Zašto se stavljao na čelo raskolničke uprave, bio predsjednik Crkve u Arkadiji? Zašto je tako snažno i uporno veslao u pravcu koji je bio mutan i tada? Kralj!? Povukao ga je Kralj, to je neosporno. Ali zašto za bilo kim, pa i za Kraljem, ako ide stranputicom?

Kralj!

Kad god Vulove misli dođu na pomisao o Mladom Kralju Petru, u njemu mladalački zaigra srce i objavi se odanost Dinastiji. Kralj je propao činom kraja Rata. Vule se ožalostio poslije onog govora koga je slušao u Africi. Ljutio se onda, a sada zna da to nije govorio po svojoj pameti i srcu. Govor je rezultat odnosa snaga u tadašnjoj svjetskoj politici. Ona ga je bezdušno žrtvovala. Bio je to diktat Čerčila, Staljina i Ruzvelta. Kralj je propao kao bezazleno jagnje koje više nikad nije moglo da stasa. Propadao je i u poratnim godinama, propadao je svaki put kad se našao pred izazovom pada. Pa ipak, u Vulu je uporno preživljavala ljubav prema Dinastiji. I ne samo preživljavala, ta ljubav će doživjeti i uzlet, i to u godinama kada Kralj nije značio mnogo više od običnog američkog građanina srpskoga porijekla.

Tome su doprinjele lične osobine Petra Drugog Karađorđevića: kućna odgojenost, visoko obrazovanje i znanje, široka tolerancija, skromnost i pronicljivost, te spremnost na pozdrave i časkanja. Vule ga je, u građanskoj odori, doživio kao umiljato siroče koje vole svi. A dobro je upoznao građanina Petra Karađorđevića, susretao ga je desetinama puta, pozdravljali su se kao vrlo poznanici. Neki put se uključivao i u tjelesnu zaštitu, u vrijeme dok je Kralj putovao po Californiji. Jedno od tih putovanja je stalno u svježem Vulovom sjećanju, i kad god pomisli na njega nasmije se glasno.

U Los Angelesu se okupilo desetak vrijednih srpskih momaka, bivših ratnika, odlučnih da obezbjeđuju Kraljevo putovanje u San Diego. Uz saznanje i odobrenje policije naoružali su se kao da stvarno čuvaju "pravog" suverena, i zadatak shvatili su krajnje gardijski. Svečana kraljeva uniforma i blještava odlikovanja su poticala ushićenost pratilaca, naročito se to uočavalo na Radu koji je pod njenim dejstvom posrtao, i postao nesposoban da upravlja automobilom koga će voziti u koloni. A on, taj Rade, nametao se na zadnju poziciju, ona je najopasnija, ako se gine gine se od pozadi, govorio je i uvjeravao da je za Kralja spreman i poginuti.

Državna policija je predvodila kolonu i krčila put u saobraćaju. Vozilo se neobično velikom brzinom, koju ushićeni Rade nije mogao da prati sa sigurnošću

pouzdanog vozača. Uočivši to svi su iz kolone motrili na njega, pribojavajući se nezgode. A ona će se dogoditi na, zaista, neobičan način.

U jednoj oštroj krivini sa druma je sletio Radov automobil i nestao u jaruzi, da bi domalo izronio na put, na neobjašnjiv način, i nastavio vožnju, opet, na začelju kolone.

Kad su ulazili u San Diego, gdje je ograničenje trideset milja na sat, a kolona jurila sa ubistvenih osamdesetak i uznemiravala građane, za kolonom se otisnulo vozilo lokalne policije koje je zavijalo i nalagalo zaustavljanje. Zadnji, Rade policiji nije dozvoljavao prolaz, ta njegovo je da Kralj ni skim ne dođe u kontakt. U jednom trenu su se našli uporedo, policajac i Rade, oba su spustili stakla i galamili. Budući da Rade ne zna engleski jezik, ni kako se kaže kralj, vikao je na policajca i izvikivao: "Kralj! Vidiš li da je kralj! Skloni se! Kralj! Kralj! Vidiš li da je kralj!?" A onda dao je gas i još uvjerljivije preprečavao prestizanje kolone. Iz sporednih ulica priključivali su se i drugi policajci, i oni namjerni da sustignu i prestignu kolonu, da je zaustave, ali je Rade manevrisao ispred policijskih vozila, i po cijenu života štitio Kralja.

Na odredištu su se policije sastale i izgadile spor. Dok su se oni bavili sporom, članovi tjelesne pratnje su se okupljali oko Radovog automobila, zagledajući mu rane, a Rade se ponosio činom sa policijom, kao da je zaista spasio Kraljevu glavu. Utvrdivši da je automobil u stanju neznatnih oštećenja, Rade je okrenuo priču na metal, počeo da se hvališe automobilom.

Bio je to jedan od rijetkih automobila koji se putem pneumatike mogao podizati i spuštati. Rade je ušao u automobil te ga spuštao i podizao provjeravajući ispravnost. Grupi će baš tada prići i kralj Petar. Rade, koji je inače sklon šali, pokušao je da se našali i sa Kraljem, šeretski će reći:

"Vidi ga, Kralju, kako se diže. Diže li se tvoj?."

Njegovo veličanstvo ne bi da primi šalu, ali to je samo Rade, pomisli, pa mu odvrati:

"Ne kudi konja kojega jahao nisi", reče pa se obrati prvome do sebe:

"Kako si Vule..."

Tako je Vule započeo poduži razgovor sa Kraljem, u kome će se pričati i o budućoj Slobodnoj crkvi, koju je Kralj uzimao za gotovu stvar, pravilnu i jedino moguću pomoć svom Srpstvu. Baš ovdje Vulova neutralnost počeeće sa iskušenjem, prisjeća se Vule poslije mnogo godina.

Da, Vule Yelich je raskolnik zahvaljujući i Kraljevom uticaju. Zašto je raskolništvo trebalo NJemu? Zaista, zašto? Vule se pita sa dovoljne vremenske udaljenosti. Da li je to bila samo borba protiv komunista, u cilju spašavanja srpskog naroda kako je govorio Kralj, ili je tu bilo i drugih ciljeva – koje Vule ni danas ne može da prepozna. Koji bi motiv mogao preovladati u NJegovoj glavi, da se bori za cijepanje srpske crkve, odnosno, formiranje nove crkve u dijelu srpskog naroda? Ne, to nikako nije moglo pomoći Srbe u Jugoslaviji, Vulu je to sada jasno, a Kralju je to i onda moralo biti poznato, jer je imao više mogućnosti da se o svemu ovome obavjesti.

Ogrešenja episkopa Dionisija su jasna, zakleo se Crkvi na vjernost i poslušnost, a njene odluke nije poštovao ni sprovodio.

Mnogo se toga u ono vrijeme zbivalo oko episkopa Dionisija, a što tada Vule Yelich i većina vjernika nije znala. Nije znala da ga Sveti sinod odlučuje od sveštenstva i razrešava od uprave Eparhije, dok se njegova krivica konačno ne izvidi i ne presudi. Nije predao dužnost. Latio se političkih sredstava,

pisao je: Predaću ovu dužnost eparhijskog Arhijereja svome narodu, koji me je pre dvadeset tri godine i primio. Zaista se ponio čudno, nakon vremenske distance razmišlja Vule Yelich i pita, kako to vladika može predati narodu vladičanstvo, a ne nadležnom Svetom arhijerejskom saboru koji ga je i izabrao za vladiku.

Vjernicima u Americi govorilo se sve protiv Patrijaršije i njenih organa:

Danas stoji pod komunističkim režimom sa kojim mora da saraduje pa čak možda i naredbe prima. To bi značilo, da bi, ako bi se ovo usvojilo, Titov režim bio u mogućnosti da slobodnim američkim Srbima – građanima Amerike – naturi svoje komunističko gledište makar i protiv njihove volje. Prosto rečeno, naša bi Eparhija u tom slučaju postala komunistička kancelarija za preobraćanje vjernika Svetoga Save u pristalice Marksa i Lenjina.

A Vulu Yelichu su ti argumenti tada bili vrlo logični, i on se zaista plašio za srpsku pravoslavnu crkvu. Prihvatao je bojazan:

Mi u ovome slučaju ne možemo i nećemo primiti diktat Arhijerejskog sabora, jer pošto je pod pritiskom, ko nam garantuje da komunisti neće poslati svoga čovjeka, koji će raditi za račun Komunističke partije.

Episkop Dionisije se stavio na branik srpstva od komunista, a Vulu Yelichu je tu uvijek bilo mjesto, pa je njegove riječi potpuno prihvatao:

To ne smije slobodna srpska emigracija da dozvoli, i neće. I Srpska crkva u slobodnom svijetu ne smije to dozvoliti, i neće. Sigurno neće, dok sam ja na njenom čelu u ime Boga i Svetoga Save.

Tada Vule nije uočio sve finese ove Dionisijeve izjave, koju ponovo čita u "Slobodi" od 30. maja 1963. godine i uočava, da se on još tada, samozvano, ponašao i predstavljao kao šef svih srpskih vjernika izvan Jugoslavije, što niti je bio niti može biti. Otrgao se od Mati crkve i vinuo nad neupućene vjernike:

Prema tome, ne priznajem ni diobu naše Eparhije, ni dosuđenu mi kaznu... Pozivam svekoliko američko i kanadsko Srpstvo, sveštenstvo i crkveno-školske opštine da se rješenje Svetog arhijerejskog sabora i sinoda kao nepravilno i nezakonito odbaci.

A samo nekoliko dana prije ovih izjava episkop Dionisije je potpisao i ovu odluku:

Članovi Svešteničkog udruženja odbijaju sve sugestije, ma sa koje strane one dolazile, o ma kakvim autonomijama naše Crkve u Americi i Kanadi, koje se automatski isključuju zvaničnim stavom i sveštenstva i Eparhije o jedinstvu Crkve...

U tih nekoliko dana maja i aprila 1963. episkop Dionisije se napotpisivao toliko suprotnih izjava, da sa ove vremenske distance, Vule Yelich, nikako ne može da ih objasni i opravda:

Cio Eparhijski upravni odbor na čelu sa episkopom Dionisijem jednodušno i definitivno stoji za duhovno, jerarhijsko i kanonsko jedinstvo sa našom svetom Crkvom u Jugoslaviji... Najodlučnije odbijamo i osuđujemo sve zlonamjerne pretpostavke i neosnovana tvrđenja, data o razaranju jedinstva naše svete Crkve, kao i bezobzirne napade na crkvena i jerarhijska tijela i ličnosti ove Eparhije.

Sve ovo episkop Dionisije potpisuje, a nama, neupućenim vjernicima, prisjeća se Vule Yelich, govori o nužnosti izdvajanja iz mati Crkve. A o patrijarhu Germanu izgovoreno je sve najgore, Dionisije ga je uporedio sa jeretikom, a Vule sada čita nekadašnju Dionisijevu izjavu:

I tako, rješio je Duh Sveti i Izborni Sabor SPC, da na stolicu srpskih patrijarha dođe episkop Žički German, neosporno veoma sposoban i darovit čovjek, aktivan i pun svake vrline.

Vule Yelich je opsjednut činom Raskola, savjest ga progoni, ne da mu da bude srećan i spokojan, ne toliko zbog toga što je raskolnik, jer to je postao u najboljoj namjeri i u uvjerenju koje je stekao po informacijama koje je imao tada, savjest ga progoni zbog ličnog doprinosa u svemu tome. Kolebanje je počelo vrlo brzo, možda čak i prije zvanične podjele, jer je i tada bilo ljudi koji su govorili i pisali drugačije, i koji su u Vulu zazivali dublje promisli, kao što je Dr Đoko Slijepčević:

Zloupotrebljavajući svoj položaj i zvanje koje je nosio, vladika Dionisije je zbunjivao, i još uvijek zbunjuje, zavodio i obmanjivao one među nama koji, ne svojom krivicom, znaju malo, ili nimalo, o pravoj, crkveno-pravnoj, pozadini slučaja vladike Dionisija, o prirodi i težini njegovih ogrešenja prema Crkvi, kojoj je dugovao poslušnost.

Raskolništvo je zajahalo i rasanilo Vulove misli i savjest. Tamo nije bilo njegovo mjesto, uvjeren je da je napravio grešku, siguran je da je čin bio na štetu srpskog naroda, I po nalogu bezbožnika, komuniste Tita, i zbog toga on pati sada. U razbijanje srpskog naroda se umješao aktivno, svoju grešku shvata kao grešku iz nehata, ali kad je već došao do spoznaje o grešci, sada, u cilju smirivanja savjesti, dužnost mu je da se aktivno uključi u popravljavanje stanja, da se vrati u Mati crkvu, i da radi na pomirenju.

Savjest je neumoljiva pratilja moralnih ljudi, i uporna hraniteljka nesna. Pod njenom prisilom još jednom se latio omrznute politike, i još jednom zaveslao u nemirne vode. Prvi zaveslaji su učinjeni u svojoj crkvi, Samostalnoj srpskoj crkvi, gdje su vode naročito uzburkane. Odvažio se da potraži istomišljenike.

Iznenadio se brojem članova koji razmišljaju na njegov način, i zatekao ih podosta koji se već ozbiljno kolebaju. Kad su razgovori poprimili šire razmjere, na površinu je sve jasnije isplivalo opšte rješenje koje je vodilo ka mudrom putu izmirenja.

Ovakvo raspoloženje zahvatalo je sve srpsko pravoslavne vjernike u Americi, kako one koji su za to od početka, i koji su ostali vjerni Srpskoj Crkvi, tako, evo sada, i one iz Samostalne Srpske Crkve. U svim crkveno-školskim opštinama Slobodne srpske crkve dolazi do oštre polarizacije – novih svađa i novih podjela.

U arkadijskoj crkvi ta je polarizacija postala vrlo oštra i bolna. Rodila se još jedna podjela, do zajedničkog dogovora ne može da se dođe, jer srpska braća po vjeri, još jednom, ne mogu da se mole Bogu jedan uz drugog. Ovo je Vulu Yelichu treći put da se izjašnjava o podjeli vjernika, ali i gotovo svim članovima crkve u Arkadiji. Prethodna dva puta se izjasnio tamo gdje je bila manjina, pa je oba puta morao napustiti hram i raditi na podizanju novoga. I ovoga puta je na strani manjine, nedvosmisleno se za to opredijelio i izjasnio, ali na sreću nije i po treći put morao da radi na gradnji novog hrama, jer ga je, raširenih ruka, ponovo unjedrila crkveno-školska opština Saint Steven's Serbian Orthodox Cathedral u Alhambri. Sa suzom u oku vratio joj se nakon šesnaest godina izbivanja.

Činom povratka iz raskolništva Vule Yelich nije smirio savjest do stepena u koji se uzdao. Uspokojiće je samo izmirenje. Zbog toga se angažuje na sve načine. Uvjeren je da su raskol učinile dvije politike, dvojice crkvenih veledostojnika, patrijarha Germana i episkopa Dionisija, pa i do izmirenja može doći samo ako se izmire politike, konkretno ta dvojica ljudi. Vule neće štediti ni sebe ni svoj novac, da takav tok stvari podupre. Pokušaće da se susretne sa obojicom, da sa njima prokrči već zarasle puteve ka slozi. Do episkopa Dionisija je utabaniji put, i kraći. Hoće li još jednom moći prekoračiti prag

srpske patrijaršije? Pokušaće. Pismom se obraća Patrijarhu, moli prijem.

Patrijaršija mu i po drugi put širom otvara beogradske kapije.

Patrijarh German na Vula ostavlja snažniji utisak nego se nadao. Sve što je govorio bilo je potpuno potkrijepljeno istinama, pa i ono što Vule do tada nije mogao da prihvati, nužnost saradnje sa komunističkom vlašću. Jer Crkva u Jugoslaviji, htjela to ona ili ne, priznala ili ne, voljela ili ne, nužno ovisi o zakonima te vlasti, pa ako razgovara s njom, bar nekoliko, može uticati i na prijedloge zakona koji se tiču Crkve. To je crkvena realnost u Jugoslaviji, to bi morali da shvate i srpski vjernici u Americi koji taj problem nemaju, jer je tamošnja vlast naklonjena crkvenom životu, objašnjavala je NJegova Svetost.

Vula je razgovor u Patrijaršiji iznenadio i visokim stepenom izražene voljnosti za ustupke prema vjernicima i njihovim vjeroučiteljima u raskolničkoj crkvi, jer je američkim vjernicima, uporno, govoren krajnje nepomirljiv stav Patrijarha. I ova posjeta, mada ograničena Vulovim mogućnostima da utiče na ukupnost ponašanja Slobodne srpske crkve, bila je kamičak u mozaiku buduće slike pomirenja.

Dolaskom novog patrijarha srpskog, gospodina Pavla, došlo je i do izmirenja. U Vulu je nestala i poslednja pukotina zapitanosti, da li je u životu uvijek postupao hrišćanski. I više nego prije, duhovno i praktičnim akcijama, veže se za tradiciju života vjernika članova Crkve u Alhambri, koja je na najvišem stepenu hrišćanstva, a on je po svom opredjeljenju uvijek bio i ostao njen sljedbenik.

Vratili su se mirni snovi, a porodica Yelich više nije imala ni jedno nedorečeno pitanje, nastavila je da živi u mirnim vodama duhovnog života, zaštićenim bedemima visokog standarda.

Ništa ljudskom umu nije toliko nepoznato i neshvaćeno kao što je čudesna pojava koju ne umijemo vjerno imenovati, a nazivamo je prosto ljudski život. Yelichi su već u godinama kada te misli nadolaze.

Oko toga pojma djeca imaju saznanja i predstave koja su najbliža vizijama Stvoritelja, život se sastoji od dva čina, rađanja i beskrajno maštovitog života.

Ljudi srednje dobi u pojmu života shvataju godine praktičnog življenja koje završava smrću.

Kod ljudi koji tek počinju bremeniti teret starosti, život poprima novo značenje, u srži mu je smrt. O pojmu Smrti formiraju se do tad neslućene zamisli, koje kao klatno njihaju između pojmova vječite životne svjetlosti i potpunog grobljanskog mraka.

U svakom slučaju svaki živi rob prođe kroz tu fazu kušnje, koju neki nazivaju i strah od smrti. Sretnici, obično su to nepotvoreni vjernici, u toj fazi se zadrže samo koliko je ljudski nužno, da bi neki drugi ljudi tamo ostali premnogo i završili kao zarobljenici straha od smrti.

Kacha i Vule su iz sretne grupe, oni smrt shvataju kao prirodan i Bogom dan dio života, sa naglaskom na Dio Života, pa su o tom činu razgovarali blaženo mirni. Dogovorili su da im je vrijeme da kupe zemljište u groblju i sačine porodičnu grobnicu.

Shvaćenu samo kao građevinski poduhvat Yelichi su napravili grobnicu na nivou ostalih spomenika u srpsko pravoslavnom groblju kod stare crkve Svetog Save u Los Angelesu. Na spomeniku su utisnuti i simboli Vulove vjere, pravoslavlja i masonstva, krst i unakrs građevinskog šestara i ugaonika. Tim činom su završili svoje oko Smrti, a sve ostalo je u NJegovoj moći. Yelichi su nakon ovoga čina na nov nači srećni.

Upitan o životu nakon smrti Vule odgovara da je smrt granica života ovdašnjeg i tamošnjeg. Ovdašnji je životna epizoda, kušnja kroz koju nas propušta Bog na putu ka vječnosti. Na ponovljeno pitanje koliko je siguran u život bez vremenskog ograničenja, nedvosmislen je:

"Da nije onog drugog, beskonačnog, netjelesnog i bogoumilnog života ovaj ne bi ni vrijedilo živjeti."

nazad na sadržaj

VULE YELICH – glava 27.

Majska vrućina se obrušila na Los Angeles, naročito na kotlinu Pasadene u kojoj prizivam starokrajske hladovine, vrbake Neretve, Bune i Bunice. Hoću li više ikad moći tamo, pitam se nostalgично i lelujam na mislima daljina.

Zvoni telefon!

Iz Alhabre se javlja Vule Yelich, pita za zdravlje i poziva na partiju šaha.

Zatekao sam ga, kao i obično, u invalidskim kolicima za radnim stolom nad hrpom papira. Pravi novac. U lijevoj ruci je list papira – jedan stok, a desnom prebire po hrpi, i utvrđuje vjerovatnoću trenda toga stoka, da bi ga odložio u kutiju raste ili pada, što će biti nalog brokeru Joe-u u "Merllyn Lynchu" da stok kupi ili proda. Nadnio sam se nad duboko zamišljenu glavu u namjeri da kradem zanat.

"Postavi šah. Sad ću ja", kaza nakon što osjeti moj dah i nakon što me pozdravi.

"Da li si, u praksi, imao neki veliki gubitak ili dobit?" upitao sam.

"Ne!" kaza, zamisli se, nasmija i nastavi: "Bilo je to davno. Da sam kupio stok za pet hiljada dolara ubrzo bi na njemu zaradio dva miliona. Imao sam novac i značio mi je mnogo, i više od moje godišnje plate. Dvoumio sam da kupim stok ili novac potrošim na prvi odlazak u Stari kraj.

U to vrijeme kompanija Milana Panića posrtala je. Njegove akcije su padale sa stotinu dolara, i baš u tom času su se spustile na svega dvadeset i pet centi. Srpski lobbyisti su nagovarali da kupujemo te njegove stokove. Panić će ubrzo da proizvede lijek koji će obogatiti njegovu kompaniju. Ti stokovi će imati vrtoglav skok, tvrdili su.

U to vrijeme bilo je mnogo laži oko stanja kompanija i trendova stokova, mnogi su zbog toga izgubili ogroman novac. I u ovom slučaju sam se plašio toga. I nisam kupio."

"A Panić uspio?" pretpostavih.

"Naglo!" kaza Vule i objasni: "Za dvije godine Panićevi stokovi su porasli za četrdeset hiljada posto. Da sam ih kupio i zaradio dva miliona dolara, to je sadašnjih desetak, bio bih već tada bogat Amerikanac."

Gospođa LJubica javi se iz kuhinje, prekinu naš razgovor, izvinjavajući se zbog zauzetosti. Ona će da se priključiti čim skuva kafu, a usput nabraja šta je sve spremila i sprema za sutrašnji praznik – osamdeseti Vulov rođendan.

Uz šah postavljen za igru, sjedim na terasi i posmatram Alhambru sa visine. Prvo gdje pogled otprhne je brežuljak i na njemu biser-crkva Sveti Stevan Prvovjenčani. Panorama grada je sazdana od prelijepih višebojnih blokova, kao arabeska najvještije sredozemske tkalje. Uživam u zelenilu bulevara Poplar, pa se prisjećam da je zbog ovih ljepota, prije četrdeset dvije godine, Vule Yelich donio odluku da ovdje pravi kuću za stare dane. Kuću i ovu terasu. Bio je dalekovid.

"Kako izgleda Alhambra sa visine?!" prenu me Vule, koji se uz pomoć supruge LJubice iskobeljava iz kolica i sjeda na stolicu, koju sam ranije postavio preko puta moje.

"Ovdje je, zaista, prelijepo za odmor", odgovorih još pod dojmom malopredašnjih prisjećanja.

"Svako poslijepodne LJubica i ja ovdje sjedamo i ostajemo duboko u noć, i sa visine gledamo Alhambru", voli da ponavlja ove riječi koje sam davno izgovorio a njemu se to dopalo, pa ih ponavlja u svakoj prilici, da se našali. Onda je nastavio uozbiljivši glas: "Nije nam dosadno. Svaki dan otkrijemo po nešto u Alhambri što nismo vidjeli prije."

"Šta osobito voliš da gledaš", upitah, očekujući odgovor na pitanja koja su mi se nametala u ovakvim prilikama. Vule zna da se zagleda niz Alhambru i odluta mislima. Šta mu tako snažno zaokuplja misli, pitao sam se gledajući kud i on.

"Ptice!" – spremno dočeka pitanje: "Ptice su slobodne i vesele zbog toga. Kad god vidim pticu u letu srećan sam. Možda je u vezi sa mojim pilotstvom, ropstvom, bijegom, emigracijom i žudnjom za Starim krajom, ne znam. Podsjećaju me i na jedan događaj", reče i zastade. U očima zalelujaše dvije suze. Obrisa ih, nastavi:

"Kad sam odavde prvi put otišao u moje selo, Ježevicu, volio sam da šetam po pašnjacima. Jednom prilikom me užasnua prizor u kukuruzištu brata Siniše. Svraka svezana za nogu i za kolac. Stravično je zapomagala leteći u kružnici prečnika dva-tri metra. Slika me užasnula.

Svrake i vrane su nanosile znatnu štetu Sinišovom kukuruzu, pa je njegova supruga izlaz našla u zaplašivanju pomoću ove nesrećne ptice.

Odriješio sam svraku i omogućio joj slobodu. Vinula se gotovo u vertikalni let. Kad je postigla visinu od stotinjak metara, zaustavila se, okrenula se prema meni i glasno doviknula HVALA. Da, baš tako je rekla – hvala.

Tu sliku nikad neću zaboraviti. Ove ptice, svaki dan, podsjećaju me na svraku iz Ježevice, a Ježevica na mladost, zdravlje i slobodu."

"A šah?!" zaskočih ga i nastavih ono što kažem svaki put prije započinjanja prve partije: "Jesi li napredovao?"

"Da, ja sam uz LJubicu perspektivan", kaza sa pola zbilje i šale, pa ozbiljno nastavi: "Zdraviji sam i jesam napredovao."

"Od kako si mladoženja?!" nastavljam šaljivo.

"Bolji sam od kako je LJubica uz mene. Bolji! Danas ćemo probati bez fore", kaza, protegnu se, pa figuru topa postavi na šahovsko polje, a ja sam je bio izdvojio, kao topa fore, kako smo igrali zadnjih mjeseci.

Prije godinu i po dana, kada sam tek počeo da igram sa Vulom, bili smo podjednaki igrači. Ubrzo je, po naletu boleština, prije svega Parkisona, osjetno padao sa kvalitetom igre. Slijedio je konj fore, pa top fore, pa top i konj fore, i na tome smo se zadržali nekoliko mjeseci i sa podjednakim uspjehom nadigravali. Onda je naišla faza i serija njegovih pobjeda, pa smo foru smanjivali, a evo danas, tako se osjeća Vule Yelich, uz svoju LJubicu, kako neizostavno dodaje, da je čio i sposoban da igra dobro kao i prije godinu i po dana.

"Dobro mladoženja", nastavljam da ga peckam, a on se ne ljuti zbog toga. I godi mu uz tonove šahovskih figura, voli moje začkoljice, osmjehuje se na njih, i dođu mu kao meraklijama meza uz piće. Nastavljam s njima:

"Osim što najviše voliš od mene dobiti partiju šaha, šta na osamdeseti rođendan još najviše voliš?"

"Volim, da što duže, sa LJubicom, sa visine gledam Alhambru", kaza, osmjehnu se, jednim migom podiže desnu i spusti lijevu obrvu, pa me ubode vragolastim pogledom i doda: "Ovu partiju šaha ću dobiti svakako."

"E, pa, moj Vule Yelichu, ne možeš odjednom dobiti dvoje najviše. Ova partija šaha je moja, a tebi od najviše preostaje da sa LJubicom sa visine gledaš Alhambru", uzvratilo sam te povukao prvi potez.

Između povlačenja poteza vodimo razgovor u povodu osamdesetog rođendana. Tri su bolesti koje ga muče, žali se Vule.

"Osamdeset godina!" iščuđava im se kao da su nenadano pale s neba, kao da nisu pristizale polako jedna za drugom. "Ostario!" to mu je još neočekivanije, čudnije, govori i istinski se iščuđuje. Kao da ne prepoznaje svoje tijelo, posebno mu se to događa sa kožom, pojašnjava. Na njoj, gdje god zaviri, iznenadi ga mladež, pjega ili bradavica, a on niti zna otkada su niti zbog čega su. Jednom se iznenadio kad je ugledao mladež pod koljenom, prisjeća se i kazuje, velik mladež, on svakako nije mogao nastati u jednom danu, nastajao je godinama, ali ga Vule nije primjećivao. Tako i boleštine, zdrav si, ili misliš da si zdrav, a onda, najednom, skole te i ophrvu. I onda ti kažu da si star, da ti je osamdeset godina, i da ništa nije kako je bilo. Nad tim čovjek se zamisli, odustane iza prvog pokušaja da što promjeni, te se pomiri i nespokojno prihvati – ostarilo se.

"Ostarilo se!"

LJekari mu predlažu tri operacije. Sa teškom nakanom se opredjelio za operaciju kile. To je obavio prije desetak dana. Operacija je bila veoma-veoma bezbolna i uspješna. Ona je njegovo opšte stanje znatno pomogla, pa je zbog toga srećan.

Pošavši u bolnicu odavao je utisak do smrti preplašenog čovjeka. I bio je ustravljen. Pet-šest sati poslije operacije sjedio sam uz njega, šalili smo se i na račun jutrošnjeg straha. Znajući da je nepokolebljivo religiozan, i da je isto tako uvjeren u onaj srećniji život nakon smrti, bio sam radoznao, želio sam da proniknem u taj dio njegovih misli u vrijeme koje po njega nije svakodnevno. Započeo sam:

"Ti nepokolebljivo vjeruješ u život posle smrti, vječit život u raju!?"

"Svakako! Nepokolebljivo! Ovaj ne bi vrijedilo živjeti da nije onog", odgovorio je sa svom ozbiljnošću svoga uma.

"Rekao si mi, nekom prilikom, da jedva čekaš kad ćeš u onaj život", želio sam da mu zazovem i misli iz svakidašnjeg života, i čujem spontan odgovor.

"To je istina. Znam, rekao sam ono što mislim i vjerujem", uvjerljivosti nije ostavljao alternative.

"Jutros, pred operaciju, posmatrao sam te, bio si veoma zaplašen", nastavio sam svoju nakanu.

"Da! Bilo me je mnogo strah", saglasi se.

"Zašto strah, iako si mislio da je bio, moguće, put ka vječnom životu?" pecnuo sam i bio jako znatiželjan da čujem onaj nepatvoren odgovor.

"Neka me još malo ovdje. Neka me još malo ovdje sa LJubicom", kaza, nasmija se, nakon što je poduže otčutao po postavljenom pitanju. Opet se zamislio i nasmijao, i opet me pogledao, te dodao uz osmijeh:

Neka me još malo ovdje, ta, tek mi je osamdesetprva.

nazad na sadržaj

VULE YELICH – kritika Veljka Bojić

Pisac Danilo Marić uložio je velik trud da napiše roman o jednom emigrantu, ograničen na njegov lični život i vrijeme koje je svojom tragičnošću za srpski narod dalo ton čitavoj knjizi. A vrijeme je gotovo čitav dvadeseti vijek.

Budući da je i sam žrtva najnovijeg rata u Bosni, pisac je prišao djelu sa svježim mislima, žalostima i stradanjima, pišući opširno i uvjerljivo, što bi neko drugi imao znatno više muke da to prikaže na taj način. Jedan književni talenat stavio se u službu izgnanih saosjećajući s njima, jer je i sam postao dio njih, i uzdigao je zajedničko stradanje na visoku književnu visinu. Bolje se gotovo i nije moglo prikazati to što je prikazano.

Djelo je bogato uzbudljivim događajima i životnom stazom jednog seljačića iz zabiti, sirotinje, stanovnika seoskog mlina i staje do pilota-lovca, borca u odbrani Beograda 1941, do sagovornika sa kraljem, patrijarhom, predsjednikom vlade i drugim znamenitim ljudima.

Pisac nije događaje preuveličavao i kitio, dovoljno je bilo da priča šta je jedan narod preživio i jedan njen vojnik, logoraš i bjegunac iz Hitlerovog logora, koji je pokazao vitalni duh i hrabrost da se nađe na slobodnoj teritoriji i stigne u ratno vrijeme do Amerike, gdje se i oženio.

Danilu Mariću je pošlo za rukom da stvori originalno djelo, puno zanimljivih situacija, koje se lako čita i brzo pamti. Samo jaka volja pisca, svježe žrtve rata, mogla je svoj talent tako da iskoristi, opiše daleke događaje povezujući vremena.

Teško da se može u jednom kratkom prikazu i pomenuti sve krošta je prošao osamdesetogodišnji junak ove romansirane biografije, ali pisac je sa pravim smislom i književnim opravdanjem ocrtao najsnažnije događaje, koji predstavljaju širu sliku i neminovno se nameće ne sudbina jednog čovjeka koliko sudbina naroda iz kojeg potiče. Pojedinačno je učinjeno opštim, postignut je cilj umjetnosti. Razgovor o seobama i egzodusima Srba se nastavlja, kao da se jedna ista knjiga ponovo čita.

Ovo djelo, posmatrano kao šire platno iz istorijske perspektive, obezbjeđuje autoru ime sjajnog posmatrača i slikara sudbina, koji je na upečatljiv način dao ovaj roman kao opomenu, da će svako nepametno rađenje imati svoje tragične posljedice, ne samo za jednu nesposobnu upravu već za čitav narod.

Iskusan pisac Danilo Marić nije se izgubio u beznačajnostima, premda zna da oslika detalje i učini radnju zanimljivom, bez romansijerske slobode za izmišljenom fabulom, ljubavnim zapletom i dramatisacijom događaja, jer se on drži biografije jednog emigranta, gdje je brzo i sam ušao u taj nepoznati život i istakao njegove vrline i mane. Događaji su osvjetljeni, bilo da su bili uzvišeni ili su značili padove oko raskola, uspjeha ili propadanja u biznisu, gdje može da se prepozna emigracija i kvalitet njenog života. Djelo je svjedočanstvo vremena, jer je nosilac radnje bio u burnim događajima i dao svoj doprinos.

Stil pisca je ujednačen, ozbiljan, lako se prepoznaje pripovjedač koji ne dopušta da ga materija nadrase i da pliva u nepoznatim situacijama. On sigurno vodi svoj brod, odabira i dočarava, kako ih je i život nametao, ali ipak tu čovjek-emigrant ostaje kao uspješan borac protiv više vrsta zala sa kojima se suočio i nije dozvolio da bude pobijeđen.

U liku Vula Jelića, nosioca radnje, pisac je prepoznao samog sebe – emigranta i suočio se sa novom materijom i nepoznatim okolnostima, ali je ostavio poruku i postigao cilj.

Pisac se pokazao kao radoznali istraživač. Mora da vidi šta je tabu emigrantskog života, šta mu je tuga i sjaj, jer to je ono što i njega na široj skali očekuje. Bez te radoznalosti i poniranja u zamračene događaje teško bi mogao da napiše tako dobru knjigu. Imao je smisla da odabere i teži prema savršenstvu, pa spisateljske strasti dočaravaju ono što bi mnogima, koji su prošli kroz sličan životni mlin, ostalo nepoznato. Te specifičnosti imaju posebnu vrijednost.

Ne treba očekivati da je ovaj roman-biografija napisan kao ispovjest glavnog junaka, jer nije u tom stilu zamišljen, a i ispričan je u trećem licu, gdje je pisac glavni posmatrač događaja. On pravi svoje veliko tkanje i odabira, donosi zaključke i modeliše, ali ne prenebregava događaje i ne zapostavlja glavnog učesnika koji je svuda prisutan, i to pojačava i kvalitet i vjerodostojnost.

I ranije je bilo pokušaja da se od emigrantskog života u Americi napravi dobro književno djelo, sa zanimljivim biografijama ili izmišljenim, ali rijetko je gdje sa toliko jednostavnosti, čovjeka iz naroda, koji se uzdiže do mnogih zanimljivih i neobičnih situacija, pisac uspio da napravi taj kvalitet, uspješan uzor viđenja života i smisla umjetnosti.

Treba pročitati ovo djelo i vidjeti čovjeka i njegovu sudbinu, koji ništa nije predvidjeo ili planirao, a našao se na tri kontinenta nošen kao list sa grane, ali ispunjen vjerskim osjećanjem i siguran u pobjedu dobra nad zlom.

U knjizi ima tridesetak originalnih fotografija od ranog djetinjstva iz Beograda, Londona, Kaira, Južne Afrike i Amerike, gdje se junak kretao i sretao ljude od uticaja i značaja.

Los Angeles, aprila 1998.

VULE YELICH – pismo Miodraga Petrović

Pre nego što sam počeo da čitam vaš roman: VULE YELICH – roman o Amerikancu-Srbinu, malo sam posumnjao da nećete uspeti da ispričate jedan stvarni život, život jednog jugoslovenskog avijatičara, a onda – mislio sam – ne poznajete krajeve u koje ćete smestiti radnju romana. Ali sve sumnje su pale u vodu čim sam pročitao prve stranice romana.

Prosto sam bio začuđen kako vam je pošlo za rukom da opišete seoski život Jelićeve porodice u onoj promajnoj vodenici. Taj odeljak romana, sve do dolaska malog Vuca u Požegu, dostojan je najlepših stranica naše realističke proze. I drugi odeljci života Vula Jelića (školovanje, vazdušne bitke nad Beogradom, zarobljeništvo, a naročito probijanje grupe zarobljenika prema Rajni) ispričani su s jednakom darovitošću. To je knjiga koja bi ovde mogla da izazove pažnju, osobito stoga što je ova strana medalje, u komunističkoj propagandi, prikazivana s odsustvom svake istinitosti.

S mnogo akribije (mene je to posebno interesovalo) pisani su delovi romana o sukobu naše Pravoslavne crkve i američke episkopije.

S dubokom istinitošću takođe je prikazan dolazak Vulov u zemlju i njegovi kontakti s policijom.

Sve je prikazano s poštenom istinitošću. Ali, to nije sve. Vi ste uspjeli da toj priči – tipičnoj za hiljade i hiljade naših ljudi – podarite nesvakodnevnu

zanimljivost, tako da se priča čita s velikim zanimanjem.

VULE YELICH – biografija autora

DANILO MARIĆ je rođen 26 avgusta 1938. godine u Kosoru, selu udaljenom dvanaest kilometara od Mostara, glavnog grada oblasti Hercegovine, u državi Bosna i Hercegovina - tada u Jugoslaviji. Kosor je središnje selo u mostarskoj kotlini - Bišću polju, na svijetu najbogatijem rijekama: Neretva, Radobolja, Jasenica, Posrt, Buna i Bunica, koje su ga u djetinjstvu opčinjavale, i znatno uticale na formiranje njegove ličnosti, pa i književnog opusa.

Danilo je mašinar (diplomirani inženjer i magistar tehničkih nauka), školovao se u Blagaju, Mostaru, Trsteniku i Sarajevu. Do penzionisanja radio je 40 godina, (35 godina u Mostaru i 5 godina u Los Angelesu.) Pred ratnim strahotama iz rodnog kraja izbjegao je 3. aprila 1992. godine, i nakon tri godine seljavanja zaustavio se u Los Angelesu, gdje i danas živi.

Danilo Marić je pisac: 9 romana, oko 90 pripovjedaka, and pjesama, pozorišnih drama i stručnih knjiga.

Oženio se 1965. godine sa Danicom Šupljeglav iz Lakiševina (Kosoru susjednog sela), rodili su djecu: Dragišu (1966), Danielu (1968) i Dejanu (1975), i kasnije stekli unučad: Elu (1992), Deu (1994), Leu (1994) i Tonia (1996).

DANILO MARIC was born Augst 26. 1938. year in Kosor, twelf kilometers from Mostar, capital city of county Hercegovina, in state Bosnia and Hercegovina – accordingly in Yugoslavia. Kosor is cetrically village in Mostar's valley – Bisce polje, with the most rivers in the world: Neretva, Radobolja, Jasenica, Posrt, Buna and Bunica, thay were fascinating him in his childhood, and vastly govern to forming his character, and even literature's opus.

Danilo is technician (engener and master degree), educated in Blagaj, Mostar, Trstenik and Sarajevo. He is now retired, worked over 40 years, (35 years in Mostar and 5 years in Los Angeles.) In front of Yugoslavia's war he refuged April 3. 1992. years, and after 3 years dislodges landed in Los Angeles, he is living there now.

Danilo Maric is a writer: 9 novels, about 90 stories, and poems, drames and expertises.

1965. Years Danilo Maric paired off with a Danica Supljeglav from Lakisevina (village nex to Kosor), they were borned childrens: Dragisa (1966), Daniela (1968) and Dejana (1975), later they will have posterity grandchildren: Ela (1992), Dea (1994), Lea (1994) and Tony (1996).